SIMION SĂVEANU

PE URMELE LUI JULES VERNE ÎN ROMÂNIA

EDITURA ALBATROS

SIMION SĂVEANU

PE URMELE LUI JULES VERNE ÎN ROMÂNIA

Coperta de GH. MARINESCU

SIMION SĂVEANU

PE URMELE LUI JULES VERNE ÎN ROMÂNIA

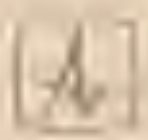

EDITURA ALBATROS • BUCUREȘTI — 1980

ÎN MEMORIA ILUSTRULUI ROMANCIER

La trei sferturi de veac de la dispariția creatorului „poeziei științei", cum atît de sugestiv l-a caracterizat Mihai Ralea pe Jules Verne, opera genialului anticipator științific se bucură de același larg interes pe toate meridianele globului. Mesajele verniene uimesc pe specialiști datorită previziunii cu adevărat fantastice a unora dintre cele mai importante descoperiri tehnice din zilele noastre. Ele alcătuiesc un veritabil imn închinat științei și perspectivelor luminoase ale spiritului uman, ideile generoase și optimiste lansate în cărțile sale încîntînd toate generațiile. Jules Verne a fost captivat de o încredere nelimitată în dezvoltarea progresului datorită aplicării științei de către omul viitorului, îndrăznind să imagineze tehnica de astăzi într-o epocă în care nimeni nu bănuia măcar apariția ei. Influențat de premisele unor cercetări întreprinse de savanții vremii sale, el și-a închipuit motoarele care învinge rezistența aerului, aeronavele și mașinile zburătoare sau atît de cunoscutul submarin „Nautilus" ce funcționa cu ajutorul electricității, puțin utilizată pe atunci. Deși multe dintre năzuințele romancierului au fost înfăptuite, totuși neobișnuitele aventuri în necunoscut sînt urmărite cu plăcere și acum pentru că cele mai fanteziste idei erau demonstrate matematic, scriitorul neavînd în contradicție cu realitatea. Arta sa de a releva în fiecare roman o serie de întîmplări neobișnuite, elucidate de inteligența eroilor care învinge întotdeauna misterul, dialogurile împînzite cu un umor sănătos și puternic, precum și ideile de libertate a popoarelor asuprite care luptau pentru eliberarea patriei

lor subjugate, — toate la un loc explică motivul pentru care romanele sale sînt citite şi azi cu deosebită plăcere.

Pe urmele lui Jules Verne în România *este dedicat memoriei marelui prozator francez. Rod al cercetărilor întreprinse pe parcursul a aproape două decenii, volumul aduce un omagiu postum aceluia care, la sfîrşitul secolului trecut, a manifestat o deosebită afecţiune pentru România şi români, difuzînd în lumea întreagă, prin operele sale, idealurile de independenţă şi libertate ale poporului nostru. Cartea aceasta şi-a propus limpezirea unor secvenţe mai puţin cunoscute din viaţa genialului anticipator ştiinţific, la loc de frunte situîndu-se identificarea epocii cînd ne-a vizitat ţara şi care au fost motivele ce l-au determinat să tăinuiască periplul românesc. Nu este, deci, o monografie sau o povestire romanţată, subiectul lucrării axîndu-se pe destăinuirile făcute de o nepoată a românceі care a locuit cîţiva ani la Amiens şi care s-a împrietenit cu Jules Verne. Descoperirea ineditului filon biografic mi-a îndreptat paşii spre localităţile patriei noastre descrise cu atîta farmec de măiestria penei verniene : în Transilvania, de-a lungul Dunării sau în celelalte regiuni. Încercam să găsesc eventuale reminiscenţe ale trecerii sale pe acolo. Aşa am reuşit să obţin documente, mărturii şi fotografii ce atestă relaţiile existente odinioară între scriitor şi prietenii săi din România. În acest sens, menţionez corespondenţa între Amiens-Bucureşti, darurile valoroase oferite prietenei sale Luiza, obiecte care, în parte, se mai află în Capitală, precum şi testamentul original al aceleia care l-a însoţit pe autorul romanului* Castelul din Carpaţi *în voiajul său incognito spre Homorod etc. La aceste descoperiri s-au adăugat rezultatele îndelungatelor investigaţii întreprinse în Franţa, unde s-au efectuat incursiuni demne de maniera de lucru a unor detectivi. Neobişnuitul gen de investigaţie s-a evidenţiat în titlurile articolelor şi volumelor dedicate de cercetători prestigiosului lor compatriot :* Foarte ciudatul Jules Verne, Necunoscutul Jules Verne, Misteriosul Jules Verne *etc. Toţi reliefau bizara atitudine a unor descendenţi, care au închis în seifuri sute de scrisori verniene, nepermiţînd accesul la studierea lor. Ciudata situaţie explică omisiunea editorială românească, — pînă astăzi neputînd fi prezentată cititorilor noştri decît povestirea romanţată scrisă de Dinu Moroianu şi apărută în 1962.*

În urma analizei romanelor cu subiect românesc, a dezvăluirilor criticului literar Marcel Moré și a interpretării unor pasaje din lucrările Allottei de la Fuye și Jean Jules Verne, noile elemente date la iveală au relevat viața deloc fără griji a scriitorului. Unele întîmplări sînt atît de ieșite din comun încît par de domeniul senzaționalului : un nepot care și-a împușcat unchiul ; drama din familia Verne ; prietenia celui care era să fie ucis, cu o inteligentă femeie al cărei nume este încă învăluit de mister etc. Periplul românesc este oglindit, indirect, prin interceptarea unor voiaje tăinuite de prozator sau prin călătoriile fratelui său pe Marea Neagră și acelea efectuate de Michel Verne pe Dunăre și în România. La ele se adaugă destrămarea unor mituri, scene amuzante și o născocire cu privire la originea sa, o plăsmuire lansată mereu pînă în zilele noastre.

Prima parte a volumului cuprinde declarațiile farmacistei Margareta Berbier, apoi punctele principale ale biografiei lui Jules Verne, așa cum a fost cunoscută de lectorii români. Capitolele următoare reproduc toate noutățile rezultate în urma investigațiilor întreprinse atît în Franța cît și pe teritoriul patriei noastre.

Cel de al doilea mare fragment al lucrării cuprinde amplele rezumate a șase romane din ciclul Călătorii extraordinare. *Cinci dintre ele* — Castelul din Carpați, Contele din ținutul Făgărașului, Aventurile unui bucureștean îndrăgostit, Cu diligența prin Delta Dunării și Trei mii de kilometri cu barca pe Dunăre *sînt povestiri a căror acțiune se desfășoară în România sau au eroi principali români. A șasea narațiune* — Bancnota însîngerată —, *a fost socotită de criticul Marcel Moré ca fiind autobiografică. Publicarea lor la un loc demonstrează elocvent interesul deosebit al romancierului față de poporul român și țara noastră. În afară de* Castelul din Carpați, *apărut în ultima sa ediție, în limba română, în 1967, de* Contele din ținutul Făgărașului, *ieșit de sub tipar în 1957 și de romanul* Cu diligența prin Delta Dunării, *cunoscut numai de cititorii dinainte de ultimul război mondial, sînt grupate aici alte trei romane care n-au fost traduse la noi în țară. Este vorba despre* Aventurile unui bucureștean îndrăgostit, Trei mii de kilometri cu barca pe Dunăre și Bancnota însîngerată. *Menționez că titlurile date romanelor mai sus-amintite din ciclul* Călătorii extraordinare *încearcă să sublinieze*

aspectele lor românești, fiind intenționat tălmăcite în acest sens.

La încheierea acestei succinte introduceri îmi exprim speranța că noile elemente biografice verniene descoperite vor prezenta cititorilor operei ilustrului romancier francez, tineretului și publicului larg un Jules Verne mai puțin cunoscut, un om genial care a reușit cu toate greutățile vieții sale personale să scrie un ciclu uriaș de romane atractive. Desigur că identificarea unui document concret care să ateste precis vizita sa în țara noastră ar fi dat o și mai mare greutate acestei cărți, dar socotesc că suma noutăților pe care le aduce volumul acesta va capta atenția și interesul tuturor, că eforturile mele n-au fost irosite în zadar și că într-un viitor apropiat s-ar putea să fie găsită și imaginea care a transpus pe peliculă secvența care ar dovedi pe „viu" vizita lui Jules Verne în Transilvania.

SIMION SĂVEANU

AȘA L-AM CUNOSCUT PE JULES VERNE

ÎNTÎLNIRE CU SCRIITORUL FRANCEZ... la Curtea De Argeș ! În primăvara anului 1961 întîmplarea mi-a scos în cale un subiect ieșit din comun. Doctorul docent Traian Orghidan, directorul Institutului de speologie, mi-a sugerat să mă deplasez la Curtea de Argeș pentru a sta de vorbă cu responsabila farmaciei locale, Margareta Berbier, deoarece aflase din surse sigure că bunica acesteia a fost cîndva prietena lui Jules Verne. Acolo, în apropierea Argeșului, am ascultat o mini-biografie a celebrului anticipator științific, o serie de destăinuiri din care consemnez cîteva.

Paris, 1848. Bariera orașului era închisă. Călătorii veniți cu poștalioanele s-au îndreptat spre un mic han. Doi tineri, Jules Verne și prietenul său Charles Laclose, căutau și ei adăpost. Hangiul era însă disperat : nu avea alimente pentru atîția clienți. Era un prilej pentru cei doi prieteni de a economisi puținii lor bani. I-au propus patronului să-i trimită în satele învecinate ca să aducă mîncare. În curînd, s-au întors cu o căruță plină cu păsări, ouă, cartofi etc. Pricepîndu-se și la bucătărie, viitorii studenți s-au învoit să-i servească pe călători. La un moment dat, unul dintre oaspeți a întrebat dacă nu i se pot face clătite. Jules Verne le-a preparat chiar el, deoarece hangița nu cunoștea acest fel de bucate. Clientul a fost extrem de mulțumit și s-a interesat de tînărul care i-a satisfăcut dorința. Gurmandul nu era altul decît cunoscutul romancier și dramaturg Al. Dumas-tatăl. Din acel moment s-a închegat între cei doi o mare prietenie. Printre cei găzduiți acolo se afla

și Jacques Arago, fratele directorului Institutului de astronomie din Paris, care se întorcea dintr-o expediție de cercetări științifice în Africa. El i-a povestit lui Jules Verne cîteva dintre peripețiile ultimei sale călătorii.

Alt fragment din însemnările luate la Curtea de Argeș se referă la amiciția viitorului prozator cu fotograful Gaspard Felix Tournachon, numit și Nadar, pasionat de problema zborului baloanelor. Realizase tocmai o nouă experiență, încercînd cu ajutorul unui zmeu uriaș să determine puterea curenților la diverse altitudini. I-a cerut lui Jules Verne sfatul pentru confecționarea unui balon din pînză impermeabilă, pe care voia să-l umple cu aer cald. Jules s-a documentat prin diverse biblioteci, a stat de vorbă cu specialiști și a venit cu ideea : nu aer cald, ci hidrogen. După mai multe peripeții, fotograful, soția și copilul acestora s-au urcat în nacelă, aerostatul s-a ridicat în văzduh și a dispărut la orizont... Navigatorii aerieni au căzut într-un rîu, de unde au fost pescuiți de localnici și internați într-un spital parizian. Întîmplarea se pare că a stat la baza povestirii *Cinci săptămîni în balon...*

Terminînd elaborarea primei sale opere, Jules Verne s-a gîndit să arate manuscrisul lui Al. Dumas-tatăl, spre a-i cunoaște părerea. L-a găsit tocmai cînd își certa servitoarea pentru că... nu știa să facă clătite. Tînărul a pus textul adus pe birou, promițînd că va face el desertul preferat. Cînd s-a întors de la bucătărie, gazda era atît de cufundată în lectură încît i-a făcut semn să tacă, să pună clătitele undeva și să plece. A doua zi a fost chemat de Dumas, care l-a felicitat spunîndu-i că are o imaginație foarte bogată. I-a dat cîteva rînduri de recomandare către editorul său Hetzel și l-a trimis neîntîrziat la acesta...

După ce farmacista a povestit și alte momente din viața lui Jules Verne, a ajuns la un capitol deosebit de interesant pe care-l reproduc aproape integral, în continuare.

Homorod, 1859. În Transilvania, la Homorod, lîngă Rupea, familia învățătorului din comună se pregătea de nuntă. Fiica acestuia, Luiza, terminase cursurile Școlii Ursulinelor din Sibiu și întoarsă acasă a aflat despre intenția părinților de a o mărita cu un cizmar bogat. Dar ei nici prin gînd nu-i trecea să se căsătorească. Cum o colegă, Wilhelmina, care era orfană, găsise la București un serviciu bun ca brodeză, s-a hotărît să facă același lucru. Tocmai cînd urma să se celebreze cununia, mireasa

a dispărut. Ajunsă la Braşov a luat diligenţa spre Predeal şi după patru zile de drum cu poştalionul a intrat în oraşul de pe malurile Dîmboviţei. Şi-a căutat prietena, a găsit unde locuia şi a reuşit să se angajeze şi ea. Acolo a făcut cunoştinţă cu elveţianul Oscar Fabre, un negustor care aducea în capitala Ţării Româneşti catifele şi pînzeturi fine din Occident. După puţin timp cei doi îndrăgostiţi au schimbat verighetele, mutîndu-se într-o casă de pe strada Fetiţelor, din preajma Halei Traian, într-o clădire înconjurată de o grădină. Fericirea lor a fost de scurtă durată, deoarece soţul a răcit grav în urma deselor călătorii în străinătate. Aflînd că la Amiens, în Franţa, unde Oscar avea o rudă, există un specialist în bolile de plămîni, ei s-au pregătit de drum. Voiajul cu diligenţa şi trenul a durat... trei săptămîni ! S-au stabilit la domiciliul celor două fiice vitrege ale lui Jules Verne, unde era guvernantă verişoara lui Fabre. Informat de prezenţa bucureştenilor, scriitorul s-a întîlnit adeseori cu ei şi, în curînd, între cei doi bărbaţi s-a legat o strînsă amiciţie. Era atras nu numai de relatările oaspeţilor despre îndepărtata lor patrie, ci şi de trataţia, nouă pentru el, după moda orientala : cafea turcească şi dulceaţă. Îi plăceau, de asemenea, gustoasele mîncăruri româneşti preparate de femeia originară din ţinutul Carpaţilor.

La un moment dat, banii soţilor Fabre fiind pe terminate, Luiza a început să brodeze pentru a se putea întreţine. Pe acele vremuri se purtau bluze împodobite cu gulere, jabouri şi manşete ornamentate cu flori cusute în relief. Gazdele i-au procurat romăncei o numeroasă clientelă. Cu toate îngrijirile, boala lui Oscar Fabre s-a agravat şi după trei ani acesta s-a stins din viaţă. Atunci soţia lui a vrut să se reîntoarcă în ţară, dar atît fetele vitrege ale lui Jules Verne cît şi romancierul au intervenit pe lîngă aceasta ca să mai rămînă la Amiens. Se obişnuiseră cu ea şi o considerau ca pe un membru al familiei. Mai tîrziu, cînd a fost înştiinţată de moartea părinţilor, transilvăneanca s-a decis să revină acasă pentru a aranja diverse acte legate de moştenire. Jules Verne a profitat de acest prilej şi a însoţit-o în drumul ei spre Homorod, voind să cunoască peisajele româneşti descrise adeseori de prietena sa...

Partea finală a destăinuirilor Margaretei Berbier cuprinde un fapt necunoscut atît în România cît și în Franța. Pentru a fi relevate descoperirile rezultate în urma celor mai recente investigații este absolut necesar să fie urmărite punctele esențiale ale biografiei verniene, așa cum au fost difuzate pînă acum.

AVENTURA CĂTRE „ȚARA MINUNILOR". La 8 februarie 1828, în familia notarului Pierre Verne din orașul Nantes avea loc un eveniment fericit : se năștea primul copil, Jules. După un an a venit pe lume Paul, urmat apoi de Annie, Mathilde și Marie. Cînd cei doi băieți au atins vîrsta cuvenită, au fost înscriși la școala de la Saint-Stanislas și apoi, după absolvirea ei, la liceul din localitate. Mult mai tîrziu, Charles Maisonneuve, un fost coleg, a povestit o amintire de pe vremea cînd Jules Verne avea numai 9 ani.[1] Într-o dimineață de iulie cei doi frați Verne călătoreau împreună cu tatăl lor și cel care relatează întîmplarea, într-un omnibus. Era un vehicol tras de cai și din cauza căldurii copleșitoare animalele mergeau încet, deși vizitiul le biciuia. În același timp pe apele fluviului Loara cobora zgomotos un piroscaf, o navă cu roți în genul zbaturilor. În acel moment, Jules s-a adresat părintelui său, spunîndu-i : „Ar trebui să se construiască omnibuse asemănătoare piroscafelor ; s-ar putea fabrica niște trăsuri puternice din fier, care ar avea forma unui cal uriaș asemenea celui din Troia, sau poate înfățișarea unui elefant. S-ar pune în mijlocul trupului elefantului o mașină cu aburi, la fel cu aceea a piroscafului, aburii ar ieși prin trompa animalului și ar face să-i alerge picioarele". Surprins de imaginația copilului său, tatăl l-a întrebat unde vor sta călătorii. Băiețelul, fără a sta mult pe gînduri, ar fi răspuns : „În elefant, cînd va fi frig, iar cînd va fi cald pe spinarea lui, cu o platformă și un cort ; ar fi foarte comod, fiecare s-ar duce unde ar vrea, dar mult mai repede".

Cîțiva ani mai tîrziu, fermecat de mulțimea corăbiilor și vapoarelor ce acostau sau plecau în direcții necunoscute, Jules Verne privea fascinat mărețul spectacol și discuta adesea cu prietenii săi despre locurile de unde veneau acele vase. În orașul de pe malul Loarei îndrăznețele călă-

[1] Relatare extrasă din prefața la volumul *Le livre de Jules Verne (Cartea lui Jules Verne)* scrisă de M. Allotte de la Fuye și apărută la Paris în anul 1928.

torii efectuate în ţinuturile îndepărtate erau încă proaspete în mintea localnicilor. Înconjurat de marinari şi pescari, moştenind de la strămoşi visul expediţiilor, — un străbunic fusese armator, altul navigator, — micul Jules, care nu avea nici 12 ani, era atras de chemarea mării. Aşa a prins contur în mintea lui marea aventură către „Ţara minunilor", faimoasa tentativă de voiaj clandestin. Se spune că într-o zi, fiind rugat de o vecină să ducă mîncare soţului ei, lucrător în port, s-a urcat pe vasul „Coralie", o corabie care urma să plece spre misterioasele Indii. A aşteptat un moment de neatenţie al marinarilor şi s-a ascuns într-o barcă de salvare. Tatăl a aflat, între timp, de dispariţia copilului şi cu ajutorul unei ambarcaţiuni cu pînze a ajuns nava la prima escală şi şi-a găsit fiul dormind zdravăn în adăpostul său provizoriu... Evocînd acele timpuri, scriitorul se va confesa astfel unui prieten : „Nu puteam să văd cum pleacă o navă, fără ca să mă închipui îmbarcat pe ea".

TINEREŢE AGITATĂ. O decepţie sentimentală l-a determinat pe tînărul bacalaureat să plece din Nantes la Paris, unde s-a înscris la Facultatea de drept. Prieteniile şi cunoştinţele făcute în rîndul scriitorilor şi oamenilor de ştiinţă din metropolă îi schimbă complet viziunea asupra viitoarei sale cariere. Deşi dorinţa tatălui era să devină avocat, Jules era atras de celelalte cursuri de la Universitate. Zilnic audia ba o prelegere despre matematică, ba una despre fizică sau chimie şi numai rareori era văzut la Facultatea de drept. Aşa se face că după un an şi jumătate părintele său află cu surprindere că fiul mai avea examene restante din anul întîi. Foarte supărat, i-a pus în vedere să recupereze urgent întîrzierea, altfel nu-i mai trimite nici un ban. Jules Verne n-a putut să realizeze ceea ce i se cerea, iar tatăl său s-a ţinut de cuvînt... Nevoind să se întoarcă cu nici un chip la Nantes, se zbătea în grele lipsuri materiale, mînca o singură dată pe zi, tot timpul liber citind la Biblioteca Naţională orice găsea despre multiplele descoperiri ştiinţifice aflate în fază de proiect sau de ipoteză. În acest mod a întrevăzut apariţia unui nou gen literar, „romanul ştiinţei", în care acţiunea trebuia să îmbine realismul cu anticipaţia. Discuta adeseori despre aceste planuri cu protectorul şi îndrumătorul său, Al. Dumas-tatăl, care era entuziasmat de idee. Atunci i-a scris

lui Pierre Verne : „Îmi ceri să mai reflectez încă (...) La ce bun ? Cunoşti opinia lui Dumas. Spiritul meu este irevocabil fixat de acum înainte".

Se angajase ca secretar la Teatrul Liric cu salariul de o sută de franci pe lună, sumă derizorie pe acele vremuri. Preocupat încă din primii ani ai adolescenţei de scrierea unor piese dramatice în versuri, realizează cîteva comedii, dintre care unele vor fi prezentate pe scenele diverselor teatre. Astfel, la 12 iunie 1850 parizienii vor lua cunoştinţă de numele lui Jules Verne, autorul comediei *Les pailles rompues (Paiele frînte),* a cărei premieră a avut loc pe scena Teatrului Istoric condus de Al. Dumas-tatăl. Fiind prieten cu muzicianul Aristide Hignard, a scris librete pentru opere şi operete sau texte pentru melodiile compuse de acesta. Veniturile obţinute erau însă atît de neînsemnate încît corespondenţa sa din epoca respectivă ni-l arată îmbrăcat extrem de sumar sau mîncînd în tavernele Parisului „...biftecuri tari ca pingelele cizmelor unchiului Prudent, după şapte călătorii pe jos de la Nantes la Pornic". Situaţia lui materială extrem de precară se poate vedea din rîndurile adresate mamei, Sophie Verne, în 1852, stilul lor reflectînd din plin umorul viitorului scriitor : „Vai ! Cămăşile mele îţi provoacă visuri urîte ! Mă sfătuieşti să le cumpăr piepţi noi, dar scumpa mea mamă, ele nu mai au nici măcar spate (...) îmi văd prea bine cămăşile şi, din cîte mi s-a spus, doar femeile frumoase sînt plăcute dacă le priveşti dezbrăcate". Puţin după aceea i-a trimis un text tot pe atît de savuros şi în acelaşi timp dezvăluitor de triste adevăruri : „Te asigur, dragă mamă, că nu arăt a poet liric şi că sînt bine pus la punct cînd ies pe bulevardele Parisului (...) Nu ignor faptul că există cai şi cîini de rasă mai bine îmbrăcaţi decît mine, dar nu-i sortit oricui să se fălească în caleşti sau să se culce pe perniţele de puf ale duceselor. Dar, în sfîrşit, ca bărbat sînt destul de bine îmbrăcat, aproape la fel de bine ca un lacheu din mahalaua Saint-Germain. E drept că nu ţi-am trimis încă modelul de cămaşă cu măsurile corespunzătoare, fiindcă n-o am. S-a întîmplat că mîneca uneia dintre ele a rămas în haină ; altele sînt împodobite cu franjuri care s-ar potrivi de minune la un şal. Mai am una din care nu s-a păstrat decît partea superioară şi nu ştiu de ce o mai onorez cu numele de cămaşă, cînd de fapt este un guler fals ! Şi articolul ciorapi, dragă mamă ! Mai întîi,

ciorapii mei de lînă sînt morţi şi îngropaţi cu toate onorurile cuvenite (...) Ciorapii de bumbac pe care-i port seamănă cu o pînză de păianjen în care a locuit pentru cîteva ore un hipopotam. Unchiul Prudent, vestit în materie de ciorapi, e departe de a concura cu mine. Niciodată vreo gaură nu s-a dovedit mai prolifică..."

Pe lîngă opere dramatice, fiul notarului din Nantes a scris şi cîteva nuvele care i-au apărut în revista „Musée des Familles", dar situaţia sa materială nu s-a îmbunătăţit. S-a zbătut de unul singur pînă la vîrsta de 29 de ani, cînd a constatat că toţi prietenii s-au căsătorit, fapt care l-a determinat să-şi întemeieze şi el o familie. Participînd la cununia unui prieten a făcut cunoştinţă cu Honorine Morel din Amiens, o tînără văduvă cu două fetiţe şi s-a însurat cu ea în ianuarie 1857. Cu sprijinul rudelor soţiei şi datorită unui ajutor acordat în cele din urmă de părinţi, a devenit agent de bursă. Se părea că năzuinţele de aproape un deceniu ale celui ce visa să devină scriitor s-au împotmolit ; dar el n-a abandonat nici pentru o clipă vechea lui pasiune, literatura, mai ales că slujba la bursă nu-i plăcea şi nu-i aducea nici venituri mari, nici satisfacţii. Prima croazieră în străinătate i-a deschis şi mai mult orizonturile. Invitat de fratele muzicianului Hignard a călătorit în 1859 în Anglia şi Scoţia, iar peste doi ani a plecat din nou spre fiordurile norvegiene şi Islanda. Cu părere de rău a fost nevoit să-şi întrerupă ultimul voiaj pentru a se întoarce în ţară şi a fi prezent la naşterea singurului său fiu, Michel, eveniment petrecut la 3 august 1861.

Avea 34 de ani cînd a luat contact cu editorul Hetzel prezentîndu-i manuscrisul primului său roman, *Cinci săptămîni în balon*. Trecuse aproape un deceniu şi jumătate de cînd s-a stabilit la Paris şi în această perioadă a scris aproximativ 30 de comedii şi nuvele ; cu toate acestea numele său era încă aproape necunoscut marelui public. Succesul literar şi financiar va fi consfinţit în urma colaborării cu scriitorul şi editorul Hetzel. Dar cine a fost omul atît de providenţial pentru Jules Verne ? Pierre Jules Hetzel era cu 14 ani mai în vîrstă decît acesta şi în 1843 a întemeiat o editură. Prieten cu marii prozatori şi poeţi ai vremii, Honoré de Balzac, Paul şi Alfred de Musset, George Sand, Charles Nodier, Jules Janin şi alţii, celebrul editor a publicat el însuşi cîteva opere literare sub pseudonimul Stahl. Îndrăgea tineretul şi voia să scoată o revistă de

popularizare a științei. Cînd a citit manuscrisul vernian i-a plăcut subiectul, dar i-a cerut autorului să efectueze cîteva modificări, să suprime unele lungimi și să întărească momentele emoționante. Acceptîndu-i fără rezerve sugestiile, Jules Verne a căpătat în Hetzel unul dintre cei mai buni prieteni și sfătuitori ; acesta l-a ajutat la alcătuirea cunoscutei serii de romane științifico-fantastice pe care le-a înglobat sub titlul *Călătorii extraordinare*. Mare a fost surpriza debutantului cînd i s-a întins spre semnare un contract pe 20 de ani cu obligația de a scrie cîte trei volume în fiecare an. Ele urmau să apară mai întîi în foileton în revista „Magazin de educație și recreație" editată tot de Hetzel. Atunci i s-a înmînat un aconto de cîteva mii de franci, o sumă enormă pentru el. Se pare că nu degeaba viitorul romancier a exclamat imediat după aceea, în mijlocul unui grup de prieteni : „Băieți, m-am căsătorit cu o fată extrem de bogată..."

ASCENSIUNEA LITERARĂ... Primul roman a fost pus în vînzare în anul 1863 și datorită imaginației fabuloase a scriitorului, documentării riguroase și talentului său descriptiv, noul gen literar lansat pe piață s-a bucurat de mare succes. El a scris aproximativ 90 de volume care au fermecat copilăria și tinerețea cititorilor de pretutindeni, cărțile sale fiind traduse în aproape toate limbile pămîntului.

Marea contribuție a lui Hetzel la finisarea subiectelor verniene este oglindită într-o vastă corespondență dintre cei doi colaboratori, o parte din ea fiind prezentată în volumul *Istoria unui editor și a autorilor săi, P.-J. Hetzel (Stahl)*, semnat de A. Parmenie și C. Bonnier de la Chapelle. Iată un fragment semnificativ din scrisoarea lui Jules Verne adresată lui Hetzel la 25 aprilie 1864 : „Cît de puțin mă cunoști dacă te gîndești o clipă că scrisoarea dumitale nu a fost bine venită. Îți spun că voi ține cont de ea, deoarece toate observațiile sînt juste. Chiar eu simțeam în timp ce scriam puerilitatea acestui antagonism împins atît de departe, dar nu sînt încă destul de stăpîn pe mine pentru a nu face decît ceea ce vreau. Nu mi-a scris un director, mi-a scris un prieten în care am cea mai mare încredere. Dealtfel, ți-o repet, gîndesc ca dumneata. Duelul va fi suprimat dintr-un condei ; iar împăcarea celor doi oameni o voi face să aibă loc mai devreme (...).

Ţi s-a părut vreodată că aş fi recalcitrant în ceea ce priveşte tăieturile sau rearanjările ? Nu ţi-am urmat sfaturile în privinţa *Balonului*, n-am scos lunga poveste a lui Joe, şi totul fără părere de rău ? Dealtfel, am să-ţi spun tot ce gîndesc, dragul meu Hetzel ; nu ţin deloc să fiu un rînduitor de fapte ; în consecinţă voi fi întotdeauna gata să modific pentru binele general. Ce aş vrea să devin, înainte de toate, este să fiu scriitor, ambiţie lăudabilă, pe care o vei aproba din toată inima".

În anul 1865 prestigiosul cotidian „Journal des Debats" a inserat în foileton povestirea *De la pămînt la lună*. Fantasticele aventuri i-au uimit atunci pe cititori şi, deşi a trecut mai bine de un secol, şi astăzi specialiştii sînt miraţi de exactitatea unor date ştiinţifice prezentate. Adesea însuşi scriitorul se întreba dacă incursiunile sale în necunoscut vor putea fi vreodată realizate. Iată ce îi scria tatălui său în 1868 : „Am terminat primul volum din *20.000 de leghe sub ape* şi sper că toate lucrurile de necrezut vor pare verosimile... (...). Nu sînt, oare, incredibile ? Ţi-am scris că-mi vin în gînd lucruri neverosimile. De fapt, ele nu sînt aşa. *Tot ce un om este capabil să imagineze, alţi oameni vor fi capabili să le realizeze*". (subl. n.)

Subiectul care a contribuit cel mai mult la gloria literară a lui Jules Verne şi i-a adus o veritabilă „ploaie de aur", a fost *Înconjurul lumii în 80 de zile*. Apărut în 1873 în foiletonul ziarului „Le Temps", acesta şi-a triplat tirajul datorită deosebitului interes manifestat de cititori. Atît de mare a fost curiozitatea publicului pentru aventura acelora care încercau să facă ocolul globului, încît corespondenţii presei americane au transmis prin cablu, în fiecare seară, la New York, peripeţiile eroilor principali. Deplinul succes financiar i-a fost asigurat însă de transpunerea pe scenă a romanului. Repetiţia generală a piesei a avut loc la 8 noiembrie 1874, ziarul „Figaro" prezentînd pe larg evenimentul. Iată cum era descris autorul : „Jules Verne, de talie mijlocie, cu privire pătrunzătoare, musculos, un frumos tip de marinar cu barbă, cu vorba scurtă a unui om obişnuit să comande. Se spune numai bine despre el, deşi nu-l cunosc decît prietenii". Cu acel prilej scriitorul i-a declarat unui ziarist : „Adevăratul triumfător nu e nici d'Ennery, nici eu. Este elefantul. De-a lungul primei părţi a piesei spectatorii sînt distraţi pentru [illegible] în partea a doua sînt trişti deoarece îl regretă. Şi să [illegible] mai

vorbesc cît datorez şerpilor articulaţi !“ Relativ la aceste animale „Figaro“ a menţionat o întîmplare amuzantă : „În timpul uneia dintre repetiţii, o cutie lunguiaţă şi bine legată a fost depusă în magazia de rechizite a teatrului. O femeie de serviciu a furat cutia şi a fugit cu ea fără să-şi dea seama că un agent de poliţie o urmărea. S-a întors acasă şi poliţistul a auzit după cîteva minute ţipete îngrozitoare. A împins uşa şi a găsit hoaţa tăvălindu-se pe jos în mijlocul unei sarabande de reptile care ţopăiau pe cozile lor scoţînd limba la ea“.

Perioada dintre anii 1872 şi 1886 a constituit apogeul gloriei şi averii marelui romancier. De atunci ne-au rămas cuvintele sale : „Viaţa mea este plină, nici un loc pentru plictiseală. Am realizat aproape tot ce am vrut“. În această epocă a publicat 20 de romane şi pentru că unii considerau că ştiinţa sa geografică era doar pură fantezie, Hetzel i-a propus să elaboreze o vastă lucrare intitulată *Descoperirea pămîntului.* După apariţia ei, Jules Verne a fost întrebat despre motivele care l-au determinat să introducă în acţiunile romanelor sale multiple noţiuni geografice. „Ideea mi-a venit — a răspuns zîmbitor scriitorul — pe cînd ascultam într-un salon domni şi doamne punînd întrebări unui călător... O femeie i s-a adresat voiajorului : «Spuneţi-mi, domnule, acest faimos Bosfor de ce nu poate fi cucerit ?» Mi-am dat seama că ea credea că Bosforul este o fortăreaţă deosebit de apărată. În acelaşi salon, un om înşelat fără îndoială de desinenţa cuvîntului «Tanganika», afirma că lacul cu acel nume se află în Polonia, ţară în care toate numele se termină cu «ska» sau cu «ski»“. Tot atunci Jules Verne îi scria tatălui său : „Un om de litere n-ar duce lipsă de lucru, dacă s-ar apuca să-i înveţe geografia pe contemporanii lui“.

O altă întîmplare amuzantă a fost descrisă într-o nuvelă în care este înfăţişată participarea la prima şi singura lui vînătoare : „Zăresc un fel de animal cu blană neagră şi albicioasă, cu ochi rotunzi şi roşii care mă privesc fără să clipească. Ochesc, trag, părul zboară. Mîndru de această primă lovitură mă reped să-mi ridic vînatul... era bicornul unui jandarm, pe care îl atinsesem în plină cocardă. Bineînţeles, proprietarul sforăia alături, ca orice jandarm credincios datoriei sale. Din nenorocire, focul de puşcă l-a trezit şi a sărit asupra mea cerîndu-mi un permis cu care n-am avut timpul să mă înarmez. De aici proces-verbal,

confiscarea armei, despăgubiri pentru bicornul mutilat, cumpărarea altuia, cazier judiciar, amendă etc... N-o să mă mai prindă la vînătoare !"

LOVITURILE SOARTEI. Începînd cu anul 1886, tocmai cînd era bogat și adulat de public, se petrec în viața sa mai multe evenimente tragice. Întîmplarea care i-a schimbat complet dispoziția sufletească și l-a obligat să renunțe la voiajele peste hotare s-a petrecut chiar în fața casei sale. Tentativa de asasinat de la Amiens a fost cunoscută în țara noastră într-o versiune care este foarte departe de adevăr. Menționez textul extras din lucrarea *Jules Verne* de Dinu Moroianu : „În momentul, cînd, scoțînd cheia din buzunar, o vîrî în broasca porții, o detunătură răsună în imediata apropiere a lui Jules Verne. Scriitorul se întoarse brusc și tocmai la timp pentru a zări pe trotuarul de peste drum un tînăr cu părul vîlvoi, cu ochii de halucinat și cu un revolver în mînă. Deși simțea o vie usturime la picior, Jules se repezi asupra agresorului, îi smulse arma și-l propti de zidul unei case. Apoi, gemu ușor și leșină, lunecînd încet pînă jos, la pămînt". Cînd Jules Verne a fost întrebat de prietenul său Nadar cine era atentatorul, scriitorul a răspuns : „E nebun ; nimic altceva, nebun ! La interogatoriu a mărturisit că voia să mă omoare fiindcă scrierile mele sînt imorale și zăpăcesc mințile tinerilor..." Aceasta a fost o primă versiune cu privire la atentat, o variantă inspirată din biografia publicată de Marguerite Allotte de la Fuye în 1928.

La scurt timp după tragicul eveniment a murit editorul Hetzel ; seria loviturilor continuă prin decesul mamei sale, la care ținea foarte mult, moarte survenită la 15 februarie 1887. Semnificativ este un fragment dintr-o scrisoare verniană din acele vremuri : „Mai întîi mi-a murit tatăl, mama i-a mai supraviețuit încă 15 ani ; uite că dispare și ea. Aceste două morți mi-au provocat durere, dar așa este soarta ! Îi pierzi și pe aceia la care ții, precum și pe aceia la care nu ții. Să încercăm, deci, să fim dintre aceia la care ții, cînd vom dispare la rîndul nostru". Omul care se remarcase prin optimism și umor s-a schimbat dintr-o dată devenind taciturn, văzînd totul în negru. De cîte ori era întrebat de prieteni sau gazetari nu voia să vorbească nimic despre viața lui, ci numai despre operele sale. „Ce furtună necunoscută a străbătut inima lui ? Nimeni n-a

ştiut. La 58 de ani a renunţat la activitatea pariziană, la croaziere (...) Robur şi-a strîns aripile, Nemo, vagabondul mărilor, a aruncat ancora..." — scria Allotte de la Fuye.

Cîţiva ani mai tîrziu starea de spirit a lui Jules Verne este oglindită cu prilejul botezului unei nave, căreia nepoţii voiau să-i dea numele său. Nu participă la lansarea vasului şi la 1 august 1894 i se adresează fratelui : „...am prea multe şi prea grave motive de tristeţe pentru a mă amesteca în bucuriile familiei nanteze. Toate veseliile mi-au devenit insuportabile, caracterul meu este profund denaturat şi am primit lovituri de pe urma cărora nu-mi voi reveni niciodată". Retras la Amiens, devine consilier municipal, membru al Academiei picarde şi al Societăţii de horticultura din oraş. Cu toate că era imobilizat fizic, mergînd cu ajutorul unor cîrje, Jules Verne continuă să exploreze viitorul. Astfel, în *Castelul din Carpaţi* descrie fonograful, cinematograful, video-telefonul ; în *Cu faţa la ârapel* prevede hidroavionul. Dealtfel, în toate romanele ce vor apărea după 1886 previziunile sînt deosebit de importante. Spre a-şi verifica anticipaţiile apela adesea la sprijinul fratelui său. La 5 iunie 1894 îi scria : „Recurg la tine pentru a pune la punct *Insula cu elice* (...) Crezi că se poate, teoretic, ideal, să fie condus cu un sistem de elice la bord şi babord mişcate de dinamuri care au un milion de cai putere ? S-ar putea dispensa de conducere pentru o navigaţie lentă, în sensul contrar al mişcării elicelor ?" Peste trei luni a revenit cu o nouă rugăminte : „Rectifică erorile hidrografice, dacă sînt. Dacă găseşti în tirajul apei tonajul, forţa în cai-vapori, indică-mi adevăratele cifre (...) Îţi repet că, după părerea mea, cel de al doilea volum al *Insulei cu elice* va fi mult mai ciudat decît primul. *Totul se raportează la obiceiuri şi la fapte actuale, dar sînt romancier înainte de toate şi cărţile mele vor prezenta totdeauna aparenţa unor ficţiuni*". (subl. n.)

Dorinţa scriitorului ca nimeni să nu cunoască momentele grele prin care a trecut este evidentă şi din corespondenţa lui cu italianul Mario Turriello. Fiind întrebat, la 10 aprilie 1895, despre anumite date biografice, Jules Verne i-a răspuns : „Mă simt cel mai necunoscut dintre oameni". După şapte ani îi scria aceluiaşi : „În acest an (1902) îmi apare [illegible] de al 83-lea volum, dar am alte 16 gata şi cel de care mă ocup acum va fi al o sutălea. Totul mă face să cred că ultimele vor fi postume !" La

insistențele lui Turriello, care nu putea înțelege motivele bizarei hotărîri a prozatorului, i-a răspuns : „Povestea vieții mele n-are nimic cu adevărat interesant, relatarea călătoriilor mele n-ar fi nici ea mai atrăgătoare. Un scriitor nu interesează țara sa sau lumea întreagă decît ca *scriitor*".

Cu tot pesimismul acestui autor atît de prolific, tinerii descopereau noi semnificații ascunse în opera sa. Cea mai bună dovadă a fost încercarea americanei Bly de a face ocolul pămîntului urmînd aceeași cale străbătută de eroul vernian. Întreaga presă a oglindit atunci temerarul voiaj și sosirea îndrăzneței femei la New York a fost salutată cu 10 salve de artilerie. Întîmplarea s-a petrecut în anul 1889 și Jules Verne n-a putut rămîne impasibil față de euforia generală, care l-a determinat să trimită redacției ziarului „World" următoarea telegramă : „Nu m-am îndoit niciodată de succesul Nellyei Bly. Ea a făcut dovada perseverenței și a curajului. Bravo ei !"

Cu cîțiva ani înainte de a muri, scriitorul și-a presimțit sfîrșitul. În 1903 nota : „Văd din ce în ce mai greu (...). Am pierdut o ureche ; în acest mod nu risc să mai ascult toate prostiile care curg pe lume (...). Este și aceasta o mare consolare." În 1904 a avut o criză violentă de diabet și la 24 martie 1905, înconjurat de soție, fiul și nora sa împreună cu cei trei nepoți, Jules Verne a rostit ultimele cuvinte : „Să fiți buni !" A fost îngropat la cimitirul Madeleine, în apropiere de Amiens. După dorința fiului său Michel, pe monumentul funerar s-a scris în piatră : „Către nemurire și veșnică tinerețe".

O VIAȚĂ DRAMATICĂ

DECEPȚII SENTIMENTALE. Scurta biografie prezentată în capitolul precedent a reflectat numai cîteva aspecte din etapele mai importante ale vieții romancierului. Dar, așa cum vom vedea, în existența sa s-au petrecut întîmplări cu adevărat dramatice, care l-au determinat pe Jules Verne să ia toate măsurile pentru a nu fi cunoscute de marele public. Descoperirile făcute în ultimul timp de investigatorii care cercetau viața prozatorului se referă la momentele dificile din copilărie, la situația de neinvidiat a adolescentului și apoi a tînărului, care pînă la 29 de ani a suferit grele lipsuri materiale ; necazurile îl urmăreau chiar și atunci cînd atinsese apogeul gloriei și averii. Vorbind despre problemele majore care l-au hărțuit pe scriitor, aproape toate studiile literare recente nu uită să reliefeze în primul rînd șocurile morale care i-au fost provocate de eșecurile sale sentimentale. Ele amintesc de iubirea precoce a micuțului Jules pentru frumoasa lui verișoară, Caroline Tronson, dragoste neîmpărtășită care l-a stăpînit multă vreme. În această privință, Jean Jules Verne ne oferă amănunte interesante [1]. Semnalează că fetița care i-a inspirat bunicului său un sentiment atît de puternic, era mai mare decît temerarul erou ce s-a îmbarcat clandestin pe o corabie. Deși nu împlinise încă 13 ani, aceasta era o adevărată femeie în miniatură, toți tinerii din anturajul ei o curtau și băiatul care visa să se căsătorească cu aceea căreia a vrut să-i aducă un colier de mărgean din îndepăr-

[1] Jean Jules Verne : *Jules Verne*, Librairie Hachette, Paris, 1973.

tatele Indii, era foarte gelos. Diferența de vîrstă, chiar foarte mică fiind, a contat mult cînd Caroline a devenit adultă iar adoratorul ei a rămas un adolescent. Cu ocazia primului bal, domnișoara a început bătălia de cucerire, făcînd uz de toate armele cu care natura a înzestrat-o și, în curînd, s-a răspîndit vestea că e pe cale să se mărite. Profund decepționat, cel săgetat de arcul lui Cupidon s-a hotărît să-și părăsească orașul natal. Se spune că din acele vremuri de restriște sînt cuvintele adresate prietenului său Aristide Hignard : „Bine, plec, pentru că nu m-au vrut. Dar vor vedea unele și altele din ce material este alcătuit acest sărman tînăr numit Jules Verne". De la Paris îndrăgostitul va evoca în numeroase rînduri iubirea sa neîmpărtășită : „Este totuși adevărat ! Această nuntă execrabilă va avea loc". Sau : „Ce s-o fi întîmplat, apropo de căsătoria unei anumite domnișoare pe care voi o cunoașteți prea bine, mariaj care trebuia să aibă loc marți ? Mărturisesc că nu mi-ar displace să cunosc amănunte despre acest subiect"...

Referitor la nefericitul episod erotic al bunicului său, Jean Jules Verne remarcă ironic faptul că cel care fondase la Paris o asociație de celibatari a încercat adeseori să se însoare, dar a suferit eșec după eșec. Se întreabă chiar cine i-a insuflat ideea că dragostea pentru o femeie nu se poate vindeca decît prin iubirea alteia. În acest sens, au fost date publicității o serie de scrisori care reflectă situația. „Mă căsătoresc cu femeia pe care mi-o vei găsi, cu ochii închiși, cu punga deschisa", — îi scrie mamei sale în septembrie 1853, iar atunci cînd i se fac anumite propuneri ce nu-i convin le refuză în acest mod : „Ce ți-am făcut, dragă mamă, de vrei să mă însori ? Probabil că mă urăști de moarte, fără ca să știu de ce ?" Cinci ani după umilința provocată de atitudinea Carolinei, Jules Verne o iubea încă, dovadă fiind următoarele rînduri : „Să-mi spui dacă domnișoara Caroline și nu mai știu cum, care mi-a refuzat mîna, s-a căsătorit sau e pe cale s-o facă ; știi că port un viu interes acestei tinere, pe care am visat-o nu o dată, și care a avut privilegiul de a-mi ocupa gîndurile (...) Mi-ar plăcea să mă ții la curent despre existența și înclinările inimii sale ; ea nu vede, nefericita, ce partidă strălucită a refuzat, pentru a se mărita într-o zi cu un melc ca Jean Cormier sau un altul ?" Grav rănit în amorul propriu, n-o

putea uita pe aceea care i-a înşelat speranţele. Astfel, la doi ani după venirea la Paris, aspirantul la succese literare a scris comedia într-un act, în versuri, *Les pailles rompues (Paiele frînte),* al cărei subiect surprinde exact drama amoroasă care i-a afectat profund viaţa. Acţiunea are ca personaje principale o tînără cochetă de 18 ani, iubită de vărul ei şi se aminteşte chiar legendarul colier. Tema este semnificativă, relevînd că încă din acele timpuri scriitorul se va inspira în povestirile sale din întîmplările survenite de-a lungul vieţii.

Terapeutica preconizată de părinţi pentru a o uita pe Caroline şi anume aceea de a-şi găsi o fată tînără care să-l atragă, i-a surîs lui Jules Verne. La un bal mascat dat la Nantes, în februarie 1854, a întîlnit-o pe graţioasa Laurence Janmar şi s-a decis să-i facă curte. Dar vocabularul obişnuit în metropolă i-a jucat o festă. Auzind-o pe fată că-i şopteşte unei prietene despre o balenă a corsetului care o jena, rănindu-i coastele, a riscat o glumă nevinovată : „Ah ! — a spus el, înclinîndu-se, — de ce nu pot să pescuiesc balena pe aceste coaste ?“ Laurence a izbucnit în rîs, dar cuvintele au ajuns la urechile tatălui ei, care a fost scandalizat de acel mod de exprimare neobişnuit în societatea nanteză. Şi cînd i-a cerut mîna fiicei sale, a fost refuzat !... Exasperat de nereuşita planului său matrimonial îi scria mamei : „...acum e momentul să mă căsătoreşti (...) De aceea te însărcinez să porneşti campania. Înarmează-te cu tot ce trebuie pentru a mă prezenta ca un bărbat de casă, cu toate calităţile şi tocmai bine copt ; pe scurt, fă-mi reclamă — băiat de însurat — şi aruncă-mă în braţele unei tinere bine crescute şi bogate...“ Corespondenţa următoare reflectă din plin amărăciunea eşecurilor din acest domeniu : „Toate delicioasele tinere fete pe care le onorez cu amabilităţi se logodesc, invariabil, cu altul, în următoarele 15 zile. Am o bizară proprietate...“ Şi : „Nu văd de ce nu descopăr o soţie în lumea pariziană, o tînără bogată care ar vrea să facă o greşeală“... Exasperat de bizara lui situaţie, face pasul hotărîtor atunci cînd întîlneşte genul de femeie preferat. Nu mai ţine seama de faptul că ea n-are avere, că mai fusese căsătorită şi avea două fetiţe. În schimb era tot atît de veselă şi frumoasă ca şi verişoara Caroline...

UN SOȚ PUȚIN MALEABIL. Stabilit la Paris, noul familist și-a reluat contactele cu lumea literară, bursa nereținîndu-l decît cîteva ore pe zi. Honorine a avut din primele momente deziluzii. A constatat că nu-i este apreciată arta culinară și că nu putea să-și ajute soțul în munca sa. Dealtfel, considera nefolositoare activitatea de creație, exprimîndu-și adesea părerea că Jules Verne își neglijează slujba, fără rezultate concrete. Cînd bărbatul ei a terminat povestirea *Cinci săptămîni în balon* a respirat ușurată, sperînd că va fi debarasată de numeroasele hîrtii împrăștiate în toate locurile. Dar, după puțin timp, scriitorul și-a întins din nou manuscrisul pe masă spre a opera corecturile necesare. În aceste condiții neprielnice s-a născut primul volum din serialul devenit apoi celebru ; atmosfera din jurul autorului nu era dintre cele mai vesele. Despre viața cuplului Honorine-Jules Verne biografii dau prea puține amănunte. Totuși, scurtele adnotări dezvăluie adevărul. La zece ani de căsnicie cei doi membri ai menajului au stabilit o înțelegere tacită : în timp ce unul se aventura pe meridianele globului, celălalt se rezuma la toalete și petreceri. Mai ales atunci cînd lucra, prozatorul uita aproape întrutotul de existența soției. Pentru a fi cît mai izolat el și-a cumpărat în 1868 o șalupă unde și-a amenajat o încăpere specială, un birou adevărat. Pleca de acasă fără a anunța unde se duce sau călătorea singur în străinătate. Atunci Honorine și-a manifestat astfel neliniștea : „Venit de curînd, Jules m-a părăsit. Și-a pus în cap ideea să meargă la Paris cu «Saint-Michel». Pe această secetă va eșua pe un banc de nisip. Îi va fi o lecție, pentru că nu pot să-l țin pe loc".

În perioada 1867—1870 a fost elaborată trilogia *Copiii căpitanului Grant, 20.000 de leghe sub mări* și *Insula misterioasă*. Lectura lor i-a determinat pe unii critici literari să se întrebe de ce au fost abordate respectivele subiecte cu atîta acuitate. Se bănuia că în viața lui Jules Verne s-au petrecut o serie de întîmplări nefericite care l-au tulburat profund. O scrisoare a Honorinei dezvăluie situația îngrijorătoare a căminului vernian. Mesajul adresat lui Hetzel era un veritabil S.O.S. : „...cît de trist și de prost dispus este Jules de cîteva luni încoace ! (...) pare descurajat și mă împovărează cu toate necazurile născute din deprimarea lui. Observ că se apucă greu de lucru ; de cum începe, se ridică de la birou, se plînge de această

stare și mă acuză pe mine. Ce să fac ? Ce să spun ? Plîng și sînt disperată. Cînd menajul îl plictisește și-l obosește prea mult își ia vaporul și pleacă, de cele mai multe ori nici nu știu unde. Dv. (...) considerați că trebuie să abandonez ideea de a-l transforma într-un soț acceptabil ? (...) Poate găsiți o soluție pentru a ne scoate din acest impas al încordării și necazurilor. (...) dragă prietene, iertați-mă și plîngeți-mă, soțul meu îmi alunecă printre degete, ajutați-mă să-l reținu..."

Drama sa familială a ajuns la urechile fatălui său, care s-a confesat astfel unui prieten : „Sînt bucuros de faptul că succesul lui Jules rămîne de bună calitate. Cititorii săi sînt nenumărați, dar ce-i servește omului să cîștige Universul, dacă-și pierde inima ?"

Între anii 1874 și 1876, în urma triumfalului succes al piesei *Ocolul pămîntului în 80 de zile,* — transpunerea pe scenă a cunoscutului roman cu același titlu, — Jules Verne a primit numeroase scrisori de adulare din partea femeilor. Bucle blonde și brune i-au fost expediate în plicuri parfumate. Autorul răspundea la felicitări, însă ardea buclele și exclama : „Nu iubesc decît sirenele !" Privitor la aceste cuvinte, Allotte de la Fuye a consemnat, pentru prima dată, prezența unei prietene în viața lui Jules Verne. Nepoata-biografă nota : „...unii oameni afirmau că o muritoare, una singură, îi captiva de mai multe sezoane inima extrem de secretă". Aceeași rudă prin alianță a strecurat, mai tîrziu, în însemnările sale aluzii cu iz de mister ca aceasta : „Moartea a tăiat firul unei corespondențe intime. Sirena, unica sirenă, este îngropată în cimitirul de corali".

Jean Jules Verne oferă și alte aspecte inedite. Aflăm că în anul 1885, la balul mascat organizat în casa lor din Amiens, romancierul n-a făcut decît un simplu act de prezență și pe la orele 10 seara a dispărut. Unde s-a dus ? Plăcerea lui era să se îndrepte spre Paris, unde se întîlnea cu Hetzel și dejunau împreună la cafeneaua Caron. După aceea, se întorceau la librărie și discutau. Uneori Hetzel îl găzduia acasă, alteori rămînea la editură. Faptul nou menționat era acela că prozatorul dispunea de un adăpost parizian la un prieten sau la o prietenă. Prietenul era editorul, dar prietena ? Misterul este dezlegat doar în sensul că Jules Verne se întîlnea cu o doamnă, al cărei

nume nepotul îl dezvăluie cu destulă prudență : Duchesne ; la fel ca și locul unde domicilia : Asnières. De ce cu prudență ? Pentru că același biograf își exprimă regretul de a fi pus la dispoziția rudei sale, Allotte de la Fuye, această informație, pe care romantica biografă a făcut-o publică. După părerea fiului lui Michel Verne ar fi vorba despre o persoană serioasă cu un spirit deschis, cu care bunicul său putea să discute subiectele ce-l interesau și în preajma căreia el avea posibilitatea de a lucra în liniște. În ceea ce privește numele ei adevărat, se arată că după cercetări zadarnice n-ar fi reușit să afle cine putea fi acea prietenă. În continuare, se emit unele ipoteze : deoarece femeia respectivă a decedat cu aproximativ 20 de ani înaintea lui Jules Verne, n-ar fi exclus ca ea să fi fost din generația lui sau poate chiar mai în vîrstă și în felul acesta să deducem că scriitorul a reluat o veche legătură. Despre relațiile dintre cei doi se lansează ideea că ar fi existat o mare intimitate intelectuală, interlocutoarea dovedindu-se admirabilă. Mai mult chiar, la un moment dat biograful scrie : „Veți spune că afecțiunea dintre un bărbat și o femeie se numește dragoste ; o știu bine, dar fac observația că dragostea are diferite nuanțe și că, de exemplu, amorurile Laurei cu Petrarca n-au depășit cadrul efuziunilor verbale".

Criticul literar Marcel Moré a ajuns și el la concluzia că trei femei au captivat sentimentele prozatorului ; dintre acestea ultima a rămas enigmatică. Mergînd pe acest drum, investigatorul a observat că din majoritatea povestirilor verniene lipsesc aproape cu totul eroinele, deși subiectele la ordinea zilei se inspirau din dramele amoroase. Curiozitatea i-a sugerat ziaristei engleze Marie Belloc, de la revista „Strand Magazine" să-l întrebe pe Jules Verne, în februarie 1895, care sînt motivele acestei ciudățenii. Succint redat, răspunsul a fost următorul : „Amorul este o pasiune absorbantă care nu lasă decît puțin loc pentru alte lucruri în inima omului. Eroii mei au nevoie de toate facultățile lor, de toată energia, și prezența unei tinere și fermecătoare femei în jurul lor i-ar fi împiedicat să realizeze giganticele proiecte"...

FIUL RECALCITRANT. Amintirile nepotului direct al lui Jules Verne dezvăluie și alte secvențe necunoscute din viața ilustrei sale rude, unele dintre ele reliefînd

grijile provocate scriitorului de creşterea şi educarea singurului copil, care încă de mic devenise o gravă problemă. Amuzantă este introducerea folosită spre a anunţa naşterea aceluia care a fost tatăl său : „La 3 august 1861 s-a realizat şi prima pagină a unei alte comedii : naşterea lui Michel". Nervozitatea micuţului, ţipetele lui îl împiedicau pe romancier să lucreze şi din acest motiv se închidea într-o cameră retrasă, lăsînd întreaga povară a creşterii moştenitorului atît de turbulent pe seama soţiei. Într-o zi, enervat de urletele băieţelului, a ieşit furios din încăpere şi cînd a aflat motivul gălăgiei, fără să stea pe gînduri, i-a spus Honorinei să-i dea orice vrea, numai să tacă. Michel dorea neapărat să se joace cu pendula !... Cu altă ocazie, se relatează despre o poznă a încăpăţînatului ştrengar de numai 5 ani care, nefiind pedepsit, îşi permitea să facă orice îi trecea prin cap, iar mama rîdea de năzbîtiile lui. Lipsa de educaţie a lăsat amprente adînci, şi, pe la vîrsta de 8 ani. copilul a devenit o sursă de îngrijorare pentru părinţi, care l-au internat într-un colegiu. Regimul la care a fost supus n-a dat însă roade, aşa cum reiese dintr-o scrisoare adresată de Jules Verne lui Hetzel : „Michel e iar bolnav şi are febră (...). Sănătatea acestui copil ne dă de furcă. N-a fost bine educat, de acord, dar cum să pedepseşti (...) un ştrengar care are zilnic temperatură ?" Severitatea metodelor practicate a dat greş, nervozitatea elevului atingînd o asemenea anvergură încît a fost necesară intervenţia medicilor psihiatri. În anii 1873 şi 1874 a stat într-o casă de sănătate, unde tratamentul a ameliorat starea pacientului. Situaţia n-a durat mult timp, deoarece tulburările de comportament au reapărut, fapt care l-a obligat pe scriitor să recurgă la maniere forte : închiderea într-o casă de corecţie !... Constrîngerea a înteţit şi mai mult revolta adolescentului şi după opt luni, la sugestia directorului coloniei, căruia îi era teamă ca deţinutul să nu se sinucidă, a fost readus în mediul familial. A urmat o scurtă perioadă de acalmie, cînd Michel a fost înscris la cursurile liceale, dar nevroza şi reacţiile impulsive caracterizau din plin manifestările tînărului. Ori de cîte ori i se opunea cineva crizei de originalitate juvenilă, băiatul răspundea prin insolenţă şi revoltă. În asemenea condiţii, tatăl său se hotărăşte să acţioneze mai energic, spre a-l face să înţeleagă că trebuie să respecte anumite reguli sociale. Iată răspunsul lui Jules Verne din

1878 la sfaturile date de Hetzel : „Admirabila dvs. scrisoare m-a impresionat profund, dar Michel desigur nu va înțelege. Vanitatea lui e fără leac. Lipsa totală de respect pentru tot ceea ce e demn de respect îl face surd la orice observație. Dar voi acționa în consensul unanim al familiei (...) și dacă nu va vrea să se supună va fi îmbarcat pentru cîțiva ani".

S-a ajuns pînă acolo încît autoritățile judiciare și administrative din Amiens i-au propus nefericitului tată o ultimă soluție : încarcerarea. După semnarea ordinului judecătoresc, Michel a fost condus la închisoare. Depășit de împrejurări și înspăimîntat de marea încurcătură în care se afla, scriitorul s-a înțeles cu căpitanul unei nave care trebuia să plece în India. Atît de tulburat era Jules Verne încît n-a avut curajul de a asista la plecarea fiului recalcitrant. I-a scris lui Paul, la 4 februarie 1878 : „Ce se va întîmpla cu el ? Nu știu, dar medicii au căzut de acord că acest băiat în stare de criză e total irresponsabil. Îi va ajuta, oare, marea ?"

Angajat ca timonier, în curînd călătoria s-a transformat pentru Michel într-o croazieră. Ajuns în insula Mauriciu, vestea că fiul celebrului romancier se găsește la bordul vasului s-a răspîndit repede. În aceeași seară un plantator a oferit în onoarea lui un banchet. Evocînd acea epocă, Jean Jules Verne nota : „Ceea ce pot să vă spun este că tata a păstrat o frumoasă amintire despre acea minunată escală". Tot el ne informează asupra unei amuzante întîmplări. Cînd vasul a ajuns în India, spre stupefacția autohtonilor, tînărul francez a debarcat pe un soare arzător îmbrăcat... în redingotă și joben ! „Mai rîdea încă, 40 de ani mai tîrziu, de isprava făcută atunci".

Șapte luni după aceea, prozatorul este zguduit citind corespondența sosită din Calcutta. „Am primit cea mai oribilă scrisoare pe care o poate primi un tată", — îl informează pe Hetzel. Misiva cuprindea cîteva pagini și analiza starea sufletească a celui exilat, aruncînd din loc în loc veritabile săgeți către inima părintelui său. „...e foarte trist să te vezi tîrît, împotriva voinței tale, fără putință de a face ceva, departe de familie, de țară și de tot ceea ce iubești. În sfîrșit, e vina mea, nimic de zis. Dar nu este oare o tiranie fără seamăn a gîndului, a sentimentului, adică a creierului și a inimii, a tot ce e mai sfînt într-o

ființă gînditoare ?“ Și mai departe : „Spiritul meu nu are aici nevoie să fie educat și nici dezvoltat, e și așa prea mult pentru cei 17 ani ai mei. De ceea ce are nevoie este de a se instrui și îți întreb conștiința dacă aici e locul potrivit ? (...) Nu-ți cer nici măcar să mă chemi înapoi, deși nu văd de ce ar fi necesar să continui vindecarea unui om sănătos (...). Poate că nebunul are încă nevoie de bucurii. Mă tem că vei începe să mă sprijini. Deocamdată încă nu, (...), dar cine poate ști ce rezervă viitorul ?“

Reîntors acasă în iulie 1879, manifestările revoltătoare ale tînărului s-au repetat și părintele său a cerut din nou sfatul lui Hetzel : „Să-l gonesc de acasă pe nefericit, la 17 ani și jumătate, la Paris, de capul lui... Viitorul e teribil (...), dacă-l alung, nu-l voi mai revedea niciodată (...). Ah ! Sărmanul meu Hetzel, ce nenorocit sînt, trebuie să se termine odată ! Ce ai face în locul meu ? Să-l alung, să nu-l mai văd niciodată ? Va trebui totuși să ajung și la asta. E de necrezut cît de mult sufăr !“ Urmează o scenă violentă între tată și fiu, o ceartă după care Michel a fost dat afară din casă. O nouă mobilizare a autorităților puse să-l supravegheze îndeaproape, este elocventă pentru dificila situație în care se afla scriitorul. Acum intervine un nou fapt : în loc să plece la Paris, tînărul s-a îndrăgostit de o actriță de la Teatrul municipal din Amiens, pe nume Dugazon. Fermecătoarea cîntăreață l-a cucerit pe adolescentul care voia să se căsătorească cu ea. Jules Verne, considerînd că era ceva trecător, s-a opus, amenințîndu-l cu închisoarea. Metoda n-a dat nici acum rezultate, deoarece neascultătorul băiat n-a ținut seama de hotărîrea părintelui său, fapt comunicat astfel lui Hetzel : „Michel a părăsit Amiens-ul în urmă cu opt zile împreună cu tînăra actriță. Sînt la Havre, unde ea joacă. Devenindu-i amantă, nu cred că se vor duce să se căsătorească în Anglia, deoarece s-au făcut strigările la Amiens. Datorii și reclamații din toate părțile, nu știu ce să mai fac !“ Cu toate protestele sale, romancierul i-a asigurat băiatului o pensie lunară de o mie de franci, sumă deloc neglijabilă pe vremea aceea, iar atitudinea sa imprudentă a avut urmări asupra vieții noului cuplu, care-și stabilise locuința la Nîmes. Tînărul soț era deja tatăl a doi copilași cînd a profitat de primele neînțelegeri ivite în căsnicia sa. În timp ce cîntăreața făcea vocalize, ușuraticul ei bărbat se plimba călare în căutarea

unei noi aventuri. Remarcase o pianistă de 16 ani, pe care n-a stat mult pe gînduri şi a răpit-o. Fata nu ştia că elegantul ei adorator era însurat. Este uşor de imaginat surpriza întregii familii, cînd a auzit de noua ispravă. Mama celei înşelate a apelat la scriitor pentru rezolvarea paşnică a situaţiei. Acesta a fost obligat să intervină pe lîngă soţia părăsită, oferindu-i o pensie. Regreta deoarece observase că actriţa avea calităţile necesare unei femei bine crescute şi poate că dacă n-ar fi intervenit această dragoste mistuitoare legătura ar fi putut fi durabilă. Înţelegătoare, ea şi-a dat consimţămîntul la divorţ şi Michel s-a putut căsători cu Jeanne instalîndu-se la Paris. Supraveghindu-l îndeaproape, noua soţie i-a imprimat echilibrul necesar, schimbîndu-i caracterul şi reuşind să-l determine să muncească serios. Pentru prima dată Jules Verne putea să respire liniştit. O binecuvînta pe aceea care-i domesticise neîmblînzitul fiu. Raporturile familiare şi-au reluat astfel cursul normal, iar atunci cînd s-a născut al treilea nepot, legăturile erau atît de strînse încît prozatorul împreună cu Honorine s-au dus la Fourberie, în Bretania, unde Michel închiriase o casă în perioada verii şi au stat acolo o lună de zile...

Prin 1885 Michel Verne s-a lansat într-o afacere industrială, dar lipsa de experienţă l-a făcut să se îndatoreze cu 30 000 de franci. A încercat apoi să scrie, dar nu a perseverat. Între anii 1898 şi 1902 a călătorit în Austria, Ungaria, România şi Bulgaria, perioadă în care a navigat şi pe Dunăre. Se consacrase prospectărilor miniere, profesie în care a dobîndit oarecare competenţă. Reîntors în patrie, Jules Verne asculta cu plăcere peripeţiile petrecute în acele voiaje, mai ales că acţiunile mai multor povestiri ale sale se derulau pe teritoriile ţărilor respective. După moartea scriitorului, fiul său a încercat să devină producător de filme şi în acest scop a transpus pe peliculă romanele : *Cele cinci sute de milioane ale Begumei*, *Jean Morenas*, *Steaua sudului* şi *Indiile negre*. Deoarece cinematografia facea pe atunci primii paşi şi cerea investirea unor mari sume de bani, a renunţat la scrierea scenariilor după operele tatălui său şi s-a îngrijit de publicarea naraţiunilor postume. Pe unele le-a găsit în sertarele biroului părintesc, în prima fază de creaţie. Le-a transcris şi corectat, predîndu-le apoi editurii. A murit în anul 1925.

MITUL DESTRĂMAT. În rubricile de curiozități ale revistelor din țara noastră și de peste hotare se putea întîlni, pînă nu demult, următoarea știre : „Jules Verne a dus o viață modestă și liniștită. Omul care a povestit atîtea călătorii minunate nu a pus niciodată piciorul pe o navă. Se plimba doar prin călimara sa...“ Astăzi pare hazlie o asemenea viziune, deoarece se știe cu precizie că el a voiajat mult în afara granițelor patriei sale. Mitul care considera că Jules Verne a fost doar un „șoarece de birou“, iar subiectele lui proveneau numai din lectura unor lucrări științifice și o fantastică imaginație, s-a dovedit în parte fals. În parte, deoarece nimeni nu poate concepe că ilustrul prozator ar fi pătruns în centrul pămîntului, ar fi străpuns atmosfera, s-ar fi dus la poli sau s-ar fi scufundat în adîncurile mărilor și oceanelor. Dacă romanele respective exprimau și prodigioasa lui fantezie, totuși ele se inspirau din întîmplări sau evenimente reale. În ceea ce privește majoritatea celorlalte povestiri s-a constatat că geneza lor își găsea explicația în numeroasele croaziere întreprinse de scriitor pe meridianele globului. Astăzi se afirmă deschis că multe dintre operele verniene au avut la baza lor însemnările luate în timpul acelor călătorii. Se știe că își alcătuia jurnale de bord cu prilejul fiecărui drum peste hotare, ba mai mult, chiar și atunci cînd făcea escapade fără vreun scop literar, unul dintre pasagerii iahtului său avea misiunea să consemneze toate întîmplările survenite pe parcurs. Pornind de la aceste însemnări, unul dintre ultimii săi biografi, Jean Jules Verne, a analizat fiecare narațiune scrisă de bunicul său, făcînd ipoteze asupra genezei lor.

Operele apărute în Franța care au ca obiect de investigație viața scriitorului acordă un spațiu limitat relatării croazierelor întreprinse de acesta. În linii mari sînt cunoscute șapte-opt călătorii, arhivele familiale verniene putînd da la iveală, în viitor, multe lucruri interesante privitoare la alte peripluri. Primul voiaj este menționat într-o scrisoare din 1859, adresată tatălui său : „Alfred Hignard, agent la Saint-Nazaire al unei companii de navigație, îmi oferă o călătorie gratuită dus și întors în Scoția“. Cu acel prilej a vizitat orașele Edinburgh și Londra văzînd pe șantierul Tamisei o mare navă în construcție, „Great-Eastern“. În fața colosalului vas Jules Verne a jurat că va face cu el o traversare peste ocean dacă va fi favorizat de succesul literar... Se mai știe că la 15 iunie 1861 a făcut

cunoștință cu mirificele peisaje din fiordurile norvegiene și a străbătut Islanda vulcanică, Țara gheții și a focului.

Una dintre cele mai interesante deplasări le-a realizat în anul 1867, cînd s-a îmbarcat cu fratele său Paul la Liverpool pe bordul lui „Great-Eastern". Uriașa navă avea ca prim obiectiv montarea cablului telefonic submarin între Anglia și Statele Unite. În apropiere de Terra Nova s-a dezlănțuit o puternică furtună și Jules Verne a asistat la teribila scenă a smulgerii unui om din echipaj de către rafalele vîntului. Au debarcat în America la 9 aprilie, după patru zile de întîrziere, din această călătorie el făcînd „provizie de emoții pentru tot restul zilelor", așa cum va nota într-o scrisoare. Au vizitat rapid New York-ul și cîteva orașe americane, după care s-au îndreptat spre frontiera canadiană, terminînd scurta excursie pe pămîntul de peste ocean în fața cascadei Niagara. La sfîrșitul lunii aprilie s-au întors acasă.

Primul vas cumpărat de prozator a fost o șalupă simplă de pescuit folosită de el în scopul unor voiaje de plăcere. Cu ajutorul acestei ambarcațiuni, căreia i-a dat numele de „Saint-Michel" după cel al fiului, a întreprins numeroase escapade pe Marea Minecii sau pe Sena. Despre această navă a scris : „Sînt îndrăgostit de asamblajul de scînduri și cuie, cum ești la 20 de ani de o metresă". Mateloții ambarcațiunii cunoșteau multe drame petrecute pe mare, dar cea mai zguduitoare se petrecuse în urmă cu 30 de ani. Atunci, doctorul Petit din Amiens, un îndrăgostit de navigația submarină, își construise un aparat cu ajutorul căruia făcea încercări de scufundare. Dar într-o zi n-a mai revenit la suprafață, fiind găsit asfixiat în mecanismul imaginat de el. Se pare că relatările marinarilor l-au inspirat pe romancier la crearea celebrului său Nautilus...

Micul vas a fost schimbat după cîțiva ani cu un velier de un tip mai bun, înlocuit și el de un frumos iaht. Croazierele efectuate la bordul acestuia au fost citate într-un memorandum scris de Paul Verne și publicat de Hetzel. Astfel, prima călătorie a fost făcută în anul 1878. Itinerarul a cuprins porturile Vigo, Lisabona, Cadix, Tanger, Gibraltar, Malaga, Tetuan, Mostaganem, Oran și Alger. Reîntorcîndu-se din frumoasa plimbare pe întinsurile albastre ale apelor, Jules Verne îi scria fratelui : „Ah ! Dacă tu și eu am fi liberi, liberi, liberi ! Ce viață..." Un an mai tîrziu, cînd naviga pe coasta Angliei și a Scoției, surprins de o

furtună care a avariat iahtul, a reușit cu mare greutate să ancoreze în rada portului Saint-Nazaire. În 1880 sînt semnalate alte două voiaje : unul către Norvegia, Irlanda și Scoția, al doilea, mult mai interesant prin peripețiile sale, a fost descris mai pe larg de Jean Jules Verne. Obiectivul era vizitarea orașului Petersburg. Inițial, traseul urma să treacă prin Christiania, Copenhaga și Stockholm. Iahtul a plecat de la Treport, a mers către Deal și Yarmouth, pe coasta engleză, ajungînd la Rotterdam. Din cauza timpului nefavorabil s-a reîntors la Anvers, prin canalele care legau Meusa de Escaut. De la Wilhelmshaven a trecut prin canalul Eider, dorind să iasă la Marea Baltică, dar a avut surpriza să constate că nava este mai lată decît ecluzele și a fost obligat s-o demonteze. La Kiel, Jules Verne a văzut enormul tun care putea lansa o bombă de 500 de kilograme, fapt ce demonstra pregătirile militare ale germanilor începînd cu acele vremuri. Ajungînd la Copenhaga în ziua de 18 iunie, scriitorul a observat un fenomen astronomic deosebit : o cometă deasupra stelei polare. Specialiștii i-au comunicat că a făcut o descoperire interesantă, deoarece din calculele lor reieșea că ea nu putea fi vizibilă în acel loc.

Croaziera din Mediterana, efectuată în 1884, este mai bine cunoscută, la ea participînd mai mulți membri ai familiei Verne. La 15 mai iahtul a părăsit portul Nantes îndreptîndu-se spre Vigo, a trecut apoi prin Lisabona și a făcut o mică escală la Gibraltar. La 27 iunie a ajuns la Oran, unde Societatea de geografie locală a ținut o ședință în onoarea scriitorului. De asemenea, la Alger populația i-a făcut romancierului o primire emoționantă. Călătoria a continuat pînă la Bone, unde din cauza mării agitate au debarcat și au pornit spre Tunis mergînd pe jos, cu diligența și cu trenul. Vasul îi aștepta la Goulette, de unde au plecat spre Malta. Peripețiile acestui voiaj nu s-au terminat, deoarece uriașe valuri i-au silit să se îndrepte din nou către țărmul african. Au coborît la Sidi-Yussuf, un loc protejat de dune și cu o plajă minunată. Acolo s-au zbenguit veseli pînă în momentul cînd fiul scriitorului, Michel, care rămăsese la bordul vasului, a tras cîteva focuri de armă. Faptul a provocat riposta arabilor de pe țărm, obligîndu-i să se întoarcă repede pe navă. În apropierea coastelor Maltei iahtul a fost în primejdie să se scufunde. Numai datorită unui pilot experimentat, nava a putut intra în portul La Valette. După mici reparații, au

străbătut cei 100 de kilometri care separau Malta de Catania și întregul grup a făcut o ascensiune pe Etna. Voiajul a urmat apoi pe calea apelor pînă la Neapole și Civitta Vecchia. Din acest punct, Honorine, care nu suporta răul de mare, n-a mai vrut să se urce pe vas. Au luat trenul pînă la Roma. La 7 iulie scriitorul a fost primit în audiență de Papa Leon al XIII-lea. Obosit de manifestațiile de simpatie ale publicului, Jules Verne a încercat să efectueze restul drumului ca simplu turist. Dacă a putut să se strecoare incognito la Florența, n-a mai reușit același lucru la Veneția, deși s-a înscris la hotelul „Oriental" sub numele de Prudent Allotte. A fost trădat de soția sa, care prinsese gustul onorurilor. Venețienii i-au întîmpinat cu focuri de artificii, demonstrînd cu banderole pe care scria „Eviva Giulio Verne", deoarece italienii îl considerau compatriot. Despre această călătorie Allotte de la Fuye a notat că a fost „triumfală", iar Bernard Frank, alt biograf, a exclamat : „Este un eveniment ! Pentru prima dată familia a fost adunată în întregime".

Nici un cercetător n-a reușit pînă acum să cunoască vreo însemnare care să ateste alte croaziere realizate după aceea în Mediterana... Enigma a fost sesizată de Marcel Moré, care și-a pus întrebarea : de ce n-a folosit Jules Verne iahtul său între anii 1884—1886 ? Într-adevăr, o taină se ascunde și aici, dacă se ține seama de puternica pasiune a prozatorului pentru periplurile peste hotare. N-ar fi singura încercare de excludere sau de metamorfozare a unor importante momente verniene, o probă directă fiind oferită de același meticulos investigator prin dezvăluirea adevăratului atentator la viața romancierului.

DRAMA DIN AMIENS. În capitolul „Așa l-am cunoscut pe Jules Verne" era menționată versiunea difuzată în țara noastră cu privire la atentatul petrecut în 1886. Deoarece textul conținea unele erori importante, este necesară o revenire. La 10 martie din acel an ziarele din întreaga Franță au anunțat cu titluri mari știrea despre încercarea de asasinat a lui Jules Verne. La 42 de ani după tragicul eveniment, Allotte de la Fuye nota în biografia rudei sale : „Într-o seară de martie a anului 1886, întorcîndu-se acasă pe întuneric, Jules Verne a fost victima, chiar în fața porții sale, a unui accident, pe cît de tragic, pe atît de neașteptat,

al cărui autor iresponsabil, mai de compătimit decît victima, a văzut umbra acestei fapte necugetate întinzîndu-se asupra întregii sale vieți... Un adolescent (...), cuprins de o febră cerebrală (...), a fugit de acasă cu o armă de foc (...). Jules Verne a văzut moartea cu ochii, împușcătura, care a deviat, l-a rănit numai". Mai departe, ea scria : „Presa s-a agitat, apoi a tăcut brusc". [1]

Citind această relatare, Marcel Moré a fost frapat de ciudatele aprecieri care minimalizau pînă într-atît tentativa de crimă considerînd-o un simplu „accident", iar autorului abominabilei fapte îi găseau într-o oarecare măsură circumstanțe atenuante. Dar ceea ce i-a dat cel mai mult de gîndit a fost mențiunea că presa „a tăcut brusc", neoferind publicului amănunte despre atentat. Pornind pe firul acestei sesizări, criticul literar și-a pus întrebarea : de ce n-au mai scris nimic ziariștii despre un asemenea caz important, pentru că, după cum este bine cunoscut, ei n-au niciodată obiceiul să-și oprească anchetele decît dacă li se impune tăcerea spre a evita un scandal ? Ajungînd cu analiza la acest punct, o altă nedumerire îl intriga : pe cine putea să indigneze darea în vileag a împrejurărilor care au periclitat viața unui scriitor celebru ? Justețea interpretărilor l-au condus, în final, la descoperirea adevăratei identități a aceluia care a încercat să-l ucidă pe Jules Verne. Și cînd a cunoscut numele persoanei care a tras cîteva focuri de revolver în prozator, a rămas stupefiat : era chiar nepotul acestuia ! Lovitura de teatru l-a încurajat să-și continue cercetările și a reușit să dezvăluie alte elemente necunoscute. Primul document care i-a oferit dezlegarea enigmei, în ceea ce privește identitatea atentatorului, a fost textul unei conferințe ținute la 8 februarie 1928 la Societatea industrială din Amiens și reprodusă în „Buletinul Societății Jules Verne" nr. 3, sub titlul *Jules Verne amienezul*. Conferențiarul Maurice Garet a vorbit, la un moment dat, despre drama din Amiens și atunci cei prezenți au aflat cu surprindere că tînărul care a tras două focuri de revolver în marele scriitor era propriul său nepot, pe care-l ajutase de mai multe ori. Bizar era faptul că nu se amintea numele aceluia care comisese

[1] Am reprodus fragmentul biografei scriitorului deoarece conține unele informații care completează știrea inserată de Dinu Moroianu în volumul său. (n.a.)

teribila nelegiuire. Investigațiile s-au îndreptat spre toate lucrările ce conțineau unele date asupra vieții romancierului. În volumul lui Charles Lemire intitulat *Jules Verne* și apărut la Paris în 1908 a găsit următorul pasaj : „Mare a fost uimirea lui Jules Verne cînd a recunoscut în autorul atentatului pe una din propriile sale rude, nepotul său Gaston Verne (...), acest tînăr de 25 de ani s-a dovedit atins de mania persecuției. A părăsit ministerul pentru a se duce să se odihnească la Blois. Scăpînd de sub supravegherea familiei, a luat un bilet pentru Dover, s-a oprit la Amiens și a comis acel gest de neînțeles (...). Nepotul a fost dat pe mîna medicilor specialiști și s-a făcut tăcere".

În capitolul intitulat semnificativ „Seria neagră" Jean Jules Verne dă alte informații interesante. Prima știre se referă la greutățile financiare pe care le-ar fi avut Jules Verne cu puțin timp înainte de nefericita întîmplare care era să-l ucidă. La 15 februarie 1886 și-a vîndut iahtul. Al doilea eveniment dureros intervenit în viața scriitorului a fost semnalat de o telegramă primită de Hetzel, chiar a doua zi, pe cînd se afla la Monte Carlo, grav bolnav. Avocatul amienez Robert Godefroy a fost expeditorul următoarelor cuvinte : „Gaston, atins de nebunie, a tras două focuri de revolver asupra lui Verne. Un singur glonte l-a nimerit. Verne ușor rănit la picior". Neașteptata veste a avut repercusiune asupra sănătății editorului, care după o săptămînă a decedat !... Inexplicabilul gest al lui Gaston Verne pare și mai ciudat după ce aflăm antecedentele date de fiul lui Michel. Se amintește că Paul Verne a avut trei băieți, pe Gaston, Maurice și Marcel, dar singurul care s-a remarcat prin inteligență și studii strălucitoare a fost tocmai atentatorul. Devenit, mai întîi, funcționar la Consiliul de Stat, a intrat apoi în cadrul Ministerului afacerilor externe și atît tatăl său cît și Jules Verne îi prevedeau un viitor deosebit. Din acest motiv prozatorul era atașat de Gaston, al cărui caracter serios contrasta vădit cu lipsa de ponderație a fiului său. În contextul menționat, pare ieșită din comun brusca „dereglare mentală" a tînărului descris atît de frumos, mai ales că pînă în acea clipă nu s-a afirmat nimic în acest sens. Dealtfel, chiar și formularea dată de Jean Jules Verne este echivocă : „Subit, creierul ce părea atît de bine organizat, s-a dereglat. La întoarcerea dintr-o călătorie la Blois, unde a asistat la căsătoria unei verișoare, i-a venit cheful să plece la Amiens".

Autorul noii biografii verniene relatează apoi unele amintiri povestite de tatăl său, Michel Verne, despre cazul Gaston. Se arată că acesta ar fi apărut lîngă unchiul său în momentul cînd voia să deschidă ușa casei și l-a somat să-l apere de dușmanii care-l urmăreau. Zadarnic i-a spus Jules Verne că nu era nimeni pe urmele lui, deoarece Gaston a început să strige furios : „Ah ! Nici tu nu vrei să mă aperi !" După aceea și-a descărcat revolverul. Întrebat de tatăl său a motivat gestul criminal într-un mod nu mai puțin absurd : ar fi vrut să atragă atenția lumii asupra unchiului, care nu era destul de apreciat... Soarta nefericitului tînăr a umbrit viața lui Paul și Jules Verne, el petrecîndu-și restul zilelor în diverse sanatorii și decedînd într-o clinică de psihiatrie din Luxemburg, în anul 1914.

Cît despre ipoteza lansată de Marcel Moré asupra unei întîlniri prealabile între Gaston și unchiul său, după opinia lui Jean Jules Verne nimic nu pledează în favoarea ei, singurele elemente sigure în cazul respectiv fiind scrisorile expediate imediat după drama din Amiens de fratele bunicului și tatăl său.

Iată un fragment din textul trimis de Paul Verne lui Léon Guillon : „Ce nenorocire îngrozitoare ! M-am întors de la Amiens unde l-am văzut pe bietul Gaston care a fost internat, la cererea unchiului său, la infirmeria spitalului. Sărmanul copil nu e conștient de actul comis (...). Nimic nu ne-a făcut să prevedem o asemenea nenorocire... Jules este rănit la picior, (...) glontele n-a fost extras și probabil nici nu va fi". Michel Verne a adresat și el cîteva rînduri mătușii sale Marie : „Gaston (...) așteaptă decizia medicilor care l-au examinat (...). Bietul om este foarte nefericit. E un necaz teribil pentru toată familia. Să sperăm că se va vindeca într-o zi, ceea ce este posibil, în linii mari".

Rana de la piciorul atins de glonte a început să supureze și din această cauză s-a renunțat la extragerea cartușului. După moartea prietenului său Hetzel, la scurt timp a urmat decesul mamei sale, apoi infirmitatea. Se spune că în aceeași perioadă s-ar fi despărțit pentru totdeauna de o inteligentă prietenă...

Atît de misterioasă, de necunoscută este încă viața lui Jules Verne încît după mai bine de șapte decenii de la dispariția sa, în revista „L'Express", din 22—28 mai 1978, Marc Soriano a publicat articolul intitulat *Cine a fost adevăratul Jules Verne ?* La loc de frunte se afla îndoiala,

incertitudinea... dacă marele romancier a existat în realitate ! Era o nouă manifestare a unui zvon fals răspîndit pe la sfîrşitul secolului al XIX-lea în rîndul oamenilor de litere nu numai din străinătate, ci chiar din Franţa. Pe alt plan, dar tot atît de bizar, a fost incidentul hazliu provocat de o confuzie de nume, incident ale cărui reminiscenţe au generat suspiciuni cu privire la originea prozatorului. Despre aceste ciudăţenii vom relata în continuare.

ÎNTÎMPLĂRI AMUZANTE. În 1895 se şoptea în diverse cercuri literare că Jules Verne a îmbătrînit şi ar fi dispărut din lumea pariziană. Se pretindea chiar că Hetzel (fiul editorului) i-ar fi falsificat semnătura, mergînd pînă acolo încît cei ce continuau serialul *Călătorii extraordinare* aparţineau unui consorţiu „Jules Verne et Co", o asociaţie de scriitori cu un pseudonim colectiv. Rumoarea a trecut Alpii ajungînd la povestitorul milanez Edmondo de Amicis, care s-a hotărît să plece la Amiens pentru a constata adevărul. Voia să lămurească ciudatul caz al scriitorului francez ale cărui opere erau cunoscute în întreaga lume, dar, cu toate acestea, îi era ignorată personalitatea. În memoriile cu privire la vizita întreprinsă se arată momentul întîlnirii cu prozatorul : „Nimic dintr-un literator. Fizicul său seamănă puţin cu cel al lui Verdi. Are înfăţişarea unui marinar în retragere. Nu se distinge decît prin reflexii, extrema acuitate a privirii şi forma foarte artistică a limbajului. Vorbeşte de lucrările sale cu o alură distantă, detaşată, ca şi cum ar discuta despre altul sau de o colecţie de timbre poştale..." Oaspetele italian s-a oprit mai mult timp în bibliotecă, unde se aflau sute şi sute de volume de toate formatele, în toate limbile. Pe şemineu erau busturile lui Molière şi Shakespeare, autorii favoriţi ai gazdei. În camera de lucru, severă ca şi aceea a unui comandant de navă, a văzut patul de campanie, iar pe masă o imensă planisferă pe care Jules Verne îşi puncta cu ace itinerarele parcurse de eroii romanelor sale. Înainte de a-şi lua rămas bun, de Amicis i-a cerut fotografia şi l-a rugat să scrie cîteva cuvinte pe ea pentru că voia s-o arate compatrioţilor. Înapoindu-se la Milano, le-a spus colegilor că „profetul ştiinţific nu este un Buda cu sute de mîini"...

Exact înainte cu 20 de ani, în 1875, în luna mai, un necunoscut a cerut să vorbească cu Jules Verne. Atunci a

putut fi auzit următorul dialog pe care mai tîrziu l-a relatat biografa sa Allotte de la Fuye :

„— Domnule, tot universul vă crede francez, dar este inutil să o tăinuiți. Știu, din sursă sigură, cine sînteți și cunosc întreaga dumneavoastră existență.

— Vorbiți, domnule — spuse Jules Verne impasibil.

— Sînteți evreu polonez și v-ați născut la Plock, în Polonia, aproape de Varșovia. Numele dumneavoastră veritabil este Olschewitz, nume care provine de la Olscha, care corespunde cuvîntului polonez Arin. Ori, acest arbore se numea în vechea franceză Vergne sau Verne și dumneavoastră l-ați tradus franțuzindu-vă numele. Prin 1861, pe cînd vă aflați la Roma, ați abjurat religia ebraică, înainte de a vă logodi cu o bogată prințesă poloneză. Părinții resurecționiști, o congregație poloneză, au primit abjurația, după care ați fost catehizat de reverendul Semenko".

În timp ce pe fața scriitorului a apărut consternarea, vizitatorul și-a urmat dezvăluirea : „Logodna cu prințesa Kryzanowska a fost ruptă, Franța cumpărîndu-vă condeiul și oferindu-vă, la sfaturile Sfîntului Scaun, un serviciu la Ministerul de interne".

Jules Verne a rîs cu hohote și a răspuns sarcastic : „Greșiți asupra cîtorva puncte, domnule, acea poloneză se numea prințesa Crac...ovitz. Am răpit-o și am trăit împreună pe malul lacului Leman, dar în urma unei certe s-a aruncat în apă. A fost eterna remușcare a existenței mele. Dar, tăcere... Nimic despre originea mea. Țin să trec aici drept creștin complet".

Revenind în sala de mîncare, romancierul le-a povestit Honorinei și celorlalți meseni hilara și nebuloasa scenă petrecută cu cîteva clipe înainte.

Comentînd hazlia istorioară, amintita biografă menționează că Jules Verne n-a acordat nici o atenție incidentului, deoarece pe atunci nu avea nici 50 de ani, „inima sa ardea încă" și pentru creatorul celebrilor Nemo, Michel Ardan și Robur constituia un alibi în plus, ignorînd problema nașterii sale. Dar falsa aserțiune s-a perpetuat în asemenea mod încît pînă și un ziar parizian din anul 1925 își mai punea încă candid întrebarea : „Jules Verne a fost francez, sau nu ?" Dealtfel, ginerele său, Georges Lefèvre, mai rîdea încă după 50 de ani de la amuzantul dialog. Ecourile acestei denaturări se datorau atît acelui Olschewitz, care n-a retractat născocirea, precum și relansării

dubioasei ştiri în mai multe cotidiene străine. Astfel, puţin timp după moartea scriitorului s-a reluat vestea despre pretinsa sa origine în presa poloneză şi într-un ziar din Petersburg, motiv care l-a determinat pe arheologul Durville, din Nantes, să publice extrase din arhivele locale asupra actelor care restabileau adevărata filiaţie a marelui dispărut. De asemenea, în anul 1924, fostul său prieten Raymond Joessel a reprodus copii autentificate de primăriile din Nantes şi Provins. Intrigată de îndrăzneala mistificării, Allotte de la Fuye a ajuns la o concluzie de-a dreptul neaşteptată : „Da, creierul lui Jules Verne era ciudat, previzionar. Se datora aceasta, oare, harului profetic despre care unii persevercază să creadă că provine din rasa ebree

De necrezut, dar adevărat ! Acum cîţiva ani o americancă i-a trimis lui Jean Jules Verne o scrisoare, fiind convinsă că este verişoara lui, deoarece bunicul ei... purta numele de Olchevitz ! Incredibilul demers l-a hotărît pe fiul lui Michel Verne să reia investigaţiile asupra bizarei şi artificialei probleme. Aşa a aflat că profesorul Edmondo Marcucci, dorind să cunoască motivul intervenţiei ziaristului polonez, a dat peste un articol inserat în cotidianul „Giornale d'Italia", din aprilie 1928, care se ocupa de o temă analogă. Surprins de persistenţa falsului, s-a adresat superiorului resurecţioniştilor, părintele Thaddee Olejniezak, rugîndu-l să verifice actele păstrate în arhivele Ordinului său. La 26 mai 1928 a primit următorul răspuns : „Afacerea Verne se bazează în întregime pe un echivoc. Răposatul părinte Paul Smolikowski, după moartea celebrului scriitor, a expus în ziarele poloneze pretinsa lui origine iudeo-poloneză. Din neatenţie a comis o eroare *„circa personna"*, confundîndu-l pe francezul Jules Verne cu fostul evreu polonez Olszewicz, care îşi luase numele de Julien de Verne". Textul acesta a fost publicat în „Buletinul Societăţii Jules Verne" nr. 2, pe anul 1931 şi se părea că legendara mistificare s-a încheiat. Dar urmele ei au ajuns pînă în zilele noastre, dovadă misiva expediată recent de peste ocean ! Reminiscenţele confuziei au pătruns şi în ţara noastră, avînd repercusiuni nefaste asupra celor bănuiţi de rudenie cu prozatorul, în epoca de tristă amintire a dictaturii fasciste. Dealtfel, ciudata aserţiune mai figura în Enciclopedia britanică, aşa cum nota cu sarcasm Jean Jules Verne. Cu toate acestea, el nu împărtăşea

indignarea acelora care s-au ridicat cu violență împotriva legendei, considerînd-o un minunat omagiu internațional adus operei verniene. După opinia sa, faptul că la un anumit moment polonezii, italienii sau ungurii l-au socotit pe Jules Verne compatriot, ar vorbi de la sine...

SECRETELE LABORATORULUI VERNIAN. Atras de mirajul mării încă din copilărie, pentru a înțelege poezia întinsurilor albastre romancierul se folosea de toate ocaziile spre a-și satisface pasiunea. Timp de două decenii navele i-au servit nu numai pentru cunoașterea unor țări îndepărtate, ci și drept cabinete de lucru. După vizita în Statele Unite i s-a confesat editorului său : „«Great Eastern», în ciuda masei sale, a dansat ca o călimară pe ocean (...). Am făcut provizii de emoții pentru restul zilelor (...). Ah ! Marea, ce element admirabil". În urma notițelor luate cu acel prilej a scris romanul *Un oraș plutitor*. Cînd și-a cumpărat primul vas n-a rezistat tentației de a face un voiaj mai mare și, entuziasmat, i-a trimis fiului lui Hetzel următorul mesaj : „Da ! Vă scriu din Londra, unde am venit de cîteva ore (...). Am terminat primul volum din *20.000 de leghe sub mări* ca și cum aș fi în biroul din strada Lefèvre. Este așa de frumos și ce element pentru imaginație !" În culmea gloriei și a prosperității, după ce a achiziționat luxosul iaht și-a exprimat astfel bucuria : „...ce vapor și ce voiaje în perspectivă ! Mediterana, Baltica, mările Nordului, Constantinopole și Saint-Petersburg, Norvegia, Islanda etc. și pentru mine, ce cîmp de impresii și de idei spre a le recolta".

Sub masca fantasticului, scriitorul a plasat în diverse acțiuni eroi cunoscuți de el, inspirîndu-se, de cele mai multe ori, din întîmplările survenite pe parcursul croazierelor în diverse țări. Cel mai concludent exemplu este subiectul unei anticipații, nerealizată încă, și anume o călătorie spre centrul pămîntului. Citind romanul care cuprinde extraordinara expediție, cu greu și-ar putea închipui cineva că la baza lui a stat un sîmbure de adevăr. Totuși, acum s-a dezvăluit geneza neobișnuitului voiaj. Pe scurt, este vorba despre un grup de oameni de știință care pătrund prin craterul unui vulcan din Islanda și în adîncurile pămîntului întîlnesc un ocean și uriașe animale preistorice. În final, exploratorii sînt aruncați la suprafața Terrei tocmai în Sicilia, datorită erupției lui Stromboli. S-ar părea

că aripile imaginației celebrului vizionar au adresat omenirii un mesaj straniu, dar cercetările au dovedit că n-ar fi o simplă fantezie. În prestigioasa revistă turistică „Connaissance du monde", criticul literar Samivel a relevat că povestitorul s-a deplasat în Islanda și a făcut investigații. Ba, mai mult, a stat de vorbă cu localnicii spre a cunoaște cît mai exact legendele acelei țări. Acum se știe că gazda din Rejkjavik a celor trei expediționari amintiți în roman, profesorul Fridrikson, a existat în realitate, fiica acestuia deținînd mult timp președinția Alianței Franceze din Islanda. De unde s-a tras concluzia că aceștia au fost informatorii lui Jules Verne. Alt fapt concludent. Fermecat de temerara acțiune petrecută pe teritoriul patriei sale, un tînăr islandez, care studia la Amiens, Jon Sveinsson, convins de autenticitatea extraordinarei călătorii, s-a dus să-l viziteze pe autorul narațiunii și l-a rugat să-i dea cîteva precizări, deoarece ar dori și el să întreprindă minunata expediție. Foarte măgulit, dar puțin jenat, romancierul a căutat să eludeze problema, însă adolescentul islandez a plecat foarte decepționat ; era convins că Jules Verne n-a voit să-i divulge „marele secret". Mult mai tîrziu, în 1962, putea fi întîlnit la Rejkjavik un om care venise special pentru a intra în legătură cu... atlanții, locuitorii misterioasei Atlantide, care ar supraviețui în mod tainic sub continente și mări...

Un alt aspect al documentării prestigiosului scriitor se referă la contactele sale cu oamenii de știință. În acele vremuri, cercetătorul Charles Deville, exploratorul vulcanilor din Antile și Tenenerife, coborîse într-unul din craterele lui Stromboli și, după reușita curajoasei sale acțiuni, a ținut o serie de conferințe, relatînd peripețiile prin care a trecut. Atras de noutatea și îndrăzneala aventurii seismologului, Jules Verne a participat la prelegerile lui și a stat de vorbă cu expediționarul.

Cele mai greu de identificat sînt însă tainele existenței sale strecurate în vasta-i operă literară. Numeroase evenimente din viața scriitorului au fost transpuse în cadrul povestirilor și pentru a nu fi recunoscute personajele, numele lor au fost schimbate, uneori prin simple înlocuiri de litere. Astfel, în *Călătorie de la pămînt la lună*, Ardan n-ar fi decît vestitul fotograf Nadar, iar Briant din *Doi ani de vacanță* l-ar reprezenta pe elevul de odini-

oară Aristide Briand. Secretele laboratorului de creație al prolificului romancier sînt mult mai vaste și Marcel Moré a ajuns la concluzia că ar fi „blindate", deoarece au fost luate toate precauțiunile pentru ca tragicele evenimente din viața lui Jules Verne să rămînă necunoscute. După opinia acestui critic literar, ele ar constitui o imensă criptogramă, unde au fost relatate, sub forme voalate, dramele intime ale autorului. Obsedat de șarade, rebusuri, logogrife, anagrame și criptograme, scriitorul a pus la baza a cel puțin trei subiecte documente de acest fel. O criptogramă cu caractere runice l-a determinat pe profesorul Lidenbrock să întreprindă călătoria spre centrul pămîntului ; un mesaj cifrat descoperit de poliție a dus la dezvăluirea conspirației urzite de Mathias Sandorf și un „rebus indescifrabil" a stat la baza operei postume *Eternul Adam*. Dealtfel, după decesul prozatorului s-a găsit o culegere inedită de 3—4000 de careuri sau logogrife... Într-o anumită manieră, el și-a prezentat prin eroii săi propriul destin, lucrările povestite cuprinzînd un veritabil „buletin al vieții" sale. Umorul întîlnit în majoritatea acțiunilor nu ar fi decît expresia paradoxală a aceluia care, nevoind să înfățișeze direct suferințele prin care trecea, le masca printr-un rîs plin de amărăciune. În ceea ce privește opiniile asupra căsătoriei și mai ales cu privire la văduve, ele se oglindesc în romanele *Familie fără nume*, *Întîmplări neobișnuite* și *Kéraban încăpățînatul*, unde acestea din urmă sînt descrise nefavorabil. Descoperirile efectuate de Marcel Moré — numele atentatorului, coincidențele dintre subiectul romanului *O dramă în Livonia*, o povestire imaginară și tragedia din Amiens, o dramă reală, — alăturate confidențelor înscrise în volumul *Claudius Bombarnac* relevă din plin secretele laboratorului de creație vernian. Din acest motiv, remarc părerea criticului literar amintit, care subliniază că „opera lui Jules Verne nu este decît un vast bal mascat, unde familia, prietenii, cunoștințele și mai ales el însuși sînt ascunși sub deghizările cele mai diferite".

Excepționala previziune verniană, care în anul 1865 a imaginat o călătorie de la Pămînt la Lună, i-a uimit pe specialiștii de astăzi în astronautică. Frapantele coincidențe dintre obuzul aruncat în spațiu de Columbiad și nava spațială americană pornită spre același drum după mai bine de un secol au dovedit precizia datelor tehnice

publicate de scriitor. În acest sens, biografii săi au consemnat faptul că ele au fost verificate minuțios de Henric Garcet, profesor de matematică superioară și cosmograf, precum și de Bertrand, secretarul Academiei de științe din Paris. Cînd la 21 decembrie 1968 Apollo 8 își începea primul zbor al unui echipaj omenesc în jurul Lunii, printre milioanele de telespectatori care priveau extaziați epocala expediție se afla și Jean Jules Verne. În revista „Paris Match", din 4 ianuarie 1969, a apărut o scurtă relatare privitoare la impresiile nepotului genialului anticipator, intitulată semnificativ : „Bunicul a avut dreptate !" Iată textul relatării :

„Imaginile cursei spre Lună se succed pe micul ecran. Jacques Sallebert (reporterul televiziunii) enumeră caracteristicile rachetei americane. Interiorul : un aliaj de aluminiu ; viteza : 38 720 km/h ; lungimea : 3,68 m ; greutatea : 5621 kg.

Stupefiat, Jean Jules Verne se ridică, deschide un sertar și scoate niște foi îngălbenite : manuscrisul romanului *De la pămînt la lună*. Febril, caută pasajele unde bunicul său a descris proiectilul lunar locuit de trei oameni, ca și Apollo. El citește : „...tub în fontă dublat cu aluminiu. Viteza : 40.000 km/h. Lungimea : 3,65 m. Greutatea : 5347 kg. Și, în timp ce găsește și alte asemănări, înțelege cuvintele spuse de Jules Verne : «Micul meu Jean, păzește cu strășnicie acest prețios manuscris. Va veni o zi cînd oamenii vor merge spre Lună și vei înțelege atunci că eu am prezis bine»".

Astronautul american Frank Borman, comandantul lui Apollo 8, referindu-se la bizarele asemănări dintre nava imaginată în veacul trecut și excepționalul succes al lui Apollo 11, și-a exprimat părerea că nu se poate vorbi de simple coincidențe, cînd ambele vehicole au plecat din Florida, aveau aproape aceeași greutate și înălțime și au căzut în Pacific la mică depărtare unul de altul. Concluzia sa este aceea că Jules Verne poate fi considerat unul dintre pionierii explorării spațiului aerian.

O mențiune concretă asupra modului cum se documenta prozatorul reiese din fragmentul unui mesaj trimis lui Hetzel în 1874 : „Mă dăruiesc în întregime lui Robinson sau, mai bine spus, *Insulei misterioase* (...), îmi petrec timpul cu profesori de chimie și prin fabrici de produse chimice (...), căci *Insula misterioasă* va fi un roman chi-

mic". Momente din viața autorului au fost transpuse în *Indiile negre* și *Mathias Sandorf*, unde se relatează fragmente din voiajele întreprinse în Scoția și pe Mediterana. Același lucru se poate observa în *Frații Kip* și *Agenția Thomson and Co* ce se referă fie la afecțiunea pentru fratele său Paul, fie la afacerile neizbutite ale lui Michel. De asemenea, în *Secretul lui Wilhelm Storitz* imaginea casei dictatorului Roderich este aidoma aceleia a lui Jules Verne din Amiens.

Din succinta analiză reiese că multe dintre subiectele verniene s-au inspirat din întîmplări cunoscute de Jules Verne sau datorită numeroaselor sale voiaje pe întinsurile apelor. Această concluzie are o legătură directă cu vizita marelui scriitor francez în țara noastră.

UN DAR IEȘIT DIN COMUN. Importantele descoperiri realizate de cercetătorii francezi ai vieții lui Jules Verne au elucidat, în parte, motivele care l-au determinat pe romancier să nu dezvăluie nimănui dramaticele întîmplări prin care a trecut. Succint, cunoaștem acum momentele grele survenite încă din adolescență, continuate în tinerețea lui extrem de agitată și urmată de o căsătorie considerată chiar de unii descendenți ca nepotrivită. Am aflat apoi despre prezența unei femei în apropierea prozatorului, numele ei plutind încă în mister, o încercare premeditată de asasinat comisă de un nepot și bizarele metode de educație folosite împotriva fiului său recalcitrant. Toate la un loc ar explica, oarecum, comportarea singulară a autorului celebrelor *Călătorii extraordinare*. Curios era faptul că nici unul dintre investigatori nu numai că nu amintea de un voiaj vernian în spațiul carpato-pontic, dar nici n-a încercat să lanseze vreo ipoteză în această direcție. Chiar dacă Marcel Moré s-a întrebat de ce scriitorul n-a folosit iahtul său între anii 1884—1886, scăpîndu-i din vedere că același hiatus cuprindea și epoca 1882—1884, nici el n-a întrevăzut probabilitatea unei asemenea călătorii. S-ar părea, deci, că nimeni în Franța nu știe despre periplurile românești, deși există serioase premize asupra efectuării lor. Pe ce se bazează o asemenea afirmație ? În primul rînd, pe concluzia ce se degajă din intervalele rămase albe pe lista croazierelor cunoscute pînă în prezent. Este imposibil de crezut că pasionatul „turist acvatic" nu s-a urcat pe bordul splendidei sale nave în perioadele amintite și n-a lăsat însemnări privitoare la drumurile străbătute pe

întinsele căi albastre. Apoi, pe constatarea că prozatorul a scris între anii 1882 şi 1889 trei povestiri ale căror acţiuni se derulau, fie chiar şi parţial, pe teritoriul ţării noastre, ceea ce însemna o documentare realizată înainte de 1882 şi în orice caz înainte de atentat. (*Kéraban încăpăţînatul* a fost elaborat în 1882, *Castelul din Carpaţi* între anii 1887 şi 1889, iar *Mathias Sandorf* în 1884—1885.) De aici ideea că Jules Verne s-a inspirat pentru cele trei romane din voiajele întreprinse în România tocmai în vremea cînd unele dintre călătoriile sale au rămas necunoscute. Dar enigmaticele lapsusuri ale biografiilor verniene nu se rezumă la această ciudăţenie. Ele sînt şi mai tăcute în ce priveşte amiciţia dintre prestigiosul anticipator ştiinţific şi transilvăneanca Luiza, deşi ea a stat la Amiens mai mulţi ani. În schimb, rudele care au povestit viaţa scriitorului au evocat, în treacăt, o prietenie de acelaşi gen, fără a da prea multe amănunte...

Ciudata situaţie necesita intense cercetări şi, într-adevăr, ele s-au transformat într-o veritabilă aventură pe urmele prozatorului francez în România. După cum ştiţi, din destăinuirile Margaretei Berbier se evidenţia noutatea că Jules Verne a vizitat şi ţara noastră. Dar de unde cunoştea acest fapt doctorul docent Traian Orghidan ? Întrebarea a căpătat răspuns datorită declaraţiilor soţiei sale, Georgeta Orghidan, asistentă la Facultatea de medicină. Iată-le : „Mă aflam într-o excursie organizată la Curtea de Argeş, cînd una dintre colegele din grup, care lucrase la farmacia din acea localitate, mi-a atras atenţia asupra unei interesante întîmplări. Şefa acelei unităţi i-a povestit prietenei mele despre o rudă a ei care a stat în Franţa mai mulţi ani, l-a cunoscut pe Jules Verne şi cînd s-a reîntors în ţară a venit împreună cu scriitorul vizitînd şi oraşul de pe valea Argeşului". Pasul următor al investigaţiilor s-a îndreptat spre fratele Margaretei, Alexandru Berbier, farmacist la sanatoriul din comuna Drajna de Sus, judeţul Prahova. El s-a oferit să participe la clarificarea interesantei teme. I-a surîs ideea de a încerca să ridice vălul, colbuit de vreme, mai ales că subiectul îl preocupa încă din tinereţe, cînd auzise despre aura misterioasă ce plana în jurul frumoasei şi inteligentei sale bunici. Dispunea de numeroase acte şi documente de familie, pe care pînă atunci nu le cercetase. Se hotărîse să pună la dispoziţie toate mărturiile ce le poseda, dar în cadrul discuţiilor şi-a

adus aminte că o verișoară a sa deținea cîteva obiecte personale ale lui Jules Verne. Locuia în București, strada Polonă nr. 21 și era soția arhitectului Radu Dudescu. Vestea depășea cadrul unei simple informații, ea reliefînd un punct extrem de prețios în eșalonul descoperirilor inedite privitoare la Jules Verne și relațiile sale cu prietenii săi din România. În apartamentul cunoscutului proiectant a numeroase edificii monumentale din Capitală și din țară se aflau cîteva micro-modele ale iahturilor verniene, machete sculptate în lemn chiar de mîinile prolificului autor de romane științifico-fantastice. De mici dimensiuni, ele păreau niște jucării. Pe două erau gravate numele celebrului submarin „Nautilus", pe altul se putea citi cuvîntul „Duncan", iar pe al patrulea, „Saint-Michel I". De asemenea, pe al doilea model al vasului „Nautilus" se afla semnătura vestitului constructor de nave Gustave Zédé, prietenul lui Jules Verne. Prezența lor în acea locuință a fost explicată astfel de Angélie Lucie Gaillac-Dudescu : „Cele patru machete și mica pendulă pe care o vedeți pe perete au fost dăruite de Jules Verne unui membru al familiei mele, cu care era prieten și, după diverse peripeții, ele au sosit la București". Mama doamnei Dudescu era una din fiicele Luizei, Eugenie Müller, iar bunicul ei, elvețianul Gustave Müller, ar fi fost amic al scriitorului. Între romancier și Gustave Müller s-ar fi dus o vastă corespondență care, din păcate, s-a pierdut. Își mai amintea despre numeroasele scrisori primite din Amiens, care aveau un aspect original, fiind alcătuite într-o asemenea manieră, încît după terminarea spațiului existent pe hîrtie, misiva se continua în rînduri verticale...

Alte amănunte au fost oferite de Alexandru Berbier. Nepoata Luizei Müller studiase în tinerețe în Elveția și a locuit un timp la Amiens, în casa Louisei Berthon, verișoară atît cu Honorine Verne, soția prozatorului, cît și cu Gustave Müller. Existența obiectelor verniene se datorează moștenirii lăsate de Louise Berthon, care n-a avut rude mai apropiate. Lulu Dudescu a primit atunci toată mobila și, odată cu ea, micro-modelele iahturilor dăruite de prozator verișoarei soției sale. În succesiunea amintită au existat și alte lucruri, o parte dintre ele aflîndu-se acum la Ninetа Gaillac, o soră vitregă a doamnei Dudescu, care s-a stabilit în Franța. Aceasta deține și o machetă a frumosului iaht „Saint-Michel III". De asemenea, Ștefan

Gaillac, tatăl soției arhitectului, a avut în casa sa și biroul care a aparținut lui Jules Verne, mobilă trimisă în Franța cu prilejul unei expoziții retrospective privitoare la viața romancierului.

Doi ani după aceea, Catinca Muscan a publicat o succintă relatare cu privire la prezența micro-modelelor verniene în București. De această dată, posesoarea prețioaselor piese n-a mai ezitat să afirme că bunica ei, Luiza, a fost la un moment dat în casa lui Jules Verne. Era, indirect, de acord cu legătura amicală dintre transilvăneancă și scriitor...

Pentru a clarifica gradul de rudenie al descendenților Luizei și legăturile lor cu Jules Verne și unele persoane stabilite la Amiens, Alexandru Berbier a alcătuit un arbore genealogic și o adevărată cronică de familie, notînd în trei caiete tot ce reușise să afle în urma verificării actelor ce le poseda. Pe baza acelor texte, ce conțin numeroase și valoroase amintiri, se reconstituie unele întîmplări petrecute în urmă cu mai bine de un secol... Dosarul familiei Berbier se deschide cu fișa Luizei Müller, născută Teutsch, în anul 1845. Era originară din Homorod, lîngă Rupea. Viața ei a fost nu numai îndelungată, deoarece a decedat în anul 1930, ci și deosebit de bogată în evenimente. Primul soț de numea Bratschi și cu el a avut un băiat, Ludwig. După decesul lui Bratschi, Luiza s-a recăsătorit cu Oscar Fabre. Cu el a venit în Franța, unde l-a cunoscut pe Jules Verne. Se presupune că prin 1880 a murit și Fabre, iar prima ei fiică, Eugènie, s-a născut puțin timp după aceea. Luiza a avut patru copii : Ludwig, Eugènie și gemenele Angèlle și Georgette, născute în anul 1884, cînd mama lor era văduvă. Pe un extract de naștere al lui Gustave Müller [1], eliberat în anul 1884, s-a înregistrat, trei ani mai tîrziu, adică în 1887, căsătoria dintre Luiza Teutsch și Gustave Müller și tot pe acest act au fost legitimați copiii. Referitor la Eugènie, Berbier știe că ea a stat de mai multe ori la Amiens, unde locuia Louise Berthon, verișoara lui Fabre. „După părerea mea, notează Alexandru Berbier, este foarte probabil că înainte de 1880 l-a cunoscut bunica pe Jules Verne și împrietenindu-se cu el l-a invitat să vină în Transilvania". Din actele farmacistului mai reiese

[1] Extractul de naștere se află în posesia lui Alexandru Berbier. Pe el sînt consemnate atît căsătoria amintită cît și înregistrarea celor două gemene.

că Luiza avea în București o casă pe strada Polonă nr. 2, probabil rămasă de la soțul ei și vîndută cînd s-a recăsătorit cu Gustave Müller, elvețian și el și care locuia în același imobil în anul 1884. Cum Jules Verne s-a născut în anul 1828 iar Luiza în 1845, între ei era o diferență de vîrstă de 17 ani...

Versiunile privitoare la gradul de rudenie al Louisei Berthon — verișoară a soției prozatorului, a lui Fabre sau a lui Müller — relevă trecerea a aproape un secol de atunci și nu împietează asupra relațiilor existente odinioară. Semnificativ, în acest sens, este un pasaj din scrisoarea Edithei Endrejat, o altă nepoată a Luizei, domiciliată acum în R. F. Germania, care îi menționa lui Alexandru Berbier următoarele : „Mama mea, o fiică a Luizei, mai ține minte conținutul telegramei pe care verișoara Louise Berthon din Amiens a trimis-o cînd a murit bunicul Gustave Müller : „Je pleure avec vous, cousine Louise Berthon" (Plîng împreună cu voi, verișoara Louise Berthon). Mama știe că bunica, împreună cu bunicul nostru, au fost de cîteva ori la Amiens. De asemenea, știu și în ce împrejurări a murit soțul bunicii, Fabre, aceasta mi-a povestit ea foarte exact și ceea ce a moștenit de la el, sau mai bine zis fiul ei, Ludwig, care a murit încă copil, la 12 ani și pe care Fabre l-a adoptat, bunica noastră avîndu-l de la primul soț, Bratschi. Ea a fost deci de trei ori măritată. Cu Fabre n-a avut copii, deoarece era grav bolnav de plămîni".

În continuare, Alexandru Berbier relatează despre vasta corespondență existentă odinioară între Luiza, Gustave Müller, Jules Verne și celelalte rude din Franța și Elveția. Ea s-a păstrat, se pare, mult timp în casa părinților săi, din Calea Moșilor 137, într-un scrin vechi, care a dispărut. Dar și despre această problemă, nepoata din R. F. Germania i-a scris vărului ei, farmacistul : „În casa din Calea Moșilor stătea jos, în sală, un scrin vechi cu trei sertare și, în ultimul, bunica ținea scrisorile de dragoste și amintiri din tinerețea ei. Ea mi-a dat o cheie cu care puteam deschide sertarul, numai după ce va muri. Alexandre, poți să afli unde a rămas acel scrin și cine l-a deschis după decesul bunicii ? În anul 1936, cînd am fost la București, scrinul nu se mai afla în sală și Pimpy (Margareta) mi-a spus că a fost dat croitoresei Nicolau. Am fost foarte mîhnită aflînd despre aceasta".

Importantele indicații mi-au sugerat cercetarea adresei unde putea locui acea croitoreasă, dar trecînd peste patru decenii de atunci n-am reușit să identific unde se află valorosul scrin care conținea scrisorile lui Jules Verne către Luiza. Regret că n-am investigat mai atent toate posibilitățile pentru descoperirea corespondenței ce ar fi putut lămuri, concret, multe dintre semnele de întrebare existente încă. Totuși, mai sper că ea nu este definitiv pierdută, că o întîmplare fericită o va scoate la iveală. Poate chiar vreun cititor al acestor rînduri se va fi aflat în posesia ei și nu și-a dat seama de importanța unor file de hîrtie scrise în limba franceză și într-un mod asemănător unui rebus.

Confesiunile lui Alexandru Berbier s-au referit apoi la prietenia dintre sora sa Margareta și verișoara Edith Endrejat, care în copilărie fiind de o vîrstă apropiată, își petreceau vacanța împreună și discutau adesea cu bunica lor Luiza. „Ceea ce știu astăzi se datorește mai ales diverselor convorbiri avute cu sora mea, pe parcursul anilor". Astfel, aflăm că Gustave Müller a fost administratorul hotelului „Boulevard", din București. La Amiens, în afară de Louise Berthon, locuia și fratele său, Achile. Despre relațiile dintre Jules Verne și soții Müller, verișoara Edith i-a scris între altele : „M-a interesat foarte mult viața bunicii noastre, ea povestindu-mi multe din tinerețea ei încă de pe vremea cînd eram copilă, iar acum și mama îmi relatează adeseori. De mult m-am gîndit să-i descriu viața, deoarece merită osteneală, pentru că a fost foarte interesantă. Și astăzi port inelul pe care mi l-a dăruit cu prilejul celei de a 18-a aniversări a nașterii, un inel cu două smaragde și un rubin, piesă considerată de un specialist ca avînd 300—400 de ani vechime și fiind o prețioasă bijuterie venețiană. Bunica l-a purtat cînd s-a fotografiat cu prilejul logodnei cu Oscar Fabre (...). În ceea ce privește întrebările puse de prietenul tău, ziaristul, nu înțeleg de ce se interesează el, așa, deodată despre viața bunicii noastre. *Probabil, pentru că a fost un timp iubita lui Jules Verne* (subl. n.) dar despre asta Lulu știe foarte precis, cum mi-a scris Pimpy acum cîțiva ani, și anume că ea a fost în legătură cu o societate de filme".

O ultimă informație privitoare la soții Müller este și aceea că Luiza l-ar fi cunoscut pe Gustave prin intermediul prietenei sale din copilărie, Wilhelmina Mărgăritescu,

iar după ce au legalizat legătura lor s-au mutat pe Calea Călăraşi la nr. 58—60, casele existînd şi astăzi la adresa amintită...

Descoperirile de pînă acum ne dezvăluie importante mărturii despre o latură a cauzelor afinităţii lui Jules Verne pentru ţara noastră, fie ea chiar şi numai pe plan sentimental. În primul rînd, prezenţa unor obiecte personale ale scriitorului în Bucureşti i-a uimit pînă şi pe cercetătorii francezi ai vieţii romancierului, care nu ştiau nimic despre vreo legătură cu o familie din România. Dar, privitor la preţioasele piese, nu s-a găsit încă un răspuns la un mare semn de întrebare : cum au ajuns ele în capitala patriei noastre ? Explicaţia că au fost dăruite verişoarei Louise Berthon şi apoi lăsate moştenire mamei soţiei arhitectului Radu Dudescu, pare extrem de confuză, pentru că numai serioase obligaţii morale ar fi putut să-l decidă pe romancier să ofere un asemenea dar, ieşit din comun, unei rude mai îndepărtate. Chiar dacă Margarete de la Fuye a menţionat : „La ultima sa mutare a lăsat să se disperseze amintiri şi daruri preţioase", este imposibil de imaginat că scriitorul ar fi dat biroul şi pendula din cabinetul său de lucru... unei verişoare a soţiei ! De ce ar fi făcut un asemenea gest ? Ce îndatoriri ar fi avut faţă de acea femeie ? Şi cînd putea să se întîmple un asemenea fapt ? Conform datelor inserate în biografia verniană, scriitorul şi-a schimbat locuinţa în anul 1901, mutîndu-se într-o casă mai modestă de pe B-dul Longueville nr. 44. Însemnările lui Jean Jules Verne arată că era în momentul cînd ilustra sa rudă devenise bătrînă şi bolnavă... Atunci să fi dăruit prozatorul atît de îndrăgitele machete ale navelor ce-i aminteau de furtunoasa sa viaţă, de minunatele voiaje întreprinse odinioară ? Pare de necrezut !... Dacă interpretez altfel două documente, care au ajuns în posesia mea, atunci bănuiesc că enigma dăruirii valoroaselor cadouri se va lămuri pe deplin. Într-un mic plic, pe coperta căruia Luiza a notat : „Se va deschide după moartea mea", se afla testamentul original, scris cu cerneală, în limba germană, al fostei soţii a lui Gustave Müller, act redactat la 15 martie 1927. Printre alte indicaţii, Luiza îşi exprima astfel una din ultimele ei dispoziţii : „Doresc ca după moartea mea, lucrurile care-mi aparţin (...) să le împartă cele două fiice ale mele Angèlle şi Georgette, deoarece fiica mea Eugènie, care a murit, a primit încă în timpul vieţii ei

toate lucrurile mai prețioase de la mine : *un ceas de perete valoros astăzi* (sub. n.), un lanț lung de aur pentru gît, două pahare din argint aurit, un cleşte de argint pentru zahăr..." Al doilea act, ce se dovedeşte, în cazul de față, o mărturie, este o scrisoare. Nepoata din R. F. Germania m-a informat că modelele lui Nautilus şi celelalte obiecte care se află în casa Dudescu *au fost date chiar de Luiza.* În finalul misivei, Edith Endrejat sublinia : *„Aceste daruri dovedesc că legătura dintre Jules Verne şi bunica mea a fost reală"*. Deci, este clar că scriitorul a oferit prietenei sale, şi nu verişoarei soției, acele daruri, gestul său semnificînd o îndatorire față de aceea pentru care a manifestat o deosebită afecțiune. Aşa s-ar putea înțelege şi ar fi mult mai plauzibilă apariția în țara noastră a obiectelor verniene. Legătura sentimentală semnalată de Margareta Berbier şi apoi de cealaltă nepoată, Edith Endrejat, a stîrnit interesul cineaştilor, dacă la un moment dat s-a plănuit realizarea unui film artistic cu acest subiect. Ar fi interesant de ştiut scenariul acestei pelicule, care desigur că nu putea ocoli vizita lui Jules Verne în țara noastră şi, foarte probabil, secvențe referitoare la relațiile de amiciție ale romancierului cu Luiza...

UN VALOROS DOCUMENT. Din arborele genealogic întocmit de Alexandru Berbier este interesant să urmărim cîteva date biografice ale unor ascendenți ce au aparținut unei familii franceze stabilite în România, personajele fiind direct implicate în subiectul dezbătut acum.

Gustave Felix Müller, soțul Luizei, s-a născut la 10 iulie 1844, ca fiu al lui Jean Müller, pe atunci prim-locotenent al gărzii elvețiene din castelul Fontainebleau. Mama lui se numea Marie Büffet. După războiul franco-german din 1870 a venit la Bucureşti, unde a administrat hotelul „Boulevard". A decedat la 15 noiembrie 1900 şi a fost înmormîntat la cimitirul catolic Bellu.

Bunicul lui Alexandru Berbier, din partea tatălui, s-a născut la Saint-Omer, în Franța, în anul 1820 şi făcea parte dintr-o familie care a avut 21 copii. Alexandre Joseph Berbier a fost adus în România, după anul 1870, de dr. Carol Davilla, cu care era prieten. S-a stabilit în comuna Haimanale, județul Prahova, ca maestru tăbăcar la atelierele armatei. A fost căsătorit cu Henriette Bastagne, de

origine belgiană, și au avut doi copii : Guillaume și Alexandrine. A decedat în anul 1882, iar soția sa a ocupat, după aceea, postul de profesoară de limba franceză la azilul „Elena Doamna", din București. Ea a murit în anul 1917.

Guillaume Berbier, născut în comuna Haimanale, în anul 1873, l-a cunoscut pe I. L. Caragiale, care era originar din același sat. Rămas orfan la vîrsta de 9 ani, a fost ajutat să-și termine studiile de dr. Carol Davilla și, după ce și-a luat licența, a devenit proprietarul farmaciei de pe actualul Bulevard al Republicii nr. 45, azi unitatea nr. 22. Prin decret special i s-a acordat cetățenia română în anul 1900, iar în campaniile din 1913 și 1916—1918 a luptat pe front, ajungînd pînă la gradul de colonel în rezervă. A decedat la București în 1945 și, peste 15 ani, a fost comemorat, fiind socotit un reprezentant distins al farmaciei române.

Angelle Berbier, fiica lui Gustave și Luiza Müller, s-a născut în București, în anul 1884. După ce a urmat cursurile Școlii evanghelice s-a căsătorit cu farmacistul Guillaume Berbier. Au avut doi copii : pe Alexandru și Margareta. A decedat la Curtea de Argeș în anul 1951.

Margareta Berbier a văzut lumina zilei în 1906, în casa părintească din Calea Moșilor 137. Licențiată în farmacie, era pasionată de literatură, scriind o povestire intitulată *De sub colbul anilor de odinioară* și o piesă de teatru. George Călinescu, care o cunoștea, a solicitat-o pentru a-i corecta un fragment din valoroasa sa lucrare *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent.* A decedat în anul 1962, fiind înmormîntată la cimitirul Bellu.

O filă inedită din istoria farmaciei bucureștene surprinde momentul înființării unității din B-dul Republicii 45. Dosarul întemeierii acestei farmacii ne redă secvențe de pe la începutul secolului trecut, oglindind transmiterea din generație în generație a profesiunii respective. Un interesant și valoros document, scris cu litere chirilice, este atestatul de spițer, acordat la 29 iulie 1822, lui Mihail Doctor Spițerul. Fondatorul acelui local „pentru vinderea și prepararea medicamentelor" a obținut aprobarea caimacamilor Țării Românești spre a ține acea farmacie. Actul a fost semnat de Gheorghe Buzău, Dumitrache Racoviță, Barbu Văcărescu, Constantin Bălăceanu, Mihalache Manu și vel-logofăt Scarlat Michălescu. Iată re-

zumatul textului înscris în atestat : La moartea sa, Mihail Doctor „Spițer", diplomat din Viena, a lăsat moștenire farmacia fiului său Leonard Doctor. După decesul acestuia, localul a trecut în stăpînirea urmașilor săi, Mihail și Emil Doctor. În 1902, farmacia a devenit proprietatea lui Iosef Rissdorfer, iar în 1904 unitatea a fost preluată de Guillaume Berbier și apoi de fiul său, Alexandru. Iată, deci, o farmacie bucureșteană care funcționează și astăzi, în același local, după aproape 160 de ani de la înființare !

O ENIGMĂ PE CALE DE DEZLEGARE. Într-un articol intitulat „Jules Verne la Homorod", prof. univ. dr. Alexandru Culcer, din Cluj-Napoca, scria la puțin timp după ce aflase despre dezvăluirile Margaretei Berbier : „De dragul Luizei a întreprins Jules Verne călătoria în Transilvania, unde nu spera să găsească un pretext atît de potrivit pentru unul din romanele lui celebre". Universitarul clujean a făcut atunci o excursie la cetatea Colț și a ajuns la concluzia că ruinele acesteia i-au inspirat prozatorului ideea de a transpune acolo acțiunea *Castelului din Carpați*. Interesul manifestat de omul de știință mai sus amintit pentru identificarea adevărului asupra periplului vernian în țara noastră, s-a concretizat prin investigații proprii în acest domeniu atît de fascinant, investigații care au atras și semnalarea venerabilului medic Dominic Stanca, din orașul de pe malurile Someșului Mic. Auzise despre prezența unui frate al lui Jules Verne, care ar fi lucrat ca inginer pe un șantier de căi ferate din România. Se indica pînă și locul său de muncă : la construcția liniei dintre Simeria și Petroșani. Dar arhivele și bibliotecile din Deva, Cluj-Napoca, Oradea și Timișoara nu cuprindeau nimic referitor la depistarea inginerului francez. Documentele vremii arătau că linia ferată amintită a fost edificată între anii 1866 și 1869, ori pe atunci fratele scriitorului era marinar, iar fiul său, Michel Verne, nu putea avea decît 5—8 ani !... Pînă la urmă, a apărut o vagă indicație, rămasă încă în atenția unor viitoare căutări. Într-o broșură apărută în 1938 și intitulată *Oravița de altădată și teatrul cel mai vechi din România*, autorul ei, S. Moldovan, menționa printre funcționarii francezi ai STEG-ului, actualele uzine Reșița, un oarecare G. Verne. Din același text reieșea că o întreprindere cu capital francez luase în exploatare, la 12 ianuarie 1855, minele și uzinele din regiune.

Dar cine a fost G. Verne, nu se știe încă precis, deoarece printre rudele romancierului n-am găsit nici un nume asemănător...

În legătură cu această taină a ieșit la iveală, la un moment dat, un nou gen de indicii, care se refereau, indirect, la cazul respectiv. Se știe că adeseori tradiția populară a păstrat multe elemente demne de prospectat, mai ales fapte auzite din bătrîni. Așa s-a întîmplat și cu prof. univ. Ion Poporugu, de la Institutul de mine din Petroșani. Fostul director al Muzeului mineritului aflase de la diverse persoane vîrstnice că la Iscroni, un sat pe drumul spre Vulcan, a locuit pe vremuri soția unui fost proprietar din Valea Jiului, care ar fi fost în corespondență cu Jules Verne. Se întrezărea, deci, o nouă perspectivă, o altă prietenă a scriitorului, tocmai în regiunea unde s-a desfășurat acțiunea romanului *Castelul din Carpați*. Informația părea deosebită. Datorită sprijinului acordat de maistrul electro-mecanic Ventel Romulus, din Petroșani, iată ce am reușit să aflu. Autoarea scrisorilor expediate în Franța și, dealtfel, destinatara celor primite de la Amiens, avea 70 de ani la sfîrșitul secolului trecut. Vorbea curent limbile germană, italiană și maghiară, fiind în același timp o bună pianistă. Ana Margarete Maderspach a locuit în actuala clădire a căminului cultural din Iscroni, edificiu ce se asemăna cu un mic castel. Numit de localnicii mai bătrîni și „Casa cu turnuri", era iluminată, pe atunci, cu acetilenă și încălzită prin orificii implantate în pereți, datorită unui cuptor situat în beci. În preajma „castelului" se aflau o grădină dendrologică și o seră îngrijită de specialiști aduși din Argentina. Originari din Austria, o parte din descendenții celor din Iscroni s-au stabilit la Reșița, iar altă parte a familiei Maderspach în regiunea Petroșani. O broșură apărută cu ocazia centenarului începerii lucrărilor de extracție a cărbunilor din Valea Jiului semnalează că frații Hoffman și Carol Maderspach au contribuit, pe la 1840, la realizarea mineritului în această zonă. În amintita lucrare *Oravița de altădată*... se menționa și faptul că între 10 august și 15 septembrie 1860 a avut loc, în acel oraș, o expoziție la care a participat și industriașul Louis Maderspach, fostul administrator al STEG-ului. Curios este că în aceeași vreme au figurat la Reșița un G. Verne și un Maderspach. Să fi fost, oare, vreo legătură de prietenie între ei, care apoi

s-a continuat prin corespondența dintre Jules Verne și Ana Margarete Maderspach ?...

Dacă nici Jean Jules Verne, nepotul prozatorului, nu pomenește nimic despre faptul că unchiul său, Paul, ar fi lucrat ca inginer în România, în schimb, el ne oferă o altă informație deosebit de interesantă. Se arată că în anul 1853 fratele scriitorului a participat ca marinar la luptele din zona Mării Negre, cu prilejul războiului Crimeei. De aici se poate trage concluzia că nu era de-a dreptul imposibil ca el să fi cunoscut ținuturile românești și chiar să fi trecut pe la noi prin țară. Din păcate, nu ni se spune nimic amănunțit referitor la acea perioadă, succinta biografie a lui Paul Verne cuprinzînd numai perioada în care a fost căpitan de vas și cea care a urmat demisiei din marină, cînd s-a ocupat cu diverse operații de bursă. Eventuala cercetare a arhivelor verniene ar putea dezvălui și alte episoade necunoscute din viața lui, chiar unele tangențe cu vizita romancierului în Transilvania și în celelalte provincii românești...

Tot pe atît de laconică este o altă știre, extrem de prețioasă în contextul tematicii urmărite. Ea se referă, de astă dată, la Michel Verne, fiul prozatorului, și este redactată în mai multe variante, plasate la oarecare depărtare una de alta. Pentru a detecta fragmentele cu o întindere redusă cercetătorului îi sînt necesare răbdare și pasiune. Atît de lipsite de importanță le-a socotit autorul, încît le-a împrăștiat, superficial, pe toată întinderea cărții. De ce a folosit acest procedeu ? Oare nu intenționat ? Considerînd că la baza ciudatei optici a lui Jean Jules Verne despre călătoriile tatălui său au stat motive serioase, ne simțim datori să reproducem textele așa cum pot fi ele găsite. La pagina 221 : „În timpul mai multor ani s-a consacrat cercetărilor miniere și în acest domeniu a căpătat o veritabilă competență. A prospectat în Rusia, Siberia și în România". Peste mai bine de o sută de pagini: „A făcut mai multe călătorii în Rusia, în Siberia, în Silezia, în România pentru a stabili explorări miniere" (pag. 325). În fine, ultima însemnare : „Între 1898 și 1902 Michel a avut ocazia să voiajeze în Austria, Ungaria, România, Bulgaria și să navigheze pe Dunăre" (pag. 353). După cum se poate lesne observa, fiecare variantă conține elemente noi, necunoscute pînă acum. În prima, ni se co-

munică despre cercetările miniere întreprinse mai mulți ani pe teritoriul nostru. În a doua relatare sîntem încunoștiințați că Michel Verne a făcut mai multe călătorii în străinătate, pe lîngă România și Rusia fiind adăugată și Silezia, iar cea din urmă ne oferă încă două noutăți și anume perioada cînd a efectuat voiajele în țara noastră — între 1898 și 1902 — și faptul că a navigat pe Dunăre. De asemenea, se trec în revistă țările vizitate : Austria, Ungaria, România și Bulgaria. Cu toate că am încercat să găsesc vreun amănunt privitor la localitățile unde a stat, pe cine a cunoscut în acea perioadă, dacă a întreținut vreo corespondență cu cineva, n-am putut găsi nici un cuvînt despre așa ceva. Totul a fost lăsat învăluit în taină, de parcă nu fiul lui Michel Verne a scris acea carte !... De ce n-a descris amănunțit voiajele tatălui său, pentru că nu se poate admite că n-ar fi avut la dispoziție documentele necesare ? De ce a strecurat vestea într-un asemenea mod, încît nu pot fi sesizate decît cu greu diversele nuanțe ? Este foarte probabil ca Michel Verne să fi călătorit pe la noi și în alți ani decît cei indicați și n-ar fi deloc exclus ca Jean Jules Verne să posede scrisori ale tatălui său, care ar constitui o dovadă că acesta a corespondat cu prieteni din România. După cum s-ar putea să existe unele familii românești care să mai păstreze asemenea urme scrise... Acestea sînt, desigur, probabilități, ferestre deschise către noi și revelatoare descoperiri, așteptate în viitor. Cunoscînd acum voiajele întreprinse de Paul și Michel Verne, se pare că enigma referitoare la un frate al scriitorului, care a lucrat în țara noastră, conține și un sîmbure de adevăr. Ea poate fi dezlegată în sensul că rude apropiate ale vizionarului de la Amiens au fost în România, ne-au cutreierat plaiurile și au muncit aici extrăgînd avuțiile naturale ale subsolului românesc.

O FOTOGRAFIE INEDITĂ. Ridicarea vălului ce acoperea unele momente din viața lui Paul și Michel Verne, vestea că ei ne-au cunoscut îndeaproape țara, ridică din nou problema voiajelor verniene. Din datele sumare publicate de biografi reiese că scriitorul a efectuat două croaziere pe Marea Mediterană, dar nu s-a dat nici un cuvînt referitor la o incursiune prin Bosfor și Marea Neagră, deși este aproape sigură o asemenea deplasare. Cum ar fi putut altfel să descrie atît de minuțios toate

așezările situate de-a lungul malurilor acestei mări, în povestirea *Keraban încăpățînatul* ? Desigur că l-ar fi putut ajuta fratele său, care navigase pe acolo în urmă cu 30 de ani, dar pare puțin probabil că s-a inspirat numai din amintirile lui Paul și din lucrările elaborate de diverși călători. Întîmplarea a jucat și de astă dată un rol primordial în elucidarea acestei taine. În volumul *Le livre de Jules Verne (Cartea lui Jules Verne)*, apărut la Paris, în anul 1928, prefațatoarea dă anumite lămuriri în legătură cu autorul romanelor atît de îndrăgite de tineret. Este aceeași Marguerite Allotte de la Fuye care, printre altele, a scris : „Desigur acest iaht nu l-a dus atît de departe pe cît au voiajat personajele romanelor sale ; totuși, el a navigat mult pe mările nordului, în Atlantic, în Mediterana. Din aceste felurite călătorii a adus însemnări care l-au determinat să scrie povestirile *Raza verde, Indiile negre, Chancellor, Keraban încăpățînatul*". Pe lîngă modul cum se documenta Jules Verne, în acest pasaj se relevă, indirect, și periplul său prin Dobrogea și Marea Neagră. De unde reiese acest fapt ? Din simplul motiv că scriitorul nu se putea inspira pentru un roman în care descria înconjurul Mării Negre voiajînd... pe Marea Mediterană ! Probabil că, făcînd ocolul acelei mări, s-a aventurat prin strîmtoarea Bosfor și așa a cunoscut Dobrogea și întregul perimetru al Mării Negre.

Pledoaria mea nu poate avea sorți de izbîndă pe lîngă cei care susțin că nu se poate afirma nimic precis atîta timp cît nu există documente, dar viața lui Jules Verne cuprinde încă multe semne de întrebare și ele nu vor primi răspuns decît atunci cînd va putea fi studiată întreaga corespondență și actele personale lăsate de scriitor. În ce privește periplul românesc, judecata este valabilă dacă ar fi vorba de un voiaj normal al marelui prozator francez, dar cînd se pune problema venirii lui incognito, așa cum am mai subliniat, cade de la sine ideea păstrării vreunui atestat despre vizită sau eventuale interviuri sau declarații făcute presei. Totuși, se pare că ziariștii vremii n-au scăpat ocazia de a intercepta adevărata identitate a străinului ce cutreiera tainic meleagurile noastre și l-au fotografiat. Prețioasa imagine a apărut, se pare, într-o revistă ilustrată de la sfîrșitul secolului trecut, din Transilvania. O confirmare, în acest sens, a fost făcută în primăvara anului 1978 de poetul și dramaturgul de expresie maghiară

Hajdu Zoltán, care și-a amintit că în copilărie a văzut, în casa părinților săi, figura genialului anticipator științific surprinsă într-un instantaneu, de un reporter fotografic transilvănean. Apăruse într-un vechi periodic ilustrat și, din explicația imaginei, reieșea că scriitorul călătorea prin frumosul ținut intra-carpatic de peste munți. Regreta că n-a reținut numele revistei și a indicat un bun prieten al său, care ar fi putut să ajute la detectarea ei. Deoarece nu se cunoaște nici măcar titlul acelei publicații ieșite de sub teascurile tipografiei în urmă cu aproape un secol, nu a fost posibilă identificarea fotografiei, cu toate cercetările făcute la cîteva biblioteci și arhive. Cu toate acestea, trebuie să sperăm încă în descoperirea acelui instantaneu, unul dintre cele mai grăitoare documente privitoare la vizita lui Jules Verne în România.

Cazul Jules Verne nu este singular, deoarece presa noastră a dezvăluit și alte călătorii ale unor personalități marcante care au folosit aceeași metodă. Astfel, două informații de același gen au apărut în ziarul „Flamura Prahovei", în urmă cu cîțiva ani. În 1972, gazetarul Emil Georgescu a semnalat sosirea la Ploiești, pe data de 1 iulie 1843, a romancierului francez Honoré de Balzac. Făcea o escală, în drumul spre Petersburg, unde urma să se întîlnească cu iubita sa, contesa Eveline Hanska. Atunci, deși autorul *Comediei umane* nu-l înștiințase decît pe consulul Franței, i-au ieșit în întîmpinare Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Petrache Poenaru și dr. Krețulescu, care îl cunoșteau de la Paris. Spre amintirea acelei întrevederi, i-au oferit în dar o cutioară de malachit, încrustată cu fildeș, obiect păstrat astăzi în casa memorială a scriitorului din orașul Tours. Același cotidian a inserat o relatare despre o vizită incognito a domnitorului Alexandru Ioan Cuza în centrul urban prahovean, secretul ei fiind dezvăluit peste nouă ani de... Ferdinand de Lesseps, constructorul Canalului de Suez. Articolul menționat, semnat de Horia Dobrian, arăta că întîmplarea s-a petrecut la 6 septembrie 1860 și n-a fost consemnată în nici un act al protocolului Curții. Un trimis special al celor care munceau la importanta cale navigabilă a cerut atunci sprijinul țării noastre pentru continuarea lucrărilor, avînd nevoie de instalații de foraj, de oameni care se pricepeau la amenajarea puțurilor de apă potabilă și de o cantitate însemnată de lemn de brad și fag. Cînd, la 12 noiembrie 1869, a avut

loc festivitatea dării în funcțiune a Canalului de Suez, Ferdinand de Lesseps s-a oprit în fața grupului celor 30 de români care l-au ajutat, le-a strîns mîinile și le-a spus : „Vă mulțumesc, prieteni. Despre voi se va vorbi cîndva". Deci, un obiect dăruit lui Honoré de Balzac atestă călătoria în țara noastră a aceluia ce-i plăcea să se autodefinească drept „ocnaș al peniței și al cernelii". După cum o declarație și însemnările lui Ferdinand de Lesseps relevă o deplasare incognito a domnitorului Alexandru Ioan Cuza la Ploiești și un sprijin românesc acordat realizării Canalului de Suez...

SCRISORI VERNIENE ÎN ROMÂNIA. O preocupare interesantă a fost cea care a avut drept scop detectarea unor eventuale „urme scrise" ale prozatorului francez în patria noastră. Existența unor asemenea dovezi ar fi putut să suplinească dispariția corespondenței dintre Luiza și Jules Verne sau a aceleia dintre scriitor și Ana Margarete Maderspach, din Iscroni. Într-adevăr, în acest mod se dovedește că ilustrul anticipator științific a avut admiratori în România. Dar semnificativ este că cei ce au intrat în legătură cu vizionarul din Amiens, prin corespondență, s-au vădit a fi, cel puțin pînă acum, numai de sex feminin... De exemplu, la Biblioteca regională „V. A. Urechia", din Galați, se află patru scrisori semnate de Jules Verne. Toate sînt scurte misive adresate doamnei Rovena Schwartz, care domicilia în acel oraș pe strada Spiridon, la nr. 25. Cea mai veche poartă data 20 februarie 1892, un mesaj este din 10 aprilie 1895, altul din 31 mai același an și al patrulea din 3 ianuarie 1896. Ultimul cuprinde refuzul scriitorului de a trimite corespondentei sale o fotografie, motivînd că este bătrîn și bolnav. Reproduc textul tradus al primei scrisori :

„Amiens, 20 februarie 1892

Domnișoară,

Iată cele cîteva rînduri pe care le doreați și pe care vi le expediez împreună cu mulțumirile mele pentru amabila Dvs. scrisoare.

Complimentele unui bătrîn povestitor

Jules Verne"

A cincea corespondență verniană trimisă admiratorilor din România a fost publicată de revista „Manuscriptum" nr. 2, pe anul 1975. Este o carte de vizită expediată din Amiens, la 2 mai 1894, către domnișoara Elena Cristodorescu, din Focșani. Mesajul este păstrat în arhiva Bibliotecii Academiei și cuprinde următorul text :

„Domnișoară,

Regret profund că nu vă pot răspunde în limba română, dumneavoastră care ați avut amabilitatea să-mi scrieți în franceză. Dar, în fine, în franceză sau în română, mă declar și vă rog să mă considerați al dumneavoastră foarte respectuos servitor.

Jules Verne[4]

Mai '94

INVESTIGAȚIE LA CASTELUL COLȚ. Ideea de a compara, pe cît posibil, descrierile verniene din romanul *Castelul din Carpați* cu realitatea m-a atras încă din 1961, cînd am fost informat despre excursia întreprinsă de universitarul clujean dr. Al. Culcer la poalele Retezatului, dar abia în 1970 mi-am îndeplinit dorința. Ajuns în satul Suseni, situat la aproximativ 20 de km de Hațeg, zărești cetatea ridicată pe o culme împădurită. Plecînd din fața casei unui fierar, după aproape o jumătate de oră de urcuș, o vastă panoramă ți se înfățișează. În față se află vestigiile unui grandios edificiu, cu ziduri înalte și groase de cîțiva metri. Privindu-le, te gîndești cu uimire la forța și iscusința necunoscuților constructori care au reușit să transporte acolo materialele necesare. De o parte, era poteca extrem de abruptă, de alta, o prăpastie amețitoare.

Cetatea de pe acel colț de stîncă a străjuit de veacuri drumul din vale, care făcea legătura cu zona celor două Jiuri. Pe mai multe tăbliță sînt menționate părerile arheologilor care au studiat complexul arhitectonic și vechimea lui. Confruntînd datele notate cu cercetările întreprinse de dr. Radu Popa, director adjunct al Institutului de arheologie din București și *Ghidul turistic al regiunii Hunedoara*, elaborat de dr. docent Octavian Floca, iată, pe scurt, cîteva informații despre bătrînul palat. Castelul mai era încă în folosință în anul 1648, el aparținînd uneia dintre familiile de cneji români din Țara Hațegului. Cel mai vechi vlăstar al stăpînilor fortăreței, atestat documentar, pare a fi Nicolae Cînde, care a construit, se pare,

turnul-locuință din incintă și paraclisul cu turn. Faptul s-a petrecut în preajma anului 1300. Se mai știe că pe la mijlocul veacului al XV-lea, cîțiva descendenți ai acelei spițe de nobili români s-au încadrat în oastea lui Ioan de Hunedoara și pe acele vremuri au fost ridicate puternicele ziduri de apărare, care au transformat edificiul într-o reședință fortificată.

Monumentul avea o formă triunghiulară, două din laturi fiind prevăzute cu turnuri și pereți masivi, iar a treia se deschidea spre prăpastie. Apărarea veritabilului cuib de vulturi se baza pe rezistența curtinelor și a turnului principal, donjonul, încadrat de ziduri groase de peste doi metri. Această parte are o vechime de aproape cinci secole, pe cînd turnurile poligonale, care erau în legătură cu podul mobil, au fost adăugiri ulterioare, meterezele largi fiind caracteristice artileriei ușoare și indicînd secolul al XVII-lea. Astăzi, se poate intra în interiorul fortăreței printr-o fostă poartă așezată în partea de nord, iar dincolo de ea se văd pereți ce ating înălțimea de aproximativ opt metri. În colțul de nord-vest există urmele a două încăperi dreptunghiulare, probabil locuința stăpînului cetății. În partea culminantă a stîncii era așa-numitul turn pătrat cu două etaje, însă din celelalte bastioane, și ele cu mai multe niveluri, nu se mai păstrează decît porțiuni ce indică, totuși, măreția lor de odinioară și înaltul stadiu de amenajare în scopuri de apărare. Dacă te apropii mult de sectorul de vest, care se termina cu un hău adînc „de sute de picioare", — cum a menționat Jules Verne —, vezi departe, spre centrul Munților Retezat sau, întorcîndu-te, se profilează în zare Hațegul și împrejurimile sale. Coborînd spre șosea poți vizita micul lăcaș situat de cealaltă parte a apei Rîușorului, pe o terasă. Era locul de unde ar fi început tunelul amintit în roman. Aici, curios era faptul că intrarea se făcea prin latura de nord, deoarece zidurile de miazăzi și apus dădeau spre panta dealului, iar deasupra altarului, de formă pătrată, se înălța un turn de apărare etajat, cu un acoperiș în formă de piramidă.

Incursiunea realizată la castelul Colț mi-a prilejuit comparații care au dus la rezultate de-a dreptul revelatoare. Citind cu mare atenție, atît în original cît și traducerea românească a volumului vernian, am avut adeseori impresia că urmăresc descrieri ce-mi readuceau în minte momente din excursia la care am participat. Redate extrem

de plastic, peisajele românești au fost descrise uneori și din imaginație, ca, de exemplu, atunci cînd au fost înfățișate aspectele cetății Colț înainte de explozie. Totuși, unele fragmente sînt adevărate copii fotografice ale realității. Dintre asemenea „coincidențe", cîteva sînt demne de amintit. Jules Verne scria că monumentul feudal ar merita să fie vizitat de turiști și iubitorii de antichități, care, urcîndu-se pe platforma superioară a donjonului, ar vedea o panoramă vrednică de admirat : „În spate unduie lanțul înalt și atît de capricios ramificat care alcătuiește hotarul cu Valahia. În față se adîncește sinuosul pas Vulcan, singurul drum practicabil între provinciile limitrofe (...). În sfîrșit, dincolo de valea Hațegului și de albia Mureșului se ivesc îndepărtatele profiluri, înecate în neguri, ale Alpilor Transilvaniei centrale". Alt pasaj indică greutățile întîmpinate de pădurarul Nic Deck și doctorul Patak în ascensiunea lor spre castel : „Trecerea pe un sfert de milă prin mijlocul brădetului a fost cumplită. Pentru a urca blocurile era nevoie de o mlădiere a mijlocului, de o vigoare a gleznelor pe care doctorul Patak nu le mai avea. Cu toate acestea, dacă suitul pe costișă era tot mai anevoios, pe marea ridicătură a Pleșei copacii începeau să se rărească". Textele amintesc de priveliștea minunată văzută de pe marginea abisului și de ascensiunea pe poteca abruptă, cînd după multe osteneli reușești să atingi platoul pe care este situat castelul. Imagini asemănătoare apar în diverse capitole ale romanului. Astfel, în pasajul în care pădurarul ajunge seara pe podiș, scriitorul surprinde următoarea priveliște : „În fața ochilor lui se desfășura incinta crenelată, apărată de un șanț adînc, a cărui singură podișcă era ridicată și lipită de poarta înconjurată de un brîu de piatră". Într-adevăr, specialiștii menționează existența atît a șanțului cît și a podului mobil...

ADEVĂRURI TULBURĂTOARE. Dacă unii dintre cititorii acestui volum își mai exprimă vreo îndoială în legătură cu faptul că Jules Verne a urcat și el pe cărarea ce ducea spre complexul arhitectonic medieval spre a vizita vestigiile castelului, probabil că vor fi adînc tulburați urmărind explicația dată de scriitor motivelor care i-au obligat pe localnici să ia asemenea măsuri de apărare : „Castelul din Carpați datează din cel de al XII-lea sau al XIII-lea secol. Pe vremea aceea, sub cîrmuirea

căpeteniilor sau «voievozilor», mănăstiri, biserici, palate și castele se fortificau cu tot atîta grijă ca tîrgușoarele sau satele. Boieri și țărani trebuiau să se păzească de atacuri de tot felul. Împrejurarea asta explică de ce vechea zidărie a cetății, bastioanele și donjonul îi dădeau înfățișarea unei construcții feudale, gata de apărare. Ce arhitect a ridicat-o pe podișul acela, la asemenea înălțime ? Nu se știe, iar îndrăznețul artist a rămas necunoscut, de n-o fi cumva românul Manole, cel atît de glorios cîntat de legendele valahe și care a zidit la Curtea de Argeș celebrul castel al lui Radu Negru".

Partea finală a citatului reprodus reflectă din plin cunoștințe uimitoare pentru un străin și ele nu puteau fi asimilate decît dacă ar fi călătorit prin acele locuri sau i-ar fi povestit cineva despre ele. Ori, din declarațiile Margaretei Berbier reieșea că Jules Verne a trecut și pe la Curtea de Argeș...

Introducerea în contextul istoric ne oferă alte surprize, deosebit de plăcute, neașteptate de la un literat de peste hotare. Iată ce a notat romancierul, imediat după fraza de mai sus : „Dacă în jurul arhitectului mai stăruie îndoieli, nu există nici una cu privire la familia care stăpînea cetățuia. Boierii Gortz făceau parte dintre nobilii țării, din vremuri imemoriale. Au fost amestecați în toate războaiele care au însîngerat provinciile transilvănene (...) ; numele lor figurează în «cîntecele» și «doinele» unde se perpetuează amintirea acestor dezastruoase perioade ; ei aveau drept deviză faimosul proverb valah : „Da pe moarte [1] — Dă pînă la moarte !" Și și-au dat, și-au vărsat sîngele lor pentru cauza independenței, acest sînge care le venea de la romani, strămoșii lor. Se știe că atîtea eforturi, sacrificii și jertfe n-au dus decît la cea mai nedemnă asuprire a descendenților acestei rase viteze (...). Trei călcîie au zdrobit-o. Dar valahii din Transilvania nu deznădăjduiesc că-și vor scutura jugul. Viitorul le aparține și ei repetă cu încredere de nezdruncinat cuvintele în care li se concentrează toate aspirațiile : *Roman on pere !* — «Românul nu va pieri !» [2]". Referitor la celălalt boier, al doilea personaj principal al povestirii, se dau amănunte tot pe atît de sem-

[1] În românește, în textul original.

[2] Sublinierea și explicația termenilor au fost făcute de Jules Verne.

nificative : „Familia conților Telek, una dintre cele mai vechi și mai ilustre din România, a jucat un rol de frunte înainte ca țara să-și fi dobîndit neatîrnarea, către începutul secolului al XVI-lea. Amestecată în toate peripețiile politice care au format istoria acestei provincii, numele respectivei familii s-a înscris glorios". Despre Craiova, prestigiosul prozator scria pe la sfîrșitul secolului trecut că era unul din principalele orașe ale României și era situată la sudul Carpaților transilvăneni...

Deoarece în ultima traducere a romanului numele celor doi eroi principali, de origine română, au fost reconstituite și am avut impresia că cel puțin noua denumire dată contelui Telek nu poate fi conformă cu realitatea, i-am solicitat dr. Nicolae Stoicescu, cercetător principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga", o identificare mai credibilă. Iată care sînt opiniile specialistului :

„În ceea ce privește regiunea Hațegului, unde este plasată acțiunea romanului, ea este o veche zonă românească, pe teritoriul căreia în vestita diplomă a Ioaniților (1247) se amintește despre existența unui voievodat în partea de nord a Olteniei și cea de sud a Transilvaniei, pe Valea Jiului. Se știe că în Hațeg a existat o numeroasă populație românească condusă de cneji, care au construit în secolele XII-XIII cetatea Colț, bisericile Densuș, Strei, Strei-Sîngeorgiu, Rîu de Mori, Gurasada. Anul 1290 a fost socotit drept an tradițional al descălecatului pe care l-a făcut Radu Negru, legendarul Negru Vodă, pe care cei mai mulți istorici l-au identificat cu Radu I. Cu prilejul împlinirii a 600 de ani, la 1890, a avut loc chiar o ședință aniversară a Academiei ; deci, în vremea la care se referă Jules Verne, problema descălecatului era foarte discutată și probabil că scriitorul a aflat despre Radu Negru și a înregistrat această tradiție, nu adevărul istoric. În concluzie, boierul numit de romancier Gortz ar putea fi un urmaș al lui Litovoi, care stăpînea regiunea Gorjului și partea de sud a Transilvaniei, Țara Hațegului.

Identificarea făcută în trecut mi se pare neverosimilă, ținînd seama de faptul că familia Slătineanu nu a jucat un rol politic însemnat în acea vreme și nu avea moșii în preajma Craiovei. Celălalt boier ar putea fi un membru al familiei Craiovescu, spiță care avea întinse domenii în acele locuri și a fost legată de existența capitalei Olteniei, care era altădată reședința marilor bani, ridicați din rîn-

dul respectivilor nobili. Ea a jucat un rol politic deosebit de însemnat la sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea, cînd a dat țării lor pe domnul Neagoe Basarab. După părerea mea, aserțiunile romancierului francez privitoare la genealogia acestor familii de boieri români se bazau pe vechi tradiții istorice".

INEDITUL VERNIAN. Lectura romanului *Castelul din Carpați* mi-a prilejuit nu numai uimire, ci și o deplină satisfacție atunci cînd am constatat că Jules Verne a plasat în zeci de locuri, în citate, cuvinte neaoșe românești, așa cum erau ele pronunțate de localnici. Nu cunosc un alt caz asemănător în ceea ce privește un romancier străin și de aceea, pentru mine, este o nouă mărturie în sprijinul temei pe care o dezbat : vizita prozatorului pe pămîntul românesc. Atunci cînd descrie un cîmp plantat cu porumb, nu uită să noteze și cuvîntul popular „cucuruz", iar cînd hangiul oferă clienților săi o fiertură din fructul acelei plante, amintește ca oamenii din partea locului îi spun „mămăligă". Voievozi, barăci, intabulări, balauri, catrință, șerpi de casă, zmei — sînt numai cîteva dintre numeroasele cuvinte românești, plasate așa cum se vorbesc, în textul francez. Acolo unde socotește că cititorii nu vor înțelege despre ce a consemnat, prozatorul dă explicații. De exemplu, cînd amintește despre rachiu, spune, în continuare, că ar fi un gen de alcool, o băutură strașnică „a cărei vînzare e considerabilă în Țara Carpaților". Alături de legenda meșterului Manole sînt inserate numeroase altele, fapt ce denotă cunoașterea folclorului transilvănean. Rînd pe rînd se menționează legenda Stîncii Fecioarei, unde o domniță a scăpat de urmărirea tătarilor, cea a grotei Dragonului din valea Pietrei Craiului, povestea fortăreței din Deva, care a fost construită „pe vremea zînelor", legenda Detunatei, cea lovită de trăsnet, vestitul munte de bazalt care seamănă cu o uriașă vioară, povestea Retezatului, cu vîrful său tăiat de o vrăjitoare, legenda Cheilor Turzii, despicate de o strașnică lovitură de sabie... Obiceiurile românești nu sînt nici ele uitate, expresivă fiind descrierea vestitului „Tîrg de fete" de pe muntele Găina, care avea loc în fiecare an, sau băncile de piatră puse de localnici la răscrucile de drumuri, — locuri de odihnă și de astîmpărare a setei călătorilor.

Conturînd aspectul satului Werst, scriitorul indică un element caracteristic zonei și anume că majoritatea locuințelor aveau fațadele spre grădină, singurul lor etaj fiind alcătuit dintr-un pod cu ferăstruică. Interesant este că asemenea clădiri mai pot fi văzute în diverse locuri din Transilvania, deși unele au suferit oarecari transformări. Îmi amintesc că le-am întîlnit în orașul Rîșnov, din apropierea Brașovului și am fost surprins de ciudatul lor stil arhitectonic.

Atașamentul prozatorului francez față de lupta de veacuri a populației românești pentru libertate și independență este evidentă și din precizarea făcută de el, și anume că în satul Werst ca și în toată acea parte a Transilvaniei nu se vorbea decît limba română, iar atunci cînd prezintă personajele principale ale romanului, accentuînd că sînt români, le atribuie calitățile caracteristice unor oameni cinstiți, hotărîți și admirați de localnici. Astfel, Miriota este înfățișată ca o tînără cu trăsături fermecătoare și o bună gospodină, iar logodnicul ei, Nic Deck, ca fiind un bărbat înalt, cu părul negru acoperit de o căciulă albă, cu privirea deschisă și cu picioarele atît de zvelte, încît se pot lua la întrecere cu ale cerbului.

O DOCUMENTARE „PE VIU". Făcînd abstracție de eventualitatea unui periplu românesc vernian, am încercat să verific și cealaltă posibilă sursă de inspirație a autorului *„Castelului din Carpați"*. Deoarece Jules Verne a notat în primele rînduri ale povestirii cîteva cuvinte referitoare la doi oameni de știință, cunoscuți pe atunci, și însemnarea sa a fost înțeleasă ca o mențiune asupra singurului său izvor de documentare, o citez : „Dl. de Gérando a descris aceste provincii ale extremei Europe, Elisée Reclus le-a vizitat. Amîndoi n-au spus nimic despre ciudata poveste pe care se întemeiază acest roman". Parcurgînd textul narațiunii am constatat însă un fapt care, indirect, combătea aserțiunea scriitorul, de cîte ori a reprodus ceva luat de la Reclus a pus fragmentul între ghilimele. Ori, ce rost ar mai fi avut asemenea semnalări, dacă la baza întregii lucrări s-ar fi aflat operele amintite ? De unde concluzia logică : numai cuvintele indicate expres pot fi considerate *sigur* de sorginte reclusiană.

Cu totul alta este situația laturii politice a însemnărilor prozatorului, deoarece se remarcă o tangență care

reflectă, într-o oarecare măsură, influența marelui geograf Elisée Reclus și a lui Gérando. Într-adevăr, în vol. III din *Nouvelle géographie universelle*, apărut în anul 1884, la capitolul ce se referă la Transilvania, valahii sînt considerați descendenți ai vechilor daci latinizați și Reclus semnalează aici un fenomen etnologic deosebit : limba valahă, care devenise pe atunci o limbă de conversație generală în provincia românească de peste munți.

Într-o emisiune televizată, scriitorul Ion Hobana, specializat în literatura „science-fiction" și traducător al mai multor romane verniene, semnala că Rèclus și-a publicat notele sale de drum despre călătoria în Transilvania în revista „Le tour du monde" („Înconjurul lumii"). Impresiile geografului purtau titlul *Călătorie în regiunile miniere ale Transilvaniei occidentale*, apărînd în anul 1873. Venit la frontiera cu Transilvania, de la Oradea omul de știință francez a luat din nou trenul pe o linie ce se construise atunci și ajuns la Ciucea a consemnat : „Un pămînt locuit de români. Simpatia profundă pe care o simt pentru această populație misterioasă m-a făcut să-mi bată inima. Pentru ce această emoție ? — mă întrebam. Să fie pentru că națiunea română a suferit timp de lungi secole toate mizeriile ocupației și sclaviei ? Sau poate pentru că limba ei este de aceeași origine ca și idiomurile latine ale popoarelor occidentale și instinctul marii familii vorbea în mine ?" Cînd a întîlnit un tînăr român, a scris : „Era cel mai frumos tip de dac pe care l-am văzut. Înalt, bine făcut, solid așezat pe picioarele sale fine și nervoase, avea o privire frumoasă și era îmbrăcat cu un costum elegant și simplu. L-am întrebat dacă este «Roumoun» și el mi-a răspuns că da. Mă gîndeam cu tristețe la sărmana sa națiune, la toate nenorocirile care poate o așteaptă încă. Ciudat destin este acela al românilor din Transilvania ! Ei populează țara aproape în întregime și nu sînt considerați ca avînd o existență politică. Nu au alt drept decît acela de a fi oprimați și teritoriul lor este oficial divizat în trei națiuni". Continuînd lectura deosebit de valoroaselor note de drum am întîlnit și cîteva cuvinte românești : catrință, mălai, cucuruz. De asemenea, Reclus a descris munții Vulcan, fortăreața Deva, castelul de la Hunedoara și minele de fier din împrejurimi. Trecînd pe lîngă ruinele romane din valea Hațegului le-a semnalat, așa cum a făcut și cu minele de cărbuni de la Petroșani, Livezeni și Petrila. Un

fapt ce trebuie evidențiat este acela că atunci cînd Reclus a ajuns la descrierea munților Retezat, a reprodus un desen după o imagine fotografică a castelului Colț și i-a dat următoarea explicație : „Valea care închide intrarea în această parte a cîmpiei Hațegului este străjuită de un castel ale cărui ruine se mai văd pe un promontoriu acoperit de mărăcini. O veche biserică ruinată se ridică pe versantul opus și niciodată nici biserica, nici fortăreața n-ar fi avut de ce să fie așezate acolo dacă n-ar fi fost populația din vale".

Celălalt om de știință amintit de Jules Verne în originala sa „prefață" a fost Auguste de Gérando. Date despre acest scriitor și om politic sînt inserate de prof. Iacob Mârza în revista muzeului din Alba Iulia, „Apulum" nr. 8, apărută în anul 1970. Născut la Lyon, în anul 1820, Gérando cunoaște la Paris; probabil în timpul studiilor, pe contesa Emma Teleki, cu care se căsătorește. În 1840, Gérando s-a stabilit în Transilvania, în localitatea Păulești, astăzi în județul Satu Mare, unde a trăit o mare parte a vieții sale. Prin căsătorie el intră în cercul familiei de latifundiari Teleki și, după înfrîngerea revoluției de la 1848, a fost silit să fugă din țară, murind în pribegie la Dresda. În 1842 a întreprins o călătorie în diferite zone ale Transilvanici, publicînd, trei ani mai tîrziu, lucrarea *La Transylvanie et ses habitants (Transilvania și locuitorii săi).* Așa cum semnalează în articolul său prof. Iacob Mârza, studiul cuprinde numeroase descrieri geografice și impresii, considerații de ordin istoric și unele priviri retrospective asupra trecutului populației românești de dincolo de Carpați. Dar, important pentru tema dezbătută acum este ceea ce a scris Gérando despre români, idei ce l-ar fi putut influența pe Jules Verne. Să urmărim numai două fragmente care sînt edificatoare : „Valahii sînt în Transilvania cei mai vechi locuitori ai pămîntului. Ei ocupau țara și au întemeiat un principat cînd ungurii și-au extins dominația asupra munților vechii Dacii". Iar în altă parte : „...dedesubtul celor trei națiuni unite se află valahii, vechii stăpîni ai solului și cei mai numeroși locuitori, care nu posedă nici un teritoriu".

Înainte de a comenta operele celor doi călători care au trecut prin Transilvania în sensul stabilirii unei eventuale inspirații verniene, sînt necesare și cîteva elemente biografice despre Reclus. Renumitul geograf Jean Jac-

ques Elisée Reclus s-a născut în anul 1830, a participat la revoluția din 1848, după care a fost silit să părăsească Franța, călătorind prin Europa și America. Reîntors în patrie, a luat parte la Comuna din Paris din 1871 și, după înfrîngerea ei, a fost exilat, trăind în Italia, Elveția și Belgia. Opera sa capitală a fost *Noua geografie universală* în 19 volume. A decedat în 1905.

Conform extraselor reproduse s-ar părea că lui Jules Verne i-au fost de mare folos operele celor doi oameni de știință, mai ales în ceea ce privește domeniul istoric. Cu toate aparențele, lucrurile nu s-au petrecut așa. Recitind povestirea vernianâ, se observă o mare distanță între înflăcăratele manifestări afective ale romancierului și simplele notații ale unei situații. Cele mai impetuoase formulări, ce cuprind profunde nuanțe istorice, au fost introduse de scriitor în caracterizările familiilor celor doi boieri români, care au luptat timp de veacuri pentru independența țării lor. Desigur, nu se poate contesta o oarecare reflectare a însemnărilor lui Reclus și Gérando, dar numai din lectura scrierilor acestora sau din eventuale discuții purtate cu acești autori n-ar fi putut rezulta o acțiune atît de realistă, cu detalii de peisaje inexistente în niciuna din lucrările amintite. Cea mai evidentă dovadă a faptului că prozatorul a fost în Transilvania o constituie descrierea drumurilor parcurse de eroii romanului, pe două căi diferite, spre același obiectiv : castelul. Ar fi putut cineva care nu cunoaște precis zona să o înfățișeze atît de exact ? Numai cineva care a mai străbătut acele trasee era capabil să le evoce atît de amănunțit, pe distanțe de zeci de kilometri, avînd în vedere numeroasele ore cît a durat parcurgerea lor. Ori, între castel și așezările din Valea Jiului este o asemenea depărtare. Ar fi aproape de domeniul incredibilului ca numai simplul desen al castelului Colț și explicația lui lapidară, publicate de Reclus, să fi putut servi drept sursă de documentare scriitorului. Oricît de genial a fost Jules Verne, nu pot să accept ideea că și-a imaginat atît de precis istoria seculară a fortăreței medievale, compoziția și stilul arhitectonic al acesteia. Numai dacă romancierul n-a avut la dispoziție vreo relatare mai amplă despre cetate... O altă taină, la prima vedere un fapt ce pare inexplicabil, este bizara denumire dată celor doi boieri români. Nu se poate concepe că ar

fi vorba despre o simplă lacună sau o lipsă de informație, pentru că pe la sfîrșitul secolului trecut, mai precis prin anul 1887 cînd a început elaborarea povestirii, numeroși reprezentanți ai țării noastre puteau fi întîlniți pe străzile Parisului. Este greu de imaginat că la un deceniu după declararea Independenței de Stat a României, unul dintre literații cei mai atașați cauzei noastre să nu fi cunoscut două nume românești. Este aproape sigur că motive imperioase l-au împiedicat pe Jules Verne să rezolve normal problema respectivă. Misterul acestei ciudate atitudini se elucidează numai dacă se ține seama de interesul pe care-l avea să nu destăinuie vizita sa incognito.

O altă sursă de inspirație, mai puțin cunoscută, a fost o povestire scrisă de „părintele său literar", Alexandre Dumas-tatăl. Romancierul și dramaturgul francez a publicat nuvela *Strigoiul Carpaților*, unde a înfățișat o acțiune ce se desfășura într-un castel situat în codrii seculari ai Ceahlăului. Conform părerii cercetătorului Alexandru I. Gonța, se descria un mit păstrat de locuitorii din Carpații orientali de la străbunii lor, carpii, pînă în secolul al XIX-lea. Această narațiune a fost tradusă de Dumitru Anghel și Șt. O. Iosif și a apărut în „Biblioteca Minerva" nr. 38, în anul 1909. Acțiunea se desfășoară pe teritoriul Moldovei, amintindu-se cetatea Neamțului, rîul Bistrița și un castel care exista pe locul unde astăzi se află schitul Hangu. Subiectul se aseamănă, întrucîtva, cu cel relatat în *Castelul din Carpați* mai ales datorită faptului că este vorba despre o dramă macabră petrecută datorită unei credințe străvechi în vampiri și strigoi... Este limpede că Jules Verne a citit această lucrare și a fost influențat de ea, fapt care ar fi putut să fie unul dintre punctele de atracție către acele ținuturi îndepărtate, unde populația era încă atît de superstițioasă...

„Frămîntările unei națiuni — scria Jean Chesneaux în studiul *Une lecture politique de Jules Verne (O lectură politică a lui Jules Verne)* — apar adeseori în universul *Călătoriilor extraordinare*. Astfel, răscoalele țăranilor din Transilvania sînt evocate în *Castelul din Carpați* pentru a localiza mai bine figura ciudată a boierului Gortz «care nu uitase în lungile sale peregrinări patria-i transilvăneană». Jules Verne era foarte familiarizat cu luptele de eliberare și cu sentimentul de patriotism al micilor națiuni din Europa". Același autor arată că în opera ver-

niană a constatat trei grupe de referință : tradiția pașoptistă, ecoul socialismului utopic și individualismul anarhic, cele trei curente fiind întotdeauna prezente ca și marile probleme politice și sociale care se puneau în ultima parte a secolului al XIX-lea.

OMAGIU ADUS IUBITEI. Reamintesc că prin anii 1874—1876, după marele succes al dramatizării romanului *Ocolul lumii în 80 de zile*, Jules Verne ar fi exclamat : „Nu iubesc decît sirenele !" După aceea, povestitorii vieții scriitorului au notat că el și-a schimbat complet atitudinea, devenind melancolic, chiar deznădăjduit. Acum știm de ce era atît de taciturn, chiar impulsiv : din cauza numeroaselor greutăți provocate de fiul său. Prin 1870, tatăl său, Pierre Verne, afirma într-un grup de prieteni : „...Jules și-a pierdut inima". A urmat încercarea de asasinat și, între timp, ni s-a dezvăluit și un alt motiv : apariția unei femei la care ținea foarte mult, o prietenă care ar fi decedat prin 1896. Rudele-biografi, Marguerite Allotte de la Fuye și Jean Jules Verne, lasă să se înțeleagă că reminiscențe ale acelei pasiuni secrete ar fi fost înglobate în subiectul *Castelului din Carpați*, povestire scrisă în acei ani.

Criticul literar Marcel Moré, investigînd această pistă sentimentală, ajunge la concluzia că, într-adevăr, se resimte prezența unei persoane de sex feminin care a jucat un rol deosebit în existența romancierului. El constată o bizară coincidență, în sensul că vîrsta excentricului boier Gortz ar fi fost aproximativ aceeași cu a lui Jules Verne. Mergînd mai departe pe firul acestui drum, sesizează o exclamație verniană de-a dreptul neașteptată. După moartea eroinei romanului mai sus-amintit pe scena teatrului „San Carlo" din Milano, scriitorul a notat cuvintele : „Există răni care nu se închid pînă la moarte" și de aceea Marcel Moré consideră că textul reflectă tragedia mută trăită de autor ; dar, din nefericire, nu se mai dau alte relații. După părerea cercetătorului, narațiunea respectivă ocupă un loc de excepție în opera lui Jules Verne, ea fiind o creație singulară, o sumbră dramă, lipsită de orice trăsătură de umor. Ar fi singurul roman unde dragostea a căpătat un accent veritabil, o tragedie care se bazează pe o decepție sentimentală. „Trebuie să sperăm — conchide Marcel Moré — că ființa cu care prozatorul a rămas în

corespondență timp de mai mulți ani putea, contrariu Stillei, să trăiască sentimente mai puternice ale sufletului"...

Descoperirile lui Marcel Moré au adus la lumină și alte noutăți, alte revelații. Intrigat de semnalarea în roman a unui compozitor cu numele Arconati și a unei opere denumită „Orlando", profesorul Mario Turiello a scris în „Buletinul Societății Jules Verne", nr. 7 : „Cunoscînd și pe cei mai mici compozitori ai țării, nu mai am nevoie să fac cercetări, deoarece cele două nume — Arconati și Orlando — au fost o pură invenție a lui Jules Verne, inutilă și inexplicabilă". Comentînd această luare de poziție, Marcel Moré arată că profesorul Turiello a ignorat, fără îndoială, gustul prozatorului pentru criptograme, deoarece personajul cu acel nume a existat în realitate, dar nu era muzician, ci un conte care a donat în anul 1636, la Ambrosienne, cîteva manuscrise ale lui Leonardo da Vinci, Institutului Franței. Se știe că Jules Verne s-a interesat îndeaproape mult timp de Leonardo da Vinci și în acest mod a cunoscut gestul lui Arconati, folosindu-i numele, așa cum a procedat el adeseori. În ceea ce privește cuvîntul Orlando, s-ar putea referi la opera „Othello" de Verdi.

Dar nu numai acestea sînt singurele ciudățenii întîlnite în roman. Astfel, același Marcel Moré a dorit să afle de unde s-a inspirat povestitorul pentru alte nume ale unor personaje. Și a descoperit unele „coincidențe" frapante. În volumul *Voyages au théâtre (Călătorii la teatru)* de A. Ennery și Jules Verne, apărut în 1881, se amintește despre femeia care „fermeca șerpii" la Teatrul Porte Saint-Martin, în piesa transpusă după *Ocolul lumii în 80 de zile*. O chema Berthe Mariotti, un nume nu prea îndepărtat de Miriota din *Castelul din Carpați*. De asemenea, Offenbach a montat, în anul 1877, la „Bouffes-Parisiens", o operetă al cărei subiect era luat din povestirea vernianâ *Doctor Ox* și consultînd partitura a aflat că solista se numea... Stella ! Ciudate potriviri — notează criticul literar —, socotind că în acest mod autorul a dorit să sustragă atenția cititorilor săi de la numele reale ale eroilor.

Celălalt biograf, Jean Jules Verne, consemnează, cînd ajunge la *Castelul din Carpați*, că este vorba de un roman, unde dragostea este pe primul plan : în timp ce unul

dintre boieri manifestă o puternică iubire pentru Stilla, celălalt nu este atras decît de vocea ei. Narațiunea exprimă, se pare, un regret, pe care noi nu-l putem decît cu greu sesiza printre rîndurile romanului care s-a născut numai din transpunerea propriilor sentimente ale scriitorului în planul ficțiunii. Nepotul consideră că ar fi vorba de ataşamentul bunicului său pentru o oarecare doamnă Duchesne şi că numai pe plan fictiv el a lăsat să transpară faptul că iubea două femei. Pasiunea boierului Gortz, pur artistică şi intelectuală, s-ar suprapune amintirii agreabilelor discuții avute odinioară cu o femeie extrem de inteligentă, confidenta părerilor sale. Iar ideea că acest erou era un îndrăgostit de muzică, ar oglindi atracția lui Jules Verne încă din copilărie pentru pian, iar mai tîrziu el a scris libretele unor opere şi operete. În final, se arată că acest roman este un omagiu adus aceleia pe care scriitorul o iubea fără să-i mărturisească.

Jean Jules Verne, unul dintre ultimii biografi ai prozatorului, a analizat aproape toate povestirile verniene făcînd ipoteze asupra genezei lor. S-ar părea că în acest domeniu nu mai este nevoie de investigații, dacă nu se ține seama că avem de-a face cu un membru al familiei. Sesisez aceasta, pentru că, spre regretul nostru, s-a continuat embargoul lansat de bunicul său în ultimii ani ai vieții. Este curios, dar nici acum, după mai bine de şapte decenii, nu cunoaştem exact ce s-a petrecut în anumite momente ale existenței marelui scriitor. Iată un exemplu edificator. Atunci cînd amintește de acea doamnă Duchesne, se ferește să-i dea cu precizie numele, spunînd că n-o cunoaşte. În schimb, la un moment dat este indignat de acuzația adusă de fiicele Honorinei, care lansează ideea că ascunde un secret în arhivele pe care le posedă. Menționează că este vorba despre un vechi conflict familial, pus de el pe seama recăsătoririi tatălui său, Michel Verne, şi a altor asperități survenite între rude. Incidentul nu este lămurit, amintindu-se numai de o scrisoare „veninoasă" a soțului Valentinei, cea de a doua fiică a Honorinei, „care-şi scotea şi ea ghearele". Textul acelei scrisori, care ar fi putut lămuri „secretul", n-a fost dat publicității şi cred că nu sînt prea departe de adevăr socotind că acolo s-ar fi putut releva ceva despre idila scriitorului cu Luiza... În acest sens, de ce nu se poate emite ipoteza

ca enigmatica prietenă a lui Jules Verne era tocmai transilvăneanca din Homorod ? Faptul că rudele-biografi au socotit-o decedată, nu ar fi exclus să se refere la recăsătorirea Luizei și, deci, la ruperea legăturilor de odinioară. Dealtfel, modul cum prezintă situația nepotul pare adesea de necrezut. Atunci cînd Honorine a aflat de adevăratul motiv al deselor deplasări ale soțului ei la Paris, nu s-a formalizat, nedînd acestui fapt nici o importanță. Așa afirmă descendentul scriitorului, — lucru greu de admis ! Avînd în vedere această optică, se pot pune la îndoială și supozițiile privitoare la personajul feminin din roman, unde autorul ar fi transpus imaginea acelei doamne pariziene de care a fost atașat. Este o sugestie franceză care indică drept eroină o franțuzoaică, dar mult mai plauzibilă, mai apropiată de realitate, este latura românească a inspirației, prietena transilvăneancă. După cum se observă, drama familială care s-a petrecut în viața prozatorului mai conține multe necunoscute, din textele biografice neputîndu-se releva decît puține aspecte, unele dintre ele marcînd tocmai asperitățile ei. Iată un asemenea exemplu : cînd se referă la Honorine, la un moment dat nepoata lui Jules Verne exclamă : „Sărmana femeie !"...

Jean Chesneaux analizează și el problema „singurei sirene", amintind despre eșecul căsniciei verniene" detașarea romancierului de soție și adîncirea lui într-o solitudine din ce în ce mai aspră „trăind ca un străin în propria lui casă". Și, atunci cînd face aluzii la apariția unei alte femei, se întreabă : „Ce s-a întîmplat cu ea ? S-au despărțit ? A murit ?" Sesizările sînt juste, pentru că nimeni n-a dezvăluit adevărata identitate a aceleia care „a îndulcit pentru un timp această singurătate".

Introspecțiunea realizată de Marcel Moré s-a îndreptat apoi către o ipoteză ce pare verosimilă și se referă la cauza rivalității dintre cei doi boieri, eroii aceluiași roman. Dacă acceptăm că Jules Verne s-a întruchipat în boierul Gortz, atît prin vîrstă cît și prin înfățișare, atunci situația ia un nou și interesant contur : doi bărbați, unul mai tînăr decît celălalt care-și manifestă afecțiunea pentru aceeași femeie. Dacă eroina ar fi prietena sa româncă, înlocuind personajele, vom ajunge la următoarea schemă : de o parte Jules Verne și Luiza, de alta, Gustave Müller, care era cu 16 ani mai tînăr decît scriitorul. În acest caz, se poate presupune că atunci cînd transilvăneanca s-a re-

căsătorit și a plecat în țară. prozatorul a suferit acel șoc puternic menționat de biografi.

Printre descoperirile efectuate de cei ce au analizat cu atenție *Castelul din Carpați*, semnalez că încă din 1961 prof. univ. Al. Culcer a remarcat ciudatele nume date învățătorului și primarului din Werst, care după opinia doctorului clujean ar fi, în mod cert, reminiscențe ale locurilor pe unde a călătorit Jules Verne. Folosind sistemul anagramelor și criptogramelor, autorul a împrumutat numelui primarului denumirea castelului Colț, iar celui al învățătorului, pe aceea a comunei Homorod, locul de obîrșie al Luizei. Un al treilea element, tot pe atît de semnificativ, a fost identificat de scriitorul Ion Hobana, și anume că Patak, numele doctorului, nu ar fi decît traducerea în limba maghiară a cuvîntului Rîușor, apa ce curge la poalele cetății...

„CU JULES VERNE ÎN ȚARA HAȚEGULUI". Am fost plăcut surprins cînd am aflat că Ministerul Turismului și Oficiul Național de Turism „Carpați" au organizat excursii pentru străinii care voiau să viziteze rutele indicate de Jules Verne în romanul *Castelul din Carpați*. Conform unui studiu semnat de Camelia Surdulescu și Oliver Velescu de la Centrul de cercetări economice pentru promovarea turismului internațional, s-a constatat o cerere crescîndă pentru trasee inspirate din evenimente istorice, subiecte literare celebre și călătorii spre locuri evocatoare de mare rezonanță istorică. Astfel, ținînd seama de solicitările de pe piața turistică internațională, americanii au inițiat excursii pe fluviul Mississipi, de-a lungul drumurilor urmate de personajele lui Mark Twain, Oficiul de turism din Pakistan a făcut publicitate temei „Pe urmele lui Alexandru cel Mare", iar întreprinderile turistice din Australia și Japonia au colaborat cu cluburile „Sherlock Holmes" pregătind voiaje după trasee extrase din cărțile lui Conan Doyle. În același sens, se mai citau călătoriile realizate cu pachebotul „Renaissance" pe urmele lui Bonaparte la piramide sau de-a lungul malurilor Mării Negre, conform subiectului romanului vernian *Kéraban încăpățînatul*. Planul românesc de publicitate turistică, stabilit încă din 1973, menționa acțiunea plasată de Jules Verne pe teritoriul țării. În anul 1977, revista „Vacances — circuit en Roumanie" a publicat trei trasee de acest gen,

toate înglobînd obiective surprinse de prozatorul francez în *Castelul din Carpaţi*. Cu aceste prilejuri, turiştii au putut vizita Craiova, reşedinţa unuia dintre eroii principali ai naraţiunii verniene, valea Haţegului şi ruinele castelului secular, Alba Iulia, Sibiu şi alte puncte amintite în roman.

Pe alt plan, dar tot atît de remarcabilă, a fost vestea că s-a realizat un film românesc după subiectul acestei povestiri. Dorind să cunosc amănunte despre peliculă, i-am solicitat criticului cinematografic Nicoleta Gherghel un succint interviu asupra documentarului artistic care a rulat cîţiva ani pe ecranele din străinătate. Interlocutoarea a prezentat următorul text : „Deşi nici un document nu pare să ateste că Jules Verne ar fi fost cel puţin «turistul» în trecere prin nişte locuri româneşti, romanul *Castelul din Carpaţi* pare să fie scris de un cunoscător inspirat cel puţin din paginile bine însuşite ale unei literaturi de profil. Chiar dacă numai o documentare beletristică l-a condus pe autor la descrierea cu fidelitate a peisajului românesc, a obiceiurilor sau costumelor dintr-o anumită parte a ţării, unde-şi situează acţiunea, interesul românilor pentru lecturarea şi descifrarea misteriosului castel devine pasionant, în sensul desfăşurării pe mai multe planuri a unei analize în paralel a trimiterilor din text cu realitatea vie, a ideii de nesupunere şi permanentă dăinuire a neamului românesc din ieri spre azi, din azi spre totdeauna. Astfel s-a născut şi filmul «Cu Jules Verne în Ţara Haţegului», realizare pe peliculă Eastman-color din anul 1974 a O.N.T. «Carpaţi», a agenţiei «Publiturism» şi a Studioului «Al. Sahia». Chiar dacă filmul demarează cu un moment de mizanscenă, înşelat pe ficţiunea romanului doar pentru a ne introduce în atmosfera de mister *à la* Jules Verne, realizatorii peliculei au abandonat anecdotica destul de facilă, dealtfel, a povestirii, propunîndu-şi să urmărească, pe baza unor extrase-citate materializarea vizual-cinematografică a descrierilor verniene. Desigur, filmul nu şi-a propus nici să eludeze, nici să epuizeze misterul *Castelului din Carpaţi*. Că ruinele de azi ale castelului Colţ sînt sau nu rămăşiţele cetăţii în care Jules Verne şi-a plasat acţiunea, rămîne o problemă deschisă cercetătorilor, interesul descinderii noastre nediminuîndu-se cu nimic. Cum acest film nu avea un scop ştiinţific, ci unul cultural, de îndemn spre cunoaştere, spre călătoria visării, a reconfortării, desfăşurarea lui descriptiv-romantică purtînd

amprenta dinamismului și a vigorii noilor ritmuri, impune spectatorului de aici sau de aiurea să vină la fața locului, să afle, să cunoască și mai ales să simtă prin toți porii ființei sale vibrația vieții, a poeziei românului, a beției culorii și formelor ce exprimă structura interioară a unui popor la el acasă. Film de descriere poetică și de mare frumusețe imagistică, «Cu Jules Verne în Țara Hațegului» este o peliculă de atracție turistică, ce duce peste hotare faima nu doar a Țării Hațegului, ci a întregii Românii".

OPINII VECHI ȘI NOI. Prima traducere în limba română a *Castelului din Carpați* a apărut în 1897 și puțin timp după aceea revista „Familia", din 16 noiembrie 1897, a publicat o scurtă recenzie despre roman. Opiniile lui Ilarie Chendi reflectă viziunea unui om de litere de pe acea vreme, bineînțeles departe de a bănui eventualitatea ca scriitorul să se fi inspirat din realitățile românești văzute la fața locului. Pe atunci dăinuia celebrul mit, amintit, al „plimbării doar prin călimară", de unde și izul satiric al textului său. „Jules Verne, bărbatul științelor empirice, romancierul cu vioiciune pariziană, răsfoind prin filele celebrului geo și etnograf Elisée Reclus, dă cu ochii de niște pagini pe care citește despre un popor de rasă latină, care trăiește în Carpații cei romantici, trăind o viață primitivă, dar idilică, tulburată numai de dușmani care vor să-l răpună, luîndu-le drepturile. Fantezia romancierului *productiv* se aprinde, iute își găsește un sat (...), îndată îl colonizează cu popor de-acesta, așează satul la picioarele Carpaților, inventează în apropiere și un castel faimos, spaima satului și — iată, e gata romanul, *roman din viața poporului român!* Iar pentru ca să fie scris (...) original, asemenea celorlalte romane ale sale, îi mai dă coloritul științific, arătînd ce minuni pot produce invențiile lui Edison".

Dacă optica criticului literar din anul 1897 era atît de necruțătoare cu omul care a scris cu atîta dragoste despre oamenii Văii Jiului, astăzi cu totul alta este opinia răspîndită nu numai în cercul literaților, ci și al tuturor cititorilor din țara noastră. Părerile, în acest sens, au căpătat un contur mult mai vast, mai apropiat de adevăr. Iată ce crede dr. docent Victor Tufescu, profesor de geografie la Universitatea din București, despre subiectul analizat: „Dacă Jules Verne ne-ar fi vizitat țara și dacă pe baza

propriilor lui cunoştinţe culese de pe teren ar fi scris *Castelul din Carpaţi* este greu de precizat. Profesorii mei m-au obişnuit încă din facultate cu ideea că omul de ştiinţă nu are voie să facă afirmaţii fără dovezi certe, fără un document care să întărească aserţiunea lui. Tot ce este dincolo de asemenea dovezi intră în domeniul ipotezelor, al posibilităţilor. Nu există — după cîte ştiu — nici o dovadă scrisă după care Jules Verne să fi călătorit în România. Descrierile romancierului francez din *Castelul din Carpaţi* se potrivesc pe alocuri cu realitatea, dar sînt, de regulă, vagi şi frecvent pur imaginative. O călătorie a lui în Carpaţii ţării noastre nu este exclusă, dar nici sigură. Descrierile lui pot să fi fost făcute din unele relatări ale altora, prelucrate literar atît de atrăgător, cum numai geniul lui era în stare să o facă".

Un alt universitar, dr. Paul Popescu-Neveanu, îşi exprimă în acest mod regretul său faţă de vălul de iluzie romantică ce reiese din idilizarea idealurilor naţionale ale poporului nostru : „Cu privire la romanul *Castelul din Carpaţi,* pe care l-am citit şi recitit în franceză şi română, sînt nevoit să mărturisesc o impresie ambiguă. Pe de o parte, satisfacţia de a vedea proiectate şi asupra ţării noastre o lumină fantastică şi o idealizare, chiar idilizare a tendinţelor progresiste de luptă şi colaborare care existau. Pe de alta, regretul pentru că unele realităţi mai dure şi dureroase nu sînt în suficientă măsură înfăţişate în roman şi, de asemenea, nu prefigurează cu claritate un destin naţional, aşa cum năzuieşte orice român ce-şi trăieşte cu pasiune istoria frămîntată a patriei sale. Într-adevăr, latura de frumuseţe a Carpaţilor este realizată încîntător. Noi, românii, sîntem însă fiii acestei crîncene şi multiseculare lupte pentru libertate şi stat naţional şi de aceea sîntem uneori stingheriţi de vălul de iluzie romantică. Cauza noastră este în chip total cauza vieţii noastre şi, de aceea, o dorim prezentată clar şi categoric şi mai puţin învăluită în taină. Ştiu că Jules Verne a implicat ţara noastră şi pe români şi în alte romane. Este clară simpatia pentru români şi ţările româneşti. Uneori îţi vine să crezi că într-adevăr a călătorit la Bucureşti, via Braşov, şi nu doar s-a aflat în Franţa în societatea patrioţilor români. A avut doar un fiu care a lucrat pe teritoriul României de azi..."

UN VOIAJ INCOGNITO. Rezultatele investigațiilor de pînă acum m-au determinat să alcătuiesc un punctaj cu elementele noi descoperite, gruparea lor relevînd un Jules Verne cu adevărat necunoscut, ele constituind mai ales o dovadă în plus în sprijinul subiectului acestei lucrări : vizita scriitorului în țara noastră. Iată-le expuse schematic : 1. La București există o pendulă și patru micro-modele de iahturi care au aparținut romancierului francez și au fost dăruite prietenei sale Luiza ; 2. A corespondat cu soții Müller și cu alți prieteni din România. 3. Prozatorul a avut posibilitatea să vină pe teritoriul românesc între anii 1882—1884 sau 1884—1886, epoci despre care nu se știe unde a voiajat ; 4. Atras de necunoscut, a trecut Bosforul, a străbătut Dobrogea și a călătorit de-a lungul coastelor Mării Negre ; 5. Fratele lui a navigat pe Marea Neagră și este foarte probabil că a fost și în țara noastră ; 6. Michel Verne, fiul său, a prospectat mine în România timp de mai mulți ani și a mers cu vaporul pe Dunăre ; 7. La Reșița a lucrat un membru al familiei Verne, neidentificat încă, iar la Iscroni locuia Ana Margarete Maderspach, despre care tradiția amintește că ar fi corespondat cu scriitorul ; 8. Poetul și dramaturgul Hajdu Zoltán susține că a văzut într-o veche revistă ilustrată un document extrem de prețios : o imagine fotografică care-l înfățișa pe Jules Verne în momentul cînd voiaja în Transilvania ; 9. Mentorul literar al romancierului a scris o povestire a cărei acțiune se petrecea într-un castel din Moldova ; 10. Jules Verne a dovedit un atașament nemaiîntîlnit la vreun alt autor străin pentru România și poporul ei. Faptele sînt convingătoare, pentru a vă prezenta modul cum îmi imaginez că s-a desfășurat, acum aproape un secol, călătoria incognito realizată de Jules Verne. Deocamdată, pare încă un voiaj imaginar, dar el are toate șansele să devină real într-un viitor nu prea îndepărtat...

Anul 1882. Un iaht sub pavilion francez a coborît pe Dunăre pînă în fața Giurgiului, unde a aruncat ancora. După formalitățile vamale de rigoare, un bărbat în jurul vîrstei de 55 ani însoțit de o femeie mai tînără au intrat pe teritoriul românesc. S-au interesat despre primul tren care se îndrepta spre București, apoi s-au urcat într-un vagon și au călătorit pînă în capitala României. Din gara Filaret ei au luat o trăsură, tînăra femeie indicînd birjarului adresa

casei sale, de pe strada Fetițelor, din apropierea Halei Traian. Perechea a stat cîteva zile în oraș și l-a vizitat; apoi cei doi s-au urcat din nou în tren, de asta dată cu direcția Brașov. A doua zi au ajuns la Homorod. Cine erau eroii acestui voiaj ? Bărbatul viguros și cu figura înconjurată de o frumoasă barbă, îmbrăcat după moda timpului, nu era altul decît marele scriitor francez Jules Verne, care, spre a nu fi recunoscut de gazetari sau de alte persoane, își schimbase identitatea, așa cum mai făcuse el odată la Florența și încercase același lucru la Veneția. Dar femeia ? Era văduva Luiza Fabre, revenită în țară spre a lichida moștenirea lăsată de părinți, prilej folosit spre a-i arăta bunului ei prieten frumoasele locuri natale.

Jules Verne a stat cîteva zile la Homorod, pînă cînd Luiza a vîndut casa părintească unui bogat consătean. Chiar din prima zi, oaspetele a fost atras de impunătorul monument din comună și s-a dus să-l vadă de aproape. Situată în centrul așezării, biserica fortificată avea ziduri groase de trei metri, contraforturi impresionante și un turn înalt de 38 de metri. Vechi de aproape cinci secole, edificiul reflecta vremurile tulburi de odinioară, cînd populația se retrăgea acolo. Dar nu numai acest bastion i-a demonstrat romancierului traiul localnicilor. La cinci kilometri de Homorod, pe o culme de deal, era așezată o cetate puternic întărită, care domina orășelul Rupea. Plimbarea făcută pe sub monumentalele arcade ale porților acelui punct de strajă, minunata grădină din incinta înconjurată de ziduri înalte, clădirile în care a stat garnizoana și fîntîna adîncă i s-au întipărit atunci pe retine călătorului străin... O lună de zile a cutreierat curiosul turist teritoriul intracarpatic, fie pe jos, fie cu trenul sau diligența. Așa a cunoscut regiunea carboniferă din Valea Jiului, s-a urcat pe platoul castelului Colț și a vizitat orașele Alba Iulia, Cluj, Sibiu, Timișoara. Numeroasele cetăți medievale și castele întîlnite l-au fermecat prin măreția și originalitatea stilului lor arhitectonic. Numai astfel, oprindu-se din cînd în cînd spre a admira splendorile peisajului românesc, prozatorul a reușit să cunoască „pe viu" oamenii și teritoriul dintre munți. Așa s-a documentat despre obiceiurile și idealurile localnicilor, așa a aflat despre istoria străveche a celor ce se trăgeau din daco-romani.

Ce s-a întîmplat după periplul românesc, ce a intervenit în viaţa vestitului scriitor ? Se ştie că a continuat să scrie ciclul de povestiri gustate atît de mult şi aşteptate cu nerăbdare de public. Din informaţiile obţinute reiese că tînăra sa prietenă s-a reîntors de mai multe ori la Amiens şi Paris, ba chiar şi după recăsătorirea ei cu Gustave Müller au corespondat în continuare. Un singur element lipseşte la ora aceasta pentru ca viziunea călătoriei lui Jules Verne în România să nu mai pună nici un fel de probleme : un document care s-o ateste. Poate că fotografia văzută cîndva de poetul şi dramaturgul Hajdu Zoltán ar putea să suplinească ciudata dispariţie a corespondenţei care a existat atît în Franţa cît şi în România cu privire la acest tulburător subiect...

MARELE NEDREPTĂȚIT

ROTAȚIA DE 180 DE GRADE. Cînd era la apogeul prestigioasei sale cariere literare, Jules Verne încă se mai considera cel mai necunoscut dintre oameni și aceasta numai din cauză că opera sa era ignorată de majoritatea criticilor. Genul beletristic adresat copiilor și tineretului era atît de subapreciat încît enciclopediile nu-i rezervau romancierului decît cîteva rînduri. Ecoul straniei manifestări care-l plasau la periferia mișcării literare a epocii l-au determinat pe Jules Verne să refuze de a-și depune candidatura la Academie, cu toate insistențele prietenului său Hetzel. Desconsiderarea a mers atunci pînă acolo încît Anatole France a comentat astfel subiectul celebrului roman *De la pămînt la lună* : „Băieții prea naivi își închipuie, dînd crezare domnului Verne, că se merge cu obuzul în lună și că un organism poate să se sustragă fără urmări legilor gravitației. Aceste caricaturi ale nobilei științe a spațiilor celeste ale anticei și venerabilei astronomii sînt lipsite de adevăr, ca și de frumusețe“ *(Cartea prietenului meu,* 1885). La antipodul acestei opinii s-a situat 36 de ani mai tîrziu poetul Raymond Roussel : „El este, de departe, cel mai mare geniu literar al tuturor veacurilor ; el va rămîne cînd toți ceilalți autori ai epocii noastre vor fi uitați demult“. Într-adevăr critica literară din zilele noastre a făcut o rotație de 180 de grade situîndu-l pe prolificul prozator printre genii ; Jules Verne rămîne unul dintre scriitorii cei mai îndrăgiți de tineret, romanele sale fiind traduse pe toate meridianele globului. Omul care a încîntat copilăria și adolescența a numeroase generații, cel

care a insuflat pasiuni oamenilor de știință, anticipatorul unor epocale descoperiri este socotit acum un fruntaș al literaturii franceze și mondiale, unul dintre cei mai citiți romancieri din lume.

La semicentenarul dispariției creatorului *Călătoriilor extraordinare*, opera vernianã a fost omagiată pe toate meridianele. Jean Marcenac scria în revista „L'Avant-garde" că Jules Verne este, alături de Balzac și Hugo, cel mai răspîndit dintre autorii francezi. Tot atunci, Pierre Abraham nota în revista „Europe" despre un fapt care l-a uluit. Cercetînd un vechi chestionar, care circula în familia lui pe vremea cînd era copil, a găsit că Jean-Richard Bloch considera că formația sa profesională a fost influențată de Jules Verne. De asemenea, Joseph Bertrand, matematician și Pierre Janssen, astronom, citind romanul *De la pămînt la lună* au verificat calculele balistice și au constatat cu surprindere că erau exacte...

Citãm, în continuare, cîțiva oameni de știință care au declarat că au fost influențați de operele verniene : Hermann Oberth, născut la Sibiu în 1894, considerat fondator al astronauticii moderne, autorul lucrării *Racheta în spațiile interplanetare*, apărută în anul 1923; Robert Goddard, născut în anul 1882, fizician american care a lansat în 1926 prima rachetă cu combustibil lichid și K. E. Țiolkovski, savantul de numele căruia se leagă teoria zborului rachetelor. — au mărturisit că impulsul spre cercetare le-a fost dat, încă din copilărie, de lectura celor două romane scrise de Jules Verne cu privire la zborul spre lună. Pe aceeași temă, exploratorul polar Jean Baptiste Charcot nota : „Citesc și recitesc cu pasiune *Călătoriile extraordinare*. Biblioteca lui «Pourquoi pas» le are pe toate și nu o dată le văd în mîinile membrilor Statului Major, dar ele sînt cerute în orele dificile și de oamenii echipajului". Inventatorul belinografului, E. Belin, afirma că entuziasmul luminos al lui Jules Verne, vederile sale cosmice, simțurile sale pentru o viață internațională și intermondială grandios realizate, au avut asupra lui o influență preponderentă pentru a construi, prin deducție, aparatul cu ajutorul căruia se transmiteau la distanță fotografii. Charles Richet nota că a devenit un pasionat aviator după ce a citit cartea *Cinci săptămîni în balon*, iar cel ce a efectuat în 1926 primul zbor deasupra Polului Nórd, Richard Byrd, a declarat în momentul cînd se

pregătea să decoleze : „Jules Verne m-a îndemnat". Omul care a reușit să coboare sub apă cu ajutorul unui submersibil, Simon Lake, spunea că a urmărit zi de zi realizarea unui perfect „Nautilus" după inspiratorul său, Jules Verne, în timp ce marele chimist Georges Claude afirma că romancierul francez este mai mult decît un autor citit cu plăcere de tineri și că prodigioasele sale anticipații i-au dat ambiția de a pune în slujba umanității una dintre numeroasele resurse ale naturii : energia termică a mărilor.

Pe alt plan, cel literar, sînt interesante de semnalat cîteva manifestări semnificative, omagii aduse făuritorului romanului ce anticipa marile descoperiri științifice. Iată caracterizarea lui Théophile Gautier : „În narațiunea sa exactă și minuțioasă ca un jurnal de bord, domnul Jules Verne trezește în cititor senzația deplină a realității. Chiar dacă nu au fost cu adevărat întreprinse și chiar dacă nu vor putea fi întreprinse încă, aceste călătorii oferă cea mai riguroasă posibilitate științifică, iar cele mai îndrăznețe dintre ele nu sînt decît paradoxul sau amplificarea unui adevăr ce va fi, nu peste mult timp, recunoscut". Sau opinia lui Alexandre Dumas-fiul : „Jules Verne îmi este tată bun, cu deosebirea că personajele sale folosesc în loc de spadă, revolverul". Elogiul lui Eugen Ionescu : „Jules Verne, ultimul scriitor călător. Ceea ce a imaginat a devenit realitate". Și acela al lui Mircea Eliade : „Citesc *Călătorie spre centrul pămîntului* de Jules Verne și sînt fascinat de îndrăzneala simbolurilor, precizia și bogăția imaginilor (...). Cît de exacte sînt imaginile acestor lumi subterane — cealaltă lume — și, deasemeni, de o admirabilă precizie și coerență mitologia abia camuflată sub jargonul științific al lui Jules Verne ! Cum au putut psihologii și criticii literari să ignore, pînă acum, un asemenea excepțional document, această inepuizabilă comoară de imagini și arhetipuri ? Desigur, cineva o să scrie, într-o zi, istoria imaginației moderne. Capitolul consacrat lumilor subterane va trebui să țină seamă de *Călătoria spre centrul pămîntului*..." (Fragmente dintr-un „Jurnal" — Ascona, 1957).

La muzeul memorial „Lev Tolstoi" din Moscova, printre scrisori și manuscrise se păstrează și 17 desene realizate de acest prozator celebru cu cerneală neagră pe mici bucăți de hîrtie. Deoarece ediția în limba rusă a volumului *Ocolul lumii în 80 de zile* nu avea ilustrații, Tolstoi și-a imaginat 17 secvențe din povestire și le-a desenat. „Operele

lui Jules Verne sînt încîntătoare. Le-am citit și m-au captivat", a consemnat romancierul rus. Iar Ilia, unul dintre fiii săi, a notat în amintiri : „Noi, copiii, eram pasionați după Jules Verne. Tata aducea cărțile acestuia de la Moscova și în fiecare seară ne adunam și ne citea cu glas tare".

„ANUL JULES VERNE". Cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la nașterea lui Jules Verne, în 1978 s-a sărbătorit în întreaga lume „Anul Jules Verne". Presa și revistele de specialitate din Franța au oglindit această aniversare prin articole și numeroase eseuri privitoare la viața marelui scriitor. Au avut loc manifestări omagiale, s-au înființat cluburi ce purtau numele ilustrului prozator, iar la Nantes, în orașul de pe malurile Loirei, s-a organizat „Muzeul Jules Verne". El cuprinde obiecte personale ale romancierului, o reconstituire a încăperii sale de lucru, diverse manuscrise și ediții ale vastei sale opere, afișe ale adaptărilor dramatice și ulterior cinematografice. Muzeografii nantezi aflînd despre prezența mini-machetelor iahturilor verniene la București au solicitat fotografierea lor, spre a le expune.

Societatea Jules Verne din Paris a inițiat diverse trasee turistice spre locurile unde scriitorul și-a plasat cîteva dintre acțiunile cărților sale, iar ziarista Claude Mosse, corespondentă a Radiodifuziunii, a reeditat celebrul ocol al lumii în 80 de zile, în timp ce temerara traversare a Atlanticului cu balonul a readus în discuție geniul anticipativ al lui Jules Verne.

La Nantes s-a desfășurat un colocviu intitulat „Jules Verne, scriitorul secolului al XIX-lea", organizat de Societatea Jules Verne, Societatea studiilor romanice, Universitatea din Picardia și Centrul de cercetări verniene. În același timp, editurile au retipărit în diverse colecții cele mai valoroase opere ale romancierului, ultima ediție completă apărînd într-un tiraj de cinci milioane exemplare ! Deținătorii de vechi volume au avut plăcuta surpriză să afle că, la o licitație, un exemplar din povestirea *Sens dessus dessous* (traducerea românească purtînd titlul *Întîmplări neobișnuite),* apărută în 1896, s-a vîndut cu 10 300 de franci noi. Dealtfel, bibliofilii oferă, în continuare, mari sume pentru volumele din prima ediție scoase de casa Hertz într-un tiraj mai mic.

În anul sărbătoririi s-au organizat 14 expoziții, s-au tipărit 26 cataloage și mai mult de 20 de studii științifice. Primul mare scriitor francez de science-fiction se bucură azi de atenția publicului chiar mai mult decît în vremea cînd trăia... O mențione specială merită, în acest sens, colecția *Integrale Jules Verne*, lansată recent în Franța, apariția ei constituind un remarcabil act de cultură și totodată de respect față de opera verniană. Ea reproduce integral textele, inclusiv vestitele sale gravuri de epocă.

JULES VERNE ȘI ROMÂNIA. Operele prestigiosului romancier francez au fost îndrăgite de români, fapt atestat de traducerea majorității lor, aproape imediat după apariție. Ele au figurat, la început, în foiletoanele revistelor literare de pe vremuri. Cea mai veche însemnare poate fi găsită în „Familia", nr. 4, din 25 ianuarie 1876, cînd a apărut primul fragment din *Călătoria de pe pămînt în lună*, traducere semnată de Iosifu Holodanu, pseudonim al lui Iosif Vulcan. Într-o notă, plasată la subsolul textului, se atrage atenția cititorilor asupra autorului francez astfel : „...tratează știința în formă de roman, de accea operele sale sînt foarte citite și traduse în toate limbile culte". În același hebdomadar, la 28 februarie 1876, a fost inserată știrea : „Jules Verne a scris un nou roman. Acesta e intitulat *Mihai Strogoff* și conține călătoria aventuroasă din Petersburg pînă la Kirigizi". Doisprezece ani mai tîrziu, tot în „Familia", nr. 31, din anul 1888, se putea citi o informație care avea titlul „O operă nouă a lui Jules Verne" și care cuprindea următorul text : „Aflăm că Jules Verne, cunoscutul scriitor francez, a spus unor amici că ar avea intenționea de a alege scena viitoarei sale scrieri orașul Viena și eroul operei sale pe clopotarul (păzitorul) turnului Sfîntului Ștefan. Se înțelege că autorul va atribui eroului său felurite întîmplări romantice. El a comunicat amicilor lui că a studiat diferite cronici vieneze în care a găsit destule evenimente misterioase și foarte interesante, a căror descoperire o va atribui păzitorului turnului. Îndemnarea la această operă i-a procurat-o, după cum însuși afirmă, doamna baroneasă Ruttenstein".

Personalitatea marelui dispărut a fost omagiată imediat ce s-a aflat de moartea sa. Astfel, colegul Ilie Ciutescu a „descoperit" la Biblioteca Academiei, două necrologuri. Primul este extras din „Familia"; nr. 13, din 27 martie

(9 aprilie) 1905, semnat cu inițialele E.I. Este vorba de poetul și publicistul Emil Isac. Iată cîteva pasaje : „Moșneagul din Amiens, genialul romancier Jules Verne, încărcat de ani grei și mulți — se stinse. Acea pană din care ieșiră atîtea basme, rămase orfană și se rugini (...) Jules Verne a fost mentorul meu. Lucrările lui mi-au fost cele mai plăcute, dintre cîte aflai în biblioteci — romanele lui au întărit în pieptu-mi fraged credințele de bine ; ele au oțelit inima mea și ele au încălzit creierii mei cu flacăra științelor naive. Îmi aduc bine aminte de acele clipe, cînd ca un tînăr școlar citeam în colțul școlii, cu ochii înfierbîntați, povestea eroului din romanul *Dardentor Clovis* al lui Verne (...) Și pare că mi se așează lacrime pe inima-mi, cînd privesc în juru-mi cătînd strălucita zare a copilăriei mele, aurită de minunatul povestitor Jules Verne. Care să fie răsplata cea mai bine meritată, pentru clipele ce mi le-a făurit Jules Verne ? Care *poate* fi răsplata ? *Pot eu* să răsplătesc acelui trup răcit, căldura ce mi-o aprinse în frageda-mi tinerețe ? (...) O lacrimă șterg din gene și-n lacrima mea e topită o parte a sufletului meu". Cu același prilej, revista „Luceafărul", nr. 7, din 1 aprilie, a publicat o interesantă viziune cu privire la modul de concepție vernian : „În fine, sunat-a clopotul și pentru bătrînul uncheaș cu grai fermecat și condei măestru. Sunat-a să plece în călătoria pe care nu ne-o mai poate descrie. În anumit sens, toți anii bărbăției i-a consumat prin călătorii. Cutreierat-a pampele Americei de Sud, preriile Australiei, rătăcit-a prin codrii «nevăzuți și neauziți» ai Africei ; avîntatu-s-a în cîteva rînduri pe la poli, ba și prin centrul pămîntului a făcut un voiaj în felul său. Pe sub mare a alergat neted 20 000 de leghe, în lupta cu elementul turbat și cu polipii îngrozitori. Grație colosului de locomotivă (invenție proprie), care duce trei vagoane și e adaptată cu astfel de meșteșug încît merge nebună și pe apă și pe uscat — s-a avîntat prin Indii, convingîndu-se de avuțiile fabuloase ale țării, de fanatismul sepoylor, de voința de fier a (...) englezilor. Înconjurat-a pămîntul în 80 de zile, întrecînd mult și bine pe olandezul zburător, căruia pînă la Batavia îi trebuiau trei luni în capăt. Ba abătutu-s-a și prin Carpații noștri, aducînd aparate de proiecție și fonografe. În realitate, a călătorit foarte puțin. În total și rotunjit : de la Nantes (orașul său natal) la Paris și de aici

la Amiens, locul de origine al femeii sale, unde a lucrat ultimii 20 de ani în retragere de zgomotul lumii (...). Acest spirit ingenios, inventiv, fertil urmărea pas cu pas descoperirile și invențiile științifice, îmbrăcîndu-le în haina atrăgătoare a fanteziei, exagerînd unele, prevăzînd altele..."

Despre Jules Verne și opera sa ne-au rămas cîteva caracterizări elogioase, care merită să fie consemnate. În prefața publicată cu ocazia traducerii romanului *Minunile și grozăviile Indiei*, în 1908, scriitoarea Sofia Nădejde, insera, printre altele, următoarele : „Numai Alexandru Dumas a avut atîta trecere în lumea cititorilor cît Jules Verne. Dumas, prin romanele sale istorice, a învățat istoria Franței pe o mulțime care, altfel, n-ar fi știut-o niciodată ; Jules Verne a popularizat astronomia, geologia, științele naturale, geografia, oceanele, luna, botanica, fizica, chimia, munții cei mai neumblați și chiar polii pămîntului. Jules Verne a făcut știința plăcută ca un basm, din care vedem lupta omului și supunerea treptată a naturii. (...) Pe Jules Verne, împreună cu Alexandru Dumas și cu Emile Zola îl citesc mai mult străinii și scrierile lui s-au tradus mai în toate limbile. Tinerii englezi din școli făcuseră o Societate și i-au trimis, ca dar, un baston cu mîner de aur, în semn de dragoste din partea cititorilor tineri englezi ai romanelor sale".

Un semn al simpatiei ce o purta creației verniene ne-a lăsat și cel căruia i se spunea „poetul țărănimii" — George Coșbuc. Captivat de fantezia previzionarului francez, el nu pleca la drum fără a lua cu el unul sau două romane scrise de Jules Verne și în timpul liber se entuziasma de misterele științifice înglobate în atractivele povestiri. Dovada interesului său, manifestat la începutul secolului, se poate observa cercetînd cu atenție fișierul Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România. Acolo sînt trecute trei titluri de romane verniene, traduse în limba germană, care conțin adnotări manuscrise făcute de poet. Sînt trei volume, frumos legate, apărute între anii 1903 și 1905, — conform unei indicații de pe coperta interioară, ele făcînd parte din donația Elena G. Coșbuc. Le-am răsfoit cu interes, deoarece pe numeroase pagini am observat scurte însemnări, exclamații sau chiar întrebări. De exemplu, George Coșbuc citind *20 000 de leghe sub mări* a subliniat cu creionul pasajul despre monstrul marin identificat de

echipajul navei. Iar atunci cînd membrii vasului sînt luați prizonieri la bordul submarinului și constată că pe fiecare obiect există o inscripție în limba latină, lectorul consemnează pe margine : „Și tot nu știu latinește ?“ De asemenea, poetul a fost mirat de aplicațiile electricității efectuate de căpitanul vasului „Nautilus“ și a scris : „Nu se izbea de stînci ?, nu intra în munți, stînci de corali ?“ Unde i s-a-părut ceva de domeniul fanteziei, a notat : „Imposibil !“ Adnotările se repetă și la romanele *Spre centrul pămîntului* și *Călătorie în jurul lunii*, marele nostru poet național amuzîndu-se deseori de imaginația lui Jules Verne. Printre remarcile de acest fel sînt : „Căldură interplanetară“, „hoho !“, „cum a putut cădea «cîțiva kilometri» ?“, „greu“, „fantasie“, „ce lumină era ?“. Datorită însemnărilor acum se știe că George Coșbuc a citit cu atenție cele trei povestiri, comentînd, uneori sarcastic, elementele fantastice care l-au frapat. Ar fi necesar să fie cercetate îndeaproape sublinierile și opiniile poetului în legătură cu respectivele opere verniene, — opinii care au rămas pînă acum inedite. În ceea ce privește epoca în care Coșbuc a dialogat cu eroii acelor narațiuni, se pare că cele cîteva cuvinte înscrise pe coperta volumului *Călătorie în jurul lunii* dezleagă enigma. Sînt notate, cu creionul, următoarele impresii : „Zăpadă la Brenner, în Tirol, pe munți, foarte aproape de gară și linii și nu e greu de suit...“

Dar nu numai Coșbuc a fost atras de operele lui Jules Verne, ci și alți literați de seamă din țara noastră. Concepția scriitorului francez a fost comentată de criticul și istoricul literar George Călinescu. Într-un articol, apărut mai întîi în revista „Contemporanul“ nr. 45, din 14 noiembrie 1958 și grupat împreună cu alte tablete călinesciene în volumul *Cronicile optimistului*, acesta scria : „Omul pe care-l propune în cărțile sale e un erou modern (...). Calitatea fundamentală a eroului julvernian este încrederea în rațiunea umană. Pentru el nu există forțe incognoscibile, ci numai necunoscute temporare. Universul e un sistem de probleme rezolvabile, iar eroul, înainte de a-și începe aventura, face un studiu amănunțit asupra obstacolelor pe care urmează a le întîmpina, examinînd toate ipotezele și pregătindu-se în consecință. Adversarii săi sînt, în primul rînd, natura, oamenii numai accidental. Eroul pozitiv este deci inteligent, plin de prezență de spirit, brav fără bra-

vadă și cu deosebire calm. Arma lui capitală este știința. (...) O altă însușire a omului superior este curiozitatea". Despre modalitatea de exprimare a lui Jules Verne: „Stilul e încîntător, spiritual și foarte plastic. Impresia de halucinant provine din îndrăzneala de a se situa concret în condiții ipotetice, sugerate de știință. Istoriile par niște basme moderne, obstacolele și accidentele, simple himere. Toate sînt însă probabile și în parte verificate și se rezolvă rațional".

Eseul *Actualitatea lui Jules Verne* apărut în volumul *Portrete, cărți, idei,* în 1966, relevă opiniile sociologului Mihai Ralea. Semnificativ este pasajul: „Ideile lui Jules Verne sînt exact acelea care frămîntă lumea noastră contemporană: antirasismul, antimilitarismul, credința în puterile nelimitate ale științei, importanța acordată tineretului, desființarea sclavajului, lupta pentru eliberarea națională, concepția unei munci totodată creatoare și colective, alegerea ca ideal de umanitate a unui personaj care să fie în același timp inventator, explorator și justițiar (...). Esența și farmecul basmelor lui Jules Verne este *poezia științei.* Descoperirile științifice, minunile tehnicii sînt simțite cu lirism grefat pe un realism metodic și meticulos. După moartea lui Jules Verne a rămas o «cărticică» imensă, cuprinzînd 25 000 de fișe, în care el consemnase toate noutățile apărute în știință și industrie..."

O altă latură a răsunetului creației verniene în România se referă la dramaturgie. Răsfoind volumul III din vasta monografie *Teatrul românesc* de Ioan Massoff, am citit o relatare despre jucarea pe scena Teatrului Național din București a piesei *Ocolul pămîntului în 80 de zile.* În anul 1893, un impresar vienez a închiriat primei noastre scene teatrale decorurile, accesoriile și „trucurile" spectacolului care a avut un mare succes în metropola de pe malurile Dunării. Se menționează că acel organizator artistic ar fi primit 800 de lei pentru fiecare reprezentație, sumă exorbitantă pe acele vremuri. Într-un dosar al fondului Teatrului Național, păstrat la Arhivele Statului, pe anul 1893, se arată că Ministerul de Război a împrumutat teatrului costume de marinari, mantale, pantaloni și căști jandarmerești și a trimis un grup de soldați pentru figurație. Spectacolul, însoțit de muzica lui Franz Suppé, s-a jucat de 12 ori în șir, cu săli aproape pline. Dintre actorii care au

apărut în această piesă sînt amintiți Constantin Nottara, care l-a interpretat pe Phileas Fogg, Al. Catopol, în rolul detectivului Fix, și Ion Niculescu, în Sfredeluș.

ORIGINALA „MASĂ ROTUNDĂ". Ce gîndesc oamenii de știință români din zilele noastre despre „Marele nedreptățit" ? Au și ei păreri asemănătoare iluștrilor înaintași ? Au fost, oare, influențați în alegerea profesiunii de lectura operei verniene ? Cu aceste gînduri m-am adresat unor personalități din lumea științei : geografului dr. docent Victor Tufescu, biospeologului dr. docent Traian Orghidan și psihologului dr. Paul Popescu-Neveanu. Din discuțiile avute, sau din textele înmînate drept răspuns la ancheta inițiată, s-a alcătuit această originală „masă rotundă". Este un tur de orizont, care începe în epoca adolescenței, se continuă în momentul concretizării pasiunilor și se desăvîrșește cînd interlocutorii au în fața lor decenii de experiență și cercetare științifică. Este o retrospectivă, bogată în amintiri scumpe, și în același timp o privire de ansamblu asupra operei prestigiosului anticipator al unora dintre descoperirile epocale ale civilizației secolului nostru.

Din multitudinea de idei lansate cu acel prilej o semnificație majoră au, în primul rînd, învățămintele reținute de adolescenții de odinioară. Cu nostalgia evocării trecutei tinereți, s-au formulat unele dintre aplicațiile concrete efectuate încă de pe băncile liceului, în acest mod : „Cîți dintre noi citind *Insula misterioasă* n-am încercat să aprindem un chibrit sau o hîrtiuță, concentrînd cu o lupă razele soarelui în focarul acesteia ? La cîte experiențe de fizică și chimie nu ne-a instigat marele făurar, ce pusese stăpînire definitivă pe mintea și sufletele noastre de copii ? Îmi aduc aminte cu cîtă stăruință îl rugam pe profesorul de chimie să mă ajute să fabric hidrogen din zinc și acid clorhidric. Încercasem de unul singur, dar neștiind să usuc gazul, nu reușisem să înalț baloanele de cauciuc. Eram, desigur, sub impresia romanului *Cinci săptămîni în balon*". Și, tot din acele vremuri, profesorul Orghidan semnalează un fapt pe care nu-l poate uita. Pe la vîrsta de 11 ani citise *Uimitoarea aventură a Misiunii Barsac*, fiind entuziasmat de mașinile zburătoare descrise de Jules Verne. Locuind la Brașov, copilul de pe atunci se ducea la aero-

port și privea îndelung la decolările și aterizările navelor aeriene, dar nu putea înțelege cum a putut scriitorul francez să-și imagineze aspectul viitoarelor avioane. Mai tîrziu, a înțeles că acesta anticipase cu 40 de ani tipologia și tehnologia respectivelor aparate, pe care nu avea să le vadă niciodată... „Adolescența celor din generația mea — își amintea prof. Victor Tufescu —, desfășurată în cel de al treilea deceniu al secolului nostru, era indestructibil legată, ca lecturi preferate, de scrierile lui Jules Verne. Hazardul mi-a pus în mînă, pe la 12—13 ani, ca primă lectură din Verne, romanul *Cinci săptămîni în balon*. O traversare a Africei, printr-o zonă puțin cunoscută pentru vremea aceea, bineînțeles pentru copiii de vîrsta mea, la care descrierile și peripețiile acelei neobișnuite călătorii întețeau curiozitatea și dorința de cunoaștere. Această lectură m-a făcut să caut la o bibliotecă publică o prezentare a explorărilor lui David Livingston, apoi cartea lui Stanley, pe care le-am citit cu nesaț, ceea ce mi-a lărgit mult sfera de cunoaștere asupra interiorului Africei. Îndeosebi *Copiii căpitanului Grant*, o călătorie în jurul pămîntului, a fost determinantă pentru apropierea mea de studiul geografiei.“ Psihologul Paul Popescu-Neveanu menționează că în copilărie, dar și mai tîrziu, s-a „hrănit“ cu Jules Verne citind tot ce-i cădea în mînă. „Erau zece romane deja traduse în perioada 1930—1940 și îmi este imposibil să precizez care a fost primul pe care l-am parcurs. Mi se pare că fiecare a fost primul, aceasta pentru că opera sa este perfect unitară și, la orizont, fiecare roman apare ca un vîrf aureolat de un fantastic neagresiv, luminos si blînd, generos. Jules Verne este cu totul altceva decît Edgar Poe.“

Personalitatea ilustrului prozator a fost evidențiată adeseori pe parcursul opiniilor celor solicitați. Să ne oprim doar la cîteva intervenții. „Sînt convins că niciodată nu va mai apare un scriitor care să știe să atragă în așa măsură întregul tineret de pe glob pe căile infinite ale înțelegerii naturii și poeziei acesteia. Anticiparea științifică a lui Jules Verne este aspectul cel mai frapant, aș putea spune că este chiar uluitor să constatăm că pe mai multe linii pe care s-a dezvoltat știința modernă există devansări extraordinare în romanele verniene. Jules Verne «a inventat» o bună parte din tehnica de azi și bănuiesc că dacă oamenii de știință de pe atunci ar fi avut încredere în anticipațiile

sale și le-ar fi pus în aplicare, l-am fi considerat astăzi drept cel mai mare inventator al tuturor timpurilor, iar explozia științifică a secolului nostru ar fi avut loc în urmă cu un veac !" (Traian Orghidan). Un alt aspect al valoroasei creații verniene a fost analizat de prof. Paul Popescu-Neveanu : „La Jules Verne anticipația nu este doar de ordin tehnico-științific ci și social-istoric. Sub acest raport sînt în egală măsură semnificative romanele cu tematică americană, ca și cele cu tematică est-europeană și orientală. Interesant este faptul că, dacă pe seama Statelor Unite marele scriitor pune cele mai neobișnuite înfăptuiri tehnice, pe seama țărilor estice pune excepționale acțiuni revoluționare, menite să ducă la eliberarea și la realizarea idealurilor naționale. Este acest artist cu o minte de geniu și un om cu o inimă mare, care simpatizează cu cei asupriți, le recunoaște drepturile la viață și îi proiectează pe un fond fericit. Tocmai de aceea, justificînd lupta fermă împotriva asupritorilor, Jules Verne insistă asupra unității, colaborării și solidarității națiunilor asuprite. În concluzie, mă înscriu printre cei care omagiind fără rezerve pe artist, tratez cu mult respect intuițiile sale de gîndire științifică".

Prima parte a volumului se încheie aici, deși au rămas unele semne de întrebare, elemente învăluite încă în taină, privitoare la vizita lui Jules Verne pe teritoriul țării noastre. Sper ca într-un viitor nu prea îndepărtat ele să fie elucidate, cu sprijinul cercetătorilor literari care frecventează marile biblioteci sau al persoanelor care dețin informații legate fie de ciudata dispariție a corespondenței verniene, fie de prezența fratelui și fiului romancierului pe meleagurile noastre.

Înainte de a prezenta în rezumat cele cinci romane din ciclul românesc vernian și a ipoteticei povestiri autobiografice, publicate acum pentru prima oară laolaltă, mă gîndisem să compar imaginile de acum un secol ale localităților descrise, cu situația lor de astăzi. Dar, cînd am trecut la realizarea acestui deziderat, am constatat că scriitorul a dat referințe mai pe larg numai asupra zonei carbonifere a Văii Jiului și despre Mădgidia și Tulcea. Cîteva puncte de reper interesante mi-au fost oferite de alcătuirea unei

reproduceri grafice a traseelor verniene prin țara noastră : numele Bucureștilor este amintit în trei romane, iar alte numeroase orașe din Oltenia, Muntenia, Transilvania și Dobrogea figurează de asemenea în operele prozatorului. Cel mai bogat în ceea ce privește evidențierea localităților românești s-a dovedit a fi Castelul din Carpați, *unde pe lîngă București sînt semnalate Craiova, Curtea de Argeș, Sibiu, Cluj, Alba Iulia, Deva și Hunedoara. Străbaterea Dunării de la izvoare pînă la vărsarea în mare i-a prilejuit descrierea frumosului defileu de la Porțile de Fier și a porturilor Orșova, Giurgiu, Chilia și Sulina. Imposibilă s-a dovedit a fi identificarea castelului din Artenak, acesta fiind definit geografic numai prin puncte de orientare greu de localizat.*

Scriitorul Ion Hobana a publicat nu de mult volumul intitulat 20 000 de pagini în căutarea lui Jules Verne. *Prețioasa suită de eseuri literare și-a propus elucidarea genezei operelor verniene, cel mai interesant capitol referindu-se la* Castelul din Carpați, *unde se fac o seamă de considerații, unele inedite. Analiza se oprește îndeosebi la interesul lui Jules Verne față de spațiul carpatin și, cu toate că autorul opinează pentru o inspirație din operele lui Gerando și Reclus, el lasă o poartă deschisă către o eventuală descoperire ce ar putea spulbera supoziția.*

(București, martie 1961-ianuarie 1970)

DOVEZI CONCRETE DESPRE AFINITATEA LUI JULES VERNE PENTRU ROMÂNIA ŞI ROMÂNI

În această ediţie publicăm subiectele celor cinci romane verniene ale căror acţiuni se desfăşoară pe teritoriul ţării noastre sau au eroi români :

1. *Castelul din Carpaţi (Le château des Carpathes)*

2. *Contele din ţinutul Făgăraşului (Mathias Sandorf)*

3. *Aventurile unui bucureştean îndrăgostit (Claudius Bombarnac)*

4. *Cu diligenţa prin Delta Dunării (Kéraban le Têtu)*

5. *Trei mii de kilometri cu barca pe Dunăre (Le Pilote du Danube)*

6. Un roman considerat autobiografic : *Bancnota însîngerată (Un drame en Livonie)*

CASTELUL DIN CARPAȚI *

SURPRIZA PĂSTORULUI. Cititorii sînt avertizați de autor, chiar din primele rînduri ale acestei povestiri, că nu este vorba de ceva fantastic și chiar dacă unora li s-ar părea neverosimilă întîmplarea, ea nu trebuie să fie considerată neadevărată. Dacă pare de-necrezut în momentul relatării, ar putea fi reală în viitor, datorită realizărilor științifice și atunci nimeni n-o va mai trece în rîndul legendelor. Acțiunea se petrece în ultimii ani ai secolului al XIX-lea.

Într-o după-amiază a zilei de 29 mai, un cioban își păzea turma la liziera unui podiș înverzit de la poalele Retezatului, platou care domina o vale fertilă, presărată cu arbori și bogate culturi cerealiere. Păstorul Frik, din satul Werst, stătea cu picioarele încălțate în saboți la marginea Jiului valah. Lungit pe o movilă, supraveghea oile, suflînd din cînd în cînd din bucium. Pe la orele patru după-amiază, cînd soarele începea să scapete, păstorul s-a ridicat și și-a pus mîna pe jumătate închisă la ochi. În zare se profilau contururile unui vechi castel, situat pe o culme singuratică a pasului Vulcan, pe partea superioară a podișului Orgal. Cu toate că paznicul oilor părea să aibă peste 60 de ani, a distins precis un bătrîn fag din fața cetății, căruia îi căzuse încă o cracă. Frik, care răspîndise legenda pieirii fortăreței cînd ultima ramură a pomului va cădea, voia să ducă noutatea în sat, spre a le spune tuturor că ea nu mai are decît trei ani pînă la dispariție...

* În original : *Le château des Carpathes*. Subtitlurile din text aparțin autorului.

În contextul narațiunii, prozatorul arată că regiunea descrisă făcea parte din „porțiunea cea mai sălbatică a Transilvaniei, cunoscută sub denumirea de comitatul Clujului". El amintește că era vechea țară a dacilor, cucerită de Traian și anexată de austrieci pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea, iar în ceea ce privește populația, sînt menționați în primul rînd valahii sau românii, care trăiesc pe aceste pămînturi alături de unguri, secui și sași.

Imaginația populară l-a transformat pe ciobanul Frik într-un veritabil vrăjitor, un om care stă de vorbă cu planetele, înlătură farmecele și nimeni nu trecea pe lîngă el fără să-l salute. Păstorul a știut să folosească naivitatea localnicilor și mai ales credințele străvechi în descîntece, în existența ființelor supranaturale și alte elemente mistice. În afară de îndeletnicirile sale obișnuite, vindea licori, prafuri de dragoste și mulți credeau în puterea sa magică. Oile aparțineau judecătorului și primarului Colț și acesta îl prețuia pe păcurar pentru că se pricepea nu numai la tunsul animalelor, ci și la vindecarea lor de gălbează, streche sau dalac. Iată-l ieșind din izlaz și apucînd pe o potecă care trecea pe lîngă cîmpuri cultivate cu grîu și „cucuruz", așa cum se numea porumbul prin partea locului. Drumul ducea către marginea unei păduri de pini și brazi, nu departe de Jiul cu ape limpezi pe care pluteau buștenii tăiați de joagărele de pe deal. Werstul era numai la trei bătăi de pușcă, dincolo de un șir des de sălcii care se întindeau pînă către povîrnișurile pasului Vulcan, unde exista un sat care purta același nume. La ora aceea de înserare cîmpiile erau pustii, deoarece plugarii se întorseseră acasă. La cotul Jiului, ciobanul văzu un negustător care vindea lunete, termometre, barometre și alte obiecte de acest fel. Le ținea într-un sac purtat pe spate și legat zdravăn de gît și de brîu prin curele. Era un evreu, care i s-a adresat în limba română, spunîndu-i că vine de la Sibiu și se duce la Cluj. Frik observă la cingătoarea marchitanului atîrnînd cîteva dintre piesele pe care le avea de vînzare. Negustorul i-a dat o lunetă și păstorul n-a vrut deloc să creadă că ar putea să vadă mai bine cu ea decît cu ochii lui. A închis ochiul stîng și a dus vizorul la cel drept. Într-adevăr, se petrecea o adevărată minune, se gîndea Frik. Privind spre sat l-a zărit pe pădurarul Nic Deck și apoi pe o fată care ieșea din casa judecătorului Colț, frumoasa lui fiică, Miriota. Uimit de calitățile instru-

mentului, ciobanul şi-a adus aminte de fagul legendar din faţa cetăţii. A îndreptat luneta în acea direcţie şi a constatat un lucru neobişnuit : din hornul donjonului castelului se prelingea un fir de fum care se vedea clar. Faptul l-a neliniştit, pentru că ştia bine că fortăreaţa era demult părăsită. Dîndu-şi seama de importanţa lunetei a cumpărat-o cu un florin şi jumătate, cu gîndul s-o vîndă stăpînului său cu doi florini şi apoi să se poată uita cu toţii, chiar din sat, pînă la castel. Grăbit, Frik a luat instrumentul şi s-a îndreptat repede spre comună...

ENIGMATICUL CASTEL. În ţinutul celor două Jiuri se înălţa castelul, îndărătul pasului Vulcan. La fiecare extremitate erau bastioane de colţ, cel din dreapta avînd şi o gheretă lîngă faimosul fag legendar. La stînga, erau ziduri întărite cu contraforturi şi clopotniţa unei capele. La mijloc, un donjon încununat cu o platformă ce conţinea creneluri avea trei rînduri de ferestre, iar la primul etaj o terasă circulară. Dincolo de incintă nu se mai ştia de ani de zile dacă mai existau clădiri bune de locuit. „De la depărtarea respectuoasă la care teama îi oprea pe cei mai îndrăzneţi locuitori din Werst şi împrejurimi, nu se descoperea privirilor decît uriaşul morman de pietre al unei cetăţui în ruină — nota romancierul. Dar (...) la adăpostul puternicelor ziduri, clădirile rămase întregi ale vechii fortăreţe feudale ar mai fi putut găzdui o întreagă garnizoană". De pe platforma superioară a donjonului se putea vedea sinuosul pas Vulcan, care se adîncea în apropiere, iar peste valea Jiurilor se zăreau tîrguşoarele Livezeni, Lonea, Petroşani şi Petrila, renumite pentru extragerea cărbunelui. Cetatea a aparţinut boierilor Gorj *, către mijlocul secolului al XIX-lea, ultimul reprezentant al familiei fiind Radu Gorj. Născut în castelul din Carpaţi, la vîrsta de 22 de ani a rămas orfan, fără rude, fără prieteni. Avînd o irezistibilă pasiune pentru muzică, mai ales pentru vocile marilor cîntăreţi ai vremii, a abandonat singuraticul său domeniu şi a dispărut. Mai tîrziu, s-a aflat că-şi cheltuia averea considerabilă frecventînd principalele centre lirice

* Gortz, în originalul francez. Numele de Gorj a fost preluat din traducerea românească a romanului efectuată de scriitorul Vladimir Colin, în anul 1967.

din Germania, Franța și Italia, unde-și putea satisface patima. Cu toate acestea, amintirea țării i-a rămas adînc întipărită în inimă și de aceea a revenit acasă, pentru a lua parte la una din sîngeroasele revolte ale țăranilor români împotriva asupririi. Cînd descendenții vechilor daci au fost învinși și pămînturile lor împărțite, boierul Radu a părăsit definitiv cetatea, care a rămas în părăsire. În ceea ce privește stăpînul acesteia, se spunea că a fost ucis în timpul unei lupte, dar nu era adevărat, cu toate că n-a mai revenit în țară și localnicii nu se îndoiau de moartea lui.

Castel părăsit, bîntuit de forțe supranaturale, imaginația celor ce trăiau prin apropierea lui l-au populat cu fantome și spirite despre care se spunea că apar acolo către orele înaintate ale nopții. Asemenea lucruri, menționează povestitorul, se puteau întîlni și în alte centre superstițioase din Europa, dar Transilvania ocupa, pe atunci, primul loc în această privință. Oamenii din satul Werst aveau prejudecăți datorită, mai ales, învățătorului, care-i educa pe copii răspîndind idei fantastice despre vîrcolaci și vampiri sau alte ființe miraculoase. În regiune se credea că în adîncurile pădurilor se ascund balauri și zmei, monștri cumpliți, cărora poporul le opunea blîndul șarpe de casă, ce trăia prietenos în fundul vetrei fiecărei gospodării și pe care țăranii îl hrăneau cu cel mai bun lapte. În aceste condiții, dacă vreo cetățuie a fost amenajată spre a servi de refugiu unor personaje fantastice, nu putea fi alta decît castelul din Carpați. Pe podișul izolat, inaccesibil, dacă se exceptează partea stîngă a pasului Vulcan, bastionul adăpostea fără îndoială, după credința localnicilor, dragoni, iele, strigoi și poate chiar cîteva stafii ale familiei boierilor Gorj. Din această cauză, nimeni nu se hazarda să-l viziteze, pentru că exista credința că dacă te apropiai la un sfert de milă de el, puteai să-ți riști viața. Și aceste superstiții erau răspîndite în mod curent la școala dascălului Hermod !... Conform legendei, trista stare de lucruri trebuia să ia sfîrșit odată cu dispariția ultimei crăci a bătrînului fag din fața cetății. Se știa că atunci cînd boierul Radu a fost văzut pentru ultima oară pe platforma donjonului, pomul avea 18 ramuri, iar acum rămăsese numai cu trei. Deci, numai trei ani ar urma să mai existe cetatea, dacă s-ar adeveri miraculoasa prezicere...

Venirea păstorului Frik în sat și mai ales vestea adusă i-a înspăimîntat pe toți. Judecătorul Colț, pădurarul Nic

Deck şi alţi vecini strînşi în jurul lor s-au uitat prin lunetă şi au văzut şi ei şuviţa de fum care se înălţa din vîrful donjonului cetăţii. Se întrebau dacă nu cumva a luat foc, dacă n-a fost trăsnită, însă de o săptămînă nici un nor nu brăzdase cerul. Şi oamenii aceştia de ispravă, subliniază scriitorul, n-ar fi fost mai uluiţi dacă li s-ar fi spus că gura unui crater s-a căscat în vîrful Retezatului, pentru a face loc aburului de sub pămînt...

LIMBA ROMÂNĂ PREDOMINANTĂ. Satul Werst era atît de neînsemnat încît majoritatea hărţilor nu-i indicau aşezarea. Deşi situat în zona importantului bazin minier, n-a cîştigat nimic de pe urma vecinătăţii cu marele centru industrial. Cei aproximativ 500 de locuitori îşi aveau gospodăriile de-a lungul unei uliţe largi, care servea drept drum natural între frontiera valahă şi cea transilvană. Pe acolo treceau cirezile de boi, turmele de oi şi porci, negustorii de carne proaspătă, de fructe şi cereale, precum şi rarii călători care se aventurau prin defileu. Cu toate că natura a înzestrat regiunea cu bogate zăcăminte minerale, nivelul de trai al populaţiei era scăzut, în satele Vulcan şi Werst neexistînd nici un fel de clădiri mai deosebite. În Werst erau vreo 60 de case împrăştiate pe singura stradă, edificii cu pereţi de chirpici plasate pe cele două laturi ale trecătorii. Totuşi, peisajul era încîntător, oamenii amenajîndu-şi cu dragoste localitatea : flori la porţi şi la ferestre, perdele de verdeaţă care căptuşeau pereţii, numeroşi arbori ce dădeau un aspect pitoresc caselor. Un alt fapt, demn de subliniat, este acela că în comuna respectivă ca şi în toată acea parte a Transilvaniei nu se vorbea nici germana, nici maghiara, ci numai limba română...

În satul din acea porţiune meridională a Carpaţilor exista un învăţător şi un judecător şi normal ar fi fost ca locuitorii să beneficieze de prezenţa acestora în ceea ce priveşte îmbogăţirea cunoştinţelor. Dar dascălul Hermod nu ştia, din păcate, decît puţină citire, scriere şi aritmetică. În materie de ştiinţă, geografie, literatură nu cunoştea decît cîntecele populare şi legendele ţinutului înconjurător. Cît despre judecătorul Colţ, acesta avea între 55 şi 60 de ani, îndeplinea şi funcţia de primar şi se ocupa mai ales de administraţie, rareori intervenind pentru rezolvarea

unor pricini între vecini. Cu o situație destul de bună, locuința sa fiind cea mai frumoasă din așezare, — o casă de piatră cu fațada spre grădină, înzestrată cu mobile alese, — se mîndrea cu Miriota, fiica sa, o blondă grațioasă de 20 de ani, care era seducătoare în chipeșul ei port. Purta o bluză brodată cu fir roșu la gît, la încheieturi și la umeri, o fustă strînsă cu o centură ce avea paftale de argint, catrința vărgată în albastru și roșu, care-i prindea mijlocul, cizmulițe de piele galbene și năframă subțire aruncată deasupra părului lung, împodobit cu o panglică și un bănuț. A învățat la școala lui Hermod și de acolo cunoștea multe dintre legendele transilvănene. Numele ei, conform explicației date de prozator, s-ar referi la o oiță, o mielușea și se încadra în seria onomasticei valahe : Florica, Doina, Aurica. El ar reprezenta, de fapt, cunoscuta Miorița, căreia autorul i-a inversat cîteva litere. Tînăra era logodită cu Nic Deck, un frumos tip de român, care era paznic de pădure și avea ogoare în preajma Werstului. Căsătoria lor urma să se celebreze peste 15 zile cu deosebit fast, deoarece primarul Colț voia să organizeze o nuntă care să devină prilej de sărbătoare pentru tot satul.

Un alt personaj, doctorul Patak, avea vreo 45 de ani și își exercita profesiunea fără să fi urmat nici un fel de școală, nefiind decît un fost infirmier al postului de carantină de la frontieră. Rareori era nevoie de prafurile sau consultațiile lui pentru că, în general, sătenii erau sănătoși și datorită aerului curat de la munte epidemiile erau necunoscute în acel colț al Transilvaniei. Deci, cu asemenea medic și învățător se înțelege de ce localnicii credeau în mituri străvechi, superstiții și ființe supranaturale...

GLASUL MISTERIOS. Vestea adusă de ciobanul Frik s-a răspîndit repede, fumul observat pe hornul castelului luînd proporțiile unui fenomen neobișnuit, care-i îngrozea pe toți, sătenii considerîndu-l „opera diavolului". În seara aceleiași zile, jupînul Colț, dascălul Hermod, pădurarul Deck, Frik și alți oameni s-au adunat în sala hanului. Situat peste drum de casa primarului, de la fereastra localului se putea vedea întreaga vale inferioară a Vulcanului mărginită de torentul Nyad, care izvora din înălțimile po-

dișului Orgal și se vărsa în Jiul valah. Discuțiile despre gravul eveniment survenit erau aprinse. Și în timp ce se dezbătea nemaipomenita descoperire de la cetatea părăsită, hangiul Ionas, bucuros de oaspeți, le oferea „un soi de fiertură de porumb, cunoscută și sub numele de mămăligă, deloc neplăcută dacă este îmbibată cu lapte proaspăt muls, iar altora le prezenta păhărele cu acele licori tari, care curg ca apa curată prin gîtlejurile românești, alcoolul «șnaps», ce nu costă nici o jumătate de ban paharul și îndeosebi «rachiul», o violentă țuică de prune".

Se făcuse opt și jumătate seara și mesenii nu știau ce hotărîre să ia în cazul eventualei locuiri a castelului de către necunoscuți. Deși nu credea în așa ceva, păstorul a sugerat ideea ca unul dintre ei să meargă la fața locului spre a constata cine s-ar fi putut ascunde printre acele ruine ca să facă foc. Hangiul era de acord, deoarece se temea că nici un călător nu se va mai aventura să-i mai viziteze adăpostul, dar majoritatea îl aproba pe dascălul Hermod, care susținea că nu poate fi vorba decît de niște duhuri necurate, „niscai babe, spiriduși sau poate chiar cîteva știme primejdioase". Pădurarul Deck asculta părerile fiecăruia și se gîndea că cetatea, cu zidurile-i misterioase și originea ei străveche, îi inspira nu numai respect, ci și curiozitate. Ar fi vrut s-o vadă și nu s-ar fi dat în lături de la o astfel de escapadă, mai ales că nimeni nu se oferea s-o facă. Atunci și-a făcut apariția doctorul Patak, cunoscut drept omul care nu crede în stafii, superstiții și altele de acest fel. La propunerea primarului de a merge el acolo, a refuzat net, declarînd că n-are rost să facă o asemenea deplasare, numai pentru apariția unei șuvițe de fum. Surpriza tuturor a fost mare cînd Deck a afirmat că se duce el, cu condiția să fie însoțit de doctor. Hărțuit de toți, fostul infirmier a trebuit să primească. Mulțumiți, se pregăteau să plece din han, cînd s-a auzit distinct o voce care a pronunțat lent : „Nic Deck, nu te duce mîine la castel !... Nu te duce... Dacă vei pleca, va fi rău de tine !"

De unde provenea acel glas, pe care nimeni nu-l cunoștea ? Ce gură invizibilă l-a rostit ? Nu putea fi decît o voce supranaturala, un glas de pe altă lume... Spaima i-a cuprins pe toți, nici unul nu se uita la celălalt, nimeni nu scotea vreun cuvînt. Cel mai curajos a fost Deck, care a încercat să afle cine a vorbit. Pentru el era clar că cineva a rostit acele amenințări chiar în sala în care se aflau. A

cercetat dulapul, s-a dus în celelalte odăi şi a verificat şi mobilele, a ieşit pe terasă, dar n-a văzut pe nimeni. Peste puţin timp, cu toţii au părăsit hanul, lăsîndu-l pe Ionas singur şi acesta a închis uşa de două ori cu cheia. În noaptea aceea, locuitorii satului s-au baricadat în casele lor... Teroarea domnea în aşezare !

LUMINI ŞI ZGOMOTE BIZARE. A doua zi, Nic Deck şi doctorul Patak au plecat spre castel, însoţiţi de localnici pînă la cotul trecătorii. Au mers puţin de-a lungul torentului, pătrunzînd apoi în zona inferioară a pădurilor Pleşei, singura cale abordabilă spre cetate. Pe vremea cînd locuia boierul Radu în fortăreaţă, comunicarea între satul Werst, pasul Vulcan şi valea Jiului valah se făcea pe o potecă, greu de găsit acum după 20 de ani de părăsire. Dîndu-şi seama de primejdiile la care se expunea, Patak ar fi vrut să se întoarcă, dar pădurarul era hotărît să-şi ţină cuvîntul şi îşi făcea loc cu securea prin labirintul vegetaţiei abundente. Au suit pînă au dat din nou de pîrîu şi pe malul apei au făcut un popas. Doctorul a încercat din nou să-şi abată consăteanul de la temerara acţiune, bazîndu-se pe faptul că după 6 ore de mers se aflau numai la jumătatea drumului, ceea ce însemna că vor ajunge noaptea în faţa castelului. Refuzat şi de data aceasta, au urmat cursul pîrîului spre izvoarele lui şi spre seară au atins platoul Orgal. În depărtare se zărea cetatea. În faţa ochilor celor doi se desfăşura o incintă crenelată apărată de un şanţ adînc iar singurul pod mobil era ridicat şi lipit de poarta înconjurată cu un brîu de piatră. Nimeni nu se vedea deasupra parapetului curtinei, nici pe platforma superioară a donjonului sau pe terasa circulară a primului etaj. Nici o şuviţă de fum nu se învîrtea în jurul ciudatei moriști de vînt roasă de rugină. Din cauza întunericului care se lăsase brusc Deck şi-a dat seama că nu va putea trece peste şanţ şi trebuia să aştepte zorii zilei...

Era o noapte întunecoasă, din fericire fără ploaie sau furtună şi cei doi îndrăzneţi locuitori ai Werstului erau obligaţi să rămînă sub cerul liber pînă dimineaţa. În jurul lor nefiind copaci s-au aşezat în spatele unei stînci care servea odinioară drept bancă pentru călători. Doctorul era îngrozit că va petrece o noapte în acea pustietate şi şi-a amintit că era marţi seara şi oamenii din partea locu-

lui se fereau să iasă din casă după apusul soarelui temîndu-se că s-ar putea întîlni cu vreun duh necurat... Pădurarul era însă liniștit, a început să mănînce și după aceea s-a culcat. Rămas treaz, Patak privea cu îngrijorare terenul din apropiere. Totul i se părea că se mișcă și percepea zgomote ciudate care veneau din toate părțile. Spre miezul nopții, cînd Deck dormea, a văzut deodată niște forme bizare scînteind sub o lumină spectrală și trecînd din zare în zare, urcînd, coborînd, descinzînd odată cu norii. Păreau tot soiul de monștri cu coadă de șarpe, cai înaripați, vampiri care se năpusteau spre el gata să-l apuce în gheare... Apoi a avut impresia că totul este mobil pe platoul Orgal, cînd a auzit și clopotul vechii capele a cetății. La lugubrele vibrații Patak a fost cuprins de o panică de nestăpînit... Înfricoșătorul dangăt l-a trezit pe pădurar, care a încercat să străpungă cu privirea tenebrele ce învăluiau castelul. Acum Patak era convins că numai diavolul a tras clopotul. Cu un șuierat puternic s-au dezlănțuit adevărate urlete, iar o lumină cu fulgerări orbitoare a țîșnit din donjonul central. Ce focar producea jerba de raze atît de puternice încît iradierile lor se plimbau în pînze lungi pe suprafața podișului ? Din ce cuptor izvora incendiul care părea să aprindă stîncile, scăldîndu-le într-o stranie paloare ? Fiecare din cei doi drumeți erau înspăimîntați, uluiți de tot ce vedeau și auzeau. Cumplitul fenomen a durat un minut, apoi ciudatele raze au scăzut treptat, țipetele s-au potolit și împrejurimile au reintrat în liniște și tăcere. Vă închipuiți că nimeni n-a mai putut să doarmă și amîndoi au stat treji pînă la ivirea zorilor.

Cînd s-a luminat, castelul își contura din ce în ce mai precis formele. Se vedea donjonul, care se desprindea din negurile ce se lăsau peste pasul Vulcan, capela, galeriile, zidul, bastionul din colț și fagul din fața lui, însă nici o dîră de fum nu ieșea pe hornuri. O podișcă închidea poarta aflată între doi stîlpi de piatră pe care era sculptată stema cu armele boierilor Gorj. Întîmplările din cursul nopții nu clintiseră hotărîrea pădurarului. Nici glasul misterios care-l amenințase direct în sala hanului, nici inexplicabilele sunete și lumini de pe platou nu-l puteau împiedica să treacă dincolo de zidul cetății. Un ceas i-ar fi fost deajuns spre a umbla prin galerii, a cerceta donjonul și apoi să se întoarcă acasă. Deck s-a dus în recunoaștere. Zidul nu avea nici o spărtură pe unde ar fi putut să intre

și era înalt de aproximativ 40 de picioare de la baza șanțului. Căuta un mijloc de escaladare, cînd a observat deasupra porții o ferestruică, probabil o ambrazură prin care altădată se fixa o armă de foc. Folosind lanțurile podului ar fi putut să se cațăre pînă acolo și să pătrundă în incintă.

Au coborît împreună în șanțul prin care se mai vedeau urmele vechiului canal de scurgere a apei, acum aproape secat. După ce l-au depășit, pădurarul s-a oprit în dreptul lanțului ce spînzura lîngă poartă. A început să se urce pe el în timp ce doctorul a încercat să-l convingă pentru ultima oară să renunțe. Nefiind ascultat, Patak a vrut să se îndepărteze, însă a constatat cu surpriză că nu poate mișca picioarele prinse solid într-o capcană care-i ținea strîns cizmele lipite de pămînt. Între timp Deck, ajuns la înălțimea porții, a pus mîna pe o ferecătură. La simpla ei atingere a scos un țipăt sfîșietor de durere și a făcut un salt înapoi de parcă ar fi fost trăsnit. Din fericire, s-a prins de lanț și a alunecat de-a lungul acestuia, prăbușindu-se la baza peretelui...

Pe alt plan, povestirea ne descrie neliniștea care domnea în satul Werst după plecarea pădurarului și doctorului. Oamenii scrutau mereu castelul, spre a observa dacă mai iese fum din hornurile lui, iar hangiul nu știa ce să facă spre a-și readuce clienții în local. Miriota aștepta cu nerăbdare vești despre logodnic și era înfricoșată de întîrzierea lui ; se înserase și se gîndea la răzbunarea duhurilor rele... Îl iubea mult pe tînărul Deck, deoarece nu o peția la fel ca pe celelalte fete din regiune. De obicei, acestea erau cerute în căsătorie în ciudate împrejurări. Despre acel obicei tradițional prozatorul arată : „În fiecare an de sărbătoarea Sf. Petru începea «tîrgul logodnicelor». În acea zi se adunau toate fetele din comitat. Veneau cu cele mai frumoase căruțe trase de cei mai buni cai. Aduceau cu ele zestrea lor, adică veșminte țesute, cusute, brodate cu mîinile lor și închise în cufere viu colorate ; erau însoțite de membrele familiei, prietene, vecine. Atunci soseau flăcăii împodobiți cu haine superbe, încinse cu eșarfe de mătase. Ei cutreierau tîrgul, împăunîndu-se ; alegeau fata care le plăcea și îi dădeau un inel și o năframă în semn de logodnă, iar căsătoriile se făceau după întoarcerea de la sărbătoare". Pădurarul n-o întîlnise pe Miriota la un asemenea tîrg, ci se cunoșteau din copilărie și se iubeau. Biata

fată n-a putut dormi toată noaptea, mai ales datorită vocii enigmatice care-i amenințase logodnicul.

A doua zi, în zori, întreaga populație a satului ieșise pe uliță spre a vedea dacă nu se întorc cei doi soli îndrăzneți. Pînă la urmă primarul Colț, hangiul și ciobanul au pornit în întîmpinarea lor. Ei au revenit spre orele două după-amiază, transportîndu-l pe pădurar cu o targă. Patak a povestit tuturor întîmplările ieșite din comun prin care au trecut, mai ales în timpul înfricoșătoarei nopți de pe platoul Orgal. Cum adevărați balauri sau dihănii de foc s-au ivit printre nori gata să-i înghită, iar atunci cînd clopotul capelei a început să bată, urlete înspăimîntătoare au umplut văzduhul și o flacără drăcească a țîșnit de la fereastra donjonului... Cu toate acestea, a relatat el în continuare, Deck s-a urcat pe lanțul podului și cînd doctorul a vrut să fugă de acolo a simțit că nu se poate mișca, picioarele fiindu-i prinse de pămînt. A auzit apoi teribilul strigăt al pădurarului, care s-a prăbușit. Imediat, farmecul care-l ținuia a încetat și Patak a putut să meargă. I-a umezit fața rănitului și împreună au urcat pe podiș, pornind după aceea încet spre casă.

Groaza era acum deplină în mica așezare din valea celor două Jiuri. Mulți voiau să părăsească zona crezînd că în cetate s-au adăpostit făpturi supranaturale. În prima săptămînă a lunii iunie nimeni nu se mai aventură să treacă dincolo de hotarele comunei, nu-și mai lucrau ogoarele, ciobanul se temea să-și ducă oile în lunca Jiului. Teroarea pusese stăpînire pe toți ; stăteau cu ușile și ferestrele închise iar primarul voia să ceară intervenția autorităților din Cluj. Atunci s-a produs o schimbare a situației. În seara zilei de 9 iunie doi călători străini au cerut găzduire la han. Cel mai tînăr părea să aibă vreo 32 de ani. Era de statură înaltă, avea o figură frumoasă, ochi negri, păr castaniu închis, barba elegant tăiată, toată înfățișarea lui trăda un om de seamă. Era contele Franz Telek. Întrebat din ce țară este, a răspuns simplu : din Craiova. „Craiova este unul dintre principalele tîrguri ale României, — menționează Jules Verne, — care se mărginește cu provinciile transilvănene la sudul lanțului carpatic". Deci oaspetele era de obîrșie românească, iar cel care îl însoțea purta raniță ostășească, avea în jur de 40 de ani și era tot așa de înalt și robust, cu mustață stufoasă și

înfățișare militărească. Tînărul boier, care de acum înainte îl vom numi Craiovescu [1], călătorea ca turist, mai ales pe jos. De umeri îi atîrna o manta, capul era acoperit cu o căciulă îmblănită, purta o bluză strînsă la mijloc cu o centură, care avea o teacă din piele, în care se afla un cuțit valah. Drumeții, după ce au vizitat ținutul pînă la Mureș și au făcut o ascensiune pe munte, veneau să se odihnească puțin acolo, urmînd ca apoi să suie prin valea celor două Jiuri. Localnicii au aflat despre sosirea celor doi drumeți și s-au adunat în fața hanului. Stăpînul acestuia i-a îndemnat să intre, mai ales că avea acum în gazdă „un gentilom român, dintr-o foarte veche familie românească". Primarul Colț le-a cerut călătorilor taxa de trecere prin sat și oaspeții l-au invitat la masă. Încet, încet, fruntașii comunei au intrat în han și discuția s-a referit la frumusețile peisajului din acea parte a Transilvaniei. Datorită intervenției ciobanului Frik, boierul F. Craiovescu a aflat despre neobișnuitele evenimente petrecute în castelul din Carpați. Necrezînd în năluci, considera că fumul de deasupra donjonului și bătăile clopotului puteau fi ușor explicate, în schimb fulgerele și zgomotele provenite din incinta cetății erau, probabil, efectul unor halucinații. Singurul fapt neîndoielnic părea acela că cineva s-a adăpostit între zidurile fortăreței. Constatînd însă că oamenii erau stăpîniți de teamă, le-a promis că va înștiința autoritățile din Alba Iulia spre a trimite jandarmi care să-i aresteze pe cei ce se ascundeau acolo. În final, tînărul boier i-a întrebat cine este proprietarul faimoasei cetăți și cînd a auzit că ea aparține lui Radu Gorj, a tresărit. Rămas singur, se plimba pe terasa hanului și repeta mereu, în neștire, cu glas tare, numele lui Radu Gorj...

DRAMA DE LA TEATRUL „SAN-CARLO". Familia boierilor Craiovescu, una dintre cele mai vechi și ilustre din România, a jucat un rol de frunte înainte ca țara să-și cucerească independența, către începutul secolului al XVI-lea. Amestecată în toate peripețiile politice care au format istoria acestei provincii, numele Craioveștilor s-a

[1] Cititorii au fost șocați, desigur, de numele boierului român. Încercînd să reconstituie existența unui personaj real, care a trăit în acele vremuri în apropierea Craiovei, dr. Nicolae Stoicescu a considerat că ar fi mai aproape de realitate dacă l-ar numi F. Craiovescu.

înscris glorios. Acum rămăsese numai un ultim vlăstar, tînărul care venise în satul Werst. În copilărie, el n-a părăsit niciodată castelul strămoșesc, deoarece părinții se deplasau numai o dată pe an pentru afaceri în marele tîrg situat la cîteva mile depărtare de domeniile lor. Acest fel de viață a influențat educația unicului fiu, care se ocupa mai ales cu vînătoarea. Mama i-a murit cînd avea aproape 15 ani, iar tatăl cînd nu împlinise 21, într-un accident. După aceea s-a mai dus o dată sau de două ori la București și apoi s-a hotărît să călătorească în străinătate. L-a luat cu el pe Roșca, prietenul expedițiilor sale vînătorești, voind să viziteze capitalele și orașele mai de seamă ale Europei. Primul popas l-a făcut în Italia, mai ales că vorbea destul de bine limba poporului din peninsulă, limbă învățată de la bătrînul său dascăl. Atras de acel pămînt atît de bogat în amintiri, a rămas acolo timp de patru ani. De la Veneția a plecat la Florența, de la Roma la Neapole și s-a reîntors mereu în aceste vestite centre artistice care-i plăceau atît de mult. Cînd a sosit ultima oară la Neapole avea 27 de ani și credea că nu va sta acolo decît cîteva zile, deoarece plănuise să se ducă în Sicilia și apoi să se întoarcă în castelul de lîngă Craiova pentru a se odihni timp de un an. Dar o împrejurare neprevăzută i-a schimbat gîndurile și viața...

Dacă tînărul boier nu reușise să dobîndească cunoștințe științifice în cei cîțiva ani petrecuți în Italia, era în schimb entuziasmat de capodoperele picturii și sculpturii din muzeele Neapolelui, Veneției, Romei și Florenței. De asemenea, teatrele prezentau opere lirice vestite în epocă și era pasionat de interpretările marilor artiști. Într-o seară stătea într-o lojă a teatrului „San-Carlo" din Neapole și asculta o renumită cîntăreață, care provoca admirația auditorilor. Se numea Stilla și nu cînta decît muzică italiană. Apăruse pe scenele celor mai mari teatre din peninsulă, concertele ei fiind triumfale. În vîrstă de 25 de ani, era de o frumusețe răpitoare, cu părul lung și auriu, ochii negri și carnația fierbinte. Avea o talie pe care nici dalta vestitului sculptor Praxiteles n-ar fi putut s-o mlădieze mai armonios. Această femeie era o artistă sublimă, glasul ei atrăgînd tot mai mulți auditori. Deși se străduia să redea cu desăvîrșire accentele duioșiei, sentimentele cele mai puternice ale sufletului omenesc, niciodată inima ei nu le-a resimțit, deoarece n-a iubit niciodată ; ochii ei

n-au răspuns miilor de priviri care o învăluiau cu dragoste. Părea că nu vrea să trăiască decît numai pentru artă. Din primul moment cînd a văzut-o, Craiovescu a simțit irezistibila pornire a primei iubiri. De aceea a renunțat să plece în Sicilia și a rămas la Neapole pînă la sfîrșitul stagiunii. Asista la toate reprezentațiile Stillei și a încercat de cîteva ori să se apropie de ea, dar ușa cîntăreței era mereu închisă, pentru că nu voia să răspundă fanaticilor admiratori. Bineînțeles că tînărul boier nu se gîndea decît la ea, nu trăia decît pentru a o vedea și a o auzi și sănătatea lui n-a întîrziat să-i fie pusă la încercare din cauza tensiunii inimii și spiritului său. Gîndiți-vă ce ar fi suferit dacă ar fi avut un rival. Dar, o știa prea bine, nimeni nu-i putea da de bănuit, nici măcar un ciudat personaj, pe care peripețiile acestei povestiri ne obligă să facem cunoștință cu trăsăturile și firea lui.

Era un om de 50—55 de ani, puțin comunicativ, nu se știa nimic de familia, situația și trecutul lui. Putea fi întîlnit astăzi la Roma, mîine la Florența, urmînd-o pe artistă oriunde se deplasa. În realitate, nu i se cunoștea decît o pasiune : aceea de a o asculta pe primadona care avusese un răsunet extraordinar și care ocupa atunci primul loc printre interpreții cîntecului italian.

Dacă boierul din regiunea Craiovei nu trăia decît pentru Stilla din ziua cînd a văzut-o la teatrul din Neapole, excentricul necunoscut o urmărea cu asiduitate și extaz de șase ani ; vocea artistei devenise pentru el la fel de necesară ca și aerul pe care-l respira. Cu toate acestea n-a încercat s-o întîlnească în alt loc decît pe scenă, niciodată nu i s-a prezentat și nici nu i-a scris. Dar ori de cîte ori trebuia să cînte ea, indiferent la ce teatru, putea fi văzut trecînd prin fața controlorilor un bărbat de statură înaltă, înfășurat într-un pardesiu lung, cu capul acoperit de o pălărie mare care-i ascundea figura. Acest om se grăbea să ia loc în fundul lojii reținute în prealabil, unde stătea nemișcat și tăcut pe toată durata reprezentației, iar cînd adorata sa își termina aria, pleca pe furiș. Cine era acel spectator atît de constant ? Stilla încercase zadarnic să afle și fiind foarte impresionabilă s-a speriat de prezența acelui bărbat bizar, de privirile lui insistente, fapt care a tulburat-o în asemenea măsură încît nu mai auzea aplauzele publicului cînd intra în scenă. Deși nu încercase s-o

cunoască, ciudatul personaj cumpărase cel mai frumos dintre portretele cîntăreței, realizat de marele pictor Michel Gregorio și îl plătise în atîta aur cît cîntărea el. Pasionatul meloman o achiziționase astfel pe Stilla interpretînd cel mai frumos rol al ei. Era însoțit adesea de un oarecare Orfanik, un inventator nerecunoscut în lumea științifică, și pînă la urmă, datorită curiozității reporterilor, i s-a aflat identitatea : îl chema Radu Gorj și era român...

Așa stăteau lucrurile cînd boierul Craiovescu sosea la Neapole. Teatrul „San-Carlo" era arhiplin și succesul Stillei sporea mereu. Niciodată nu arătase atît de minunat și nu trezise atîtea ovații. La fiecare reprezentație, în timp ce tînărul craiovean ocupa fotoliul de orchestră, stăpînul castelului din Carpați, Radu Gorj, ascuns în loja sa asculta entuziasmat glasul ei fermecător. N-au trecut decît cîteva luni și s-a răspîndit în lumea artiștilor zvonul că Stilla se va retrage din activitate odată cu încheierea stagiunii. Faptul era adevărat și, fără s-o bănuiască, boierul Radu era pricina acestei hotărîri. Spectatorul misterios mereu prezent, deși invizibil, îi pricinuise cîntăreței o emoție nervoasă și de cîte ori intra în scenă se tulbura, fapt care i-a zdruncinat sănătatea. Știa că nu putea scăpa de admiratorul ei asiduu chiar dacă ar fi părăsit orașul și s-ar fi dus în altă parte.

În urmă cu două luni, înainte ca zvonul retragerii cîntăreței să se fi răspîndit, Craiovescu izbutise să fie primit de artistă și i-a propus să se căsătorească. Stilla aflase că o iubea, era nobil și bogat și s-a hotărît să scape de ciudatul ei urmăritor, acceptînd oferta. Așa s-a anunțat această căsătorie, veste care a avut un efect deosebit în lumea teatrului. În același timp se spunea că Radu Gorj ar fi încercat să se sinucidă. dar el a fost văzut din nou zi de zi în loja lui împreună cu prietenul său, inventatorul.

A venit și seara reprezentației de adio. Primadona cînta rolul Angelica din „Orlando", capodopera maestrului Arconati. Sala teatrului era arhiplină și entuziasmul publicului atinsese delirul. Nerăbdător, viitorul soț stătea în culise așteptînd finalul. Cînd a urmat scena dramatică în care eroina moare, artista a interpretat-o pătimaș. Atunci, din loja boierului Radu s-a ivit capul acestuia, care o privea fix. Stilla s-a emoționat, s-a oprit brusc din cîntec, speriată de chipul ce o învăluia cu privirea și o teamă

inexplicabilă a paralizat-o. Cu greu și-a dus mîna la gură și aceasta s-a umplut cu sînge. S-a clătinat și a căzut pe podea... Publicul neliniștit s-a ridicat în picioare. Un strigăt a pornit din lojă, în timp ce tînărul boier craiovean s-a urcat pe scenă și a luat-o pe cîntăreață în brațe. Murise ; o arteră îi plesnise în inimă...

Este greu de descris deznădejdea lui F. Craiovescu. A fost dus la hotel într-o stare vecină cu nebunia. N-a putut asista nici la funeraliile iubitei, care a fost urmată pe ultimul ei drum de populația napolitană. În seara înmormîntării, la cimitir a venit și Radu Gorj. După aceea a plecat împreună cu Orfanik într-o direcție necunoscută. O scrisoare trimisă de el pe adresa tînărului său rival cuprindea următorul text : „Tu ai ucis-o !... Vai ție, boier Craiovescu !"...

PRIZONIER ÎN CASTELUL DIN CARPAȚI. După dramatica moarte a Stillei viața boierului Craiovescu a fost în pericol și numai datorită tinereții și îngrijirilor medicale s-a însănătoșit. Retras pe întinsele sale domenii a stat cinci ani într-o singurătate deplină, pînă cînd la rugămințile lui Roșca s-a hotărît să plece într-o călătorie îndelungată, mai întîi în Transilvania și apoi în alte țări europene. Străbătuseră cîmpiile valahe pînă la impunătorul masiv al Carpaților și prin cheile pasului Vulcan au ajuns în preajma castelului bănuit că ar fi bîntuit de fantome. Stătea acum pe marginea terasei hanului și privea în direcția cetății. Acolo, deci, a trăit ciudatul spectator din loja de la „San-Carlo", omul care i-a inspirat iubitei sale atîta spaimă, cel care îl amenințase... Iată că întîmplarea îl adusese în preajma teribilului său rival. Spre a afla noi amănunte despre încercarea pădurarului Deck de a pătrunde în fortăreață s-a dus să vorbească cu el. Dar, ciudat, i s-a spus că stăpînul castelului dispăruse în urmă cu 20 de ani...

După-amiază, tînărul rămas singur în camera lui se gîndea la fermecătoarea artistă. Era pe cale să adoarmă, cînd s-a petrecut ceva uimitor : avea impresia că cineva cîntă în apropiere melodia interpretată de primadonă chiar înainte de reprezentația de adio. Armonioasa succesiune muzicală a continuat un timp, apoi s-a stins. A crezut că a visat, că a auzit glasul Stillei... A doua zi intenționa

să meargă spre Cluj, prin Alba Iulia. Dar destăinuirile peripețiilor prin care trecuse Deck și Patak, atmosfera de panică ce domnea în jurul lui și mai ales suavul cîntec al celei dispărute l-au hotărît să vadă de aproape castelul. Spre a nu da nimănui de bănuit voia să pornească pe drumul spre Alba Iulia și apoi să se întoarcă să urce pe culmile Pleșei.

Către prînz a coborît prin trecătoare, a atins malul drept al torentului, a părăsit Jiul și a suit coasta podișului prin grohotiș, denivelări bruște și falii adînci. După multe ore de eforturi era în fața zidului nordic al bătrînului edificiu, barieră greu de trecut din cauza înălțimii. Se înserase și mormanul de cărămidă și piatră căpătase culoarea stîncilor. La stînga bastionul făcea un cot în apropierea unui fag ale cărui ramuri contorsionate dovedeau violența vîntului la acea altitudine. Tăcut, tînărul privea clădirea dominată de donjonul din centru și bănuia că ea ascundea săli boltite, culoare labirintice, taine îngropate în fundul pămîntului. Cu cît se uita mai mult, cu atît se gîndea că era foarte probabil ca Radu Gorj să se fi adăpostit între zidurile singuraticului său palat. Nu se vedea nimic care ar fi putut atesta prezența cuiva, — nici un fir de fum, nici un zgomot nu tulbura împrejurimile. Soarele coborîse și valea celor două Jiuri a început să se întunece. Cu toate insistențele lui Roșca de a pleca, boierul stătea pironit locului. Deodată o formă nedeslușită s-a ivit pe ridicătura de pămînt a bastionului, profilul se contura puțin cîte puțin. Părea o femeie cu părul despletit, cu mîinile întinse, înfășurată într-un lung veșmînt alb. Rochia semăna cu aceea purtată de Stilla în scena finală din „Orlando"... Da ! Era cîntăreața, nemișcată, cu brațele îndreptate spre el, cu privirea ațintită asupră-i... Ea !... — a strigat ca un nebun boierul năpustindu-se în acea direcție și s-ar fi prăvălit în șanț dacă Roșca nu l-ar fi oprit. Vedenia a pierit pe neașteptate.

Să fie, oare, posibil ? Stilla, pe care o credea moartă, s-a arătat acolo ? Nu fusese victima unei iluzii ? Nu ! Deoarece a văzut-o și Roșca. Era marea artistă așa cum se prezentase publicului în ultimul ei rol. Așadar, femeia mult iubită era închisă de cinci ani acolo, cea pe care o crezuse dispărută pentru totdeauna, supraviețuise ! Deci, cînd el a fost dus aproape mort la hotel, Radu Gorj a

răpit-o și a dus-o în castelul lui din Carpați, iar populația napolitană a urmat la cimitir un sicriu gol !... Totul părea neverosimil, dar de vreme ce era în cetățuie, o văzuse dincolo de zid, nu mai exista pentru el nici o îndoială. Gînduri peste gînduri îi veneau tînărului, tulburat la culme de apariția neașteptată ; voia să i-o smulgă lui Radu pe cîntăreață, să pătrundă chiar în seara aceea în clădire, deoarece credea că ea l-a văzut și i-a cerut ajutor. Va căuta o intrare, o spărtură în zid... Nu voia să-l ia pe Roșca cu el, va încerca să rezolve singur acțiunea sa, iar omul lui de încredere va sta la Vulcan pînă a doua zi și numai în cazul cînd el nu va veni acolo ar urma să înștiințeze poliția din Alba Iulia.

Roșca nu și-a putut convinge stăpînul de primejdiile la care se expunea și, obligat să facă ceea ce i se cerea imperios, a mai rămas puțin timp și apoi s-a îndepărtat. Boierul Craiovescu înainta cu precauțiune din cauza întunericului. Pipăia cu mîna și piciorul terenul pînă a trecut de bastion spre zidul sudic, unde era podul. După o oră credea că s-a rătăcit. Disperat, a început s-o strige pe Stilla, de parcă ea l-ar fi putut auzi. Ecourile i-au întors numele atît de drag, cînd o licărire a apărut în direcția donjonului. În starea lui de surescitare, tînărul era sigur că iubita îl recunoscuse și îi semnala drumul spre poartă. S-a îndreptat către strălucirea care creștea pe măsură ce înainta. A văzut podișca lăsată și, fără să stea pe gînduri, a trecut peste ea. Se afla într-o boltă întunecoasă și n-a făcut decît cîțiva pași cînd a auzit cum podul s-a ridicat brusc închizînd poarta. Boierul era acum prizonier în castelul din Carpați...

UN PLAN DIABOLIC. Localnicii și turiștii nu cunoșteau decît aspectul exterior al castelului din Carpați, care de la depărtare părea în ruine. Dar puternicele ziduri adăposteau încă clădiri rămase întregi ce ar fi putut găzdui o întreagă garnizoană. Acolo se aflau vaste săli boltite, coridoare întortocheate, pivnițe adînci, scări ascunse în pereți, cazemate luminate de îngustele deschideri ale curtinei, iar donjonul central avea trei etaje cu apartamente destul de bune pentru locuit. De asemenea, construcțiile din incintă aveau culoare interminabile care suiau pînă la movilele de pămînt ale bastioanelor sau coborau spre

nivelul temeliilor. În cisterne se aduna apa de ploaie, iar un lung tunel făcea legătura cu pasul Vulcan.

Boierul craiovean, care trecuse dincolo de podul mobil, ar fi trebuit să fie neliniştit de închideroa porţii în urma lui, însă el era bucuros că a reuşit să depăşească obstacolul. Pasajul în care intrase era larg şi cufundat în întuneric deplin. A mers de-a lungul unui perete pînă la un coridor din care se deschideau alte galerii. Se întorcea adesea, pentru că dădea de fundături şi înainta încet, de teama de a nu se prăvăli într-o închisoare subterană. După o oră de rătăciri prin ramificaţiile culoarelor a dat de o scară. N-a şovăit şi a coborît multe trepte pînă la o altă sală pe care a parcurs-o pînă ce în faţa lui s-a ivit un punct luminos. Era un fel de criptă, unde se putea vedea datorită unui glob de sticlă prins de tavan. Un pat, o masă şi pe ea o cană cu apă, o farfurie cu puţin vînat rece şi o bucată de pîine fuseseră pregătite pentru prizonier. Epuizat de oboseală şi foame, a mîncat şi apoi s-a întins pe pat. Nici nu s-a aşezat bine şi sclipirile sticlei s-au stins, rămînînd în întuneric. Cînd s-a trezit i s-a părut că aude paşi. Şi-a lipit urechea de zid şi a avut plăcuta surpriză să asculte aceeaşi melodie care-l făcuse să creadă că a visat cînd era la hanul din Werst. Puţin slăbit, dar cu toate modulaţiile lui, glasul Stillei l-a entuziasmat din nou pe tînărul care a început s-o cheme pe nume. Dar vocea a încetat brusc şi paşii s-au depărtăt, lăsîndu-l dezamăgit pe cel închis în subterane. Un gînd cumplit i-a trecut atunci prin minte : iubita şi-a pierdut minţile, de vreme ce nu l-a recunoscut şi n-a răspuns la disperatele sale apeluri...

Cum să fugă de acolo ? S-a tîrît de-a lungul pereţilor pînă cînd a simţit o adiere. Se afla pe fundul unui puţ, de unde venea un strop de aer şi lumină, dar nu putea să se urce prin tubul de piatră înalt de vreo sută de picioare. În cele din urmă a reuşit să deschidă o uşă şi să pătrundă într-o curticică, unde după cîţiva paşi a întîlnit o scară pe care s-a urcat. Acolo a intrat într-un coridor şi după o jumătate de oră i-a barat calea un obstacol. Era un zid la baza căruia a constatat existenţa unei crăpături unde cărămizile se mişcau uşor. A început să le scoată una cîte una pînă cînd un fascicul de raze s-a strecurat prin deschidere. Privind prin ea a văzut vechea capelă a castelului cu bolţile pe jumătate prăbuşite şi arcadele ogivale

gata să cadă. În interiorul lăcașului se afla cineva cu un felinar în mînă. Boierul Craiovescu l-a recunoscut imediat : era omul de încredere al lui Radu Gorj. Plecat spre pămînt, Orfanik ridica mai mulți cilindri de fier de care lega un fir desfășurat de pe o bobină. După cîteva minute a intrat și castelanul. Fizionomia de neuitat a acelui personaj nu se schimbase. Nu părea îmbătrînit, cu fața lui palidă și prelungă, cu pletele date pe spate și începînd a încărunți. S-a apropiat să vadă ce face slujbașul său și l-a întrebat dacă a făcut racordarea dintre bastioane și capelă. S-a interesat apoi asupra timpului necesar fugii lor prin tunelul ce corespundea cu pasul Vulcan, cînd se va da drumul curentului, precum și despre situația din Werst. Inventatorul l-a informat că atacul agenților de poliție veniți din Alba Iulia urma să aibă loc a doua zi în zori. Înfuriat de aceasta veste, Radu Gorj i-a declarat că vor plăti scump cei ce vor încerca să forțeze bătrîna cetate, deoarece aceasta va sări în aer îngropînd sub dărîmăturile ei atît pe boierul Craiovescu cît și pe toți aceia ce îi vor veni în ajutor...

Scriitorul a socotit nimerit să dea cititorilor explicații privitoare la geneza fenomenelor neobișnuite relatate pe parcursul acestei povestiri, lămuriri care se remarcă și ele prin previziunea unor descoperiri. În acea epocă a ultimilor ani ai secolului al XIX-lea, subliniază prozatorul, folosirea electricității considerată drept „sufletul Universului" atinsese perfecțiunea. Între alte aparate electrice telefonul funcționa cu atîta precizie încît sunetele ajungeau la urechile auditorilor fără cornete. „Ceea ce se spunea, se cînta, se murmura chiar, putea fi auzit de la orice depărtare și două persoane, separate prin mii de leghe, vorbeau între ele de parcă ar fi stat una în fața celeilalte".

Orfanik, care se specializase în utilizarea practică a acestei energii, se refugiase după incidentul din Neapole, împreună cu Radu Gorj, în castelul din Carpați. Existînd o comunicație secretă cu pasul Vulcan se aprovizionau cu tot ce le trebuia în așa fel încît nimeni să nu bănuiască prezența lor. Mai mult, pentru a ști ce se petrece în satul cel mai apropiat, inventatorul a stabilit o linie telefonică între cetate și sala mare a hanului printr-un fir îngropat sub apele torentului Nyad. Aparatul nu numai că recepta

convorbirile, dar putea să şi emită. Datorită lui castelanul l-a avertizat pe pădurar să nu meargă spre fortăreaţă. O altă aparatură concepută de Orfanik a produs în noaptea aceea o serie de fenomene luminoase şi auditive de natură să înspăimînte tot ţinutul. Au fost proiectate intense flăcări amestecate cu sare marină, care dădeau obiectelor o înfăţişare spectrală, — aerul comprimat ţişnea dintr-un tub cu mugete teribile, iar reflectoare puternice au proiectat siluietele fotografice ale unor monştri. De asemenea, plăci metalice aşezate în iarba şanţului şi legate prin fire cu baterii au făcut ca o descărcare electrică să fixeze cizmele potcovite ale doctorului şi să-l curenteze pe pădurar. Inexplicabilele manifestări i-au îndreptăţit pe localnici să creadă şi mai mult în prezenţa unor făpturi supranaturale. În acest moment a apărut la han boierul Craiovescu şi convorbirea lui cu oamenii a fost interceptată prin firul telefonic. Ura lui Radu Gorj împotriva tînărului său rival s-a reaprins la amintirea evenimentelor petrecute la Neapole. S-a hotărît să-l atragă în castel şi a transmis vocea Stillei în sala localului din Werst. Apariţia imaginii cîntăreţei pe movila de pămînt a bastionului i-a insuflat îndrăgostitului dorinţa irezistibilă de a pătrunde în interiorul cetăţii. În fine, lumina de la fereastra donjonului l-a îndreptat către poarta deschisă, iar glasul răscolitor al artistei, auzit în cripta subterană, l-a zbuciumat la culme pe prizonier...

Aflînd despre sosirea agenţilor de poliţie din Alba Iulia, cei doi complici ştiau că nu se pot apăra împotriva unor atacatori numeroşi şi au hotărît să nimicească cetatea cu ajutorul dinamitei. Un fir electric urma să declanşeze explozia, în aşa fel încît să le lase răgazul necesar pentru a fugi prin tunel. Orfanik a plecat imediat, iar Radu Gorj voia să părăsească fortăreaţa în ultima clipă, căci după dezastru el trebuia să-şi întîlnească omul de încredere la Bistriţa ; voia să audă încă o dată vocea fermecătoarei cîntăreţe în cea din urmă noapte de existenţă a castelului din Carpaţi...

Din discuţia auzită Craiovescu a înţeles cum au fost provocate fenomenele ce păreau ieşite din comun, dar şi faptul că asupra lui plana o primejdie de moarte. A reuşit să-şi facă loc să treacă dincolo prin spărtura peretelui, a găsit uşa pe care dispăruseră inamicii săi şi a dat într-o galerie ce corespundea într-o cazemată. Printr-o ferestruică a observat că pe podiş erau de acum cîţiva oameni, fără

îndoială cei ce se pregăteau să atace cetatea. A urcat pe o scară la etajele donjonului și la al treilea palier a zărit un fir de lumină care se strecura prin broasca unei uși. A deschis-o și a pătruns într-o sală mare, mobilată cu vechi tapiserii și perdele groase la geamuri. În stînga lui o estradă drapată în stofe negre primea un fascicul de raze ce proveneau dintr-un aparat care nu se vedea. În fața scenei era un fotoliu cu spătar înalt, iar lîngă el o măsuță pe care era așezată o cutie dreptunghiulară încrustată cu pietre prețioase, care conținea un cilindru metalic. Cum a intrat în încăpere tînărul și-a dat seama că scaunul era ocupat de cineva. Ședea o persoană cu capul lăsat pe spătar și cu mîna sprijinită pe lădiță. Era Radu Gorj. S-a apropiat de el și ridicase de acum cuțitul, cînd a văzut-o pe Stilla. De surpriză a scăpat arma pe covor. Cîntăreața era în fața lui pe estradă, în plină lumină, cu părul despletit, cu brațele întinse, minunat de frumoasă în rochia albă a Angelicăi din opera „Orlando", așa cum i se arătase și pe bastionul cetății. Ochii artistei erau îndreptați spre el și cu toate acestea nu făcea nici un gest pentru a-l chema. A început să cînte tocmai în momentul cînd Craiovescu voia s-o ia în brațe. S-a oprit îmbătat de farmecul vocii aceleia pe care o credea moartă de cinci ani. Era vie, acolo, de parcă un miracol i-ar fi readus-o îndrăgostitului. Cînd aria se apropia de sfîrșit, primadona a scos un strigăt, același țipăt de neuitat auzit în finalul tragicei scene de la teatrul napolitan. Cu singura deosebire că acum ea nu s-a mai prăbușit, ci a rămas în picioare, nemișcată. Atunci tînărul a vrut să se repeadă spre ea, dar s-a întîlnit cu rivalul său. Uimit de prezența celui pe care-l credea închis în cazemate și dîndu-și seama că boierul craiovean credea în reînvierea artistei, Gorj a izbucnit în hohote de rîs. Observînd apoi cuțitul l-a luat și s-a îndreptat către imaginea din fața lui. S-a auzit zgomotul unei oglinzi sfărîmate și o dată cu miile de cioburi împrăștiate pe podea a dispărut și Stilla...

Craiovescu nu putea înțelege ce s-a întîmplat și surescitat la culme a vrut să se repeadă asupra castelanului, dar a căzut fără cunoștință la picioarele estradei. Radu Gorj a luat cutia de pe masă și a coborît pe terasa de la etajul întîi pregătindu-se să iasă pe ușa ce dădea spre tunel. Atunci un glonte de revolver i-a distrus lădița pe care o ținea în mînă. A urmat un strigăt cumplit scos de stăpînul

cetății. Disperat că vocea atît de prețioasă pentru el a pierit pentru totdeauna, a fost văzut alergînd de-a lungul terasei cu părul vîlvoi și mîinile crispate. Tocmai în clipa cînd Roșca și Deck încercau să escaladeze zidurile, o formidabilă explozie a cutremurat tot masivul Pleșei. Jerbe de flăcări s-au ridicat pînă la nori și o avalanșă de pietre a căzut pe drumul Vulcanului. Din bastioane, curtine, donjon, din capela castelului Carpaților n-au mai rămas decît ruine fumegînde la suprafața platoului Orgal...

EPILOG. Explozia trebuia să se declanșeze după plecarea lui Radu Gorj, dar el n-a mai avut timp să fugă prin tunel și a fost găsit mort printre sfărîmături. Roșca, Deck și majoritatea agenților au scăpat teferi și au început să-l caute pe Craiovescu. L-au găsit la primul etaj al donjonului, sub o boltă, cu privirea rătăcită. Tînărul suferise un puternic șoc nervos și la orice întrebare răspundea murmurînd ultimele cuvinte ale melodiei cîntate de Stilla...

Nimeni n-ar fi aflat ce s-a întîmplat în noaptea aceea la castel fără revelațiile făcute după cîteva zile de Orfanik. Acesta l-a așteptat pe stăpînul său la Bistrița și văzînd că întîrzie s-a apropiat de cetate. Arestat, a fost obligat să dea relații anchetatorilor. În primul rînd a declarat că Stilla murise în urmă cu cinci ani și era înmormîntată la Neapole. Cerîndu-i-se explicații cu privire la glasul cîntăreței auzit în sala hanului, inventatorul a dezvăluit că datorită unor aparate fonografice instalate în loja teatrului a imprimat principalele arii ale repertoriului primadonei și le-a transmis cu ajutorul unui fir telefonic. Castelanul asculta în fiecare seară cîntecele îndrăgite, dar, mai mult, Orfanik reușise să găsească o modalitate ca artista să apară vie în fața ochilor melomanului. Un simplu artificiu optic îi dădea această impresie în urma reflectării portretului Stillei în cîteva oglinzi înclinate după un anumit unghi. Cu acest aparat, transportat noaptea pe movila de pămînt a bastionului, Craiovescu a crezut c-o vede pe iubita lui. Este de nedescris deznădejdea lui Radu Gorj cînd a constatat că i-a fost distrusă cutia pe care o ținea în mînă ; era vorba despre mașinăria care conținea cîntecul de adio al primadonei, obiectul cel mai valoros pentru cel atît de pasionat de vocea adoratei sale.

Castelanul a fost înhumat în cimitirul din Werst, iar tînărul boier a fost dus într-un conac de lîngă Craiova

unde Roşca şi-a închinat viaţa îngrijirii stăpînului. Orfanik i-a dăruit celelalte fonografe, care aveau imprimate ariile celebrei artiste şi cînd bolnavul auzea glasul ei îşi regăsea luciditatea de odinioară, trăind momente de neuitat...

La o săptămînă după aruncarea în aer a fortăreţei, în satul din apropierea frontierei cu Valahia, a fost sărbătoare ; toţi oamenii au participat la nunta încîntătoarei Miriota cu chipeşul pădurar Deck, iar cînd, peste cîteva luni, boierul Craiovescu s-a însănătoşit, au fost cunoscute toate amănuntele dramaticelor întîmplări petrecute în ultima noapte de existenţă a castelului din Carpaţi...

CONTELE DIN ȚINUTUL FĂGĂRAȘULUI *

MESAJUL CIFRAT. În ziua de 18 mai 1867 doi aventurieri se strecurau prin mulțimea ce forfotea în portul Triest. N-aveau nici un ban și erau gata să facă orice pentru a-și potoli foamea. Tripolitanul Sarcany, un excroc înrăit, nu mai putea conta pe sprijinul unuia din complicii săi de odinioară, bogatul bancher Silas Toronthal. L-a șantajat de numeroase ori și acum acesta, cu orice risc, voia să scape de el. Celălalt vagabond, Zirone, trăia tot din asemenea expediente și s-au cunoscut în Sicilia, cu prilejul unor afaceri necinstite.

Mergeau fără vreo țintă pe străzile înguste ale vechiului oraș. De sus, de pe terasa dealului Karst, li se deschidea o priveliște minunată : se vedea tot golful Triestului pînă în largul Adriaticei. Au intrat apoi într-un cimitir și s-au plimbat pe aleile lui. Zirone se uita atent la crengile unui copac. Observase un porumbel, care de oboseală nu se mai putea ține pe picioare. Cînd a căzut, sicilianul l-a prins. Sub o aripioară a găsit o pungulițâ în care se afla un bilet ; într-un limbaj cifrat erau înscrise 18 cuvinte. Sarcany și-a dat imediat seama de valoarea capturii. Au copiat literele din mesaj, au pus la loc textul în ascunzătoare, iar după aceea au căutat cîteva grăunțe și puțină apă. Hulubul a mîncat cu lăcomie și și-a astîmpărat setea întremîndu-se repede. Hrănit și odihnit, agentul poștal înaripat putea să-și continue misiunea. Spre a-i urmări zborul, cei doi s-au urcat în turnul catedralei din apro-

* În original : *Mathias Sandorf.*

piere. De acolo i-au dat drumul porumbelului, care a făcut mai multe volte și s-a lăsat pe acoperișul ascuțit al unei clădiri, dispărînd printr-o ferestruică a mansardei. Observatorii au zărit destul de bine cuibul, care avea și o morișcă de vînt deasupra. S-au îndreptat spre cartierul respectiv, unde nu le-a fost prea greu să identifice casa. De la vecini au aflat și cine domicilia acolo : contele Ladislau Zathmar. Bucuroși de succesul investigațiilor, se gîndeau cum să fructifice mai bine prețioasa descoperire. Reîntorși la modestul hotel unde erau cazați au avut o altă surpriză plăcută. Îi aștepta un plic cu 200 de florini și un avertisment al bancherului : le oferea șansa de a pleca din localitate...

CASTELUL DIN ARTENAK. Într-unul din comitatele Transilvaniei, în districtul Făgărașului, se aflau domeniile contelui Mathias Sandorf. Latifundiarul locuia la Artenak, într-un castel medieval ridicat pe versantul nordic al Carpaților meridionali, care pe atunci despărțeau Transilvania de Valahia. Edificiul era renumit pentru frumusețea și măreția lui, iar bogatele mine de fier și de cupru din vecinătate îi aduceau castelanului venituri considerabile. Popularitatea contelui se datora nu numai sprijinului acordat tuturor celor ce i-l solicitau, ci, mai ales ideilor sale înaintate. Din spirit patriotic milita pentru independența și eliberarea țării de sub dominația austriacă. Manifestările sale erau cunoscute autorităților habsburgice, care-l supravegheau.

În vremea relatării noastre, stăpînul castelului avea aproape 35 de ani și asimilase o vastă cultură. Pasionat de fizică și chimie, a urmat în tinerețe cursurile Școlii normale din Timișoara și cele ale Școlii regale de mine din Schemnitz (Cehoslovacia de astăzi), studii continuate apoi la Universitatea din Pesta și Academia de științe din Bratislava.

Castelul din Artenak și împrejurimile sale erau vestite prin vînătorile ce se organizau în pădurile seculare ale Carpaților. Numeroși prieteni ai familiei Sandorf participau la ele, inițiatoarea și sufletul petrecerilor fiind tînăra și frumoasa contesă Rena. Pe neașteptate însă, voioșia și freamătul zgomotos al gonacilor s-a întrerupt brusc. S-a întîmplat o nenorocire : amfitrioana a decedat. Contele,

ajutat de soția intendentului, și-a concentrat preocupările pentru creșterea orfanei, o fetiță de doi ani. Trăia cu amintirile trecutului și n-a părăsit castelul mult timp. Numai desfășurarea unor importante evenimente externe l-au determinat să iasă din pasivitate, să considere că a sosit momentul pentru declanșarea acțiunii revoluționare de mult plănuite.

La 3 mai 1867 s-a deplasat la Pesta pentru a lua legătură cu simpatizanții mișcării pe care o conducea și apoi s-a îndreptat spre Triest. Sediul conspiratorilor a fost stabilit în acel port adriatic unde avea doi devotați prieteni : contele Ladislau Zathmar și Ștefan Bathory. Se întîlneau adesea în casa Zathmar și cu ajutorul porumbeilor călători comunicau cu membrii organizației din principalele orașe ale imperiului. Totul s-ar fi desfășurat în taină, dacă unul dintre mesajele cifrate n-ar fi fost interceptat de Sarcany și Zirone. Conspiratorii nu bănuiau nimic și îl așteptau pe contele Sandorf să se întoarcă dintr-o călătorie întreprinsă la castelul său din Carpați. Revenit în mijlocul tovarășilor săi, i-a informat că a fost și la Cluj și s-a sfătuit cu principalii colaboratori. Așteptau nerăbdători semnalul declanșării luptei. S-au înțeles ca revolta să izbucnească peste tot în același timp, dar pînă atunci trebuiau să înlăture orice suspiciune a autorităților. Pentru finanțarea complotului contele și-a ipotecat moșiile, iar suma rezultată — peste două milioane de florini — a depus-o la banca Toronthal din Triest. Urma să-i fie restituită imediat, la caz de nevoie...

VINOVAȚI DE ÎNALTĂ TRĂDARE. Sarcany avea nevoie de sprijinul bancherului spre a-i descoperi pe complotiști. Închipuiți-vă reacția bogatului său complice de altădată, cînd a văzut că reapare în biroul lui. Atît de furios era, încît voia să nu stea de vorbă cu el. Mirarea lui a crescut cînd a aflat că nu-i cere bani.

Îi propunea o afacere deosebită. I-a relatat despre importanta captură și eventualele beneficii ce ar putea rezulta din denunțarea conjuraților. Vestea că milionarul transilvănean era amestecat într-o uneltire secretă îi convenea de minune lui Toronthal, care nu mai dispunea de banii tezaurizați cu încredere în instituția sa. Pentru a căuta codul necesar descifrării mesajului trebuiau să gă-

gească o modalitate ca Sarcany să se introducă în casa Zathmar. Sosirea contelui Sandorf le-a întrerupt uneltirile. Oaspetele l-a informat pe directorul băncii că va avea nevoie de suma depusă peste 15 zile, cînd se va înapoia din Transilvania, unde urma să rezolve unele probleme personale. La plecare, i-a solicitat un funcţionar care să-l ajute la socoteli...

Ciudata cerere constituia, de fapt, o stratagemă a revoluţionarilor. Pentru a înlătura orice bănuială a poliţiei, voiau să folosească un slujbaş al financiarului. Aşa a pătruns Sarcany în bîrlogul complotiştilor. Priceput în contabilitate, a fost lăsat adesea singur. După cinci zile de cercetări infructuoase, falsul contabil a forţat biroul din camera gazdei. Acolo a găsit grila mult căutată. Era un carton găurit, împărţit în 36 de porţiuni egale şi aşezate în rînduri orizontale şi verticale. L-a copiat, a pus originalul la loc şi a plecat satisfăcut. Reconstituirea textului din corespondenţa secretă s-a făcut cu destulă uşurinţă. Conţinea o înştiinţare din care reieşea clar activitatea revoluţionarilor ; aşteptau semnalul declanşării acţiunii. Corpul delict a fost adus imediat la cunoştinţa guvernatorului oraşului, care a luat măsurile adecvate.

Ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, a doua zi Sarcany şi-a reluat ocupaţia la sediul conspiraţiei. A fost anunţat că va mai avea de lucru numai opt zile, termen interpretat de cei doi complici drept data începerii loviturii de stat. Într-adevăr, conjuraţia era hotărîtă pentru data de 8 iunie, dar, în ajun, poliţia i-a arestat pe toţi cei găsiţi în casa Zathmar. Au fost ridicaţi contele Sandorf, prietenii săi Zathmar şi Bathory, servitorul Borik şi chiar Sarcany. În afară de Borik, care a fost încarcerat în închisoarea din Triest, ceilalţi inculpaţi, urcaţi într-un poştalion escortat de jandarmi, erau duşi spre o direcţie necunoscută. După 15 ore de drum au ajuns în apropierea oraşului Pisino. Fosta capitală a Istriei avea un castel fortificat şi în celulele de la etajul bastionului au fost închişi complotiştii.

Prizonierii erau izolaţi unul de altul şi fiecare se întreba cum a reuşit poliţia să descopere conspiraţia. În cele din urmă au aflat despre interceptarea biletului cifrat şi găsirea grătarului ce a servit la decodificarea mesajelor. Autorităţile au încercat să afle numele complicilor, dar n-au reuşit. Un consiliu de război i-a judecat pe arestaţi. În faţa probelor acuzării contele Sandorf n-a putut nega complo-

tul. A arătat că era șeful mișcării și l-a scos din cauză pe Sarcany, pe care îl considera nevinovat. Pentru înaltă trădare conjurații au fost condamnați la împușcare, iar Sarcany achitat. Sentința hotăra, de asemenea, confiscarea averii celor ce urmau să fie executați.

După verdict osîndiții au fost închiși în aceeași celulă, la etajul al doilea al donjonului fortăreței. Mai aveau puțin de trăit și au scris celor dragi : Ștefan Bathory soției și micului său fiu Petru, Mathias Sandorf copilei, care devenea orfană de ambii părinți. Apoi și-au depănat secvență cu secvență evenimentele petrecute în ultimele zile. Încercau să dezlege misterul tradării. O întîmplare bizară, un rar fenomen acustic, le-a demascat numele denunțătorilor. Aflat lîngă ușa celulei, contele a avut senzația că aude vag o discuție, — cineva îi pronunța numele. Le-a făcut semn celorlalți să se apropie și cu toții au înregistrat cu precizie un dialog ce se ducea la capătul celălalt al coridorului. Acolo Sarcany și Toronthal vorbeau : așteptau cu nerăbdare execuția pentru a împărți între ei averea bogatului transilvănean. Revelatoarea dezvăluire se datora manifestării unui punct focal de rezonanță care transmitea cuvintele pronunțate la o distanță destul de mare. Surpriza prizonierilor s-a transformat pe loc într-o dorință arzătoare de răzbunare. Dar cum s-o realizeze ? N-aveau decît o singură cale : evadarea...

MIRACULOASA SALVARE. Donjonul fortăreței din Pisino era situat pe marginea unei prăpăstii, la baza căreia curgea un torent vijelios înghițit de galeriile subterane ale unei peșteri. Hăul înspăimîntător ce se căsca dincolo de zidurile închisorii făcea aproape imposibilă evadarea. Dar situația disperată a deținuților nu-i putea opri de la nici un fel de primejdie, deoarece știau bine că a doua zi vor fi împușcați...

O dată cu venirea nopții s-a dezlănțuit furtuna. Fulgerele împrăștiau bezna din jurul castelului arătîndu-le condamnaților un cablu de fier fixat de acoperiș, care cobora în adîncuri. Era conductorul paratrăsnetului, un fel de lanț ce le putea servi drept sprijin. Dar pentru a ajunge la el trebuiau să smulgă barele de fier ce străjuiau fereastra. Cu multă trudă au scos o lamă de metal dintr-un picior al patului și au început să scobească locul unde erau

fixate zăbrelele. Doi dintre ei stăteau lîngă uşă spre a-l avertiza pe cel ce lucra de apropierea sentinelei, cînd au auzit din nou fenomenul acustic. De data aceasta au cunoscut numele unui alt trădător, un oarecare Zirone...

Eliberînd drumul spre fereastră, contele s-a strecurat afară. A reuşit să prindă cablul şi a alunecat pînă la o ieşitură îngustă a zidului. Două minute după aceea, Bathory a atins şi el bancheta. Erau pe punctul să continue coborîrea, cînd un strigăt scos de Zathmar a fost urmat de numeroase focuri de armă. Se descoperise evadarea şi nu mai aveau nici o clipă de pierdut. Mathias Sandorf s-a lansat vertiginos pe firul care se legăna sub rafalele vîntului, dar l-a scăpat din mînă din cauza descărcărilor electrice şi a căzut în abis. La fel s-au petrecut lucrurile şi cu Bathory, în timp ce de la ferestrele etajelor inferioare ale închisorii se trăgea în fugari...

În vîltoarea din prăpastie doi oameni se luptau cu moartea. Scăpaţi ca prin minune de la înec sau strivirea de stînci, curentul apei îi ducea cu viteză spre cursul subteran. O puternică lovitură l-a făcut pe conte să-şi piardă cunoştinţa, nu înainte de a se prinde de rădăcinile unui copac. Revenindu-şi în simţiri l-a tras şi pe prietenul său lîngă pom. Arborele parcurgea o galerie subpămînteană şi în curînd bolta peşterii s-a apropiat ameninţător de capetele naufragiaţilor. Trunchiul s-a lovit de o stîncă şi evadaţii s-au agăţat cu disperare de rădăcinile lui. Instinctiv şi-au oprit respiraţia, reuşind să străbată pe sub apă zona periculoasă. Cîteva minute după aceea un fulger i-a înştiinţat că au ieşit la suprafaţa pămîntului. Străbăteau acum o vale cu pereţi înalţi. Se lumina de zi. Pe malurile stîncoase nu se vedea nici un om, iar rîul se lărgea din ce în ce, pînă cînd s-a vărsat într-un fel de lac. Ivirea primelor bărci le-a semnalat că marea nu este departe. Un buştean le-a tăiat calea şi originala navă pe care pluteau s-a îndreptat spre ţărm. Au coborît şi la cîţiva paşi au dat de o colibă abandonată de pescari. S-au adăpostit, nebănuind că au fost observaţi de cineva. Şi-au uscat hainele, apoi au părăsit refugiul cu speranţa că vor ajunge la malul mării. Din cauza unui grup de jandarmi s-au ascuns într-o fermă părăsită. Spre a nu fi descoperiţi au intrat în cea mai întunecoasă încăpere şi au îngrămădit peste ei vreascuri uscate. Militarii au venit în faţa casei şi au început să stea de

vorbă. Din discuția lor fugarii au înțeles că toată coasta mării este supravegheată. Clipe de groază au urmat pentru cei doi evadați : un caporal a străpuns cu sabia orice obiect din fermă care i se părea suspect. Din fericire, au avut șansa să scape neatinși, deși a fost înțepată și grămada de vreascuri sub care se ascundeau. Primejdia îi pîndea la tot pasul. Și-au dat seama de gravitatea situației în care se aflau abia cînd s-au întors ostașii plecați în recunoaștere. Aduceau un spaniol, care spunea că a zărit în dimineața aceea doi necunoscuți ce veneau dinspre malul canalului Lemo. Bănuia că sînt prizonierii fugiți, pe care i-ar recunoaște după îmbrăcăminte. Se oferise un premiu de 5 000 de florini celui ce va ajuta la prinderea condamnaților, așa că jandarmii l-au luat cu ei spre a da o declarație...

Cînd s-a întunecat cei doi prieteni au ieșit din casă cu speranța că vor găsi o barcă spre a trece pe malul celălalt al Adriaticei. În apropierea țărmului o patrulă a poliției le-a barat din nou calea. Spre a nu fi prinși au intrat în prima curte întîlnită. Pescarul Andrea Ferrato, care a observat situația disperată a celor urmăriți, le-a oferit adăpost.

Povestea vieții celui ce-și risca libertatea pentru a-i ajuta pe hăituiți explică într-un anumit sens gestul său omenos. Originar din micul port corsican Santa Manza, pescarul se căsătorise în urmă cu 20 de ani. După nașterea primului său copil, Maria, s-a certat violent cu unul dintre vecini. În luptă, aflat în legitimă apărare, și-a ucis rivalul. Urmărit nu numai de poliție ci și de familia celui mort, a fugit în taină, mai întîi pe coasta Sardiniei și apoi în portul istrian Rovigno. Nouă ani după ce s-a stabilit acolo i-a murit soția cu prilejul nașterii lui Luigi. Rămas văduv, trăia din pescuit împreună cu fiica și fiul său, fata avînd acum 18 ani, iar fratele ei 8 ani. Deși trecuse mult timp și se considera nevinovat de moartea celui ce-l atacase prin surprindere, Andrea Ferrato avea credința că nu va fi iertat de crimă decît atunci cînd va reuși să salveze viața altui om, chiar cu riscul propriei sale existențe.

Contele Sandorf și Bathory au fost obligați să rămînă peste noapte în casa generoasei lor gazde. Dimineața, pescarul a plecat în oraș spre a afla noutăți. Cînd s-a întors le-a propus să-i treacă peste Adriatica cu barca lui, în seara aceea. Le-a dat 300 de florini pentru a se putea descurca în primele momente, dincolo. Discutau amănuntele planului,

cînd un nou element a agravat situaţia fugarilor. Spaniolul Carpena. omul care-i zărise pe malul canalului Lemo, a venit să-i ceară lui Ferrato fata în căsătorie. Refuzat categoric, pretendentul a dorit să audă şi părerea tinerei. Enervat că nu i se acordă nici măcar o asemenea întrevedere, a plecat, ameninţîndu-l pe pescar că se va răzbuna cumplit.

Din clipă în clipă se putea ivi poliţia. Condamnaţii la moarte erau pe punctul de a sări pe fereastră, cînd micul Luigi i-a anunţat că agenţii au intrat în curte. În timpul urmăririi Bathory a fost grav rănit şi n-a mai putut să fugă. În schimb, contele a reuşit să atingă ţărmul şi s-a azvîrlit în apele mării. Cu toate cercetările întreprinse nu i s-a găsit corpul, crezîndu-se că trupul lui a fost tîrît în larg...

A doua zi, Ştefan Bathory şi Ladislau Zathmar au fost împuşcaţi în curtea castelului Pisino. Andrea Ferrato a plătit cu viaţa ajutorul dat celor urmăriţi ; judecat şi condamnat la ocnă, a murit după puţin timp.

MISTERIOSUL DOCTOR. După 15 ani de la întîmplările petrecute pe malul Adriaticei, la şantierul naval din portul dalmat Raguzza urma să fie lansată la apă o corabie. Evenimentul era în centrul atenţiei localnicilor care asistau de pe chei la pregătirile ce se făceau. Vasul era gata să pornească spre mare, cînd la orizont a apărut un iaht. Pentru a evita coliziunea s-au sistat operaţiile de pe cală. Se uitau cu toţii spre frumoasa goeletă ce se apropia, şi la un moment dat au izbucnit strigăte de groază. Nava scăpase din legăturile de pe mal, ciocnirea nemaiputînd fi evitată. Atunci, un om înalt şi cu o forţă herculeană a prins parîma şi a învîrtit-o în jurul pilonului de pe mal. Deşi n-a rezistat uriaşei greutăţi, funia a încetinit totuşi mişcarea ambarcaţiunii, care a trecut la mai puţin de un picior de iahtul ce ancorase. O barcă l-a adus pe chei pe proprietarul goeletei „Savarina", un om înalt, avînd în jur de 50 de ani. Avea barba tăiată după moda orientală, ochii neobişnuit de vioi, faţa arsă de soare şi încă frumoasă. Cunoscut prin ţările Orientului şi pe litoralul Mării Mediterane ca extrem de capabil în vindecarea unor maladii incurabile, doctorul Antekirit era considerat un ve-

ritabil vrăjitor. În realitate, iscusința i se datora spiritului de observație și studiilor îndelungate.

Venirea bogatului și reputatului medic n-a trecut neobservată. Mai ales că presa a relatat pe larg despre accidentul prevenit de acrobatul Matifou. Drept mulțumire, el și prietenul său Pescade au fost angajați ca membri ai echipajului de pe splendidul vas. În acest mod a aflat despre sosirea vestitului doctor în oraș și văduva Bathory, care se mutase la Raguzza doi ani după executarea bărbatului ei. Solicitat s-o viziteze, întrevederea i-a reactualizat lui Antekirtt amintirea devotaților și regretaților săi prieteni care și-au sacrificat viața pentru libertate. Mama lui Petru Bathory avea acum aproape 60 de ani și prima întrebare adresată oaspetelui s-a referit la motivul interesului manifestat pentru ea și fiul ei. De ce i-a expediat 100 000 de florini în urmă cu cîțiva ani, spre a o ajuta ? Nevoit să-i explice, medicul a recunoscut că a fost prietenul lui Ștefan Bathory, știa cum a fost prins datorită trădării și cum s-a terminat nefericita evadare din fortăreața Pisino. Spre mirarea lui, femeia s-a îndreptat spre un scrin, a scos un plic ce conținea banii trimiși și i-a înapoiat, declarîndu-i că nu s-a folosit de ei deoarece s-a temut că ar putea proveni de la cineva care a luptat împotriva ideilor soțului său. A respins chiar orice încercare de a-i opri măcar acum și n-a admis nici ca acești bani să-i fie dăruiți fiului ei, deși știa că acesta n-are serviciu. A doua zi, presa a anunțat că un necunoscut a dăruit spitalelor din oraș 100 000 de florini...

Din succinta relatare reiese clar că Mathias Sandorf și doctorul Antekirtt erau una și aceeași persoană, însă nu sosise încă momentul deconspirării adevăratei sale identități. Avea motive serioase care îl împiedicau să-și desfășoare pe față activitatea ce voia s-o ducă pentru realizarea obiectivului urmărit : pedepsirea trădătorilor. Acum căuta o cale pentru a-l ajuta pe inginerul Petru Bathory, care se zbătea în greutăți. Printr-o scrisoare l-a invitat pe bordul goeletei.

Silas Toronthal, stabilit și el în Raguzza, presimțea un pericol și dorea să afle amănunte asupra ciudatului personaj apărut în oraș. Refuzat să fie primit pe iaht, a angajat un detectiv care i-a relatat despre vizita ilustrului străin la văduva lui Bathory. Neliniștit, s-a folosit de boala

soției sale, o astenie nevindecabilă, dar cel solicitat n-a consimțit s-o trateze, declarînd emisarului că nu practică medicina în Europa. Vestea l-a surprins și mai mult pe bancher, a cărui conștiință era atît de încărcată. Însemna că doctorul a fost la familia Bathory cu alt scop...

O scenă dramatică s-a petrecut cu prilejul întrevederii dintre Petru și Antekirtt. Tînărul i-a destăinuit că nu se poate angaja în alt oraș deoarece este îndrăgostit de fiica lui Toronthal. Declarația a avut efectul unui duș rece căzut pe neașteptate asupra fostului evadat. Într-atît de uluit era încît cu mare greutate a putut să se stăpînească, să nu dezvăluie cine era tatăl celei pe care omul din fața lui o îndrăgea. Hotărît să facă totul spre a opri o asemenea căsătorie monstruoasă, s-a gîndit că singura soluție era aceea de a-l convinge pe fiul fostului său prieten să plece cît mai departe de Raguzza. A dispus ca unul din vasele sale rapide, care datorită folosirii electricității atingea viteza de 50 de kilometri pe oră, să se deplaseze de la bază spre port.

Petru i-a mărturisit și mamei sale puternicul sentiment ce-l lega de Sava Toronthal, principalul motiv care l-a făcut să refuze un serviciu în orașul vecin. Îndrăgostitul devenea pe zi ce trece mai abătut, deoarece nu întrevedea nici o modalitate care să schimbe opinia părinților iubitei ce se opuneau cu înverșunare căsătoriei lor. Ultima speranță și-o pusese în doctorul Antekirtt, însă acesta, după întrevedere, n-a mai dat nici un semn de viață. Mai mult, în dimineața zilei de 7 iunie a aflat cu deznădejde că vasul celui ce i-a promis sprijin a plecat într-o direcție necunoscută.

Într-adevăr, proprietarul iahtului s-a stabilit în alt port dalmat, la Cattaro, unde voia să-l atragă pe fiul văduvei Bathory și să-i divulge josnicul și murdarul caracter al tatălui aceleia de care s-a îndrăgostit. Și-a schimbat însă planul la apariția trădătorului Sarcany în acel oraș și mai ales datorită faptului că-i cunoștea acestuia intențiile. Aventurierul voia să se căsătorească cu Sava pentru a-și reface averea...

Dar ce căuta bancherul la Raguzza ? După împușcarea revoluționarilor, castelul din Artenak, minele din apropierea lui, pădurile de pe versantul nordic al Carpaților meridionali, toate domeniile contelui Sandorf au fost îm-

părțite de autorități în două. Jumătate a fost scoasă la licitație iar banii au fost dați denunțătorilor, iar cealaltă parte, pusă sub sechestru, urma să fie acordată moștenitoarei contelui, dacă ea își va face apariția cel mai tîrziu pînă în ziua cînd ar fi împlinit 18 ani. De ce s-a luat o asemenea măsură ? Pentru că la cîteva săptămîni după executarea conspiratorilor copila a dispărut fără urmă. Se juca pe malul pîrîului ce curgea prin curtea castelului Arfenak și se credea că a căzut în apă și a fost tîrîtă într-o vîltoare. Soția intendentului a căutat-o pretutindeni, dar n-a reușit să găsească decît pălăria fetiței pe marginea apei. Nici o altă dovadă nu pleda pentru dispariția micuței și, pînă la eventuale probe care să dezmintă înecul, jumătate din averea contelui rămînea sechestrată. Cei doi trădători, după ce au primit cîte 1,5 milioane florini fiecare, s-au despărțit. Bancherul a încercat să șteargă din memoria oamenilor gestul său criminal și s-a mutat la Raguzza, unde a cumpărat un palat. Dar nici aici n-a scăpat de remușcări, deoarece, după cum am arătat, peste puțin timp s-a stabilit în aceeași localitate și familia Bathory, situație care nu l-a bucurat deloc.

S-au scurs 15 ani. Fetița bogătașului a crescut și a devenit frumoasă. Era curtată de numeroși tineri, însă refuza cu încăpățînare orice partidă, pentru că își dăruise inima unui june drăguț, serios și sărac. Soarta se amuza : punea față în față urmașii teribilei drame petrecute la Triest. Dragostea Savei Toronthal pentru Petru Bathory era cunoscută și de mama ei, care a încercat, fără succes, să-și influențeze soțul. În aceste împrejurări și-a făcut din nou apariția Sarcany, care pierduse toată averea. O scurtă convorbire între cei doi complici a fost destul pentru ca a doua zi să se răspîndească vestea căsătoriei fiicei bancherului cu tripolitanul. Surprinsă, Sava i-a cerut explicații tatălui ei, care a respins orice împotrivire.

Nunta era fixată pentru data de 6 iulie și, pe măsură ce se apropia, Petru era tot mai agitat. Tentativa lui de a vorbi cu părinții iubitei s-a lovit de un refuz hotărît. Cu 48 de ore înainte de cununia proiectată, colinda străzile pustii. Nimeni n-a știut cu precizie ce s-a petrecut atunci, fapt este că a fost adus acasă cu plămînul stîng străpuns de un pumnal. Se credea că din cauza disperării s-a înjunghiat. Înștiințat, doctorul Antekirtt a venit repede la

Raguzza. Puternica hemoragie îl slăbise mult pe rănitul ce părea lipsit de viaţă. Medicul l-a ridicat, i-a şoptit ceva şi l-a privit stăruitor. Bolnavul şi-a deschis pentru cîteva momente ochii, apoi capul i-a căzut brusc. Murise...

A doua zi urma să se celebreze cununia Savei cu Sarcany. În momentul cînd trăsurile nuntaşilor se pregăteau să iasă pe porţile palatului Toronthal şi-a făcut apariţia cortegiul funebru al sinucigaşului. Cînd bătrîna mamă a văzut-o pe fata din cauza căreia şi-a pierdut fiul, a scos un ţipăt sfîşietor şi a blestemat-o. Doliul doamnei Bathory i-a dat de înţeles Savei despre cele întîmplate şi a leşinat. N-a putut să fie readusă în simţiri şi s-a amînat căsătoria...

În aceeaşi seară, în cimitirul oraşului s-a petrecut o scenă care la prima vedere pare macabră. Doctorul Antekirtt însoţit de Matifou şi Pescade au scos din capelă proaspătul sicriu, l-au deschis şi apoi au transportat trupul tînărului pe bordul navei „Electric". Cel considerat mort a fost întins pe o canapea dintr-o cabină. Stăpînul vasului l-a examinat puţin, s-a aplecat asupra lui şi i-a cerut imperios să se trezească. Ca prin farmec Petru a deschis ochii, l-a recunoscut pe medic şi, deşi foarte slăbit, l-a rugat să-i spună cine este el cu adevărat. Răspunsul l-a cutremurat pe bolnav : „Sînt un mort ca şi tine, sînt contele Mathias Sandorf"...

Dus în insula Anterkirtta şi îngrijit meticulos, pacientul îşi recăpăta puterile. Cît despre doctor, acesta ştia acum că este singurul supravieţuitor al familiei Sandorf. Aflase despre moartea fetiţei sale şi din acel moment contele nu mai avea decît un singur ţel în viaţă : răzbunarea. Dar cum a devenit fostul evadat un medic atît de celebru şi atît de bogat ? Iată ce s-a petrecut după aruncarea lui în valurile Adriaticei. A înotat ore întregi şi a avut norocul să întîlnească un vapor care se îndrepta spre coasta italiană. Agăţat de lanţurile elicei a călătorit pînă în portul Brindisi. De acolo, cu trenul, a pătruns la Otranto, punctul sudic al peninsulei. Un şebec, un tip de corabie care pleca spre Smirna, l-a dus în acea localitate din Asia Mică unde a început să practice medicina. Acolo s-a iniţiat în străvechea terapeutică maură şi indiană, după care a colindat toate oraşele Orientului Apropiat devenind cunoscut peste tot. Într-o zi, un mare bogătaş din Siria i-a oferit jumătate din averea lui dacă îl vindecă de o boală incurabilă. În cîteva

săptămîni a fost însănătoşit, dar doctorul n-a vrut să primească decît suma necesară tratamentului. Întîmplarea a făcut ca sirianul să moară într-un accident şi să-i lase moştenire fabuloasa sumă de 50 milioane florini. Cu o parte din aceşti bani a cumpărat o insulă situată la 30 de mile depărtare de coasta Mediteranei. A numit-o Antekirtta şi a populat-o cu diferiţi meşteşugari şi agricultori, în momentul relatării trăind acolo aproximativ 2000 de oameni. Deoarece exista pericolul unui atac din partea unor piraţi semnalaţi în vecinătatea litoralului african s-au luat măsuri de apărare. Celor mai mari şantiere din Anglia, Franţa şi America li s-au comandat numeroase vase care acum serveau şi pentru călătorii sau aprovizionare.

În mica colonie mediteraneană Petru s-a însănătoşit datorită tratamentului. În urma unei discuţii cu doctorul Antekirtt a aflat că lumea crede că s-ar fi sinucis şi atunci, el a povestit cum s-a întîlnit pe stradă cu Sarcany şi acesta l-a înjunghiat. Destăinuirea tînărului l-a determinat pe confidentul său să considere că a sosit momentul demascării trădătorului Toronthal. I-a povestit momentele mai importante petrecute după arestarea revoluţionarilor şi cum aceştia au reuşit să afle numele denunţătorilor avizi de îmbogăţire. Dintre ei, cea mai hidoasă figură era aceea a tatălui iubitei sale, omul care a contribuit hotărîtor la împuşcarea lui Ştefan Bathory şi Ladislau Zathmar...

COPIII PESCARULUI FERRATO. După moartea prezumtivă a fiului ei, doamna Bathory s-a retras într-un sat, la locuinţa unui prieten al servitorului Borik. În ce o priveşte pe Sava Toronthal nunta a fost amînată, sănătatea fetei fiind puternic zdruncinată în urma morţii lui Petru. Cînd Sava şi-a revenit după groaznica lovitură primită, s-a îmbolnăvit grav aceea pe care o socotea mama ei. Într-o noapte, soţia bancherului presimţind că nu mai are multe clipe de trăit a cerut să fie lăsată singură. A alcătuit o scrisoare către văduva Bathory şi s-a dus s-o pună la prima cutie poştală pe care a găsit-o pe stradă. Cu greu a reuşit să se întoarcă acasă şi a leşinat în pragul porţii. Transportată în camera ei, după ce şi-a revenit în simţiri, i-a destăinuit Savei că nu este fiica ei. A vrut să-i mai spună ceva, dar a închis ochii pentru totdeauna...

Toronthal și Sarcany erau neliniștiți de cele petrecute. Aflaseră despre tainica deplasare a bolnavei și le era teamă că ea ar fi putut să se adreseze autorităților. Suspiciunea lor s-a dovedit a avea un temei real cînd fata i-a declarat bancherului că n-o poate obliga să se căsătorească, deoarece nu este tatăl ei. În fața noii situații singura cale de a realiza planul lor mîrșav era acum să plece cît mai repede din Raguzza împreună cu moștenitoarea restului averii contelui Sandorf. Deci Sava era fiica contelui, răpită imediat după executarea complotiștilor...

Puțin timp după decesul doamnei Toronthal, mama lui Petru s-a înapoiat în oraș pentru a-și lichida gospodăria. Intrînd în casă a găsit scrisoarea muribundei, în care ea se destăinuia. Dezvăluia secretul Savei, considerată de toată lumea drept fata ei. Revelația a impresionat-o profund pe sărmana și bătrîna mamă, iubita fiului ei, mort în împrejurări atît de tragice, nu era, deci, fiica lui Toronthal... Ar fi vrut să afle amănunte de la aceea care, prin tăcerea ei, a provocat drama. S-a dus repede spre palatul bogătașului, dar n-a mai găsit pe nimeni. Extrem de tulburată de eșec, văduva a leșinat. Cînd Borik a venit, femeia își pierduse mințile...

Departe, în insula Antekirtta, Petru și Mathias Sandorf așteptau momentul potrivit ca să înceapă împreună căutarea și pedepsirea trădătorilor. Înștiințați de plecarea din Raguzza a celor doi complici și a Savei s-au îmbarcat pe crucișătorul „Ferrato". O puternică furtună i-a obligat să se apropie de insula Malta. Datorită unei defecțiuni la motoare, vaporul devenise o simplă jucărie în mijlocul valurilor. Au semnalat prin lovituri de tun celor de pe uscat pericolul în care se aflau, cerînd în acest mod ajutor. Un marinar îndrăzneț s-a avîntat cu o barcă pe marea furioasă și a reușit să urce la bord. Era pilot și cunoștea la perfecție drumul. Datorită lui vasul a putut să ajungă în port. Se numea Luigi Ferrato...

O împrejurare providențială a făcut ca băiatul pescarului din Rovigno să salveze echipajul navei ce purta tocmai numele familiei sale. Extrem de bucuros că l-a regăsit pe fiul celui ce și-a sacrificat viața pentru a-i scăpa pe patrioții urmăriți de poliție, stăpînul vaporului i-a mulțumit călduros. Aflînd că cei de pe vas cunosc eroica comportare a tatălui său, Luigi le-a povestit cum a ajuns împreună cu

sora sa Maria la Malta. După aceea au debarcat cu toţii în port şi s-au îndreptat spre căsuţa unde locuiau cei doi fraţi. Cu acest prilej Maria le-a comunicat că l-a văzut pe trădătorul Carpena în oraş. Trimis pe urmele spaniolului, Pescade s-a infiltrat în cercul prietenilor borfaşului care angaja răufăcători pentru alcătuirea unei bande. Ea trebuia să întărească efectivele din Sicilia conduse de Zirone, omul lui Sarcany.

CAPCANA. Pe coasta Siciliei, pe drumul ce leagă Siracuza de Messina, la cîteva sute de metri de litoral, era o cale ferată. În seara zilei de 29 august Carpena s-a întîlnit acolo cu Zirone şi i-a spus că a reuşit să racoleze în Malta încă 12 membri pentru banda lor. În timp ce vorbeau s-a apropiat un tren şi din ultimul vagon o femeie a aruncat o portocală. Era Namir, spioana marocană a lui Sarcany, care le transmitea dispoziţiile şefului. Îi anunţa că peste cinci sau şase zile vine la Nicolosi şi în acelaşi timp le atrăgea atenţia asupra unui doctor Antekirtt, de care trebuiau să se păzească. Complicele bancherului ştia că misteriosul personaj a fost de două ori în casa doamnei Bathory şi se temea de activitatea lui. Cei doi răufăcători s-au îndreptat apoi spre hanul unde erau cazaţi noii membri ai bandei. Acolo Zirone l-a remarcat imediat pe Pescade şi l-a întrebat dacă a auzit de doctorul Antekirtt. Acesta i-a spus că nu-l cunoaşte personal, dar ştie că este un multimilionar şi că vrea să plece spre Catania. I-a mai strecurat ideea că n-ar strica să pună mîna pe bogătaş şi să-l uşureze de cîteva din milioanele sale. Omul de încredere al medicului şi-a jucat bine rolul şi, într-un anumit fel, nu l-a mînţit pe Zirone, deoarece într-adevăr acela voia să vină în Sicilia cu speranţa că va reuşi să descopere locul unde au plecat Sarcany şi Toronthal. Sau va pune mîna măcar pe Zirone...

În tinereţe Mathias Sandorf a vizitat Sicilia şi cunoştea destul de bine regiunea Etnei. A parcurs atunci vestitul drum care trecea pe lîngă adăpostul montan denumit „Casa Inglese". Era un loc de popas turistic situat la mare altitudine şi i se spunea aşa pentru că a fost construit de englezi. Spre a-i atrage pe Zirone şi Carpena în cursa ce le-o pregătea, le-a spus tuturor celor întîlniţi intenţia lui de a urca pe Etna. Dar înainte de a începe ascensiunea 12 ma-

rinari bine înarmaţi trebuiau să ajungă în taină la cabană. A doua zi, contele însoţit de Luigi şi Petru au angajat o călăuză şi au pornit spre Catania. Erau aproape siguri că Zirone va încerca să-i captureze, crezînd că are de a face numai cu cîteva persoane. Banditul, atras de banii pe care-i putea lua pentru răscumpărarea medicului, ar fi trecut la acţiune imediat fără a mai aştepta restul complicilor, însă a vrut să se convingă de afirmaţiile lui Pescade. S-a dus în port spre a vedea dacă a sosit bogatul personaj în Catania. Nava se zărea la 200 de metri de ţărm, deci putea să-şi pună planul în aplicare...

Micul grup a început ascensiunea pe o potecă îngustă şi întortocheată ce străbătea pădurea presărată cu măslini, portocali, frasini şi viţă de vie. „Muntele focului", cum l-au denumit fenicienii, le oferea celor ce urcau o vastă panoramă. Erupţiile vulcanului au avut urmări catastrofale de-a lungul vremurilor. Ultima, aceea din anul 1669, a provocat 18 000 de victime, 14 oraşe şi sate fiind rase de pe suprafaţa pămîntului...

Pe la orele 8 seara excursioniştii au atins altitudinea de 3000 de metri. Zona era acoperită cu zăpadă şi respiraţia oamenilor devenea din ce în ce mai grea. Din craterul vulcanului izbucneau flăcări şi se auzea un vuiet continuu. Peste o oră au ajuns la „Casa Inglese" ridicată în anul 1811 pe platoul denumit Piano del Lago. În apropierea ei erau vestigiile romane ale aşa-numitului „Turn al filozofilor", de unde, conform unei legende, s-ar fi aruncat în gura vulcanului filozoful antic Empedocle din Agrigent.

Luigi era acolo împreună cu detaşamentul său şi i-a anunţat că prezenţa lor era cunoscută, deoarece a observat că cineva îi urmăreşte. Se puteau aştepta la un atac al bandiţilor. Pericolul era iminent, le-a spus şi Pescade, care reuşise să se strecoare prin şirul răufăcătorilor. Zirone nu s-a lăsat înşelat de aparenţe şi venea împreună cu vreo 50 de tîlhari. Ştia că doctorul nu se putea baza decît pe cei 12 marinari şi micul grup ce li s-a adăugat. Erau deci 16 contra 50 !

Pe la orele 11 noaptea uşa adăpostului montan a fost ciuruită de gloanţe şi numai îndîrjita rezistenţă a celor asediaţi i-a făcut pe atacatori să se retragă. La miezul nopţii lupta s-a înteţit din nou, lipsa de cartuşe agravînd situaţia celor baricadaţi. Atunci blocuri enorme de piatră au fost prăvălite peste răufăcători strivind cîţiva dintre ei.

Pescade și Matifou căutau o modalitate spre a anunța detașamentul de jandarmi aflat la o depărtare de o oră. Dar cum să se strecoare prin perdeaua de foc și fier ? Pînă la urmă, unul dintre ei a reușit să-i înșele pe vrăjmași. Matifou a rostogolit un mare bloc de gheață, care s-a prăbușit departe, într-o groapă. Și, fantastic, din el a țîșnit un om care s-a depărtat cu viteză. Închis în carapacea de gheață, cu riscul de a se prăbuși în prăpastie, Pescade a scăpat neatins și acum alerga spre postul din Cassone. La orele 3 dimineața asediații au părăsit casa și au urcat pe conul central al vulcanului. Se socoteau pierduți, deoarece 30 de bandiți erau pe urmele lor. Atunci au auzit împușcături la poalele masivului : veneau jandarmii conduși de Pescade. Recunoscîndu-l, Zirone a tras un glonte spre el și l-a rănit. Iritat la culme, Matifou n-a mai ținut cont de nimic, l-a prins din fugă pe răufăcător și l-a aruncat cu putere în craterul de foc...

Doctorul și prietenii lui au mai rămas opt zile în Sicilia cu speranța că vor identifica unde s-a ascuns Sarcany, dar n-au izbutit. În schimb, un curier i-a informat despre arestarea lui Carpena. Pentru săvîrșirea unei crime a fost condamnat la ocnă pe viață, pedeapsă pe care o executa la Ceuta, pe coasta Marocului.

HIPNOTIZATUL DIN CEUTA. Trei săptămîni după aceea contele Sandorf, Petru și Luigi se îndreptau spre Ceuta pe bordul navei „Ferrato". Cunoscut în toate țările arabe, doctorul Antekirtt a fost primit cu entuziasm de populație. Pe drumul spre reședința guvernatorului, printre deținuții care lucrau la pietruirea șoselei era și Carpena. Medicul a coborît din trăsură, s-a apropiat și l-a privit pătrunzător. Condamnatul a simțit că o voință străină pune stăpînire pe el și brusc a căzut pe marginea șanțului, într-un somn hipnotic. Reîntors în caleașca, contele i-a spus lui Petru că ocnașul s-a dovedit un bun medium și va rămîne adormit atîta timp cît va dori el.

Guvernatorul l-a primit cu tot fastul pe vestitul om de știință, care i-a promis că va reveni peste cîteva zile spre a vizita colonia. Cînd se reîntorceau în port, comandantul a fost înștiințat că un deținut nu poate fi trezit din somn cu toate că a fost înțepat și s-a tras chiar un glonte lîngă urechea lui. După ce i-a rugat pe toți să se îndepărteze puțin de cel adormit, medicul i-a șoptit ordinul

și ocnașul a început să se miște, apoi a deschis ochii. Impresionat de cele văzute, guvernatorul a cerut explicații. I s-a spus că era vorba despre un acces de somn magnetic și o criză de somnambulism.

Obiectivul escalei următoare a grupului din Antekirtta era Gibraltarul, unde a fost semnalată prezența lui Sarcany. Într-adevăr, tripolitanul și Namir puteau să fie interceptați acolo înainte cu două zile. S-au întîlnit într-o grădină de pe coasta muntelui și au discutat despre ultimele noutăți intervenite. Cum le cunoaștem ? Pentru un scriitor care relatează o povestire, — subliniază romancierul, — nu există secrete. Crescut și îngrijit într-un sat din Tripolitania de către Namir, femeia îi îndeplinea toate misiunile, cu orice risc. Din convorbirea celor doi complici aflăm că Sava era ținută prizonieră la Tetuan și Sarcany a fost înștiințat despre lupta de pe masivul Etna și era mai mult decît uimit de apariția doctorului Antekirtt peste tot unde avea el interese. Acum se temea că spaniolul Carpena ar putea face destăinuiri și Namir s-a oferit să plece acolo unde era condamnatul pentru a-l otrăvi.

Nava „Ferrato" a acostat din nou în portul Ceuta și cu acest prilej guvernatorul a fost invitat la bord oferindu-i-se un dejun. În timpul mesei doctorul a adus vorba despre ocnașul pe care l-a trezit din somn și oaspetele l-a informat că a fost internat la spital. După vizitarea coloniei comandantul i-a oprit la cină în palatul rezidențial. Participau mai mulți ofițeri și soțiile lor. Cu această ocazie medicul a povestit întîmplări petrecute în timpul călătoriilor sale, unele care păreau neobișnuite. Astfel a fost martor cînd un evadat a reușit să dispară datorită influenței unei sugestii străine. Mai mult, a subliniat faptul că un paznic ar putea deschide poarta la ora și ziua indicate de cel care îi dă ordinele. Bineînțeles că toți mesenii și-au exprimat neîncrederea față de asemenea lucruri fantastice și atunci șeful garnizoanei a propus realizarea unei experiențe convingătoare. Doctorul s-a declarat de acord și a arătat că deținutul pe care l-a trezit din somnul magnetic se află încă în stăpînirea voinței sale, deși nu este de față. Dacă se va da dispoziție ca să fie lăsat liber și se vor deschide porțile spitalului și penitenciarului, ocnașul va face ce-i va sugera. A cerut chiar îngăduința să-i insufle ideea că guvernatorul

ar fi regele Alfons XII-lea. căruia îi va cere grațierea și Ordinul Isabelei, imediat ce va veni în salon.

Conversația a continuat asupra fenomenelor de magnetism. La un moment dat asistența a fost anunțată că ocnașul părăsește spitalul și se îndreaptă spre poarta penitenciarului. Într-adevăr, cîteva minute mai tîrziu un ostaș a intrat în palat și a spus că s-a prezentat un condamnat care cere insistent să fie primit. Uimirea a fost generală cînd spaniolul a îngenuncheat în fața guvernatorului, i-a spus Sire și a cerut grațierea. Numai după ce i s-a promis că i se va da și Ordinul Isabelei, Carpena a ieșit din salon. Toți erau dornici să vadă dacă deținutul se va întoarce la spital. Urmărit de aproape s-a constatat că el și-a schimbat brusc drumul îndreptîndu-se spre o grămadă de stînci de pe malul mării. Ostașii au vrut să-l oprească, dar au fost împiedicați de un gest al comandantului. Ocnașul a stat cîteva clipe pe vîrful unui bloc de piatră și apoi s-a aruncat în valuri. Paznicii au alergat spre acel loc prăpăstios, l-au căutat mult timp, dar nu i-au putut găsi nici cadavrul. Doctorul și-a exprimat regretul pentru tragicul sfîrșit al celui hipnotizat, care ar fi căzut în mare fie datorită amețelii, fie slăbirii sugestiei...

Stratagema de a-l captura pe Carpena a reușit. Reîntorși pe vapor l-au găsit pe cel considerat înecat, închis într-o cabină a vasului. A fost pescuit de marinarii care urmăreau atenți zona respectivă.

ULTIMA MIZĂ. Vestitul cazinou Monte-Carlo avea doi noi jucători pasionați. Silas Toronthal îndemnat de Sarcany voia să forțeze roata norocului pentru a-și reface averea. Dar lovitura mult sperată se lăsa așteptată, și în seara aceea peste 400 000 de franci ieșiseră din buzunarele fostului bancher. Indispus de faptul că nu mai avea decît puțini bani a plecat împreună cu complicele său spre hotel. Acolo, tripolitanul primise vești de la Namir. Era înștiințat de înecul lui Carpena și de noua apariție a enigmaticului Antekirtt. Se gîndea că nu mai poate să întîrzie proiectata căsătorie cu Sava, totul depinzînd de rezultatul ultimei încercări la cazinou. În caz de eșec îl va sili pe Toronthal să-l urmeze la Tetuan și acolo nu-i va fi prea greu să scape definitiv de el...

Sosiše momentul hotărîtor. Amîndoi au mizat la ruletă şi se părea că şansa le zîmbeşte : au cîştigat 20 000 de napoleoni ! Bucuroşi, s-au ridicat şi au pornit discutînd spre casă. Pe drum şi în camera lor, Sarcany insista să nu abandoneze marea ocazie ce li se oferea. Să nu se mulţumească doar cu un acont. Dorinţa de cîştig fabulos i-a readus spre seară în localul unde credeau că o baghetă magică ar putea să-i transforme din nou în bogătaşi. S-au aşezat să joace cărţi şi, în scurt timp, au pierdut nu numai suma obţinută la ruletă ci şi toţi banii pe care-i mai aveau.

Pe la ora 10 noaptea au părăsit sala ameţiţi şi extrem de îngrijoraţi. Au început să urce potecile masivului împodobit cu grădini veşnic înflorite. Nu bănuiau că sînt urmăriţi de oamenii de încredere ai lui Mathias Sandorf. Pescade şi Matifou aveau misiunea să observe orice mişcare a celor doi complici. Ei veniseră acolo cu o navă rapidă datorită declaraţiilor făcute de Carpena, care a divulgat unde sînt trădătorii. Pescade fusese salvat de medic datorită îngrijirilor iscusitului său protector.

În loc să se întoarcă la hotel, Toronthal voia cu orice chip să se despartă pentru totdeauna de temutul său sfătuitor. Furios că s-a ruinat urca rîpele abrupte de pe marginea potecilor fără să ţină seama că s-ar putea prăvăli într-o prăpastie. Văzînd că orice încercare de a-l convinge este respinsă, tripolitanul se gîndea să-şi pună acolo planul în aplicare, să scape de fostul bancher. Locurile erau pustii şi întunecoase, trecuse de miezul nopţii şi împrejurările erau favorabile. Disperatul bogătaş de altădată, după ce a parcurs o cărare foarte apropiată de peretele înalt ce mărginea faleza, s-a urcat pe vîrful unei stînci şi privea spre adîncuri voind să se sinucidă. În spatele lui reuşise să se cațere Matifou care a intervenit cînd Toronthal a vrut să se arunce în abis. Scena s-a petrecut cu viteză, dar n-a rămas neobservată de Sarcany, care a dispărut printre tufişuri. În acest mod a fost capturat şi transportat pe bordul „Electricului“ unul dintre denunţătorii revoluţionarilor din Triest...

O VINDECARE IEŞITĂ DIN COMUN. În închisoarea din Antekirtta erau ţinuţi în celule separate Carpena şi Silas Toronthal. Primul interogatoriu luat celui nou adus n-a dat rezultate, deoarece prizonierul se temea să divulge

unde se află complicele său. O altă problemă ciudată era dispariţia mamei lui Petru imediat după înmormîntarea presupusului sinucigaş. Agenţii trimişi s-o caute n-au mai găsit-o la Raguzza şi nu se ştia ce s-a întîmplat cu ea. O scrisoare a servitorului Borik a lămurit în cele din urmă enigma. Bătrîna se refugiase la Cartagina, pe malul Mediteranei. A fost găsită în faţa unei colibe şi nu şi-a recunoscut fiul, atît de bolnavă era. În schimb, vîrstnicul ei ocrotitor a leşinat revăzîndu-l pe Petru, pe care-l socotea mort. Borik le-a explicat cauzele stării deplorabile a nenorocitei mame, care nu mai recunoştea pe nimeni. După părerea lui, de vină era textul unei scrisori trimise de soţia bancherului, mesaj care ori a fost distrus chiar de văduvă, ori i l-a luat cineva...

Atît doamna Bathory cît şi îngrijitorul ei au fost aduşi pe insula Antekirtta şi medicul căuta mijloace pentru vindecarea pacientei. Fiul ei i-a propus să încerce metoda sugestiei, dar specialistul s-a opus, arătînd că nu poate face o asemenea experienţă deoarece bolnava nu era conştientă. Numai un şoc puternic ar putea să-i provoace un licăr de conştiinţă. Aşa le-a venit ideea să reconstituie cît mai fidel locul unde a fost înmormîntat la Raguzza iubitul ei fiu. S-a trecut de urgenţă la realizarea proiectului. Într-o seară, văduva a fost condusă în cimitirul improvizat. Într-adevăr, în ochii bolnavei s-a aprins o scînteie cînd a îngenuncheat în faţa capelei. Experienţa a continuat cîteva zile şi au observat că în starea mintală a doamnei Bathory se petreceau schimbări importante. O dată a şoptit un nume, care i-a uluit pe toţi : era cel al fetei bancherului. Noaptea, pacienta a pronunţat în somn multe cuvinte neclare. Semnele vindecării erau evidente. Se apropia clipa hotărîtoare.

Torţe aprinse luminau din loc în loc insula iar clopotul bisericii trăgea ca la înmormîntare. Bătrîna femeie a îngenuncheat în faţa capelei şi imediat a început să plîngă. Atunci grilajul s-a deschis şi Petru s-a arătat în plină lumină, înfăşurat într-un linţoliu alb, ca şi cum ar fi ieşit din mormînt. Mama l-a văzut, a întins braţele şi, după ce a strigat „Copilul meu... Copilul meu !", a leşinat. Cînd s-a redeşteptat şi-a recunoscut fiul şi l-a sărutat. A urmat unul dintre dialogurile cele mai dramatice ale povestirii, dialog terminat cu o surpriză de mari proporţii.

Era bucuroasă să-i spună lui Petru că merită s-o iubească pe Sava, deoarece ea nu era fiica celui ce i-a trădat tatăl ci moștenitoarea contelui Sandorf. Spre a le dovedi a scos repede din buzunar o scrisoare mototolită și a întins-o doctorului. Conținea ultimele gînduri ale doamnei Toronthal, scrise de mîna ei, în preajma morții. Acum au aflat că Sava era fetița răpită în urmă cu 15 ani din curtea castelului situat în ținutul Făgărașului...

Vestea l-a emoționat profund pe Mathias Sandorf. Atît de neașteptată era, încît a reușit cu greu să se stăpînească. Dacă n-ar fi ținut cu orice preț ca lumea din jurul lui să nu-i cunoască adevărata identitate, s-ar fi arătat în culmea bucuriei. Acum știa ce s-a întîmplat după plecarea lui din Transilvania, cînd și-a lăsat copila în grija soției intendentului. Fetița a fost răpită de oamenii bancherului, cu scopul de a pune mîna pe averea ei. Dusă la Raguzza a fost prezentată drept fiica lui Toronthal. Înțelegea acum și uneltirile lui Sarcany, care știa că se apropie termenul cînd Sava mai putea să moștenească o jumătate din averea tatălui ei și dorea cu orice preț s-o ia în căsătorie spre a se îmbogăți. Nu mai erau decît cîteva săptămîni pînă la limita stabilită de lege și nu știa încă unde se află draga lui fiică. Trebuia, deci, s-o găsească neapărat.

Petru era în culmea bucuriei ; mama i se însănătoșise și aștepta cu nerăbdare clipa cînd își va regăsi iubita. Doctorul, de asemenea, a considerat că poate să i se destăinuie doamnei Bathory. Voia s-o salveze pe Sava și apoi să-i cunune pe cei doi îndrăgostiți, atît de vitregiți de soartă. Atunci a aflat bătrîna mamă că medicul nu era altul decît contele Mathias Sandorf...

RĂPIREA SAVEI. Supus unui nou interogatoriu. Toronthal l-a recunoscut pe doctor și a întrebat cu ce drept este ținut arestat și prizonier. La apariția doamnei Bathory și mai ales a fiului ei nu și-a putut crede ochilor, deoarece îl considera mort. Cerîndu-i-se să spună unde a fost dusă Sava, s-a prefăcut că nu înțelege motivul deosebitului interes manifestat pentru fata lui. Atunci i-au adus la cunoștință că degeaba încearcă să joace teatru, pentru că există dovezi sigure că tînăra ținută prizonieră este fiica contelui Mathias Sandorf, revoluționarul trădat de el împreună cu complicele său Sarcany. Dezvăluirea faptelor

sale criminale l-au făcut pe fostul bancher să înțeleagă că se apropia ora pedepsirii fărădelegilor săvîrșite. Copleșit de acuzații și-a dat seama că viața lui nu mai depindea decît de păstrarea secretului cu privire la locul ascunzătorii unde era Sava. A încercat, deci, să afirme că nu cunoaște unde se află ea, dar Matifou l-a constrîns. În acest mod a divulgat singura taină ce o mai deținea : fata contelui era la Tetuan, în casa Namirei.

Chiar în noaptea aceea o navă rapidă a ridicat ancora avînd la bordul ei pe contele Sandorf, Petru, Luigi, Pescade și Matifou. Ajunși la Tetuan au găsit casa Namirei goală. În urmă cu cinci săptămîni locatarii plecaseră într-o direcție necunoscută. Cîteva resturi de hîrtie nearsă identificate în camera fetei le-au indicat direcția. Era fragmentul unei scrisori pe care se vedea clar numele Tripolitania.

Au sosit acolo în ziua cînd populația sărbătorea o veche tradiție legată de prezența berzelor pe acel teritoriu. Sarcany stătea la un șeic bogat, într-o mică fortăreață apărată de 50 de oameni înarmați. Cînd festivitatea era în toi, Matifou și Pescade au început să facă acrobații în fața zidului clădirii. O lovitură de tun a fost semnalul eliberării a sute de berze și toate privirile erau îndreptate spre ele. Profitînd de moment Pescade și-a făcut vînt cu ajutorul unei prăjini peste zidul casei șeicului. Obișnuit cu salturile, a căzut ușor pe o terasă. A legat o frînghie de un crenel și a lăsat-o să cadă dincolo spre a putea fugi în caz de pericol. După aceea s-a strecurat printr-o ferestruică, a coborît o scară în spirală și a pătruns într-o curte interioară. Era într-un gang cînd a văzut-o pe Namir cu un felinar arab în mînă. S-a cățărat iute pe firida unei arcade și femeia a trecut pe sub el fără să-l observe. În camera de unde ieșise Namir dormea Sava Sandorf. I-a comunicat că Petru trăiește și așteaptă cu nerăbdare salvarea ei. Bucuroasă, fata voia să plece cît mai repede, dar au auzit pași pe galerie. Înfășurat într-un covor Pescade s-a rostogolit în colțul cel mai întunecos al încăperii. Au intrat Sarcany și marocana, care au anunțat-o pe prizonieră că pregătirile pentru cununie erau terminate. Sava n-a vrut să meargă și au încercat s-o forțeze ; disperată, a cerut ajutor pomenind numele lui Petru. Surprins, tripolitanul i-a replicat că

degeaba cheamă s-o salveze un mort, însă tînăra i-a replicat tăios că iubitul ei trăiește. Tulburat de veste, Sarcany a ieșit enervat din cameră. Cîteva momente după aceea Sava și Pescade au deschis ușa înaintînd pînă la terasă, unde au fost observați de un paznic, care a dat alarma. Îngrozită că va fi din nou prinsă, fata n-a șovăit și s-a aruncat din înaltul zidului. Ca prin minune, n-a pățit nimic, deoarece Matifou era dincolo și i-a căzut drept în brațe. Pescade s-a salvat datorită frînghiei, după care întregul grup a fugit spre țărm. 20 de oameni înarmați au ajuns la mal tocmai cînd cei urmăriți se urcau pe bordul navei...

ATACUL PIRAȚILOR. La 30 de mile depărtare de Antekirtta cîteva triburi războinice își concentrau forțele amenințînd mica colonie împrejmuită de ape. Știrile parvenite de pe litoral arătau că se pregătește o expediție împotriva insulei și cum foarte aproape de Antekirrta era un ostrov s-a hotărît minarea acestuia și aruncarea lui în aer în caz de forță majoră. Măsurile de apărare s-au dovedit bine gîndite, deoarece în noaptea de 3 spre 4 noiembrie o sonerie electrică a dat alarma. Se apropia o flotilă inamică. Puternice reflectoare au detectat circa 200 de vase. Tunurile de pe crucișătorul „Ferrato" au intrat imediat în acțiune ; la fel au făcut și bateriile de coastă. Din primele rafale au fost scufundate peste 20 de ambarcațiuni dușmane. Cu toate acestea mai bine de o mie de pirați au reușit să debarce și să distrugă o porțiune din zidul de apărare al orașului. Organizatorul atacului era Sarcany, care încerca să se răzbune pe doctor și s-o ia în captivitate din nou pe Sava. În urma unei lupte corp la corp agresorii au fost respinși. Cînd numărul lor mare aproape îi copleșise pe apărători, artileria de pe crucișător le-a tăiat orice cale de retragere. Prinși între două focuri, tirul puternic al navei și tunurile din oraș, pirații au încercat să fugă spre puținele vase rămase. Sarcany se credea salvat, deoarece se urcase la bordul unei corăbii, dar Matifou era la datorie. Acrobatul a tras un tun mic și Pescade a ochit atent nava lovind-o în plin. Tripolitanul a avut însă și de astădată noroc : a văzut la timp manevra și a sărit în apă înainte ca încărcătura să explodeze. Dar

încercarea lui de a fugi a dat greș pentru că Luigi a înotat spre el și l-a capturat. A fost închis într-o celulă vecină cu ceilalți prizonieri...

Crimele comise de trădători trebuiau pedepsite. Pentru aceasta s-a convocat Tribunalul din Antekirtta. Inculpaților li s-au făcut cunoscute gravele învinuiri. Luigi a luat primul cuvîntul. S-a adresat lui Carpena, dezvăluindu-i că este fiul pescarului din Rovigno, mort în ocnă în urma denunțului său. Petru l-a acuzat pe Toronthal de trădarea revoluționarului Ștefan Bathory și de faptul că nu este străin de încercarea de asasinat comisă de Sarcany împotriva lui pe străzile Raguzzei. În același timp i-a adus la cunoștință că s-a logodit cu Sava, fiica contelui Mathias Sandorf, răpită de oamenii lui din parcul castelului din Artenak. Doctorul Antekirtt a arătat că este contele Mathias Sandorf, singurul dintre conjurați scăpat cu viață. Este tatăl copilei crescute de familia fostului bancher, care urmărea să pună mîna și pe cealaltă jumătate a averii sale. În fine, președintele Tribunalului a subliniat că numeroasele victime provocate de atacul piraților se datoresc lui Sarcany, inițiatorul și răspunzătorul direct al acelui conflict. Acuzații au avut libertatea să se apere. După aceea s-a dat sentința prin care toți inculpații au fost condamnați la moarte, urmînd ca execuția să aibă loc a doua zi. În seara aceea, osîndiții au fost transportați pe ostrov. Dar n-au mai fost împușcați : în zori, o puternică explozie a aruncat în aer peticul de pămînt. Din nebăgare de seamă, cineva a atins firele unei mine...

EPILOG. În mijlocul bucuriei generale a populației din insula Antekirtta s-a celebrat cununia lui Petru Bathory cu Sava Sandorf. După 15 ani, contele Mathias Sandorf a semnat actele cu numele său real. Datorită scrisorii doamnei Toronthal și a unei declarații obținute în prealabil de la fostul bancher, Sava a fost recunoscută ca fiind moștenitoarea legală a averii tatălui ei. Insula din Mediterana a devenit apoi vestită în întreaga lume. În urma invitațiilor adresate unor numeroși savanți și inventatori s-au experimentat acolo descoperiri valoroase care au atras atenția cercurilor științifice mondiale.

NICI O LEGĂTURĂ CU FANTASTICUL. Într-o scrisoare expediată la 21 septembrie 1885 prietenului și editorului său, Jules Verne îi sesizează, printre altele, că eroul principal din romanul *Mathias Sandorf* îl întruchipează chiar pe Hetzel. Gîndindu-se că ilustrul director al casei de editură a fost exilat și s-a remarcat printr-o înaltă moralitate și patriotism, l-a transpus în narațiune și i-a scris următoarele : „Sandorf tînăr, sînteți Dv. la 33 de ani". Informația respectivă provine din volumul cu amintiri elaborat de nepotul scriitorului, Jean Jules Verne, ca și alte amănunte referitoare la această povestire. Astfel, spre a dovedi că bunicul său se inspira pentru subiectele *Călătoriilor extraordinare* din întîmplările petrecute pe parcursul numeroaselor croaziere întreprinse, acesta arată că scena cu vasul „Ferrato" aflat în pericol de naufragiu în apropierea Maltei este asemănătoare cu secvența trăită pe iahtul său, care a fost amenințat de furtună chiar în vecinătatea acelei insule. De asemenea, atacul piraților împotriva Antekirttei a fost imaginat în urma elementelor surprinse pe litoralul mediteranean în cursul voiajului din anul 1884.

În legătură cu afinitatea dintre marele scriitor Al. Dumas-tatăl și Jules Verne nu există nici o îndoială. Este, dealtfel, cunoscută strînsa prietenie a celor doi prozatori, autorul celebrelor romane *Cei trei mușchetari* și *Contele de Monte Cristo* încurajîndu-l și chiar iubindu-l pe ucenicul său întru literatură. Fiind în apropierea celebrului său precursor, Jules Verne a încercat să aplice în romanul Mathias Sandorf multitudinea de „combinații" folosite în vestitul *Monte Cristo*. Bineînțeles, remarcă Jean Jules verne, nu se poate face nici o confuzie între cei doi romancieri, deoarece scrierile fiecăruia aparțin unor genuri literare cu totul diferite. Bunicul său a elaborat acest roman geografic preluînd de la Dumas-tatăl arta combinării acțiunii, în asemenea mod încît eroul principal, Mathias Sandorf, a înlocuit caii lui D'Artagnan cu nave perfecționate, iar cadența povestirii este dusă, de asemenea, în maniera marelui său predecesor. Apărut în foileton, în anul 1885, în ziarul „Le Temps" și apoi în volum, ro-

manul poartă o dedicație către Al. Dumas-fiul, în memoria tatălui acestuia. Drept răspuns, urmașul celui omagiat i-a trimis o emoționantă scrisoare, în care sublinia că între cei doi scriitori a existat o înrudire atît de evidentă din punct de vedere literar încît, după părerea lui, Jules Verne a fost fiul marelui Dumas mai mult decît el însuși. În finalul epistolei nota : „Vă iubesc de atîta timp, de parcă aș fi fratele Dv."

Precizarea făcută de autorul romanului atunci cînd relatează urmările experienței de hipnotism este deosebit de interesantă. El sublinia că între fenomenele de hipnoză și fantastic nu există nici o legătură, deoarece în vremea aceea metoda era studiată și aplicată de numeroși specialiști din întreaga lume, citînd, în acest sens, lucrările savanților Charcot, Richet, Bernheim și alții. Se arăta apoi că doctorul Antekirtt a cercetat respectivele opere și a aplicat, cu succes, hipnoza în mai multe cazuri. Considerînd întîmplările survenite după folosirea sugestiei ca neobișnuite, ieșite din comun, am solicitat avizul unui specialist. La întrebarea dacă asemenea experiențe pot fi socotite credibile sau nu, a răspuns dr. Paul Popescu-Neveanu, profesor la catedra de psihologie a Universității din București.

„Romanul *Mathias Sandorf* ilustrează faza de maturitate a creației verniene, accentele sociale fiind mai pronunțate. Se pare că schema povestirii este cea a lui Monte Cristo, aici însă substanța de idei și sentimente fiind mult mai consistentă. Personal, sînt bucuros de faptul că în această lucrare Jules Verne are și un filon de anticipație psihologică. Dacă ne gîndim la actualele lucrări științifico-fantastice, nu putem să nu recunoaștem că accentele încep să se deplaseze de la elementul tehnic la cel uman. Uneori, ți se pare că potențialul înfăptuirilor tehnice ajunge să-și dea întreaga măsură, dar la ordinea zilei continuă să rămînă eternul uman. Cum vor fi oamenii peste o mie sau zece mii de ani și în ce măsură știința va fi pusă în beneficiul nemijlocit al vieții omenești ? În *Mathias Sandorf* Jules Verne dovedește că posedă unele cunoștințe de yoga și este la curent cu experimentele hipnologilor contemporani lui, îndeosebi cu cele ale lui Charcot. De la acesta pornește o întreagă linie de interpretare în psihologie, linie legată de atestarea psihismului inconștient. Pierre Janet a continuat-o, iar Sigmund Freud a speculat-o co-

pios. S-a dovedit că o bolnavă aflată în stări de hipnoză își amintea de la o ședință la alta cele ce i se comunicau, dar nu putea reproduce în stare de trezie cele ce se întîmplau cu ea în stările de somn hipnotic. Există, deci, o memorie a inconștientului, relativ deosebită de cea a conștiinței. Totuși, precum se știe, subiecții sugestionați prin hipnoză ajung ca în starea de trezie să înfăptuiască comenzile în chip spontan și fără să-și dea seama de originea ordinelor pe care le execută. Pe atunci era foarte la modă o teorie asupra dedublării personalității. Mai tîrziu, lucrurile s-au mai clarificat, în sensul acceptării a două nivele de activitate psihică în cadrul unui sistem unic.

Dacă noi vrem să extragem din paginile lui Jules Verne un instructaj exact de hipnologie, desigur nu vom avea succes. Detaliile sînt estompate și absorbite în fantastic și expresivitate artistică ca și în ordinea tehnică sau mașinistă. Se știe totuși că în tehnică Jules Verne a fost un vizionar, întrucît a sugerat modele posibile, deplin confirmate ulterior. În materie de idei, paradoxal, Jules Verne este un realist. Deci dacă vom elimina detaliul sugestiei propagate pur ocular prin viguroase cîmpuri psihomagnetice de tip Mesmer și ne vom referi la posibilitatea sugestionării verbale a unui subiect aflat pe punctul de a trece în moarte clinică, nu vom putea să aducem obiecții serioase la ipoteza lui Jules Verne. În momentul de față fiind reconsiderate științific multe din practicile yoga, se admite că posibilitățile de autoreglaj ale organismului sînt prodigioase și pot fi mereu extinse, aceasta mai ales la un tînăr interiorizat și de o mare sensibilitate. Comanda hipnotică a făcut ca Petru Bathory să nu depășească stadiul morții clinice menținîndu-se, cîteva zile, la un nivel minimal de funcționare vegetativă a organismului. Ulterior, legătura fiind stabilită, devine plauzibilă și posibilitatea trecerii la reanimare, care astăzi se înfăptuiește curent cu ajutorul unor aparate foarte complicate de reactivare cardio-respiratorie. Repetăm, este o idee și nu o tehnică, care să confere siguranță rezolvării situației. Să nu ne grăbim însă cu negațiile, pentru că s-ar putea ca în viitorul apropiat știința tot mai practică și clinica a sugestiologiei să ne pună în postura de dogmatici. Tot așa, în relațiile dintre dotatul hipnotizor și borfașul fricos și slab de fire nu pot fi excluse actele perfect normale ale inducției hipnotice, ca și cele ale sugestiei de la distanță (telepatie),

de îndată ce contactele au fost stabilite. Ce-i drept, mai ales pentru această ultimă relație telepatică ar fi trebuit să existe o doză mai mare de exersare, pentru ca cel indus să devină un medium mai sigur. Dar atunci experimentul ar fi devenit plictisitor pentru cei ce parcurg paginile scrise de artistul ce adaptează știința la nevoile artei, fără a elimina orice grăunte de adevăr. În aceeași situație se află marii promotori contemporani de literatură științifico-fantastică (science-fiction) cînd se ocupă mai puțin de detalii tehnologice și mai mult de imagini și idei ce ilustrează expansivitatea geniului uman."

O EXPERIENȚĂ NEOBIȘNUITĂ. Concomitent cu interviul luat prof. univ. dr. Paul Popescu-Neveanu, un alt specialist, dr. Arcadie Percek, semnala un caz neobișnuit la prima vedere, care se baza pe practicile yoghiste. Se releva încă una din tainele inepuizabilelor forțe ale psihicului uman. Deși se cunoștea încă de multă vreme faptul că yoghiștii reușesc să supraviețuiască așa-numitei „îngropări de viu", datorită unui îndelungat și sistematic antrenament al forțelor interioare, senzaționalele situații nu fuseseră încă analizate de pe serioase poziții științifice. Acum prestigioasa revistă medicală „American Hearst Journal" relata cazul unui bătrîn indian cu numele de Satyamurti care a fost îngropat de viu, la cererea sa, într-o groapă de un metru și jumătate adîncime. După cum se preciza în datele experienței, groapa a fost săpată chiar în curtea unui institut medical care și-a asumat patronarea științifică a originalei cercetări. Ciudatul mormînt a fost acoperit cu pămînt, peste care s-a pus un strat de cărămizi consolidate cu mortar. Indianul era îmbrăcat doar într-o cămașă și a stat în fundul gropii timp de 7 zile, după care a fost scos la suprafață viu și nevătămat. În acest interval, datorită mijloacelor moderne de investigație și control au fost ținute sub o minuțioasă observație diversele funcții ale organismului, în special cele care țin de fiziologia inimii, encefalului și plămînilor. Ce s-a constatat ? Inima, în prima zi de la îngropare, a ajuns pînă la cifra incredibilă de 240 bătăi pe minut (în mod normal bate doar în jur de 75), pentru ca exact în a 29-a oră de la începutul experienței să apară pe traseul electrocardiografic cifra zero, ceea ce înseamnă din punct de vedere medical moarte clinică. Șase zile activitatea motorului

fundamental al corpului omenesc a fost întreruptă total și ea a fost reluată numai cu o jumătate de oră înainte de expirarea ultimei zile de experimentare. De asemenea, în prima zi de la dezgropare inima indianului a reintrat progresiv în parametri normali de funcționare, iar imediat după scoaterea la suprafață a individului, termometrul indica aproape 44 grade Celsius iar greutatea corpului prezenta un deficit de 4,5 kg. Oamenii de știință care au asistat la acest experiment singular au denumit cauza supraviețuirii sub pământ a celui îngropat de viu „stare de veghe hypometabolică a meditației yoghiste".

AVENTURILE UNUI BUCUREȘTEAN ÎNDRĂGOSTIT *

LADA MISTERIOASĂ. Pe la mijlocul lunii mai 1895 un corespondent al ziarului parizian „Secolul XX" lua primul contact cu frumosul oraș Tiflis. Venit pentru un voiaj de trei săptămîni în Georgia, Claudius Bombarnac plănuia să realizeze o serie de reportaje despre acel ținut îndepărtat de patria sa. Chiar în ziua sosirii a avut însă deziluzia să primească din partea redacției o telegramă prin care era solicitat să-și schimbe ruta. Trebuia să se îndrepte rapid spre portul Uzun-Ada, punct de plecare al noii căi de transport feroviar care lega Europa de Est cu Pekinul : „Marele transasiatic" inaugurat înainte cu șase săptămîni. Cotidianul solicita colaboratorului său reportaje, interviuri sau știri privitoare la întîmplările survenite pe parcursul îndelungatului traseu ce străbătea 6 000 de kilometri.

Cu regretul de a fi silit să-și abandoneze proiectele, reporterul a luat primul tren ce se îndrepta spre Baku, important port la Marea Caspică. Popasul i-a permis vizitarea și consemnarea monumentelor orașului, semnalînd cu acest prilej un fenomen considerat pe acele vremuri drept miraculos : erupția gazelor naturale. „Dorești un aparat de iluminat sau de încălzit instantaneu ? — nota Bombarnac în însemnările sale — nimic mai simplu : faci o gaură în acest sol, gazul iese la suprafață și ai lumina asigurată. Este un gazometru natural la îndemîna tuturor pungilor". În legătură cu prezența hidrocarburilor în zonă

* În original : *Claudius Bombarnac.*

va relata apoi un alt fapt ieşit din comun. De la Baku s-a îmbarcat pe pachebotul „Astara", care urma să-l transporte pe malul celălalt al Caspicei. Negăsind loc nici în salon nici în cabine, se plimba pe covertă fumînd. La un moment dat a aruncat peste bord restul ţigării aprinse. În aceeaşi clipă, valuri incandescente au înconjurat vasul. Ţiţeiul existent pe suprafaţa apei a luat foc şi numai datorită ingeniozităţii pilotului, — care a schimbat brusc direcţia, — nava a reuşit să scape de incendiu...

Întrucît călătoria pe mare urma să dureze aproape 24 de ore, Bombarnac a căutat un loc mai adăpostit unde să se odihnească. Printre numeroasele bagaje îngrămădite pe punte a observat o ladă mare, care putea servi drept paravan împotriva vîntului rece ce începuse să bată în rafale. Curios din fire, s-a apropiat de voluminosul colet şi a început să-l studieze. Era înalt de 1,80 m şi lat de un metru. Inscripţiile de pe pereţi informau că este vorba de un transport de oglinzi şi-i avertizau pe hamali să-l mînuiască cu grijă. Conform adresei scrise pe ambalaj, coletul trebuia să ajungă la domnişoara Zinca Klork, din Pekin, strada Cha-Coua. Numele destinatarei l-a îndemnat pe ziarist să presupună că este vorba de o românCă.

Seara, pe puntea pustie a „Astarei", Bombarnac face o descoperire surprinzătoare. Sprijinit cu capul de un perete al balotului încerca să adoarmă. Un foşnet bizar l-a trezit din toropeală. A ascultat atent şi i s-a părut că aude un sforăit foarte aproape de el. La început a crezut că un alt pasager s-a introdus sub prelată, însă la lumina slabă de pe covertă n-a văzut pe nimeni. Bănuind că a visat, s-a culcat din nou. N-au trecut însă decît cîteva clipe şi sforăitul a reînceput. Nu mai avea acum nici o îndoială că zgomotul provenea din interiorul lăzii destinate românCei. Un animal, desigur, se află în acel colet, şi-a spus reporterul. Dar ce fel de animal ? Un cîine, o pisică ? Pentru ce s-ar ascunde astfel un patruped domestic ? Mai degrabă vreun animal sălbatic, o panteră, un tigru sau un leu... Făcînd şi alte presupuneri de acest fel, ziaristul îşi imagina cu plăcere articolul senzaţional pe care ar putea să-l trimită redacţiei dacă fiara ar izbuti să iasă din originala cuşcă. S-ar stîrni o panică de nedescris şi ar avea un subiect cu adevărat „gras", cum se spunea în argoul gazetăresc...

OMUL-COLET. Recitind adresa romăncei, Claudius Bombarnac și-a continuat monologul interior astfel : de ce i s-a trimis, oare, frumoasei domnișoare, pentru că trebuie să fie frumoasă acea romăncă, un animal sălbatic închis într-o ladă cu oglinzi ? Dar, fiara, indiferent ce era, avea nevoie de mîncare și băutură ; or, pe parcursul celor 13 zile de drum ar fi murit de inaniție, dacă nu ar fi alimentată, sau nu părăsea adăpostul... Toate acestea îi treceau prin cap și tot gîndindu-se, toropit de oboseală, s-a acoperit cu prelata și a adormit profund. Spre orele 3 dimineața s-a trezit și a observat că încă nu s-a luminat de zi. A început să se plimbe pe punte, apoi s-a întins din nou lîngă ladă și a încercat să adoarmă. Dar misterul ce plana asupra conținutului coletului de lîngă el nu-i dădea pace. Pe neașteptate a auzit un strănut pe jumătate înăbușit. Nu mai era nici un dubiu : un animal, oricare ar fi el, nu putea scoate un asemenea sunet... Deci o ființă umană era ascunsă acolo spre a fi transportată fraudulos ? Bărbat, femeie ?... Acum nu mai putea dormi deloc și singura lui dorință era să găsească o modalitate pentru a comunica cu cel ce voia să-și tăinuiască prezența...

În ziua următoare vaporul a ancorat la destinație și reporterul a coborît pe mal. Marele transasiatic era în gară cu vagoanele sale noi, care sclipeau în bătaia soarelui. Avea restaurant și două furgoane de bagaje, iar pasarelele înlesneau pasagerilor circulația pe toată lungimea trenului. Claudius Bombarnac s-a îndreptat spre chei, pentru a vedea ce s-a întîmplat cu lada. Era debarcată și a putut s-o examineze din nou. Fiecare perete conținea mici orificii pentru aerisire, iar unul era divizat în două panouri glisante, permițînd celui închis să părăsească la nevoie ascunzătoarea. Un grup de hamali au urcat coletul pe un căruț și apoi l-au așezat cu multă grijă într-unul din vagoanele cu bagaje.

După ce ziaristul a făcut cunoștință cu noii săi tovarăși de drum pe care îi va descrie în însemnările sale, garnitura feroviară și-a început traseul cu viteza de 50 de kilometri pe oră străbătînd zone pitorești, care vor permite lui Bombarnac nenumărate observații cu caracter istoric, geografic, arhitectonic sau etnografic.

Seara, toată lumea s-a culcat, numai reporterul a rămas treaz dorind să aștepte momentul potrivit pentru a lua contact cu pasagerul clandestin. Și-a amintit atunci de

cazuri asemănătoare, care au făcut vîlvă în multe țări europene. Astfel, între anii 1889—1892 croitorul austriac Herman Zeitung a reușit să parcurgă distanțele dintre Viena și Paris, de la Amsterdam la Bruxelles și de la Anvers la Cristiania ascuns într-o ladă, iar tinerii căsătoriți Erres și Flora Anglora au traversat în același mod Spania și Franța. Presa vremii a publicat numeroase reportaje despre ingeniozitatea originalilor călători care au reușit să înșele vigilența organelor feroviare din țările respective...

Pe la orele 11 noaptea, cînd mai erau două ceasuri pînă la oprirea trenului într-o stație, Bombarnac a ieșit încet pe culoar și s-a furișat spre furgon. A deschis cu precauție ușa vagonului și, cu toată obscuritatea din interior, s-a orientat căutînd cu picioarele și mîinile pînă cînd a identificat lada. S-a aplecat, a pus urechea pe peretele acesteia și a încercat să audă respirația prizonierului. N-a recepționat nimic și l-a cuprins teama că toate speranțele lui se spulberau. Să fi visat, oare, sforăitul și strănutul ? Dacă nimeni nu se ascundea acolo și nu erau decît oglinzile domnișoarei Zinca ? Gîndurile pesimiste s-au spulberat cînd a surprins o mișcare înăuntrul coletului. I-a ajuns la ureche o mică țăcănitură și imediat raze palide au răzbătut prin crăpăturile de aerisire. Dacă s-a putut înșela în primele momente, acum era sigur de existența unui om acolo. L-a cuprins o mare emoție și a așteptat. S-a scurs un minut, dar nimic nu-l îndreptățea să creadă că necunoscutul va încerca să iasă... Din precauție, n-a intervenit. Apoi i-a venit ideea să profite de lumină. Și-a pus ochiul la una din găurele... Un bărbat stătea ascuns. Un individ căruia îi distingea perfect trăsăturile. Să fi avut 25—26 de ani. Cu barba lui neagră, se dovedea a fi un [illegible]rat tip de român, ceea ce îi confirma părerile despre [illegible]pondenta sa din Pekin. Avea o privire blîndă, dar plină de energie, caracteristică ce explica temerara acțiune de a se lăsa expediat într-o ladă pe un asemenea traseu. În orice caz nu arăta ca un răufăcător. Bombarnac se gîndi că nu are nici un interes să-l trădeze ; îl va asigura de discreția sa, ba mai mult, îl va ajuta în cazul cînd va fi descoperit...

Dar ce făcea românul în acel moment ? Ținea pe genunchi o cutie de conserve și mînca liniștit la lumina lămpii sale cu petrol. Nu-i lipseau biscuiții, iar într-un

raft mic erau cîteva sticle pline. O cuvertură şi o haină îmblănită atîrnau pe pereţi. Stătea ca un melc în cochilia sa. În acest mod economisea mia de franci cît l-ar fi costat călătoria de la Tiflis la Pekin la clasa a doua ; înşela Compania de cale ferată şi putea fi aspru pedepsit. Pe parcurs, desigur că ieşea din adăpost spre a se plimba prin interiorul furgonului sau se aventura noaptea pe culoarul trenului...

Gazetarul ezita. Nu ştia cum să procedeze spre a comunica într-un fel cu acel tînăr. Ar fi vrut să bată încet în perete, dar se temea că sărmanul băiat se va speria cînd îşi va da seama că secretul lui a fost descoperit. Dorea să-l întrebe cine este, de unde vine, pentru că ştia unde merge. O curiozitate de neînfrînt l-a cuprins şi trebuia neapărat să şi-o satisfacă. Se gîndea să-i spună că este francez, *deoarece ştia că un român nu ignoră niciodată faptul că poate să aibă oricînd încredere într-un francez.* (subl.n.) Îi va oferi serviciile sale şi-i va propune să-i îndulcească rigorile claustrării. De asemenea, i-ar putea completa insuficientele provizii prin alimente proaspete. Da ! Captivul de bunăvoie nu va regreta vizitele lui şi nu trebuia să-i fie frică de o eventuală imprudenţă. Încurajat de propriile reflexii, a bătut discret în perete. Lumina s-a stins brusc iar tînărul ascuns şi-a oprit respiraţia. Redactorul a încercat să-l liniştească şi l-a rugat să deschidă panoul. Ar fi vrut să-i mai spună ceva, însă puternice zguduituri ale trenului l-au obligat să-şi întrerupă intenţia. Vagoanele s-au oprit tamponîndu-se şi s-au auzit strigăte. Spre a nu fi surprins de cineva, Bombarnac a ieşit repede din furgon. Treziţi din somn, pasagerii au aflat că fusese călcată o cămilă...

ISTEŢUL BUCUREŞTEAN. Dacă n-ar fi fost nenorocita de cămilă, l-ar fi cunoscut pe ciudatul călător. Ar fi vorbit cu el, i-ar fi aflat povestea vieţii şi s-ar fi despărţit ca doi buni prieteni. Desigur că acum românul era îngrijorat pentru că se ştia descoperit de cineva care îi putea dezvălui secretul. Se aştepta să fie predat în gara următoare şi astfel domnişoara Zinca va avea o mare deziluzie... Da ! Trebuia să-l liniştească chiar în noaptea aceea. Absorbit de gînduri gazetarul a coborît pe peron la prima staţie, s-a plimbat prin faţa furgonului, dar n-a intrat spre a nu fi observat. Către orele 3 dimineaţa au ajuns la Aşkhabad.

Ca de obicei, șeful de tren și-a făcut rondul de control, iar Bombarnac își închipuia cît de speriat va fi românul în timpul deselor treceri pe lîngă lada lui...

În localitatea Duhak, a fost atașat la tren un vagon închis și plumbuit escortat de șase soldați. Transporta spre Pekin rămășițele pămîntești ale unui important personaj, un mandarin. După ce garnitura feroviară a străbătut un șir de așezări cu numeroase grădini în jurul caselor, cu multe turme de oi și cirezi de boi, la orele 1 după amiază erau la Merv, la 822 de kilometri depărtare de Uzun-Ada. Staționarea îndelungată a permis călătorilor să viziteze orașul, să admire străzi și bulevarde frumoase, monumente și magazine. În timpul mesei, Claudius Bombarnac a aflat numele mandarinului decedat și a telegrafiat redacției vestea.

Din nou la drum. Seara era întunecoasă încît nu se putea zări aproape nimic prin ferestre. Încet-încet, pasagerii au adormit. Doar reporterul nu avea somn : medita din nou la situația românului. Dorea să-l revadă, nu numai pentru a-și satisface curiozitatea, ci mai mult pentru a-i îndepărta temerile. Altfel risca să nu-l mai găsească. Terorizat de descoperirea ascunzătorii sale ar fi putut coborî într-o gară spre a i se pierde urma... Bombarnac aștepta cu nerăbdare ca trenul să oprească în stația Thardjui, la orele 2 și 27 de minute dimineața. Acolo Transasiaticul stătea 15 minute și, după aceea, voia să se strecoare în vagonul de bagaje. Timpul trecea greu și spre a nu adormi se plimba pe culoar. În fine, a coborît pe peron. A avut surpriza să vadă cum pe ușa furgonului ieșea un om care se îndrepta spre clădirea gării luminîndu-și calea cu o mică lampă cu petrol. Nu putea fi decît românul, numai el ! De ce făcea acea periculoasă escapadă ? Poate pentru a-și reînnoi proviziile... Nu cumva avea intenția să fugă ? Ar fi putut să-l împiedice, să-i promită ajutorul, i-ar fi vorbit în franceză, în engleză, în germană, în rusă spunîndu-i că-i este prieten și că poate conta pe discreția lui, că nu vrea să-l trădeze, că-i va aduce alimente și să nu uite că domnișoara Zinca, evident cea mai frumoasă româncă, îl așteaptă la Pekin... Dar, nu ! Nu s-a îndepărtat prea mult. Românul voia, desigur, să-și dezmorțească doar picioarele după prizonieratul de 60 de ore. Era un bărbat de talie mijlocie, cu mișcări sigure, îmbrăcat cu vestă, pantaloni strînși cu o centură iar pe cap avea o

caschetă. S-a plimbat puțin și s-a urcat din nou în vagon. După această întîmplare reporterul și-a amînat întîlnirea cu temerarul său erou pentru altă ocazie.

Către orele 5 dimineața, garnitura a traversat podul de peste fluviul Amu-Daria și a intrat în Bukhara, prilej pentru descrierea pitorescului oraș bogat în palate și monumente. Bombarnac a participat, în continuare, la o discuție interesantă cu privire la modul de călătorie al oamenilor în viitor. Dacă atunci se putea merge cu trenul de la Tiflis la Pekin, ziaristul își imagina că nepoții celor de față vor putea voiaja direct din Asia pînă în sudul Africii, datorită racordării Transasiaticului cu Transafricanul. Cînd Asia va fi legată printr-o cale ferată cu Africa, voiajorii vor lua trenul din Rusia și garniturile vor străbate Italia, Franța și Spania fără a schimba mijlocul de locomoție. În ce privește strîmtoarea Gibraltar, un tunel lung de 15 kilometri o va lega de Africa, deoarece atunci nimeni nu se va opune, așa cum se întîmpla cu tunelul proiectat între Calais și Douvres... În acel fel oamenii se vor urca în vagon pe malul Caspicei, vor ajunge la Pekin și de la Pekin vor coborî la Capul Bunei Speranțe fără transbordare...

SECRETUL CĂLĂTORULUI CLANDESTIN. Oprirea trenului la Samarkand a oferit pasagerilor un nou moment turistic. Bazarul, moscheile, mormîntul lui Tamerlan, străzile comerciale ale vechiului oraș au fost descrise de Bombarnac cu vervă și competență. Urcat în garnitura de tren reporterul considera că a sosit vremea să afle secretul „omului-colet". Cerul era acoperit, luna nu se vedea, ploaia amenința să cadă, deci avea toate condițiile spre a intra nevăzut în vagonul de bagaje. Era curios să afle cît mai repede informații despre domnișoara Zinca, să știe de unde vine românul, pentru ce pleacă la Pekin, cauzele care l-au determinat să folosească acel mijloc de transport, vîrsta și profesiunea, locul de naștere, ce a făcut mai înainte, ce speră să facă în viitor... În sfîrșit, tot ce putea fi necesar pentru a scrie un reportaj bun...

Aproape de miezul nopții a pătruns în întunericul furgonului. Nici un jet de lumină nu se strecura prin pereții lăzii. S-a apropiat încet, și-a lipit urechea de balot și a încercat să asculte. Nu se auzea respirația celui închis acolo. Să fi venit prea tîrziu ? Dacă tînărul a coborît în

vreo gară fără să-l fi observat ? A tresărit bucuros cînd, în sfîrșit, a perceput răsuflarea sacadată a unui om care dormea. A bătut ușor în perete, apoi mai tare, dar n-a primit nici un răspuns. În schimb, i s-a părut că ușorul zgomot din interior a devenit mai puțin accentuat decît înainte. A izbit din nou scîndura. Ca ripostă, a urmat o mișcare de surpriză și teamă a călătorului clandestin. I-a cerut imperios să deschidă, dar n-a observat nici o mișcare. A repetat rugămintea, adăugînd că-i este prieten și nu vrea să-i facă nici un rău. Speriat, probabil, de insistențele lui Bombarnac, omul din colet a aprins un chibrit și o lumină slabă radia din ladă. Acum redactorul îl putea privi prin găurelele din perete. Avea figura descompusă și ochii înspăimîntați. Era încă sub influența somnului și nu știa dacă doarme sau visează. Sărmanul stătea nemișcat, deși avea aerul ceva mai puțin tulburat cînd a văzut că cel ce-i cunoaște secretul îl asigura că va încerca să-i fie de folos și nu-l va trăda. Situația s-a schimbat brusc cînd reporterul i-a spus că este francez și știe că vorbește cu un român... Vestea i-a dat curaj românului, care și-a dezlegat limba. După ce i-a răspuns, tot în limba franceză, a împins panoul și atunci s-a înfiripat prima conversație între cei doi proaspeți cunoscuți.

Cînd și-a dat seama că e în siguranță, că poate conta pe sprijinul celuilalt, românul i-a strîns mîinile cu putere și l-a rugat din inimă să nu-i dezvăluie secretul. Reporterul i-a povestit că ziarele franceze au mai ajutat cîțiva călători clandestini care, ca și el, s-au ascuns într-o ladă. Mai mult, au deschis și liste de subscripție în favoarea lor. Cum și el era gazetar francez, nu putea proceda altfel decît colegii săi. Relatarea ziaristului, care voiaja și el spre Pekin și se oferea să-l ajute oricînd, l-a impresionat pe cel ce se ascundea de feroviari și pe figura lui a apărut, în sfîrșit, zîmbetul. Se bucura de norocul avut și a început să-i răspundă la toate întrebările. Se numea Kinko, era român, originar din București și vorbea bine franceza deoarece a locuit patru ani în Franța, unde a fost ucenic la un tapițer din Paris, în cartierul Saint-Antoine. Reîntors în capitala României, a stat acolo pînă în ziua cînd n-a mai putut rezista dorinței de a-și revedea iubita, pe logodnica lui, Zinca, care era la Pekin. O cunoscuse pe încîntătoarea fată la Paris, unde era modistă. S-a bucurat enorm

cu prilejul revenirii ei la București, dar dragostea lor nu s-a putut împlini, pentru că peste puțin timp patronii au trimis-o în capitala Chinei spre a conduce acolo o casă de mode. Trecuse un an de la despărțire, dorul îl mistuia, nu mai știa ce să mai facă. O veste primită în urmă cu trei săptămîni de la ființa dragă l-a înseninat. Îi sugera să vină și el acolo, unde ar putea găsi de lucru și s-ar căsători. Rîndurile iubitei l-au hotărît să treacă la acțiune. N-avea decît puțini bani și i-a venit ideea să călătorească în acel mod. A cumpărat o ladă, cîteva provizii, iar un prieten l-a ajutat să expedieze coletul. Știa că drumul costă o mie de franci și voia să restituie suma Companiei căilor ferate, atunci cînd va avea bani. I-a scris logodnicei și a prevenit-o că balotul va fi expediat pe adresa ei. Acum aștepta să ajungă mai repede la destinație și s-o revadă pe scumpa lui Zinca...

Bombarnac era încîntat de cele auzite. Reușise în cele din urmă să intre în posesia tuturor informațiilor despre senzaționala călătorie. I-a promis lui Kinko că va face tot ce-i va sta în putință pentru ca el să izbutească să-și îmbrățișeze aleasa inimii. În fața efuziunilor de mulțumire, a răspuns că, într-un fel, românul se achitase de orice obligație : datorită lui va putea povesti cititorilor despre omul transformat în colet pe ruta Tiflis-Pekin. I-a citat, chiar, cîteva titluri la care se gîndea pentru reportajele lui : „Un îndrăgostit ascuns într-o ladă", „Zinca și Kinko", „1500 de leghe de-a lungul Asiei Centrale într-un furgon de bagaje" etc. Românul a zîmbit și l-a rugat să nu se grăbească cu trimiterea veștilor despre el, lucru imediat acceptat de reporter, deoarece nu avea încă interes sa divulge inedita întîmplare. Discuția a continuat vreme îndelungată, Kinko întrebîndu-l cum a descoperit ascunzătoarea lui. Așa a aflat omul-colet că a fost „trădat" de sforăitul și strănutul său încă de pe timpul cînd era pe pachebot. A rîs cînd reporterul i-a recapitulat fantasticul său gînd despre ascunderea în ladă a unui animal, poate chiar sălbatic. La rîndul lui, excentricul călător i-a dezvăluit dificilele clipe prin care a trecut în ultimele două nopți. Mai ales de atunci cînd a auzit lovitura în perete și a înțeles că a fost descoperit de cineva. L-a cuprins o panică de nedescris ; se vedea deja predat agenților poliției, închis în primul oraș unde va opri trenul, iar pe mica lui Zinca și-o închipuia așteptîndu-l în zadar... Dacă s-ar fi întîmplat așa, niciodată

n-ar mai fi putut s-o revadă : doar să fi întreprins lungul traseu pe jos... Dezolat de momentele de spaimă provocate, ziaristul l-a asigurat din nou că şansele de a ajunge la destinaţie au crescut, deoarece acum avea un bun prieten.

Venise clipa cunoaşterii modului cum era instalat în ladă românul. În interior era un scaun, sub el cîteva modeste provizii închise într-o cutie, iar într-un cui se găseau cuvertura, haina şi mica lampă. A avut norocul ca balotul să fie plasat exact aşa cum indicau inscripţiile de pe el, altfel nu l-ar fi putut părăsi. În fiecare noapte se plimba prin interiorul vagonului. O singură dată s-a dat jos din tren pe peronul unei gări ; era staţia unde a fost văzut de Bombarnac, care a crezut că vrea să fugă. Pe viitor, reporterul l-a avertizat asupra pericolului de a mai face o asemenea escapadă ; putea fi oricînd descoperit de agenţii poliţiei sau de cei de la căile ferate. În final, ca urmare a promisiunii de a-i reînnoi proviziile de cîte ori va avea nevoie, drept mulţumire, românul l-a invitat la căsătoria sa cu frumoasa Zinca. Şi-au strîns amical mîinile şi în timp ce Bombarnac a plecat, tînărul a reintrat în adăpostul său şi a stins lumina...

TAINA VAGONULUI FUNERAR. Transasiaticul a făcut o escală de cîteva ore la Taşkent, apoi şi-a continuat drumul spre podişul Pamirului. Retras în compartimentul său, ziaristul se gîndea mereu la romanul de dragoste al lui Kinko şi spera ca la noapte să-i poată duce alimente. La orele 3 după amiază trenul intra în staţia Khodjent, într-o regiune fertilă, plină de verdeaţă. Timpul era foarte călduros, deşi oraşul era protejat de un masiv muntos. Pînă la Kokhan garnitura feroviară n-a mai oprit şi au ajuns acolo seara tîrziu. Majoritatea pasagerilor instalaţi în vagoanele de dormit n-au coborît. Bombarnac s-a dat jos, s-a îndreptat cu numeroase precauţii către bufetul din gară, nevoind să se întîlnească cu cineva cunoscut. Dacă l-ar fi văzut întorcîndu-se cu provizii s-ar fi mirat, deoarece în restaurantul trenului putea găsi de toate. A luat friptură, pîine şi o sticlă de votcă şi s-a urcat pe platforma furgonului. Bunătăţile aduse l-au bucurat, firesc, pe captiv. Au discutat apoi îndelung despre viitoarele etape ale drumului şi, mai ales, despre clipa fericită cînd vor ajunge la destinaţie...

Apropierea de poalele platoului Pamir a prilejuit ziaristului o erudită descriere a „Acoperişului lumii", una

dintre cele mai interesante regiuni ale Asiei Centrale. Constructorii căii ferate au fost obligați să învingă numeroasele obstacole naturale ridicînd un impresionant număr de viaducte, poduri și tunele. Din fuga trenului se vedeau cabane, unde localnicii duceau o existență solitară împreună cu familiile lor. Erau crescători de animale : aveau cai, turme de iaci și oi de rasă mică. În ceea ce privește fauna, aceasta era extrem de variată și bogată, printre sălbăticiuni numărîndu-se panterele, ursii și lupii. Atît de răspîndite erau panterele încît într-o după-amiază unul din pasageri a împușcat o asemenea fiară în momentul cînd aceasta se apropia de vagonul în care se afla el...

S-au scurs patru zile de la plecarea din Uzun-Ada și trenul lăsase în urmă 2300 de kilometri. Pe la orele 1 dimineața cobora pantele unui platou, cînd țipete violente i-au trezit din somn pe călători. Frînele au strîns roțile ca un clește și s-au oprit. Ce se întîmplase ? Din cauza unei bare care s-a rupt s-au desprins două vagoane : cel funerar și un furgon. Alarma a fost dată de soldații care păzeau rămășițele pămîntești ale mandarinului. Abia în zori, după multe manevre, au fost legate din nou de garnitură.

În orașul Kachgar, important centru de trafic, pasagerii au fost obligați să prezinte actele de identitate. Astfel s-a aflat că cel care se numea Faruskiar era administratorul Companiei feroviare de care aparținea Transasiaticul. Tot atunci a fost modificată alcătuirea trenului și s-a făcut un control riguros. Asistînd la aceste schimbări, Claudius Bombarnac se temea ca nu cumva să fi fost mutată lada unde era ascuns prietenul său român. Bănuia că n-a fost descoperit, — o asemenea noutate s-ar fi răspîndit imediat, — dar nu știa dacă coletul n-a fost întors, tăindu-i-se prizonierului orice posibilitate de a ieși din el. I-a văzut pe funcționari părăsind furgonul și tare ar fi vrut să arunce măcar o privire în interiorul acestuia. Dar risca prea mult și a renunțat. Esențialul era că noul său amic n-a fost prins în flagrant delict... Înainte de a reintra în vagon a asistat la schimbarea gărzii onorifice pentru decedatul mandriar cu un grup de 20 de soldați conduși de un ofițer. Era un fapt semnificativ, mai ales că la festivitate a participat și administratorul Faruskiar. După toate probabilitățile trebuia să fie vorba de un personaj marcant, dacă i se acorda asemenea cinstire...

Retras în cușeta sa ziaristul medita neliniștit. Timpul trecea și în carnetul său de notițe nu reușise să consemneze nici un incident important pe care să-l aducă la cunoștința cititorilor „Secolului XX". Chiar Kinko, în care își pusese atîtea speranțe, se părea că va ajunge la Pekin fără dificultăți și se va căsători cu Zinca. Trebuia să întreprindă ceva pentru a afla noutăți. Se gîndea să intre în relații de prietenie cu Faruskiar, mai ales că acesta l-ar fi putut ajuta, în cazul cînd frauda românului ar fi fost dezvăluită...

Trenul mergea cu viteză moderată. La orizont se profilau masivii platoului Pamir, priveliștile fiind din ce în ce mai interesante. Reporterul trecea din vagon în vagon sau stătea pe culoare. Se uita pe fereastră și privea înfricoșătoarea junglă prin care i s-a spus că mișună tigrii. Un atac al temutelor fiare i-ar fi oferit subiectul unor reportaje senzaționale. Se închipuia scriind titlurile foiletoanelor transmise ziarului : „Teribila catastrofă", „Un tren atacat de tigri", „Un copil devorat sub ochii mamei sale". Dar sîngeroasele feline nu numai că nu voiau să-i dea satisfacție, dar nici nu se arătau...

Era noapte, mai aveau să parcurgă 350 de kilometri pînă în stația Khotan, deci se putea strecura în furgonul de lîngă locomotivă. Vizitînd vagonul de bagaje a putut să constate că lada era în aceeași poziție. N-a vrut să-l trezească pe Kinko și l-a lăsat să viseze la adorabila lui blondă...

COMOARA DIN TREN. Străbăteau o zonă situată la altitudinea de 1200 de metri. Cînd au ajuns dimineața în gara amintită i s-a înmînat o telegramă din partea redacției. Scurtul mesaj conținea o veste neașteptată : o dezmințire și în același timp o mustrare. I se comunica că vagonul plumbuit nu adăpostea osemintele unui mandarin ci aur și pietre prețioase în valoare de 15 milioane de franci. Informația respectivă apăruse în ziarele pariziene încă în urmă cu o săptămînă și i se atrăgea atenția ca pe viitor să nu mai transmită decît știri verificate. Lovitura primită pe plan profesional pentru gafa de a-și fi dezinformat cititorii era umbrită de uluitoarea noutate : prezența unei comori în preajma lor. Lectura depeșei l-a surprins atît de mult încît, fără să-și dea seama, a exclamat : „Milioane...

În pretinsul vagon mortuar sînt închise milioane !“ Imprudenta frază a dezvăluit tuturor celor de față secretul tezaurului și faptul a dat loc la numeroase comentarii. De aceea era însoțit de atîția oameni înarmați... Greșeala comisă, vestea incredibilă că ziarele din Paris cunoșteau mai bine situația decît el care călătorea cu Transasiaticul, erau umilitoare pentru amorul propriu al cronicarului. Acum și-a dat seama de adevărata misiune a lui Faruskiar, administratorul Companiei. Înțelegea de ce acesta a fost atît de neliniștit cînd s-a rupt bara și a insistat energic pentru readucerea urgentă a vagoanelor detașate. De asemenea, își explica și motivul întăririi gărzii. Urmau să străbată 2000 de kilometri prin deșertul Gobi și se zvonea că în regiune și-a făcut apariția o temută căpetenie de bandiți. Pe culoare călătorii discutau cu aprindere noua situație. Unii preferau să voiajeze în tovărășia unor milioane decît a unui cadavru, fie chiar acela al unui important personaj, alții subliniau că transportul unei comori atrăgea primejdii pentru securitatea lor...

Din gara Keria se observau înălțimile masivului Karakorum, căruia cartografii îi atribuiau altitudinea de 8 000 de metri. La picioarele acestuia se întindea Kașmirul. Acolo se detașa din podișul Pamir enormul lanț muntos al Himalaiei, care domina cu cele mai înalte piscuri din lume. Pe la orele 5 seara, în stația Nia, corespondentul s-a aprovizionat la bufet. Urcat în tren, a fost surprins de rugămintea adresată de unul dintre pasageri. Cu aerul unui negustor care trata o afacere, i-a solicitat să devină martor la căsătoria sa. Ceremonia urma să se efectueze în vagonul-restaurant, a doua zi dimineață. Iată, deci, că și un eveniment matrimonial se va petrece pe parcursul drumului !

În seara aceea Bombarnac și-a făcut plimbarea obișnuită pînă la vagonul ce transporta tezaurul străjuit de soldați, apoi s-a dus să se culce. Spre ora 1 dimineața l-a vizitat pe Kinko și i-a dat alimentele cumpărate. Prietenul său era vesel pentru că a străbătut o mare parte din drum fără neplăceri și se apropia clipa mult dorită a întîlnirii cu iubita lui. Mai în glumă, mai în serios, i-a spus redactorului că de-abia așteaptă să scape din acel prizonierat benevol, deoarece se gîndește că dacă va mai sta mult timp în ladă se va îngrășa. Francezul, la rîndul lui, i-a povestit despre originalul mariaj care se va celebra în tren. Ves-

tea a fost primită de Kinko cu suspine, — se gîndea că mai sînt şi îndrăgostiţi norocoşi care nu mai trebuie să aştepte sosirea la Pekin.

ATACUL BANDIŢILOR. Reîntors în cuşeta lui, Bombarnac s-a culcat. Spre ziuă s-a trezit datorită unui coşmar. Se făcea că un grup de bandiţi ar fi atacat Transasiaticul pentru a pune mîna pe comoară. Vagonul a fost deschis şi jefuit, cu toate că aurul şi pietrele preţioase au fost apărate cu disperare de ostaşi. Cît despre călători, nu-şi mai aducea aminte ce s-a petrecut cu ei. Dealtfel, după puţin timp a uitat aproape complet cele visate. Şi-a făcut turul obişnuit parcurgînd platformele şi în jurul orei 9 s-a îndreptat spre vagonul-restaurant.

Majoritatea celor preveniţi despre ceremonie erau de acum prezenţi. Trenul înainta în plin deşert şi timp de 20 de leghe nu urma să întîlnească nici o gară. Se pregăteau de festivitate, cînd ţipete puternice s-au auzit din direcţia locomotivei. Frînele au intrat brusc în acţiune, vagoanele s-au tamponat şi s-au oprit în mijlocul unui nor de nisip. Oamenii şi întregul mobilier au fost răsturnaţi de şocurile zguduiturilor urmate de o zăpăceală indescriptibilă, însoţită de vaiete şi gemete. Pasagerii mai mult sau mai puţin răniţi au coborît în mare grabă. Fiecare vorbea în limba lui, fiecare era speriat. Privelişte a era dezolantă : traversele din faţa locomotivei fuseseră smulse pe o lungime de circa o sută de metri, iar maşina deraiase lîngă o movilă de nisip. Faruskiar şi cîţiva subalterni stăteau de pază cu un revolver într-o mînă şi un pumnal în cealaltă, pregătiţi să răspundă oricărui atac. Pentru toţi era clar că s-a pus la cale o acţiune criminală care urmărea jefuirea tezaurului. Trebuiau să se pregătească pentru orice eventualitate. Alături de cei 20 de soldaţi care păzeau vagonul plumbuit li s-au distribuit arme la 30 de bărbaţi.

După o sută de paşi au apărut curînd din hăţişurile din dreapta vreo 60 de bandiţi care scoteau strigăte înfiorătoare. Ah, se gîndea ziaristul, căutam incidente, accidente, impresii de călătorie cît mai atractive ! Iată că acum le am cu prisosinţă. Sper că spre onoarea reporterului şi gloria ziarului „Secolul XX" voi reuşi să descriu exact ce se va întîmpla aici, cu singura condiţie de a scăpa teafăr din această bătălie...

Într-adevăr, crîncena luptă a fost relatată cu lux de amănunte. Banditii și-au descărcat armele și apoi învîrtindu-le deasupra capetelor s-au aruncat în înfruntare băgînd groaza în toți. În timp ce soldații, feroviarii și pasagerii trăgeau din toate părțile împotriva asediatorilor, Faruskiar s-a precipitat spre ei înconjurat de oamenii săi. În ambele tabere erau morți și răniți. Încleștarea dura de douăsprezece minute și atacatorii întîmpinau o dîrză rezistență. Grupul condus de administratorul Companiei s-a îndreptat spre vagonul prețios, unde cîțiva oșteni și ofițerul căzuseră la datorie. În situația grea în care s-au aflat cei ce apărau trenul, curajul lui Faruskiar a hotărît soarta luptei. Cînd a terminat gloanțele, s-a avîntat cu pumnalul în mînă printre răufăcători și, ajuns în fața căpeteniei acestora, l-a ucis. Lipsiți de șeful lor, banditii au dat bir cu fugiții...

Victoria i-a costat scump pe călători și oamenii ce însoțeau garnitura feroviară : trei morți și numeroși răniți. Cei ce aveau leziuni au fost pansați de un medic, urmînd ca morții să fie înhumați în primul oraș întîlnit pe parcurs. Cît privește situația Transasiaticului, nu puteau primi ajutoare decît fie de la stația de unde au plecat, fie de la cea care urma. Neavînd posibilitate să înștiințeze despre cele întîmplate, s-au sfătuit și au hotărît să repună cu propriile lor forțe locomotiva pe șine. Din fericire, aveau uneltele necesare, astfel că după cîteva ore de trudă tenderul și mașina au revenit la locul lor. Apoi au așezat în mod provizoriu traversele. Curios să afle dacă Kinko a scăpat teafăr, reporterul a profitat de faptul că toată lumea era ocupată și a intrat în vagonul de bagaje. Prietenul lui era sănătos și stătea cuminte în colet ; își dăduse seama că altfel riscă să fie descoperit. Bombarnac i-a explicat cele petrecute și i-a recomandat să nu părăsească cîtva timp ascunzătoarea.

După o întîrziere de 30 de ore trenul și-a reluat traseul. Călătoria revenind la normal, și-au adus aminte cu toții de cununia întreruptă atît de dramatic. Originalul mariaj s-a desfășurat tot dimineața, în plină fugă a garniturii...

Atacul banditesc constituia subiectul preferat al tuturor. Într-un grup în care se afla și Claudius Bombarnac a apărut și eroul care hotărîse soarta bătăliei. Simpatizat de reporter, Faruskiar a fost descris ca un om încîntător;

instruit și spiritual, — personajul cel mai nimerit pentru un interviu...

Ziua a trecut fără alte incidente. Doar un baron german, care făcea înconjurul lumii, s-a plîns de încetineala cu care înaintau. Se temea că va pierde vaporul care trebuia să-l ducă în Japonia, unul din punctele înscrise în traseu. Cînd au ajuns în gara Su-Ciu ziaristul a fugit la poștă. În telegrama transmisă la Paris anunța atacul banditesc săvîrșit împotriva trenului în care călătorea, menționînd totodată eroismul pasagerilor și, mai ales, curajul deosebit al lui Faruskiar, omul care salvase comoara. De data aceasta Bombarnac era convins că nu va mai risca o admonestare ; fusese doar martor ocular și chiar participant la teribila luptă... După ce și-a îndeplinit misiunea a plecat să viziteze orașul, situat în preajma marelui zid chinezesc. A admirat gigantica operă arhitectonică ce depășea toate fortificațiile ridicate pînă atunci...

Cu prilejul unei noi întîlniri dintre reporter și tînărul ascuns în ladă, Bombarnac i-a adus alte alimente iar românul s-a bucurat de vestea că peste două zile vor sosi la Pekin. Spre a se asigura că balotul în care era închis va ajunge cu bine la locuința logodnicei sale, l-a rugat pe amicul său francez să asiste la expedierea lui. Insista, mai ales pentru că îi ceruse iubitei să nu vină la gară, temîndu-se că s-ar putea da de gol. Ea ar fi dorit, cu siguranță, să vadă furgonul în care a călătorit logodnicul ei sau ar fi cerut hamalilor să aibă grijă de colet, fapte ce puteau trezi bănuieli. Dîndu-i dreptate, Bombarnac i-a promis că-i va satisface dorința și, în acest mod, o va cunoaște și pe domnișoara Zinca.

CU TOATĂ VITEZA SPRE PRĂPASTIE... În dimineața zilei de 26 mai Transasiaticul intra în orașul Lan-Ceu situat pe malurile Fluviului Galben. Înștiințat, guvernatorul a venit la gară și a inspectat vagonul în care se afla tezaurul, conform unui ordin primit de la autoritățile superioare. Cu această ocazie l-a felicitat pe Faruskiar pentru aportul său hotărîtor la salvarea comorii. De la Lan-Ceu calea ferată trecea printr-o regiune brăzdată de numeroase cursuri de apă, poduri și viaducte. Din cauza ceții, mecanicii au încetinit mersul. Spre seară reporterul a coborît într-o stație spre a cumpăra prăjituri și o sticlă cu vin. Voia să-l viziteze pe Kinko pentru ultima oară în

postura lui de călător clandestin. Să ciocnească cu el un pahar în sănătatea lui și a apropiatei sale căsătorii cu frumoasa Zinca. Cîteva ore mai tîrziu a deschis ușa furgonului și a intrat. Imediat lampa s-a aprins, panoul a alunecat și românul a primit cu bucurie darurile. Le-a însoțit cu mulțumirile de rigoare. Era fericit că a doua zi își va revedea, în sfîrșit, logodnica și a băut cu prietenul său francez în cinstea evenimentului. Bombarnac era și el vesel la gîndul că în curînd va face cunoștință cu drăgălașa româncă. Ar fi stat poate mai mult timp să vorbească cu îndrăznețul tînăr, dacă nu și-ar fi amintit de ceva care l-a făcut să se uite la ceas. Era aproape ora unu și peste 10 minute, după cum îi comunicase șeful de tren, locomotiva urma să depășească punctul de racordare cu viitoarea linie în construcție spre Nanking. Acolo era un branșament nou care ducea spre viaductul din valea Tju, lucrare de mare amploare, neterminată încă. Nu erau ridicați decît pilonii înalți de aproximativ o sută de picioare. Pe traseul Transasiaticului era plasat în acel loc un macaz, care trebuia să dirijeze trenurile cînd viaductul va fi gata, spre marele oraș Nanking. Voia să-și ia rămas bun, cînd a auzit pași care se apropiau de vagonul lor. Spre a nu fi descoperiți, i-a șoptit românului să stingă lampa și au stat amîndoi nemișcați. Într-adevăr, cineva încerca să deschidă ușa furgonului. Kinko s-a retras în ladă și reporterul, rămas singur într-o obscuritate deplină, s-a ascuns între colete. Au intrat mai multe persoane care au trecut printre bagaje și, după ce au parcurs încăperea, au ieșit pe ușa cealaltă.

Ce căutau acei oameni la o asemenea oră și într-un astfel de loc ? Ziaristul presimțea că se petrece ceva neobișnuit. S-a apropiat de peretele din fundul vagonului și a distins vocea lui Faruskiar. Vorbea cu unul dintre subalternii săi. Stătea pe platforma de lîngă tenderul locomotivei și se interesa de momentul cînd vor ajunge la branșament. A fost informat că la macaz se afla un oarecare Kardek și că acesta va anunța printr-un semnal verde cînd l-a schimbat.

Claudius Bombarnac nu mai înțelegea nimic. De ce să se mute acul macazului ? Era sigur acum că se petrecea un lucru necurat. Trebuia să-l prevină pe șeful de tren. Se pregătea să se îndrepte spre ieșire, cînd o exclamație l-a făcut să-și dea seama că s-a dat semnalul convenit. Faruskiar șoptea celor ce-l întovărășeau că garnitura a fost diri-

jată pe linia spre Nanking. Vestea l-a tulburat puternic pe reporter. Dacă trenul mergea spre acel oraș însemna că toți călătorii erau în pericol de moarte ! Doar știa bine că numai la 5—6 kilometri depărtare era viaductul neterminat. Se îndreptau, deci, cu viteză spre prăpastie !... Și aceasta datorită acelor mizerabili. Acum i s-a dezvăluit adevăratul chip al administratorului, care nu era decît un răufăcător de cea mai temută speță. Însoțise garnitura numai cu scopul de a pregăti o mare lovitură și ocazia i s-a ivit odată cu milioanele transportate spre Pekin. Da ! Era o mașinație diabolică. Dacă Faruskiar a apărat tezaurul împotriva bandiților, n-a făcut-o din eroism, ci pentru că voia să-l jefuiască. Iar el, sărmanul ziarist Claudius Bombarnac, se lăsase din nou dus de nas...

EROISMUL ROMÂNULUI. Creierul reporterului lucra cu ardoare. Ce să facă ? Cum să-i împiedice pe criminali să-și desăvîrșească opera ? Cum să salveze trenul și pe călători, în acel moment cînd avansau rapid spre prăpastie ? A încercat să facă o mișcare, dar parcă era țintuit de podeaua vagonului. În clipa aceea s-au auzit strigăte disperate dinspre locomotivă. Era horcăitul unor oameni asasinați, îngrozitoarele țipete ale celor ce se luptau cu ucigașii. Atunci ziaristul și-a revenit. A priceput planul diabolic : unul dintre oamenii lui Faruskiar schimbase direcția garniturii iar încetinirea mersului acesteia trebuia să le permită celorlalți complici să sară înainte de catastrofă... Poticnindu-se ca un om beat, a reușit să atingă lada lui Kinko. În cîteva cuvinte i-a relatat despre pericolul de moarte în care se găseau. Românul n-a stat deloc pe gînduri. A ieșit repede din ascunzătoare, s-a îndreptat spre ușa vagonului și s-a cățărat pe tender chemîndu-l și pe reporter. Acesta l-a urmat ca un somnambul și amîndoi au ajuns pe platforma locomotivei. În cabină picioarele li s-au năclăit în sîngele fochistului și mecanicului, ale căror corpuri fuseseră aruncate afară. Pentru a mări viteza unul din asasini, înainte de a fugi, a slăbit frînele, a lăsat larg deschise valvele de introducere a vaporilor și a încărcat focarul cu cărbuni. Energic și hotărît, Kinko nu și-a pierdut cumpătul. A încercat să manevreze manetele, să oprească aburii și să încetinească mersul trenului prin strîngerea frînelor. Dar, din păcate, nu știa să mînuiască robinetele și rotițele din fața lui. Văzînd că nu mai există

nici un mijloc de salvare s-a gîndit la o încercare disperată. Va încărca supapele atît de mult pînă cînd mașina va sări în aer ! Tînărul a trecut la umplerea cu cărbuni a focarului, presiunea a urcat imediat și viteza s-a mărit. Apoi, pe un ton care nu admitea ripostă, i-a cerut lui Bombarnac să plece cît mai repede și să anunțe pe toată lumea să se refugieze în ultimele vagoane. Cînd i-a strigat din nou să fugă, ziaristul l-a văzut cum strîngea cu amîndouă mîinile supapele și apăsa cu întreaga lui greutate levierele...

Reporterul a escaladat tenderul, a alergat prin furgonul de bagaje, l-a trezit pe șeful de tren și i-a avertizat pe călători să se îndepărteze de locomotivă. Un minut sau două după aceea s-a produs explozia care a scuturat violent întreaga garnitură. Vagoanele au continuat să înainteze vreo jumătate de kilometru, după care s-au oprit. Pasagerii au sărit speriați pe terasament și la o mică depărtare, în obscuritate, au zărit o îngrămădire de schele. Erau pilonii destinați viaductului în construcție. Încă 200 de pași și Marele transasiatic ar fi fost înghițit de abis...

Uluit de cele întîmplate, ziaristului îi treceau prin cap fel de fel de gînduri. Iată că în locul unui voiaj monoton, pe parcursul căruia a crezut că nu va întîlni nimic deosebit, s-au petrecut atîtea evenimente. Iar unul dintre ele îi dovedea încă o dată că s-a pripit și a comis o gravă eroare. Îl transformase pe Faruskiar, crudul ucigaș ascuns sub masca unui pașnic administrator, într-un erou legendar al cărui nume l-a răspîndit în cele patru colțuri ale lumii...

Dacă trenul ar fi căzut în prăpastie nici un călător n-ar fi scăpat cu viață, — catastrofa ar fi provocat aproape o sută de victime. Numai datorită sîngelui rece, energiei și devotamentului tînărului român, pasagerii au scăpat din acel sinistru. Dar sărmanul Kinko plătise cu viața temerara sa acțiune ! Primul gînd al reporterului, o speranță iluzorie, l-a determinat să intre totuși în furgonul de bagaje rămas intact. Era sigur că dacă românul ar fi supraviețuit exploziei, printr-un miracol, ar fi reintrat în prizonieratul său și l-ar fi așteptat. Dar, vai ! Lada era goală, dovadă că bunul său prieten devenise victima vitejiei sale. Dintre pasagerii acelui tren numai sărmanul român merita să fie numit erou. Acel tînăr umil și sărac, logodnicul pe care iubita îl va aștepta în zadar, căci nu-l va revedea niciodată... Gestul lui atît de omenesc, sacrificiul lui cerea o

răsplată. Trebuia să-i facă dreptate lui Kinko, să spună tuturor despre curajul lui ieşit din comun şi chiar să arate că numai datorită prezenţei sale în tren, chiar dacă a călătorit fraudulos, au fost salvaţi... Bombarnac a coborît din vagon cu ochii plini de lacrimi. Era cert că Faruskiar pregătise minuţios lovitura. Cît de abil şi-a alcătuit planul folosind macazul de la kilometrul 6, care ducea spre viaduct. Nimic n-a fost mai uşor decît să schimbe traseul garniturii îndreptînd-o pe cealaltă linie. Fără îndoială că rechinii pîndeau acum în valea Tju, unde credeau că se va răsturna trenul, pentru a jefui aurul şi pietrele preţioase.

Reporterul era singurul om care ştia precis cum s-au petrecut lucrurile, mai ales că bietul Kinko avusese un sfîrşit atît de tragic. În plus, avea de îndeplinit o sarcină de onoare, o obligaţie pe care şi-o asumase faţă de prietenul său român : trebuia să se ducă a doua zi la locuinţa Zincăi şi să-i relateze dramatica moarte a iubitului ei...

Reconstituirea momentelor care au dus la oprirea trenului a scos în evidenţă faptul că numai datorită exploziei produse la partea superioară şi laterală a cazanului locomotivei garnitura nu a fost distrusă. Roţile maşinii au rezistat şi au continuat să meargă un timp, pînă cînd au încetat să se mai mişte. A fost un miracol că furgonul de bagaje n-a păţit nimic. Constatînd cumplitele urmări ale exploziei, Bombarnac a înţeles că nu mai exista nici o şansă ca tînărul său prieten român să fi scăpat. Probabil că el a fost rupt în mii de bucăţi... A încercat să găsească vreo urmă de-a lungul celor o sută de metri, dar totul a fost în zadar. Le-a povestit apoi tuturor despre fapta bravului Kinko şi despre adevărata înfăţişare a lui Faruskiar, autorul atentatului.

Pentru a obţine o altă locomotivă călătorii au trimis o delegaţie formată din 12 oameni înarmaţi care au mers pe jos pînă la staţia cea mai apropiată. După o mare întîrziere trenul a pornit din nou îndreptîndu-se spre Tien-Tsin.

Nici un incident ieşit din comun nu s-a mai petrecut în ultima parte a drumului şi Transasiaticul a ajuns la Pekin. Dar Bombarnac nu se putea bucura de reuşita călătoriei. Era îndurerat de dispariţia lui Kinko şi îl apăsa gîndul că-i promisese să-i însoţească lada pînă la casa iubitei sale. Căuta mereu o idee care să-i faciliteze destăinuirea eroicei jertfe a tînărului. Ajuns în camera de hotel repor-

terului i-au trecut prin fața ochilor scenele întîlnirilor cu Kinko. Își imagina cu ce explozii de bucurie ar fi ieșit bietul băiat din colet cînd ar fi sosit în casa domnișoarei Zinca și cum ar fi îmbrățișat-o pe frumoasa lui româncă... Dar acum, cînd prietenul lui nu mai exista și lada era goală, goală ca o inimă din care s-a scurs tot sîngele, nu mai avea nici un rost să asiste la încărcarea balotului.

A doua zi, pe la orele 11 dimineața, o trăsură l-a dus pînă la modesta casă unde locuia Zinca Klork. Era o tînără încîntătoare, exact așa cum i-o înfățișase Kinko : o blondă de 22—23 de ani, cu ochii negri, cu talie agreabilă, fizionomie plăcută și un zîmbet fermecător. Din felul cum a fost primit a înțeles că fata nu știa despre sosirea trenului și, firește, nici despre peripețiile petrecute pe traseu. În orice caz nu se aștepta să-i apară logodnicul dintr-un moment în altul. Surprinsă că vede un străin în fața ușii, n-a ezitat să recunoască în el un francez ; doar trăise cîțiva ani în Franța. L-a întrebat cu ce scop a venit și Bombarnac a înțeles că trebuie să-și cîntărească atent cuvintele, altfel risca s-o doboare. I-a pronunțat numele și tînăra a fost mirată profund. Nevoit să-i spună de unde știe cum o cheamă i-a declarat că a călătorit cu Marele transasiatic. La această veste Zinca a pălit, ochii ei frumoși s-au tulburat. Era evident că se temea ca nu cumva Kinko să fi fost descoperit, arestat și închis. Reporterul a completat informațiile pe care le deținea, arătîndu-i că unele circumstanțe l-au pus în curent cu voiajul românului. Cînd a auzit și-a exprimat temerile și cu o voce tremurătoare l-a întrebat pe ziarist dacă sărmanul ei Kinko a fost identificat în ascunzătoarea sa. Bombarnac i-a răspuns că nimeni în afară de el n-a știut de existența lui. Îl vizita adeseori noaptea în vagonul de bagaje și au devenit buni prieteni aducîndu-i din cînd în cînd alimente proaspete. O ploaie de mulțumiri a urmat și un zîmbet a înseninat fața domnișoarei Zinca. Atunci i-a spus aproape aceleași vorbe pe care reporterul i le adresase lui Kinko cînd au făcut cunoștință : știa ea că un francez nu-l va trăda, ba chiar îl va ajuta...

Ziaristul era din ce în ce mai timorat datorită misiunii pe care o avea de îndeplinit. Tînăra i-a explicat că logodnicul ei a recurs la acel mod de călătorie din lipsă de bani și se bucura mult că a ajuns la Pekin. Spera că va găsi

imediat de lucru și apoi se vor căsători, pentru că amîndoi se iubeau mult de tot. Pentru sprijinul acordat lui Kinko, l-a invitat și pe reporter să participe la nunta lor. Convorbirea a continuat, îndreptîndu-se încet-încet într-o direcție mai delicată. Fata îi cerea amănunte și interlocutorul și-a dat seama că nu-i mai poate ascunde adevărul. Cînd Zinca a înțeles că logodnicul ei a murit, a început să plîngă cu hohote. Era pe punctul de a leșina, cînd o întîmplare ieșită din comun le-a descrețit frunțile. În fața casei au auzit un tumult și din mijlocul strigătelor o voce cunoscută. Fata s-a ridicat ca împinsă de un resort, s-a dus repede la fereastră și a deschis-o. Un camion era oprit lîngă poartă și pe stradă zăcea lada cu multe inscripții pe ea. Căzuse din cauza ciocnirii mașinii cu o șaretă. Hamalii se îndreptau spre colet cînd dintre sfărîmături a ieșit... Kinko. Surpriza muncitorilor, dar și a celor care priveau din apartament, a fost extraordinară. Nu le venea să-și creadă ochilor. Realitatea i-a dovedit lui Bombarnac că tînărul român nu pierise în explozie. Sărise de pe locomotivă în momentul detonării și a avut norocul să nu sufere decît cîteva zgîrieturi. Cînd a crezut că nu poate fi observat a reintrat în furgon, desigur la puțin timp după ce îl căutase prietenul lui francez...

Dar, ironie a soartei ! Reușise să parcurgă 6 000 de kilometri ascuns într-o ladă, scăpase de atacul bandiților și de explozia locomotivei și un accident minor petrecut pe o stradă lăturalnică din Pekin îl făcea să piardă într-o clipă toate beneficiile originalului său voiaj. Cînd au văzut că cineva iese din colet, oamenii s-au speriat și au început să țipe. S-a strîns multă lume, inclusiv agenți ai poliției, care l-au arestat. A îmbrățișat-o pe Zinca și l-a implorat pe ziarist să-l ajute, apoi a fost ridicat de reprezentanții ordinei publice...

Bombarnac, Zinca și prietenii lor au trecut prin multe peripeții pînă ce l-au eliberat pe Kinko. Datorită unor pasageri din tren care aflaseră despre actul lui de eroism s-a intervenit pe lîngă judecătorul ce urma să pronunțe pedeapsa în cazul respectiv. Cu toate acestea a fost condamnat la șase luni închisoare și la plata biletului către Compania feroviară. Dar ziariștii din Pekin au intervenit în favoarea tînărului arestat, salvatorul marelui tezaur și al Transasiaticului. Întreaga presă a cerut grațierea lui. Așa a scăpat Kinko de detențiune, spre bucuria logodnicei sale.

în ce-l privește pe Claudius Bombarnac, avea acum la dispoziție un material vast și interesant, pe care să-l transmită redacției. Mai ales că a asistat la ceremonia căsătoriei prietenilor săi, împreună cu numeroși pasageri, care le-au făcut mirilor cadouri. Deci, totul s-a terminat cu bine, în spiritul celui mai clasic „hapy-end"...

DESTĂINUIRI REVELATOARE. Apărut la Paris, în anul 1892, romanul *Claudius Bombarnac* face parte din operele verniene puțin cunoscute în țara noastră. Nu numai că n-a fost tradus în limba română, dar nu figurează nici în fișierul marilor biblioteci. Dealtfel, n-aș fi avut prilejul să-l citesc, dacă nu mi l-ar fi împrumutat o cunoscută exploratoare a peșterilor românești, dr. docent Margareta Dumitrescu, care și-a manifestat entuziasmul față de inedițul subiect.

Datorită subtitlului *Note de reporter*, cititorul are impresia că va urmări desfășurarea unor secvențe consemnate de-a lungul unei călătorii. Într-adevăr, primele 30 de pagini nu fac decît să confirme acest lucru. Făcînd abstracție de descrierile pasagerilor ce-l însoțeau pe reporter în voiajul proiectat, — caracterizați cu un umor acid, — sau de talentul deosebit care se remarcă în înfățișarea unor localități pline de istorie, nimic nu te face să crezi în intervenția unui fapt neobișnuit, care ar putea schimba cursul narațiunii. Totuși, la începutul capitolului IV, există un pasaj de-a dreptul revelator, o adevărată destăinuire a lui Jules Verne. Pentru a înțelege importanța ei, în contextul întregii povestiri, o citățm :

„De obicei desfid impresiile de călătorie. Ele sînt subiective — un cuvînt pe care-l folosesc pentru că este la modă (....). Un om vesel va vedea lucrurile în roz, un om trist le va relata în culori sumbre. Democrit a dat un aspect încîntător malurilor Iordanului și prundișului Mării Moarte. Heraclit a găsit neplăcute peisajele golfului Neapole și plăjile Bosforului. Eu am avut fericirea — să mă scuzați dacă fac abuz de personalitate în această povestire, pentru că este rar ca personalitatea unui scriitor să nu fie amestecată în ceea ce povestește — să-i văd pe Hugo, Dumas, Lamartine și atîția alții. Shakespeare este o ex-

cepție, dar eu nu sînt Shakespeare — după cum, dealtfel, nu sînt Lamartine, Dumas sau Hugo. În acest fel, atît de inamic cît sînt doctrinelor lui Shopenhauer și Leopardi, mărturisesc că peisajele mi-au părut (...) melancolice și triste".

Din citatul de mai sus, două elemente par semnificative. Declarația aceasta *„...este rar ca personalitatea unui scriitor să nu fie amestecată în ceea ce povestește"*, făcută tocmai în romanul unde Jules Verne își exprimă sentimente de profundă stimă și afecțiune pentru români, iar în al doilea rînd, melancolia pe care o afișează și care ar putea să fie strîns legată de unul dintre momentele tulburătoarei sale vieți, poate chiar de reminiscențele unei legături întrerupte brusc. Pentru a clarifica pe cît este posibil aceste secvențe, să încercăm o succintă analiză.

Începînd cu capitolul IV al volumului, acțiunea capătă, cel puțin pentru noi, un interes deosebit. De ce ? Pentru că sînt introduși în scenă doi eroi principali, ambii români. Bărbatul care are această naționalitate este plasat într-o situație neobișnuită, demnă de aventurile relatate de marele scriitor francez ; prozatorul își manifestă încă de la început simpatia pentru cel obligat să parcurgă 6 000 de kilometri ascuns într-o ladă. Dar atașamentul său devine și mai evident din momentul cînd își dă seama că pasagerul clandestin este român. Citind rezumatul povestirii, se observă interesul și dragostea pe care le acordă celor două personaje originare din România, reporterul Bombarnac, care nu este altcineva decît romancierul. Atunci cînd aflăm că Zinca și Kinko sînt din București, atenția noastră crește și mai mult, urmărind capitol după capitol extraordinarele peripeții care scot în relief caracteristicile atît de bine cunoscute ale poporului nostru : curaj, modestie, spirit de abnegație.

Dacă în celelalte opere verniene, unde narațiunile se desfășoară pe pămîntul patriei sau au eroi români, se observă afinitatea prozatorului pentru poporul dintre Dunăre, Carpați și mare, de data aceasta avem bucuria să constatăm sentimente mai mult decît prietenești pentru oamenii meleagurilor românești. Titlul dat rezumatului exprimă, după opinia celui care l-a realizat, exact conținutul povestirii, deoarece este singurul roman al lui Jules Verne care are ca eroi principali doi bucureșteni, fiind în același timp prima scriere literară franceză cu asemenea

subiect. Împletirea acțiunii între București și Paris merită și ea subliniată, mai ales dacă ne gîndim la prietenia dintre autor și Luiza... Pentru a demonstra concret cele arătate, iată cîteva momente sugestive. Cînd reporterul citește adresa de pe ciudatul balot, exclamă : „Această Zinca Klork — numele ei o indică — trebuie să fie o româncă..." Iar cînd crede că acolo ar putea fi ascuns un animal sălbatic repetă ideea anterioară, întărind-o cu nuanțe și mai amicale : „...de ce această frumoasă domnișoară Zinca Klork, pentru că trebuie să fie frumoasă această româncă, pentru că este sigur româncă, și-a expediat un animal sălbatic în ladă..." Dealtfel, despre Zinca, scriitorul va aminti adesea pe parcursul povestirii, pentru ca atunci cînd o va întîlni, s-o descrie astfel : „...o tînără încîntătoare, o blondă cu ochii negri, tipici românești, o talie agreabilă, o fizionomie grațioasă..." Urmărind modul cum este înfățișată Zinca sîntem frapați de concepția povestitorului despre atracția deosebită pe care o exercită femeile române, despre drăgălășenia chipului și suplețea trupului lor, fapt ce ne duce la concluzia : numai cine a văzut frumusețea lor, a conversat cu ele, a trăit în preajma lor, deci se presupune că ne-a vizitat țara, putea să le descrie cu atîta certitudine. Ampla efuziune sentimentală a romancierului atunci cînd vorbește despre omul-colet accentuează la tot pasul ideea prieteniei dintre români și francezi. Revelatoare în acest sens este prima descriere a celui ascuns în ladă, descriere care reliefează simpatia sa : „Acest om ale cărui trăsături le disting perfect pare în vîrstă de 25—26 ani. Poartă o barbă neagră și este un adevărat tip de român — ceea ce îmi confirmă ideile despre corespondenta sa româncă (...). Nu-l voi trăda pe românul meu, nu-l voi denunța nimănui. N-are de ce să se teamă de discreția mea și poate conta pe ajutorul meu..." Iar atunci cînd reporterul vrea să intre în contact cu cel descoperit, își consemnează astfel gîndurile : „Cum va primi aceasta bietul băiat ? Sînt sigur că bine. Îi voi spune că sînt francez și un român știe că poate oricînd să aibă încredere într-un francez..."

De o rară frumusețe este dialogul care are loc cu ocazia primei întrevederi dintre Bombarnac și călătorul clandestin ; din discuția aceasta aflăm toate datele referitoare la cei doi bucureșteni îndrăgostiți, precum și motivul bizarului voiaj. Dar „cheia" întregii narațiuni se află în pasa-

jul care relatează despre atentatul comis asupra trenului care transporta o comoară. Salvat datorită curajului deosebit al prietenului său Kinko, scriitorul notează cu acest prilej : „Grație sîngelui rece, energiei, devotamentului tînărului român am fost scăpați din groaznicul sinistru (...). Kinko a plătit cu viața salvarea călătorilor (...). Kinko a fost victima sacrificiului său..." Bineînțeles, că eroul favorit n-a murit, el va reapare vesel și sănătos, datorită uneia dintre acele întîmplări neobișnuite, caracteristice finalurilor romanelor de aventuri...

Maestru în redarea aventurilor dramatice, a întîmplărilor neașteptate și a previziunilor, Jules Verne se dovedește și în acest volum demn de celebritatea sa. Caracterizat printr-un stil alert, bogat în dialoguri presărate cu vervă și umor, textul acestui roman ne înfățișează un Jules Verne înzestrat cu toate calitățile tinereții, chiar dacă fizicul său nu-l mai arată deloc așa.

Itinerarul „Marelui transasiatic" este o altă problemă demnă de menționat. Cercetînd harta constați imediat că în mare parte traseul este imaginar, mai ales acolo unde ar străbate platoul Pamir cu altitudini de 2000 de metri. Dealtfel, nici pînă astăzi nu există o cale ferată care traversează „Acoperișul lumii". În amintirile lui, Jean Jules Verne, nepotul scriitorului, dezvăluie sursa care i-a sugerat bunicului său ideea unei asemenea călătorii. Prin anii 1880—1886 cercurile științifice din Franța au fost informate despre un tronson al Transcaucazianului construit într-un timp record.

Dacă ne referim la viziunea unui voiaj direct între malurile Caspicei și sudul Africii, posibil doar datorită Transafricanului, deși nu s-a realizat încă un asemenea drum de fier, este interesant de știut că în continentul african se lucrează acum asiduu la terminarea așa-numitului Transsaharian, o cale de transport rutier prin Sahara, lungă de circa 4000 de kilometri și destinată să lege Algerul cu portul Lagos. Pentru viitorul apropiat se preconizează amenajarea unei rețele transafricane care va avea 30 000 de kilometri ; aceste două artere vor uni principalele capitale ale țărilor din Africa. Și, pentru că acțiunea romanului se desfășoară între Europa și Asia, o veste de ultimă oră anunță intrarea în funcțiune a unui tronson al Transsiberianului care face legătura dintre lacul Baikal și fluviul Amur.

Mai pot fi făcute, încă, destule considerații pe marginea volumului *Claudius Bombarnac*; dar, ceea ce trebuie remarcat neapărat este originala tehnică a autorului de a nota numele personajelor. Folosind procedeul anagramelor dar și alte modalități de înlocuire a literelor, a încercat să facă aproape necunoscute persoanele la care se referea. Deși este firesc să credem că atunci cînd s-a gîndit la români, caracterizîndu-i atît de plastic, nu se putea să nu aibă în fața ochilor imaginile celor pe care voia să-i transpună în acțiunea cărții sale, constatăm cu surpriză că onomastica folosită pentru cei doi bucureșteni este ieșită din comun. Dacă în ceea ce privește numele Zincăi proveniența este certă, Klork și Kinko sînt, probabil, reminiscențe din alte regiuni. Orice încercare de a descoperi și alte denumiri asemănătoare n-au dus la nici un rezultat concludent, secretul lui Jules Verne în acest domeniu dovedindu-se imbatabil.

CU DILIGENȚA PRIN DELTA DUNĂRII *

2 800 DE KILOMETRI PENTRU... 10 PARALE ! În acea zi a anului 1892, Constantinopolul părea total lipsit de viață. Frumoasele artere și piețe ale metropolei, pline de obicei de forfotă și vacarm, erau pustii. Singurele personaje prezente erau doi străini, doi olandezi veniți pentru prima dată în marele oraș de pe malurile Bosforului : negustorul Jan Van Mitten din Rotterdam și valetul său Bruno. Mai aveau cîteva ore pînă la întîlnirea cu Keraban, un vechi furnizor de ţutunuri aromate din Asia Mică și, spre a trece timpul, se plimbau admirînd vestitele moschei și fîntîni în stil arab din cartierele Pera și Galata. Obosiți, au luat loc la o masă într-un local. Voiau să bea o cafea. Spre surpriza și neplăcerea lor, au fost refuzați categoric : nimeriseră în plină sărbătoare a Ramazanului și, conform dispozițiilor, orice consumație în timpul zilei era interzisă. Aceasta explica, dealtfel, și pustietatea străzilor.

În același timp, într-un loc apropiat, doi răufăcători puneau la cale un odios complot : răpirea drăgălașei Amasia, fiica bancherului Selim din Odesa. Yarhud, căpitanul unei tartane, — o corabie de aproximativ o sută de tone, — de curînd venit de la Odesa îl informa pe complicele său Scarpante, administratorul moșierului Saffar din Trebizonda, că tînăra atît de dorită de stăpînul lor se va mărita în curînd cu nepotul unui bogătaș din Constantinopol. Deci trebuiau să se grăbească...

---

* În original : *Keraban le Tetu.*

Olandezii şi-au petrecut timpul pînă la apusul soarelui comentînd curiozităţile gazdelor. Ca prin farmec, o lovitură de tun a înviat oraşul. Mii şi mii de oameni invadau pur şi simplu străzile şi magazinele. Printre ei se afla şi prietenul comerciantului din Ţara lalelelor, Keraban. S-au întîlnit pe cheiul Galatei şi s-au îmbrăţişat călduros. Fără a sta mult pe gînduri, negustorul turc şi-a invitat oaspetele la nunta nepotului său, care trebuia să se celebreze cel mai tirziu peste şase săptămîni, conform clauzelor unei moşteniri. O mătuşă a fiicei bancherului Selim îi lăsase o sută de mii de lire, cu condiţia ca fata să se mărite înainte de a împlini 17 ani.

Cei doi amici se îndreptau spre debarcader urmînd să cineze în frumoasa vilă din Scutari a lui Keraban. Un caiac îi aştepta pentru a-i duce de pe malul european al Bosforului pe cel asiatic. Voiau să se urce pe vas, cînd s-a petrecut un incident care a schimbat complet firul acţiunii. Şeful poliţiei din Galata i-a înştiinţat că s-a instituit o taxă de 10 parale pentru toţi acei ce vor trece strîmtoarea cu orice tip de ambarcaţiune. Deşi pentru buzunarul lui suma era infimă, profund indignat, Keraban a socotit noua dispoziţie drept o jignire personală. Conservatorismul şi încăpăţînarea, trăsăturile sale de caracter cele mai izbitoare, s-au făcut acum simţite din plin. Rămas fidel vechilor obiceiuri era adversar al oricăror tendinţe de modernizare. De aceea, spre deosebire de „junii turci", care purtau redingotă albastră şi fes roşu, el era adeptul consecvent al vestimentaţiei tradiţionale, — caftanul şi turbanul. În acelaşi timp refuza folosirea noilor mijloace de transport : calea ferată sau vaporul. Nevoind să achite nici un ban, nu se dezmintea nici de data aceasta. Argumentele, rugăminţile celor din jur, n-au reuşit să-i clintească decizia.

Ce era de făcut în această situaţie ? Cum să ajungă la Scutari, eludînd ordinul autorităţilor ? Un gînd, cu totul ieşit din comun, i-a venit încăpăţînatului : va face ocolul Mării Negre şi va ajunge la vila lui fără a plăti taxa ! Deoarece peste 45 de zile era ultimul termen pentru căsătoria amintită, fantastica călătorie preconizată trebuia să înceapă imediat...

Pretextul originalului voiaj i-a oferit romancierului posibilitatea descrierii ţărmurilor europene şi asiatice ale

„Pontului Euxin" și, totodată, găsim aici prima referire la teritoriul țării noastre făcută la sfîrșitul secolului trecut. În legătură cu aceasta, scriitorul arată că după tratatul din 1878 statul român a fost declarat independent și el cuprindea Moldova, Valahia și Dobrogea.

Perimetrul Mării Negre era de 2 800 de kilometri, începînd cu litoralurile Rumeliei, Bulgariei și României, continuînd prin sudul Basarabiei, cu regiunile Kersonului, Tauridei, Caucazului și Transcaucazului, pentru ca apoi să urmeze coasta Anatoliei pînă la Scutari. Dacă Keraban n-ar fi fost atît de încăpățînat, ar fi putut lua trenul. Pe atunci exista linia ferată dintre Constantinopol, prin Adrianopole, spre Ianboli, după care călătorul avea o legătură prin Varna cu Rusciucul. Folosind căile feroviare din România el putea ajunge prin Iași, Chișinău, Harcov, Taganrog pînă la lanțurile Caucazului, iar tronsonul Tiflis-Poti îl apropia de Turcia, unde pe atunci nu exista decît drumul de fier dintre Brusa și Scutari. Dar conservatorul nabab turc nici nu voia să audă de un asemenea mijloc de transport, la fel ca și de o eventuală traversare a Mării Negre cu vaporul. Drept urmare, a doua zi dimineață, o diligență pornea din Constantinopol spre nord, ducîndu-i pe Keraban și prietenii lui în lungul periplu spre vila de pe malul estic al Bosforului...

DOBROGEA, LA SFÎRȘITUL SECOLULUI TRECUT. Grupul celor cinci călători a străbătut fără probleme teritoriile Turciei europene și Bulgariei ajungînd la granița românească. Capitolul următor al romanului este cel mai interesant, din punctul nostru de vedere, deoarece înfățișează Dobrogea la puțin timp după cucerirea Independenței de Stat a României. De aceea vor fi relatate cît mai pe larg întîmplările care s-au petrecut pe teritoriul dintre Dunăre și Mare.

Această regiune — notează Jules Verne — este ca o peninsulă formată de un mare cot al Dunării care, după ce se îndreaptă în nord spre Galați, se reîntoarce spre est către Marea Neagră, în care fluviul se varsă prin mai multe guri. De fapt, respectivul istm este circumscris de o parte a zonei cuprinse între Cernavodă și Kiustenge

(vechea denumire turcească a Constanței), pe unde trece linia unei mici căi ferate de 15—16 leghe, care pornește de la Cernavodă. Turcii numeau Dobrogea „Țara cea bună", datorită pămîntului ei fertil, iar ca băștinași sînt menționați valahii. Referindu-se la relieful provinciei, autorul arată că văile abia brăzdau terenul, formînd o succesiune de platouri care se întindeau pînă la gurile Dunării. Pe solul cu drumuri fără povîrnișuri abrupte sau pante bruște, diligența a mers mai repede. Primul popas a fost făcut la Bazargic, iar a doua zi, la 22 august, s-au îndreptat spre lacul Carasu „un fel de pîlnie mare cu ape alimentate din izvoare subterane, care se vărsau în fluviu, mai ales în perioadele de secetă". În 12 ore au parcurs 80 de leghe și spre seară au atins calea ferată din apropierea Medgidiei, așezare urbană nou construită, care număra 20 000 de suflete și promitea să se dezvolte și mai mult. Noaptea au dormit la un han, iar spre dimineață și-au continuat voiajul trecînd prin Babadag, pînă la Tulcea, una din așezările cele mai însemnate ale Dobrogei. Cu o populație de 30 pînă la 40 000 de locuitori, orașul cuprindea un amfiteatru foarte pitoresc pe versantul nordic al unui șir de dealuri mici, în fundul unui golf format de un cot larg al Dunării. Acolo au traversat fluviul și s-au aventurat în deltă. Uriașa întindere de apă era străpunsă din loc în loc de înguste terenuri, așa-numitele grinduri, situate pe marginea căilor navigabile. Vapoare cu aburi parcurgeau brațul care se desprindea de la Tulcea spre Sulina, iar mai la nord o altă ramificație a Danubiului trecea prin Ismail și Chilia și ajungea tot la mare. Cu privire la geneza cuvîntului Dunăre aflăm că în vremea lui Hesiod grecii îi spuneau Ister sau Hister, tracii i-au dat semnificația de „noros", iar numele de Danuvius provine de la împăratul roman Cezar.

Temerarii călători au pătruns într-un ținut mocirlos în care înotau nenumărate rațe, gîște sălbatice, ibiși, bîtlani, lebede și pelicani. Sfidînd sfaturile date de colăcari, — oameni care cunoșteau pericolele la care se expuneau cei ce îndrăzneau să parcurgă îngustele limbi de pămînt în sezonul ploios, — Kéraban a încercat să înainteze. Caii, nefiind obișnuiți cu solurile înmuiate de ape și, în același

timp, extrem de obosiți, n-au mai putut, la un moment dat, să urnească din loc poștalionul împotmolit. Pentru a-l scoate de acolo au recurs la singura soluție posibilă : s-au gîndit să ceară ajutor de la sătenii din comuna cea mai apropiată. Au fost trimiși cu această misiune valetul Nizib și surugiul, în timp ce ceilalți au rămas în mijlocul pămînturilor mocirloase „la fel de singuri ca și cum ar fi fost în cel mai îndepărtat pustiu al Australiei centrale"...

Noaptea, norii groși împrăștiați de vînturile venite dinspre mare formau o pîclă deasă care înconjura trăsura. După cină, cînd drumeții s-au hotărît să se culce, au simțit pe obrajii lor atacul unor insecte lacome, atrase de razele felinarelor. Erau vestiții țînțari anofeli, care zburau în roiuri compacte. Pentru a scăpa de dureroasele înțepături au închis orice comunicație a diligenței cu exteriorul. Rămas de veghe, valetul Bruno a dat un ocol, a privit caii întinși pe pămînt și apoi s-a urcat în cușeta surugiului. Tot felul de idei treceau prin mintea olandezului aflat într-o situație atît de neplăcută. El, copilul vechii Batavii, un gură-cască al străzilor Rotterdamului, obișnuitul cheiurilor Meusei, pescar vestit, cunoscător al canalurilor ce străbăteau orașul său natal fusese adus de împrejurări la celălalt capăt al Europei. Din Olanda pînă în imperiul otoman a făcut un pas uriaș și de-abia debarcat la Constantinopol fatalitatea l-a aruncat de-a lungul stepelor Dunării inferioare ! Se găsea acum cocoțat într-un poștalion, în mijlocul mlaștinilor dobrogene, pierdut în noaptea întunecoasă și mai înrădăcinat în acel pămînt decît turnul gotic din Zuiderek ! Și toate acestea pentru că era obligat să-și asculte stăpînul... Iată-l făcînd înconjurul Mării Negre, dacă-l va face vreodată, și asta numai pentru a economisi 10 parale, pe care le-ar fi dat bucuros din buzunarul lui dacă ar fi fost destul de inteligent pentru a o face pe ascuns față de îndărătnicul turc...

ATACUL MISTREȚILOR. Trecuse de miezul nopții și Bruno încerca din răsputeri să alunge țînțarii pufăind de zor din pipa sa de porțelan. Din cînd în cînd scruta întunericul și așa a observat că la o distanță de circa 60 de pași se mișcau din loc în loc ciudate sclipiri. Poate că n-ar fi

dat prea mare atenție luminițelor dacă n-ar fi auzit sforăitul neobișnuit al cailor neliniștiți. Să fie vorba de lupi ? — se întreba valetul. N-ar fi fost imposibil ca o haită înfometată să fi fost atrasă de mirosul blindelor animale. Auzise dealtfel de la localnici că asemenea fiare erau numeroase în Delta Dunării. Caii încercau să zvîrle din picioare în noroiul adînc, se cabrau, mișcau diligența. Punctele strălucitoare păreau că s-au apropiat, cînd un grohăit înăbușit s-a amestecat cu șuieratul brizei. Era clar pentru el că lupi sau alte sălbăticiuni erau în preajma lor și Bruno s-a gîndit să-i trezească pe cei ce dormeau fără grijă. A coborît încet, a deschis portiera trăsurii și cu mare greutate i-a sculat din somn pe Van Mitten și Keraban. Era și timpul. O ceată de mistreți, vreo 20, îi înconjuraseră. Erau animale mari, de dimensiunile unui măgar, foarte periculoase datorită colților impresionanți. La început au atacat caii, care nu se puteau apăra decît cu lovituri de picioare și se zbăteau cu eforturi teribile încercînd să rupă hamurile. Dar funiile groase rezistau, în timp ce diligența era puternic zguduită, pe cale să se rupă în două sau să fie smulsă din groapa adîncă în care se găsea înglodată pînă la butucul roților. Alte fiare împungeau cu colții trăsura și nu se îndepărtau de ea decît atunci cînd erau rănite de focurile de revolver trase de cei trei oameni asediați. Pînă la urmă, înnebuniți de groază, telegarii au săltat vehiculul și au pornit în galop. Bruno a încercat să prindă hățurile, dar n-a reușit. Voiajorii erau aruncați unii peste alții sau trîntiți dintr-un colț în celălalt. În acele momente cumplite Keraban și-a amintit de o întîmplare asemănătoare. Era vorba despre un bogătaș urmărit de o haită de lupi, care a fost salvat datorită devotamentului „sublim" al servitorului său. Acela și-a îmbrățișat stăpînul și s-a aruncat pradă fiarelor înfometate. În acel mod nababul a reușit să se îndepărteze și să scape. Bruno, care ascultase povestirea, i-a dat replica cuvenită. Putea să facă și el la fel cu Nizib, numai că, din fericire, acela nu era acolo...

Mistreții n-au abandonat lupta ; timp de peste o oră caleașca și fioroșii ei urmăritori alergau în beznă și numai datorită instinctului cailor, călătorii au putut să se salveze. Cînd prima geană de lumină s-a arătat la orizont se apro-

piau de postul de poștă iar ceata sălbăticiunilor se rărise. Echipajul nu și-a încetinit goana nici o clipă și nu s-a oprit decît în fața adăpostului. Acolo Nizib și surugiul erau gata de plecare. Au înlocuit animalele obosite și fără a mai face popas s-au îndreptat spre Chilia, port pe brațul cu același nume al Dunării. De-abia într-un hotel al acelui oraș, olandezii și cei doi turci extenuați și speriați de peripețiile prin care au trecut au rămas să se odihnească peste noapte. A doua zi, la 26 august, au depășit frontiera românească...

O RĂPIRE CA ÎN FILME. Secvența următoare a povestirii se desfășoară pe alt plan. Ni se înfățișează vila bancherului Selim din Odesa, situată în cadrul unei frumoase grădini de pe malul mării. O corabie ancorase în apropierea somptuoasei locuințe. Era tartana „Guidaré", comandată de periculosul contrabandist și negustor de sclavi Yarhùd, venit să-și pună în aplicare planurile mîrșave. Străduindu-se să ajungă înaintea lui Kéraban, — ceea ce nu i-a fost deloc greu dat fiind mijlocul de locomoție folosit de acesta, — a pus la cale un truc pentru a o răpi pe Amasia, fără a recurge la violență. Bănuind că tînăra era amatoare de podoabe vestimentare, piratul voia s-o invite pe vas și, odată urcată la bord, să plece cu ea în larg. S-a prezentat ca un negustător onest care avea pe navă numeroase stofe, mătăsuri și bijuterii minunate, demne de bogăția viitoarei mirese. Luase cu el mai multe mostre ispititoare pe care le-a arătat logodnicilor. Stratagema părea că reușește. Atrași de frumusețea exponatelor aduse, tinerii se pregăteau să viziteze promițătoarea ambarcație, cînd servitorii i-au anunțat neașteptata apariție a lui Kéraban. Bineînțeles că sosirea acestuia i-a surprins, dar i-a și bucurat ; credeau că unchiul lui Ahmed s-a hotărît să le grăbească căsătoria. Veselia s-a risipit însă repede cînd au aflat că negustorul cel plin de capricii era numai în trecere prin Odesa. Tristețea fetei s-a accentuat și mai mult la vestea că Ahmed, somat de unchiul lui, era nevoit să-l însoțească în bizarul voiaj de-a lungul întregului litoral.

Odată cu despărțirea neconsolatei fete de dragul ei ocrotitor, evenimentele s-au precipitat. Stătea împreună

cu prietena ei Nedjeb în galeria care se deschidea spre mare și discutau despre prelungirea termenului mariajului. Tartana era tot acolo. Odiosul căpitan aștepta momentul potrivit pentru realizarea proiectelor sale. Temîndu-se de servitorii vilei, a încercat mai întîi să recurgă din nou la viclenie. A apărut în fața Amasiei și a vrut s-o convingă să vină împreună cu Nedjeb pe corabie spre a-și alege mărfurile ce-i vor place. Dar ea a refuzat hotărît : atîta timp cît logodnicul plecase nu o mai interesau nici un fel de podoabe. Atunci Yarhud i-a făcut o propunere și mai tentantă. Îndrăgostita putea să-și mai vadă iubitul dacă se îmbarca pe vasul său, care se va îndrepta cu viteză în direcția luată de diligență. Tînăra a reflectat puțin, dar a respins și această sugestie. Eșecurile îl-au înfuriat pe bandit, care a înțeles că nu mai poate recurge la stratageme. S-a urcat pe puntea navei sale și s-a îndepărtat de coastă, cu gîndul să revină spre seară. Într-adevăr, în timp ce noaptea cobora, oamenii lui Yarhud au schimbat direcția corăbiei îndreptînd-o spre grădina de pe malul mării. Ajunși acolo, patru marinari s-au furișat pînă lîngă terasa vilei unde Amasia aștepta întoarcerea tatălui de la bancă. Luată cu forța, prin surprindere, fata a început să țipe după ajutor. Strigătele au fost auzite de Nedjeb, care a alergat s-o scape. Prinse de puternicele brațe ale mateloților, amîndouă au fost duse pe bordul tartanei. Răpirea n-a rămas neobservată de oamenii care lucrau prin apropiere : au dat alarma tocmai cînd bancherul se întorcea acasă. Sperînd că vor mai putea interveni, au fugit spre falează. Dar un foc de armă tras de la bordul navei „Guidaré" l-a rănit la umăr pe Selim, în timp ce răpitorii se îndepărtau de țărm...

„RĂZBOIUL" LALELELOR. Dramatica răpire a logodnicei lui Ahmed va fi cunoscută mult mai tîrziu de membrii echipajului diligenței care parcurgea litoralul, deoarece nu puteau primi vești ci numai să trimită scrisori celor de acasă. După ce au trecut prin Kerson s-au îndreptat către istmul Perekop, care leagă Crimeea de mal. Un episod hazliu, intervenit în această perioadă, merită să fie relatat. Este mărturisirea liniștitului olandez Van Mitten despre

adevăratul motiv al plecării sale precipitate din Rotterdam. Soţia lui, care de la o vreme îi făcea traiul imposibil, l-a obligat să ia neaşteptata hotărire. De cîţiva ani provoca discuţii interminabile despre probleme minore, cotidiene, survenite în gospodărie. Ultima dispută a avut urmări grave mai ales pentru valoroasa lor colecţie de lalele. Enervat peste măsură de interminabilele contraziceri, Van Mitten nu mai voia să cedeze deciziilor nevestei. Din păcate, de data aceasta pretextul înfierbîntatei certe se referea la splendidele lalele denumite „Genners", care costau fiecare aproximativ o mie de florini. Cînd doamna Mitten a încercat să smulgă o „Valencia" spre a o înlocui cu un „Ochi de Soare", intenţia i s-a părut soţului că depăşeşte orice putere de înţelegere şi s-a opus. Dar n-a putut s-o oprească şi plăpînda floare a fost scoasă de la locul ei, fapt care l-a înfuriat cumplit pe negustorul olandez. Pe scurt, ceea ce a urmat, a fost o adevărată ploaie cu flori. Întreaga colecţie de lalele, care valora 25 000 de florini, a fost distrusă. Supărat de marea pagubă, Van Mitten şi-a făcut bagajele şi a plecat spre Constantinopol...

STEPA ÎN FLĂCĂRI. După episodul tragi-comic petrecut în Olanda revenim la peripeţiile călătoriei de-a lungul Mării Negre. Se aflau în Crimeea, cînd într-o seară s-au oprit într-o mică staţiune pentru a schimba caii obosiţi. Şeful postului nu le-a putut satisface dorinţa, deoarece un senior turc le-o luase înainte. Neavînd altă posibilitate de a continua voiajul, au recurs la o pereche de cămile pe care le-au înhămat la trăsură. Timp de cîteva zile ciudatele patrupede au tras vehiculul, spre curiozitatea trecătorilor. La Kerci au vizitat oraşul, portul şi monumentele, după care s-au îmbarcat pe un bac pentru a traversa strîmtoarea Ienikale către peninsula Taman. Au pătruns într-un teritoriu plin cu păsări de tot felul, o splendidă ţară a vînătorii. Pelicani, cormorani, scufundători, dropii se vedeau la tot pasul. Drumeţii înaintau rapid şi în noaptea următoare atenţia le-a fost atrasă de un şuierat asemănător cu cel produs de ţîşnirea vaporilor comprimaţi. Curioşi să vadă de unde proveneau puternicele vibraţii, au constatat că ele erau emise de vulcani noroioşi. Din mici conuri izbucnea,

sub presiunea hidrogenului și uneori a fosforului, un amestec de ghips, calcar, pirită și petrol. Aflați în mare număr în peninsula Taman, vulcanii își datorau existența zăcămîntului petrolifer din regiune. Mergînd prin mijlocul lor, trecătorii inhalau emanațiile cu un miros asemănător cu cel al gazometrului unei uzine. Cînd au depășit zona, o lumină puternică, un incendiu spectaculos, provocat de aprinderea gazelor, dădea stepei un aspect fantastic. Flăcările și pocnetele intermitente sugerau un grandios foc de artificii, mai ales datorită diferitelor nuanțe provocate de pucioasă, pirită și carbonatul de fier. Părea un crater din care se scurgea lava. Instinctiv, călătorii au început să meargă mai repede ca să treacă de periculoasa stepă în flăcări. O nouă explozie l-a înconjurat cu un jet incandescent pe Keraban și emanațiile de hidrogen aproape l-au sufocat. Nepotul i-a sărit în ajutor și încet, încet l-a readus la viață. N-a trecut mult timp și s-a așternut o întunecime profundă. Simultan toate conurile vulcanilor s-au stins, de parcă brusc ar fi căzut cortina pe scena unui teatru ! Totul a devenit foarte negru, deși pe retine se mai păstrau impresiile scînteilor strălucitoare izbucnite din adîncuri...

ACCIDENTUL. Ajunși la poalele Caucazului, în momentul cînd se îndreptau spre Poti, au întîlnit în drum o barieră de cale ferată. L-au rugat pe acar să le permită să treacă, însă tocmai cînd voiau să pornească, din capătul opus au apărut patru cavaleri care escortau un senior. Spațiul era îngust și nimeni nu voia să cedeze prioritatea. S-a declanșat un violent schimb de cuvinte. Fiecare afirma că a venit primul și are deci dreptul să treacă întîi. În toiul gîlcevii, Keraban a aflat că numele căpeteniei celor ce-l înfruntau era Saffar, latifundiarul care le luase caii atunci cînd au fost obligați să înhame cămile la trăsură. Nici cînd acarul i-a anunțat că vine trenul, negustorul din Constantinopol, enervat, n-a vrut să se dea la o parte și, drept urmare, garnitura feroviară a surprins poștalionul, sfărîmîndu-l. Din fericire, pasagerii au scăpat neatinși, sărind la timp...

Ca și cum nu erau destul de supărați de pericolul prin care au trecut și de faptul că nu mai aveau cu ce să călătorească, drumeții au avut încă o surpriză neplăcută : un grup de cazaci l-au arestat pe Keraban. În ciuda pro-

testelor sale, a fost dus la cea mai apropiată stație și după aproximativ 20 de minute Ahmed și olandezii au văzut figura contractată de furie a bogătașului turc la fereastra unui compartiment al trenului ce se îndrepta spre Poti. Pentru a-l elibera, prietenii lui au plecat pe jos în direcția orașului și după două ore erau la sediul poliției. Aici li s-a comunicat că cel reținut a fost obligat să plătească o amendă substanțială pentru contravenție, după care l-au expulzat. Pentru a-l ajunge pe cel escortat, întregul grup a început să caute un mijloc de transport...

UN PLAN NEREUȘIT. Partea a doua a narațiunii începe cu relatarea decepției lui Van Mitten că nu poate vizita cele mai interesante localități pe unde trece, datorită deselor întîmplări care le provoca mereu alte și alte probleme. Ar fi dorit să se aventureze pe urmele legendarului Jason și ale Argonauților, să străbată locurile unde temerarii fii ai lui Jason au luat Lîna de Aur. Și cum să nu fie dezamăgit, cînd era obligat să parcurgă ținuturile acelea încărcate de mitologie fără a avea timpul necesar să le cerceteze pe îndelete ? Din motivele cunoscute, la Poti n-a putut să vadă decît grădina publică, unde se aflau ruinele unei fortărețe și portul...

Ahmed căuta cu înfrigurare o altă diligență, dar în mica așezare de pe malul mării n-a găsit decît cai. În scurtul popas a scris bancherului Selim și mai ales iubitei sale Amasia, relatîndu-le peripețiile prin care trecuseră. De asemenea, l-a rugat pe viitorul socru să fie la Scutari la data fixată, pentru a nu întîrzia celebrarea cununiei.

Pe alt plan, servitorul olandezului, îngrijorat de greutățile voiajului, dar mai ales de nemaipomenita irascibilitate și încăpățînare a lui Keraban încerca să-și convingă stăpînul să se întoarcă amîndoi în Europa, fără a mai continua drumul. Ideea i-a surîs lui Van Mitten, mai ales că și el dorea același lucru.

În apropierea unui han l-au întîlnit pe Keraban și după ce s-au îmbrățișat și-au povestit ultimele întîmplări prin care au trecut. Apoi, în primul orășel întîlnit au cumpărat o șaretă cu două roți. Keraban, Van Mitten și Bruno s-au urcat în ea, iar Ahmed și celălalt servitor mergeau călare. Chiar și în aceste condiții traseul ar fi fost

suportabil dacă timpul era frumos. Dar pe creasta bătută de vînturile ce veneau din largul mării, echipajul înainta cu greu. Au ales, de aceea, un drum de pădure prin care au mers pînă a doua zi după-amiază. Nori negri prevesteau furtuna. Spre seară întunericul era greu de străpuns. La lumina fulgerelor încercau să urmeze șoseaua, dar caii erau atît de obosiți încît abia se mai mișcau. Cînd s-a dezlănțuit uraganul, spre bucuria lor au zărit farul Atinei ridicat pe faleză, într-un golf. Uzi de ploaia torențială s-au îndreptat spre micul adăpost al paznicilor.

Van Mitten i-a destăinuit lui Keraban intenția sa de a rămîne la Atina pentru a se îmbarca pe un vas cu destinația Constantinopol. Își asigura prietenul că-l va aștepta acolo, și va participa la căsătoria nepotului său. Propunerea lui n-a reușit însă decît să-l enerveze pe îndărătnicul turc, care susținea cu înverșunare că olandezul trebuie să-l urmeze pînă la capăt. În cele din urmă, extrem de supărat, i-a refuzat orice împrumut bănesc. Or, Van Mitten nu avea la el banii necesari pentru a continua singur călătoria. Forțat de împrejurări, a fost nevoit să se împace cu ideea de a-și urma prietenul în aventurosul său drum.

MIRACULOASA SALVARE A AMASIEI. O căsuță din lemn alcătuită din două camere care dădeau spre mare, o sală comună și un dormitor servea drept locuință gardienilor farului. Pe un pilon se înălța un mecanism format dintr-un felinar și un reflector care lumina strîmtoarea Atina. Paznicii le-au oferit ospitalitate, mai ales că hanul cel mai apropiat era la o depărtare de mai bine de jumătate de leghe. Au mîncat, s-au încălzit și apoi s-au culcat pe băncile de lemn, dar nu puteau dormi din cauza furtunii. Clădirea gemea sub loviturile vîntului, ușile și ferestrele se zguduiau datorită teribilei încleștări a naturii. Spre orele două dimineața au auzit zgomotul produs de o ghiulea trasă de un tun, și datorită fulgerelor care brăzdau orizontul, Ahmed a identificat un punct care apărea și dispărea. Să fie, oare, o navă ? — se întrebau îngrijorați. Un gardian împreună cu nepotul lui Keraban s-au urcat pe platforma superioară și de acolo au văzut un spectacol

pe cît de emoționant, pe atît de înfricoșător. Marea părea că fierbe într-un cazan uriaș, iar pe cerul negru fugeau, cu viteză enormă, norii. Păsările surprinse de vijelie loveau grilajul de fier ce proteja reflectorul, scoțînd strigăte asurzitoare. Natura dezlănțuită făcea ca partea superioară a pilonului să oscileze cu o amplitudine înspăimîntătoare. Privind imaginile apocaliptice, tînărul a observat contururile unei ambarcațiuni, un vas de mic tonaj, care lupta împotriva uraganului. O tartană era dusă ca o nucă de furia valurilor, spre stîncile coastei. În acel moment pilonul a fost zguduit atît de puternic încît cei doi oameni aflați pe platforma lui au fost obligați să coboare repede la adăpost. Nici n-au intrat bine și o lumină intensă a inundat clădirea, un trăsnet căzînd în apropiere, urmat de un bubuit infernal. Pereții s-au cutremurat atît de tare încît toți au ieșit fugind pe malul mării. Atins de fulger, farul nu mai arunca nici un fascicul de raze și corabia, chiar dacă scăpase din mijlocul trombelor de apă, era amenințată să se zdrobească de recifele din calea ei. Catastrofa nu mai putea fi evitată. Au zărit coca vasului cînd urcată pe înălțimea valurilor, cînd înghițită de ape. Generoasa sumă de 100 000 de piaștri oferită de Keraban celui ce s-ar încumeta să încerce salvarea naufragiaților n-a convins pe nici unul dintre pescarii veniți acolo, spre a porni în larg. În timp ce fiecare se gîndea cum să împiedice teribila pieire a oamenilor de pe mare, s-a auzit un strigăt. Ahmed a tresărit ; o presimțire făcea ca inima să-i bată cu putere. Și-a dat seama că nava se asemăna cu corabia care acostase lîngă grădina viitorului său socru. Atunci un alt țipăt disperat a pornit dinspre vasul ce ardea ca o torță în mijlocul rafalelor. Pe covertă două femei cereau deznădăjduite ajutor. Cînd a înțeles că iubita sa este în primejdie, Ahmed n-a mai stat pe gînduri și s-a aruncat în valurile furioase. Keraban a vrut să-l urmeze, dar a fost oprit cu mare greutate de însoțitorii săi. Au urmat clipe emoționante pentru cei de pe faleză. O trombă a cuprins corabia, a antrenat-o într-un vîrtej și a aruncat-o pe stînci, unde s-a sfărîmat. Nepotul lui Keraban, îngrozit de cele văzute, s-a îndreptat spre locul naufragiului. Din fericire, cele două fete au scăpat numai cu mici zgîrieturi și stăteau

agățate de un bloc de piatră. Se părea că numai ele mai trăiau din tot echipajul, deoarece nimeni nu se vedea în împrejurimi. Cu Amasia în brațe și Nedjeb înotînd lîngă ei, au reușit să străpungă munții de apă pînă la mal. Un pescar le-a oferit găzduire și, după ce cele două prietene și-au revenit din coșmar, au povestit dramatica istorie a răpirii lor. Tartana a navigat mai bine de două săptămîni, cînd a fost surprinsă de furtună. Cîrma s-a rupt și vasul a fost dus în extremitatea opusă a Mării Negre. Ascultînd relatarea peripețiilor, cei de față făceau diverse presupuneri asupra mobilului urmărit de pirați. Vorbeau destul de tare, fără a se gîndi că îi ascultă cineva. Un alt supraviețuitor, căpitanul vasului, se furișase pînă la ușă și așa a aflat despre salvarea Amasiei, pe care a crezut-o înecată. În ciuda celor întîmplate, era hotărît mai mult ca oricînd să-și îndeplinească misiunea...

PĂȚANIA OLANDEZULUI. În noaptea aceea, Ahmed n-a putut să doarmă. Se întreba dacă pericolul pentru Amasia lui dragă a trecut definitiv odată cu distrugerea vasului și dispariția echipajului acestuia. Știa că mai aveau de parcurs o regiune aproape pustie din Anatolia și se puteau aștepta la orice din partea acelora care au plănuit răpirea. Și-a pus în gînd s-o supravegheze pe fată și să-i înștiințeze tatăl despre cele petrecute. I-a scris că vor fi la Scutari în maximum 15 zile și că n-ar fi rău dacă ar veni să-i întîmpine, pentru că n-ar fi excluse noi primejdii.

Trăsura a fost rezervată tinerelor, ceilalți urmînd-o călare. Spre seară au dormit într-un mic han, iar Ahmed a vegheat înarmat, fiind atent la orice mișcare ciudată. Și avea de ce, pentru că Yarhud îi urmărea. Banditul îi scrisese complicelui său Scarpante, dîndu-i întîlnire la caravanseraiul din Rissar. Localul din apropierea orașului Trebizonda avea o vastă curte interioară și în seara cînd Keraban și grupul său se îndrepta spre el, doi oameni îmbrăcați simplu se plimbau prin incintă și discutau. Era moșierul Saffar și intendentul său Scarpante, care îl așteptau pe Yarhud. Nu puteau să înțeleagă motivele ce l-au silit pe căpitanul tartanei să-i anunțe că vine acolo și de ce n-a dus-o pe fata răpită la locul stabilit. În cele din

urmă a apărut și piratul, care le-a povestit despre naufragiul navei, înecarea întregului echipaj și salvarea tinerelor de către nepotul negustorului Keraban. Le propunea un nou șiretlic, care trebuia să ducă, în final, la același rezultat. Tocmai voia să le explice cum va proceda, cînd în curte au intrat două persoane. Unul era patronul hanului, celălalt un senior curd, pe nume Yanar. Cei trei complici s-au retras într-un colț întunecos de unde puteau auzi ce vorbeau noii veniți. Seniorul și sora sa, Sarabul, plecaseră în călătorie de agrement din orașul Mossul către Trebizonda, unde voiau să stea cîteva săptămîni. Femeia, o văduvă în vîrstă de 30—32 de ani, bogată și de origine nobilă, avea un temperament atît de violent încît speria pe oricine ar fi dorit să-i ceară mîna. Fratele ei o sfătuise să voiajeze, cu gîndul că ar putea întîlni un eventual soț. Discuția era aprinsă. Despre ce era vorba ? În noaptea trecută, văduva, care mai fusese căsătorită de trei ori, a fost trezită din somn de cineva care intrase în camera ei. Speriată, a apelat la ajutorul fratelui, care dormea într-o încăpere alăturată. Deși nu dispăruse nimic, totuși, considerînd că onoarea surorii sale era în joc, seniorul cerea insistent prinderea, judecarea și condamnarea vinovatului. Hangiul l-a informat că a doua zi dimineața judecătorul va proceda la cercetări în vederea descoperirii vinovatului.

Atunci și-a făcut apariția grupul lui Keraban. Celor două prietene li s-a indicat camera pe care urmau s-o ocupe, servitorii au fost cazați în exteriorul clădirii centrale, iar ceilalți trei bărbați așteptau să li se rezerve și lor un loc de odihnă. Simulînd că ar face parte din personalul caravanseraiului, Scarpante i-a condus spre ușa unui apartament. Fără să bănuiască nimic, Keraban, Van Mitten și Ahmed au nimerit astfel în încăperea ocupată de impulsiva Sarabul. A urmat un scandal de nedescris. S-au deschis toate ușile și cei doi frați au cerut anchetarea noului „atentat". Sosirea judecătorului i-a calmat puțin pe reclamanți, care cereau pedepsirea celor ce încercaseră să-i dezonoreze. Din fericire, din cauza întunericului, eroii povestirii n-au putut fi identificați. Dar iată că datorită unei bizare metode folosite de magistrat, lucrurile au luat o

întorsătură tragi-comică. Pentru depistarea vinovaților a fost adusă o capră și toți cei prezenți erau obligați s-o mîngîie. Keraban, simțind că se petrece ceva neobișnuit, le-a propus prietenilor săi o stratagemă : să se prefacă doar că ating capra. Au procedat așa și blîndul patruped n-a reacționat în nici un fel. Se părea că nimeni nu este culpabil și întreaga asistență a scos exclamații de satisfacție. Dar, la lumina torțelor, li s-a cerut să ridice mîna dreaptă. S-a observat atunci că toate erau pătate cu negru, cu excepția celor ale lui Keraban și prietenilor săi. Blana fusese unsă cu funingine și cei ce n-au luat contact cu ea s-au acuzat singuri. Un murmur general a flatat „ingeniozitatea" împărțitorului dreptății, care la instigarea văduvei și a fratelui ei era foarte dispus să-i bage pe toți trei la închisoare. Faptul ar fi dus însă la amînarea la nesfîrșit a călătoriei și implicit la periclitarea căsătoriei dintre Ahmed și Amasia. În timp ce fiecare dintre cei trei prieteni se gîndea la gravele consecințe ale întîmplării, Sarabul le-a oferit o portiță de scăpare. Cerea fie pedepsirea tuturor, fie numai a aceluia care-și va recunoaște singur vina. Keraban a prins din zbor ideea și a cerut permisiunea să poată vorbi cu ceilalți doi într-un colț retras. Acolo le-a șoptit că unul dintre ei trebuie să se sacrifice. Avînd în vedere că prezența lui și a lui Ahmed erau necesare la Scutari pentru efectuarea cununiei, i-au solicitat insistent lui Van Mitten să-i salveze, deoarece nu ar risca decît cîteva zile de închisoare, iar după aceea ar putea veni pe urmele lor. La rugămințile celor doi logodnici olandezul a acceptat cu multă strîngere de inimă să-și sacrifice libertatea. Cînd fratele văduvei a aflat că Van Mitten era cel care intrase în camera surorii sale a pus mîna pe iatagan și i-a cerut negustorului din Rotterdam, ca satisfacție pentru afrontul suferit, să se căsătorească cu Sarabul. A urmat o scenă hazlie. Uimit de întorsătura neașteptată, Van Mitten a declarat că este căsătorit și că nu are de gînd să devină bigam. Dar, Keraban prevăzuse această reacție și a găsit imediat soluția : l-a sfătuit să nu refuze „pentru că în Turcia de atunci bigam, trigam, cvadrigam era ceva obișnuit". Spre a-l convinge, i-a subliniat că în acel mod va scăpa de închisoare și vor putea să voiajeze împreună

iar atunci cînd vor ajunge la Scutari va renunța ușor la a doua soție... Încă o dată olandezul s-a jertfit pe altarul prieteniei și Yanar a anunțat tuturor fericitul eveniment al logodnei pe care voia să o celebreze în antica Trebizondă...

ATACUL BANDITESC DIN DEFILEUL MUNȚILOR. În ultima etapă a traseului echipajul se îmbogățise cu încă doi călători : cei doi frați curzi. Știind că drumul pe care-l mai aveau de parcurs nu era prea sigur au luat cu ei puști și revolvere. Conduși de un ghid bun cunoscător al porțiunii septentrionale a Anatoliei, majoritatea voiajorilor s-a instalat în două trăsuri confortabile, numai Ahmed și călăuza mergînd călare. Primul popas l-au făcut la Tireboli, iar în ziua următoare, favorizați de timp, au înaintat pînă la liziera unei păduri etajate pe coline, unde abundau esențe variate de arbori. Seara s-au culcat la Fatisa. Mereu atent, Ahmed, care avea unele bănuieli în legătură cu identitatea ghidului și-l urmărea îndeaproape, n-a surprins nimic suspect. În continuare, caravana a trecut prin Sinope, port așezat pe un istm a cărui făurire era atribuită Argonauților. Pînă în ziua de 28 septembrie totul a decurs normal. Nu mai erau decît 60 de leghe pînă la Scutari, distanță pe care trebuiau s-o străbată în 48 de ore. În acest moment călăuza, profitînd de încrederea pe care i-o acordase Keraban, a abandonat coasta mării. Spre seară erau adăpostiți sub acoperișul unei clădiri ruinate, cînd Ahmed a observat curioasa dispariție a celui ce-i conducea. L-a căutat asiduu și l-a găsit urcat pe o colină de unde privea spre o lumină ce licărea la scurte intervale. Era evident un semnal... Au mers apoi toată ziua și cînd s-a întunecat s-au oprit într-un loc situat numai la 5—6 leghe depărtare de malul Bosforului. Erau într-un defileu, în apropierea gurii unei peșteri. La cîteva sute de pași era iarbă bună pentru pășune și acolo au fost duși caii și lăsați în paza lui Nizib. Ceilalți membri ai echipajului au intrat în grotă și s-au culcat. Spre orele 3 dimineața au aflat că mai mulți indivizi le-au furat caii. Keraban și Ahmed privind spre creasta văii au zărit pe cineva care se cățăra. Imediat, tînărul a ocolit stînca și a început să urce pe porțiunea opusă. Spionul, întins pe burtă, atinsese unghiul extrem al

rocii. La lumina lunii încerca să vadă intrarea în peșteră. O jumătate de minut mai tîrziu nepotul lui Kéraban a apărut pe platoul superior și tîrîndu-se cu precauțiuni avansa spre cel care nu putea să-l vadă. Atunci a ieșit din adăpost Amasia și cînd și-a văzut logodnicul sus pe stîncă i-a scăpat un strigăt. Iscoada s-a întors rapid, l-a observat pe Ahmed și scoțîndu-și cuțitul s-a aruncat asupra lui. Kéraban a fost mai repede de mînă, deoarece l-a țintit și a tras. Atins mortal, acesta a căzut de la înălțime. Privindu-l, Amasia și Nedjeb l-au recunoscut imediat : era Yarhud, fostul căpitan al tartanei, omul care le răpise. Cercetîndu-i-se hainele s-a găsit un mesaj semnat de Saffar către un oarecare Scarpante. Din text reieșea că acela trebuia să fure caii în timp ce Kéraban și însoțitorii lui vor dormi. După aceea urma să semnalizeze cu o torță oamenilor aflați la pîndă pe cheile Nerissei. Acum se lămurea cine era autorul direct al răpirii Amasiei : insolentul personaj întîlnit la Poti, seniorul din cauza căruia li s-a distrus diligența. Dar cine era Scarpante ? Au găsit imediat și dezlegarea acestei enigme : Bruno i-a informat despre dispariția ghidului...

Acum pericolul era iminent. Puteau fi atacați din moment în moment și Ahmed a propus părăsirea strîmtorii. Erau pe cale să se îndepărteze, cînd la extremitatea trecătorii și-au făcut apariția bandiții. Au pus femeile la mijloc, — în jurul Amasiei, al lui Sarabul și Nedjeb stăteau de pază șase bărbați, gata să le apere cu orice preț. Lupta inegală a început. Mercenarii lui Saffar încercau să folosească numai cuțitele, deoarece aveau ordin s-o prindă vie pe Amasia. Din această cauză cîțiva dintre atacatori au căzut de la primele focuri de armă. Totuși, grupul lui Kéraban era în inferioritate și dacă nu le venea un ajutor neașteptat încleștarea nu putea duce decît la un deznodămînt tragic. Cînd Scarpante, care apăruse în mijlocul bandiților, a încercat s-o ia în brațe pe Amasia, Kéraban l-a împușcat. Turbați de furie, complicii lui s-au aruncat cu și mai mare înverșunare împotriva asediaților. Amenințați din toate direcțiile, ei nu mai puteau face uz de arme. În această situație disperată Ahmed a încercat să-i vină în ajutor logodnicei sale luate cu forța de Saffar. Atunci a apărut

un sprijin care i-a uimit pe toți. 20 de călăreți și-au făcut apariția pe crestele stîncilor și trăgeau fără milă în bandiți. Surprins, moșierul Saffar și-a eliberat prizoniera, dar cînd a văzut că noii veniți îl aveau în frunte pe bancherul Selim, a vrut s-o înjunghie. Ahmed, care a observat mișcarea, era pe punctul de a fi ucis dacă unchiul lui n-ar fi parat lovitura înfigînd pumnalul în inima ticălosului.

Au urmat clipe de mare bucurie. Amasia și-a îmbrățișat cu duioșie tatăl, care la rîndul lui a strîns puternic mîna vechiului său prieten Kéraban. Iar cînd Ahmed l-a întrebat prin ce fericită întîmplare a ajuns acolo în acele clipe grele pentru ei, Selim i-a răspuns că începuse să-și caute fiica imediat după răpirea ei, iar scrisoarea trimisă din Trebizonda l-a făcut să adune oameni, să se ducă la Scutari și apoi să supravegheze zona din apropiere.

Un splendid fenomen natural a însoțit veselia tuturor. Printr-un efect de refracție țărmul mării se putea vedea la orizont. Pe măsură ce se lumina de zi mirajul ridica încet, încet imaginile obiectelor situate pe faleză. Era o fermecătoare pictură multicoloră a peisajului atît de îndrăgit. Au avut chiar surpriza să vadă siluetele unor vile din Scutari și împrejurimile lor...

După 45 de zile de călătorie eroii noștri au ajuns pe țărmul asiatic al Bosforului. În acest mod Kéraban și-a realizat ambiția de a nu plăti cele 10 parale pentru traversarea strîmtorii...

ACROBAȚIE PESTE BOSFOR. Instalați în vila din Scutari oaspeții lui Kéraban priveau cu admirație spre partea asiatică a Constantinopolului cu frumoasele sale grădini terasate și moscheile suflate cu aur. Dintre toți, Van Mitten era cel mai năpăstuit. Căuta un prilej pentru a lămuri încîlcita lui situație matrimonială. Negustorul din Rotterdam nu știa cum să înceapă discuția asupra problemei ce-l frămînta de atîta vreme. Forțat de împrejurări, a încercat să-i explice proaspetei sale logodnice că dintr-o simplă eroare a intrat în camera ei din caravanserai. De asemenea, a invocat motivul cel mai puternic care-l oprea să meargă la Mossul : era căsătorit și tot ce a făcut a fost numai pentru a-și salva prietenii. Refuzul olandezului i-a

înfuriat atît pe Sarabul cît şi pe Yanar, care au declarat că se vor adresa judecatorilor din Constantinopol. În acel moment i s-a înmînat lui Van Mitten o telegramă expediată din Rotterdam. Emoţionat, a citit-o, fără să vrea, cu glas tare : „Doamna Van Mitten... de cinci săptămîni.... decedată..." S-a oprit brusc şi ochii i s-au umplut de lacrimi, cînd a aflat că i-a murit soţia. Atît a aşteptat vicleana Sarabul : fiind şi el văduv, nu mai exista nici o piedică pentru cununia lor...

În ce priveşte mult aşteptata căsătorie a tinerilor logodnici s-a ivit un alt obstacol neprevăzut. Tatăl Amasiei a anunţat că judecătorul din Scutari refuza să înregistreze actele sub pretextul că domiciliul oficial al lui Kéraban şi deci şi cel al lui Ahmed era la Constantinopol. Nu mai puteau pierde nici un minut. Dar Kéraban trebuia să treacă Bosforul cu un vas şi în acest caz era obligat să achite taxa cuvenită. Din nou încăpăţînarea nababului s-a manifestat din plin. Cu toate insistenţele nepotului şi ale prietenilor, repeta aceleaşi cuvinte : „Mai bine fac din nou înconjurul Mării Negre decît să accept dispoziţia autorităţilor". Prefera să-şi ruineze nepotul, să se certe cu toţi, dar nu voia să-şi încalce mîndria şi cumplita îndărătnicie. Rămas singur după plecarea furioasă a Amasiei şi a lui Ahmed, Kéraban se gîndea să vîndă casa din Galata, să înceteze afacerile şi să doneze toată averea nepotului, în schimbul moştenirii pierdute...

Ahmed, Amasia şi Selim au debarcat la cheiul din Top'hané iar Van Mitten se plimba cu noua sa familie în mijlocul mulţimii care asista la un mare spectacol popular. Ahmed era hotărît ca după căsătorie să se retragă la Odesa şi să rupă definitiv relaţiile cu unchiul său. Îngîndurat, nu se interesa deloc de cele ce se petreceau în jur. Un murmur al publicului i-a atras atenţia. Numeroşi oameni gesticulau şi se uitau la ceva ce le stîrnea curiozitatea. De vîrful unui turn din Scutari era întinsă o coardă lungă de 1 300 de metri care se lega de un pilon de lemn ridicat între cheiul Galata şi piaţa Top'hané din Constantinopol. La aproximativ 600 de picioare deasupra apelor Bosforului, pe frînghie înainta un cunoscut acrobat însoţit de încă o persoană. Ieşit din comun era faptul că-l trăgea pe celă-

lalt, care stătea într-o roabă a cărei roată crestată era fixată pe funie. Cînd au atins mijlocul traseului dificultăţile au devenit mai mari, dar muşchii gimnastului au învins toate piedicile. Însoţiţi de strigăte de admiraţie cei doi acrobaţi temerari au coborît chiar în apropierea locului unde stătea Ahmed. Vă închipuiţi uluirea tînărului cînd a constatat că însoţitorul curajosului echilibrist era unchiul său Keraban. Bogatul negustor turc descoperise încă o modalitate de a trece Bosforul fără să plătească cele 10 parale, chiar dacă pentru aceasta cheltuise de mii de ori mai mult. Pînă la urmă, singulara călătorie în jurul Mării Negre a avut un deznodămînt fericit. Cu toţii s-au îndreptat spre judecătorie şi după aceea veselul grup a ajuns la vila din Galata, unde a început petrecerea.

În aceeaşi seară Van Mitten se pregătea să-şi ia rămas bun de la prietenii săi, deoarece trebuia să plece spre Mossul împreună cu Sarabul şi Yanar. Olandezul regreta că numai din cauza unei telegrame era obligat să-şi schimbe viaţa. A scos-o maşinal din buzunar şi a recitit-o. Acum un cuvînt i s-a părut neclar. Keraban, care era lîngă el, i-a smuls epistola din mîini. Sesizase şi el ceva ciudat. Textul complet era : „Doamna Van Mitten de cinci săptămîni decedată să-şi revadă soţul a plecat spre Constantinopol". Cum *„decedată... a plecat ?"* — a strigat negustorul turc. Greşeala este evidentă. Nu vezi că în loc de *decisă* s-a trecut *decedată* ? Ceilalţi au fost de aceeaşi părere, toată lumea subliniind că era vorba evident despre o eroare stupidă a telegrafului. Foarte bucuros că îşi va revedea soţia, Van Mitten i-a înştiinţat pe cei ce voiau să-l ducă la Mossul că nici nu-i trece prin gînd să se mai deplaseze pînă acolo. A urmat un schimb violent de cuvinte şi cei doi fraţi curzi, supăraţi, s-au retras, reîntorcîndu-se în patria lor. În ce-l priveşte pe Keraban, ştiţi cum a rezolvat el problema taxei de 10 parale ? Foarte simplu : a concesionat traversarea strîmtorii...

O AVENTURĂ ÎN JURUL MĂRII NEGRE. Sub acest titlu a apărut în anul 1937 traducerea romanului *Keraban le Têtu* şi el cuprinde surprizele unei călătorii cu diligenţa de-a lungul întregului perimetru al acestei mări. Este

prima relatare făcută de un scriitor francez despre Dobrogea ultimelor decenii ale secolului trecut, la puțin timp după realipirea ei la România, în urma proclamării Independenței de Stat a țării noastre. Deși subiectul acestei povestiri este mult mai vast, interesează, în mod deosebit, acțiunea care se desfășoară de-a lungul teritoriului dintre Dunăre și mare. Originalul voiaj efectuat în 45 de zile de eroii narațiunii conține nenumărate scene ce se pot asemăna cu un pasionant western din zilele noastre și nu este deloc o exagerare, ca Jules Verne să fie considerat un deschizător de drumuri în acest domeniu al cinematografiei.

După ce descrie cu lux de amănunte înfățișarea, calitățile sau defectele personajelor, ironicul și umoristul prozator imaginează o istorioară ieșită din comun, aproape imposibilă. Este, dealtfel, un pretext literar demn de viziunea fantastică a acestui scriitor, care-și îndrepta eroii spre itinerarii necunoscute marelui public, spre ținuturi îndepărtate de patria sa. Povestirea devine extraordinară prin noutatea și inventivitatea amănuntului, care-i schimbă din temelii firul ; este banalul, accidentalul, care atrage după sine o întorsătură neprevăzută a subiectului. Procedeul este specific genialului romancier, care-și căuta cu mult înainte de a începe să scrie o modalitate cît mai neașteptată care să-i surprindă pe cititori prin îndrăzneala ei, prin ineditul situației create.

Kéraban le Têtu a apărut în anul 1883 și Jean Jules Verne, făcînd o succintă analiză a romanului, arată că în anturajului bunicului său existau destui cunoscuți care aveau caractere recalcitrante, modele care i-au servit la conturarea personajului acesta, atît de încăpățînat. Și unul dintre oamenii aceștia, — foarte apropiați de romancier, — a fost chiar fiul său, Michel.

Conținînd numeroase dialoguri vii și replici pline de haz, textul dă impresia că a fost scris în mod special pentru a fi transpus pe scenă. Într-adevăr, în același an cînd a figurat în librării, romanul a fost transformat într-un scenariu de Adolphe d'Ennery, dar prezentarea lui a suferit un eșec, spre deosebire de celelalte piese inspirate din narațiunile verniene, care s-au bucurat de afluență de pu-

blic. Într-o scrisoare din acele vremuri, Jules Verne constata cu melancolie că insuccesul s-a datorat neacceptării distribuției propuse de el : piesa să fie jucată de actori comici și nu dramatici.

Din acțiunea povestirii, care se desfășoară în Dobrogea, reiese faptul că ilustrul scriitor a avut o preocupare permanentă pentru teritoriul țării noastre și români. Descrierea Tulcei, a Deltei Dunării, a caracteristicelor geologice sau ale faunei străvechii provincii românești într-o perioadă în care ea era foarte puțin cunoscută peste hotare, trebuie apreciată. Dacă previziunea autorului în legătură cu numărul locuitorilor orașului Medgidia s-a adeverit în anii noștri, inadvertențele referitoare la unele puncte geografice probabil că au fost lăsate astfel pentru că erau necesare firului epic al istorisirii, sau datorită intenției de a tăinui vizita sa prin această regiune. În ceea ce privește existența, încă din acea perioadă a unei rute carosabile între Tulcea și Deltă, drum puțin cunoscut și astăzi, trebuie precizat că nu este vorba de nici o eroare, deoarece ghidul *Dobrogea,* apărut în 1964, îl prefigurează astfel : „La Chilia Veche se poate ajunge și pe un drum carosabil care pleacă de la Tudor Vladimirescu, o așezare pe malul stîng al Dunării, în fața Tulcei și înglobată orașului. Traseul urmează paralel firul apei și străbate satele Pătlăgeanca, Ceatalchioi, Pardina și Tatanir, sate care se înșiră pe mai mulți kilometri fiecare. Urmînd această rută, turistul poate vedea cu adevărat Delta, unde numai trei la sută din suprafața ei conține terenuri neinundabile".

Deoarece în roman este descris un atac al mistreților în Deltă, redăm un fragment dintr-un studiu al cunoscutului geograf și naturalist Ion Simionescu : „O adevărată corabie a lui Noe este pămîntul dobrogean. Mai ales primăvara și toamna, cînd apele sînt împînzite de puzderia păsărilor călătoare, furnicarul cel mai bogat în animale se află în Dobrogea. De la mistreții cărora le place desișul umbros al plaurului, pînă la helghea ca ninsă, lungă de o șchioapă ; de la vulturul măreț și pajura voinică, pînă la aușelul ce-și țese din pîslă cuibul ca o pungă, aninîndu-l de vîrful ramurilor de salcie, ori pescărușul albastru numai smaragde și topaze ; de la șarpele lui Aesculap, gros și lung, pînă la șopîrlița cu bumbi de sidef ; de la lenevosul

somn și gustosul morun, pînă la svîrluga cît un vierme ; de la lăcusta pustiitoare pînă la țînțarul aducător de friguri, — tot noianul animalelor felurite mișună prin iarbă, pe sub pămînt, în ape ca și în aer. Unele au venit de departe ; altele, musafiri vremelnici, dau un colorit exotic. Flamingii din delta Nilului fac uneori vizită neamurilor lor de la gurile Dunării, iar vestitul șarpe boa își are drept reprezentant pe Eryx Jaculus, care stă toată ziua ascuns în nisip." (Din *Analele Dobrogei*, anul I, nr. 3, 1928).

TREI MII DE KILOMETRI CU BARCA PE DUNĂRE *

LAUREATUL LIGII DANUBIENE. Într-un cabaret din micul port Sigmaringen peste o sută de membri ai Ligii Danubiene aşteptau rezultatele concursului. Erau pescari amatori din Baden, Wurtenberg, Bavaria, Austria, Ungaria, Serbia, România şi Bulgaria. Surpriza a fost mare cînd preşedintele Miclescu a anunţat că ambele premii, în valoare de 200 florini, au fost cucerite de un pescar înscris recent care se numea Ilia Bruş. Cîştigătorul, după ce a mulţumit prezidiului, a înştiinţat auditoriul despre intenţia sa de a străbate cu barca cursul Dunării de la izvoare pînă la vărsarea în mare, pe o distanţă de aproximativ 3 000 de kilometri. Temerara expediţie urma să înceapă peste cinci zile, adică la 10 august 1876.

Veştile despre formidabila lovitură de teatru de la Sigmaringen şi ineditul periplu care urma să aibă loc au fost comentate de presa din toate ţările pe unde trebuia să treacă curajosul pescar. Astfel, cotidianul „Neue Freie Press" din Viena arăta că proiectul laureatului a provocat senzaţie şi ziarul va încerca să-şi ţină la curent cititorii cu peripeţiile originalei expediţii. Informaţii asemănătoare au fost inserate de „Pester Lloyd" din Budapesta, „Srbske Novine" din Belgrad şi „Românul" din Bucureşti.

Cu două zile înainte de interesantul start, în acelaşi local se discuta cu aprindere despre o serie de evenimente neobişnuite care au provocat panică printre meseni. De cîteva luni malurile Dunării deveniseră cîmpul de activitate al unor răufăcători, care jefuiau magazine şi locuinţe,

* In original : *Le Pilote du Danube.*

mulți oameni pierzîndu-și chiar viața. O aură de mister înconjura jafurile sau crimele comise la sute de kilometri una de alta, făptașii nelăsînd nici o urmă. În seara aceea se anunțase crearea unei poliții internaționale pentru lichidarea bandei. Guvernele țărilor dunărene au hotărît supravegherea întregului curs al fluviului, în fruntea brigăzii de poliție fiind numit abilul detectiv Karl Dragoș. Locuia la Budapesta, avea în jur de 45 de ani și cunoștea perfect limbile popoarelor din zonă.

Cel mai mare fluviu din Europa începe de la punctul de confluență al pîrîurilor Brege și Brigach, care izvorăsc din munții Pădurea Neagră. Apele lor se amestecă la Donaueschingen, în apropiere de Sigmaringen. Spre acel loc s-au îndreptat membrii Ligii în dimineața anunțată și au asistat la plecarea colegului lor în frumoasa și interesanta călătorie.

PASAGERUL NECUNOSCUT. Barca lui Ilia Bruș era dotată cu o cabină care putea adăposti doi oameni și, conform proiectului, excentricul navigator trebuia să trăiască pe tot parcursul îndelungatului voiaj exclusiv din pescuit. Ciudat, însă, pescarul amator nu părea deloc pasionat de capturarea vietăților acvatice, fiind preocupat în special de mărirea vitezei vasului. Antrenat și de curentul fluviului, pe la orele 4 după-amiază străbătuse 48 de kilometri. Un public entuziast îl aștepta la Fridingen, unde a vîndut peștele prins în momentele de odihnă activă.

A doua zi n-a mai oprit pînă la Ulm, putînd să viziteze liniștit orașul, deoarece nu-l mai deranja nimeni. Credea că a scăpat de admiratori. Cu toate acestea, după plecarea lui, un necunoscut s-a urcat în barcă și și-a pus valiza în cabină. Cînd s-a întors, Bruș a fost foarte surprins să-l găsească acolo. Îi propunea o afacere excelentă, după părerea lui. L-a întrebat la cît estimează valoarea peștilor prinși pe parcursul călătoriei și i-a oferit, de cinci ori pe atîta, banii înainte. Nici nu l-a lăsat să se gîndească, și a dublat suma. Tentanta propunere i s-a părut foarte curioasă și a respins-o categoric, mai ales că dorea să fie singur. Totuși, vizitatorul a insistat. Tocmai cînd i-a cerut iritat să părăsească ambarcațiunea, s-a apropiat de ei un polițist, care le-a cerut actele. Pescarul n-a putut să prezinte organului

de control decît cîteva chitanțe din care rezulta că locuia în orășelul Szalka și i s-a cerut pașaportul și foaia de circulație. Neavîndu-le, a fost invitat la comisariat. În acel moment dificil a intervenit necunoscutul. S-a adresat reprezentantului autorităților, declarîndu-i că-l ia pe răspunderea sa pe proprietarul bărcii și i-a întins legitimația. Atunci, s-a petrecut o schimbare totală în atitudinea agentului : a salutat respectuos, le-a urat drum bun și s-a retras. În fața noii situații, Bruș nu mai putea să-l refuze pe cel care-l salvase de la atîtea neplăceri. Era limpede că dispunea de influență și prin prezența lui putea evita eventualele controale de-a lungul călătoriei. Mai mult, a fost informat că președintele Ligii Danubiene îl recomanda călduros. A luat banii oferiți și, în schimbul lor, i-a dat o chitanță, reușind astfel să afle numele celui ce-l va însoți. Îl chema Jaeger și era negustor din Viena...

REVOLUȚIONARUL DIN RUSCIUC. Evenimentele desfășurate în perioada în care se petrece acțiunea romanului sînt foarte pe scurt explicate și au, de fapt, o strînsă legătură cu expansiunea otomană în Europa. În ianuarie 1876, în urma unei înfrîngeri a trupelor turcești, poporul bulgar subjugat avea o singură dorință arzătoare — eliberarea țării. Patrioții din această țară, mai ales tinerii, se pregăteau de acțiune. În fiecare oraș erau organizații clandestine care militau pentru răscoală. La Rusciuc, important centru așezat pe malul Dunării, în fața orașului românesc Giurgiu, șeful tineretului revoluționar era Sergiu Ladko. În vîrstă de aproape 30 de ani, înalt, blond și cu o forță herculeană, practica meseria de pilot pe nave. Obligat să-și petreacă patru cincimi din viață pe fluviu, traversarea Dunării „care la Rusciuc era largă cît un braț de mare“ nu era o problemă pentru el. În aceeași localitate trăia Ivan Striga, caracterizat printr-o cruzime nestăpînită și, după cum se zvonea, autor de tîlhării și crime. De aceeași vîrstă și cu o înfățișare asemănătoare cu a lui Ladko, se spunea că se angajaze spion la asupritorii turci și aducea, prin contrabandă, mărfuri de pe malul românesc. Cei doi oameni, atît de diferiți, s-au cunoscut și au devenit dușmani înrăiți datorită unei fete, numită în mod frecvent de localnici „Frumusețea Rusciucului“.

Natșa Grigorevici avea 20 de ani. Locuia în vecinătatea casei lui Sergiu, pe care l-a cunoscut de cînd era mică. Cu 15 ani înainte de începutul acestei povestiri, tatăl ei fusese ucis de turci iar mama — nevoită să lucreze dantele și broderii pentru a se putea întreține. După moartea doamnei Grigorevici, între cei doi tineri s-a înfiripat dragostea. Totul ar fi decurs normal dacă Ivan Striga nu s-ar fi îndrăgostit și el de Natșa. A cerut-o în căsătorie de cîteva ori, dar a fost refuzat. Cînd a aflat că iubita lui s-a logodit cu Ladko a hotărît să se răzbune crunt. Împreună cu mai mulți prieteni l-a așteptat într-o seară pe malul fluviului ca să-l ucidă. Atunci Sergiu a scăpat numai datorită vîslei, pe care a mînuit-o ca pe o măciucă și dușmanul său de moarte n-a mai apărut în calea lui...

Natșa și Sergiu s-au căsătorit. Au dus o viață fericită pînă în primele luni ale anului 1876, cînd soțul a fost obligat de împrejurări să participe la lupta împotriva asupritorilor. Pentru a obține armele necesare numeroși patrioți bulgari treceau fluviul în România, unii ajungînd chiar pînă în Rusia. Sergiu a plecat și el, deși se temea că Natșa va fi expusă la grave pericole, pentru că autoritățile știau că era nevasta unei căpetenii a partizanilor. S-a reîntors, dar n-a stat prea mult, fiind trimis într-o nouă misiune. Revoluționarii l-au desemnat pentru dirijarea transporturilor de arme pe Dunăre. Se pregătea să traverseze fluviul pentru a ajunge cît mai repede, prin România, în capitala Ungariei. Era la 50 de metri de malul bulgar, cînd un glonț de revolver i-a șuierat pe la ureche. S-a prefăcut că este lovit, dar după puțin timp s-a ridicat și a vîslit spre orașul românesc Giurgiu. Pilotul a avut impresia că-l recunoaște pe Striga în trăgătorul întrezărit în lumina slabă a apusului. Ajuns la destinație și-a îndeplinit sarcina cîtva timp. Natșa îi scria pe un nume convenit. Dintr-o scrisoare a aflat că temutul său dușman l-a denunțat autorităților turcești, iar poliția a făcut o percheziție în casa lui. Deci, reîntoarcerea în țară ar fi fost atunci o adevărată sinucidere...

În curînd evenimentele au luat întorsătura dorită de el : se declanșase revolta. Dar, pe cînd era la Zambor, un oraș unguresc din apropierea Dunării, a fost înștiințat că acțiunea patriotică fusese înăbușită. Sergiu s-a reîntors în lo-

calitatea unde se stabilise provizoriu. A găsit un mesaj al Natşei care-l informa că gospodăria lor era supravegheată zi şi noapte şi trebuia să se abţină de la orice acţiune imprudentă...

La 1 iulie 1876 Serbia a declarat oficial război Turciei şi, în consecinţă, regiunea Dunării era străbătută de trupe otomane care săvîrşeau excese teribile mai ales în Bulgaria. Vestea despre faptele de cruzime ale turcilor a ajuns pînă la cel expatriat, care se temea că soţia lui a căzut printre victime sau a fost închisă ca ostatecă. După o lună de tăcere s-a hotărît să se întoarcă în ţară pentru a afla adevărul. Şi-a alcătuit un ingenios plan pentru a reveni acasă fără a-şi periclita viaţa sau libertatea...

În dimineaţa zilei de 28 iulie vecinii pilotului au văzut căsuţa acestuia ferecată. Locatarul ei plecase într-o direcţie necunoscută.

Ce urmărea Ladko, care era legătura dintre evenimentele din Bulgaria şi concursul de pescuit de la Sigmaringen, vom afla pe parcursul naraţiunii „deloc imaginare", — aşa cum subliniază romancierul, — ai cărei eroi principali trăiau în acele zile pe malul Dunării...

DETECTIVUL DEGHIZAT. După ce au părăsit Ulmul, Ilia Bruş a început să pescuiască. Au mers apoi pînă la orele 5 după-amiază cînd au ajuns la Neustadt, unde aproximativ 25 de persoane îi aşteptau. A vîndut peştele şi cînd s-a întors înapoi la barcă a găsit un bilet prin care Jaeger îl anunţa că are treburi în oraş şi revine spre seară. Detectivul plecase la poştă unde primise mai multe mesaje. S-a întîlnit acolo cu agentul Friedrick Ulhmann, căruia i-a expus planul pentru prinderea banditilor. Bănuia că sediul lor era între Viena şi Budapesta, deoarece ultima crimă a fost comisă între cele două capitale. Revenit pe mal contempla priveliştea, cînd Bruş s-a apropiat şi i-a spus că peisajul era mult mai fermecător la Porţile de Fier. „Acolo veţi vedea că nu există pe lume un fluviu mai frumos ca Dunărea, că nu există pe tot cursul lui un loc mai încîntător.

Treceau pe lîngă diverse porturi mai mari sau mai mici şi barcagiul nu gusta deloc frumuseţea traseului, care îşi

schimba mereu aspectul. Era preocupat fie să imprime vasului o viteză mai mare, fie să ocolească cu abilitate bancurile de nisip. Curiozitatea l-a făcut, totuși, ca la un moment dat să-și întrebe însoțitorul de ce ori de cîte ori cobora undeva, stătea de vorbă cu anumiți oameni ce-l așteptau și Dragoș i-a răspuns că era normal să se întîlnească cu ei pentru că era reprezentantul unei case de comerț din Budapesta...

În seara zilei de 24 august trebuiau să sosească la Viena. Mai aveau puțin de mers pînă acolo și pescarul era preocupat de prinderea unei cantități mai mari de pește. O știucă de 20 de livre a fost capturată și, încurajat de succes, voia să-și încerce din nou norocul. Din nebăgare de seamă a provocat un incident, în urma căruia detectivul a făcut o constatare care l-a pus pe gînduri. Undița a fost lansată greșit și l-a zgîriat pe față, în timp ce cîrligul s-a agățat de ochelarii pe care-i purta Bruș zi și noapte. Deși secvența n-a durat decît cîteva secunde, Dragoș a văzut ochii albaștri și privirea lor prea puțin compatibilă cu aceea a unui om care are neapărată nevoie de un dispozitiv optic. Întrebat de ce poartă lentile negre, răspunsul a fost că lumina îl supără din cauza vederii sale slabe...

Printre curioșii atrași de sosirea laureatului Ligii Danubiene se aflau și doi membri ai bandei de pirați. Unul dintre ei l-a recunoscut pe șeful brigăzii de poliție și s-au hotărît să-l urmărească. Dimineața, pescarul i-a spus colegului său de drum că rămîne pe mal pentru a face curățenie iar detectivul a plecat în oraș. Era pe terasa unei cafenele împreună cu subalternul său Ulhmann cînd l-a observat pe Bruș traversînd strada. S-a luat după el și a văzut că a intrat într-o dugheană, a stat puțin și după aceea s-a îndreptat spre fluviu. Întors în local, Dragoș l-a întrebat pe agent dacă-l cunoaște pe un oarecare Simon Klein. Era un negustor de antichități, cămătar și gazdă de hoți... Mirat de escapada secretă a lui Bruș, polițistul a încercat să vadă cum va reacționa cînd îl va întreba despre vizită. Nu recunoștea că a fost plecat, declarînd că nu cunoaște pe nimeni la Viena. S-o fi făcut, oare, numai dintr-un capriciu ?...

După încă 12 ore, pe cînd navigau, detectivul a făcut o altă remarcă tulburătoare. Privea atent la omul care vîslea cu soarele în față. Din cauza căldurii își scosese cascheta, dînd la iveală un păr abundent și negru. Atunci, l-a frapat un amănunt : dacă Bruș era brun, de ce firele sale capilare erau la bază blonde ? Nu cumva diversitatea de culori provenea dintr-o vopsire reînnoită ? Spre a-și confirma ipoteza, l-a privit a doua zi și a constatat că părul își pierduse dubla colorație, fapt care demonstra o remediere efectuată, probabil, în timpul nopții...

Lentilele impenetrabile care disimulau o vedere slabă, intenționata născocire privitoare la escapada de la Viena, graba incompatibilă cu scopul călătoriei, părul blond vopsit în negru, toate aceste amănunte constituiau dovezi concludente care-l făceau să creadă că sub hainele pescarului se ascundea un temut bandit. Continuîndu-și supozițiile, detectivul a început să zîmbească numai la gîndul că o banală coincidență putea transforma voiajul său într-o aventură amuzantă, dacă era adevărat că în aceeași barcă au mers atîția kilometri un șef de pirați și omul ce dorea să-l prindă...

Preocupat de dezvăluirea tainei, Dragoș s-a mirat de ce treceau fără să ancoreze în unele orașe și din discuția avută și-a dat seama, cu uimire, că pescarul nu știa nimic despre banda de răufăcători. Voind să vadă cum va riposta interlocutorul său cînd îi va înfățișa unele deducții, mai bine spus curiozități, i-a declarat că era foarte ciudat că semnalmentele căpeteniei piraților se asemănau cu cele ale lui Bruș, avînd aceeași talie, ochi albaștri și barbă blondă. Mai mult, se credea că amîndoi ar fi de naționalitate bulgară, pentru că și pescarul vorbea cu accentul caracteristic respectivului popor. În final, polițistul i-a explicat că oamenii care trăiau pe malurile fluviului vorbeau despre un oarecare Ladko, care ar fi șeful banditilor... Veștile nu l-au bucurat deloc pe adevăratul Ladko și dacă atunci cînd și-a dat seama că i se cunoaște naționalitatea a tresărit, o puternică emoție l-a cuprins auzind că temutul pirat nu numai că semăna cu el, dar se și ascundea sub numele lui.

Sosiți la Gran, Bruș a sărit pe mal declarîndu-i lui Dragoș că are treabă într-o localitate apropiată, Szalka,

și se va înapoia spre dimineață. Detectivul a luat din nou legătura cu Ulhmann cerîndu-i să supravegheze malurile pe o anumită distanță. A doua zi pescarul a venit pe o ploaie torențială. A îndreptat barca spre centrul fluviului, dar furtuna luase proporții și voia să se refugieze undeva. Vîntul sufla cu atîta violență încît scotea arborii din rădăcini. În acel moment s-a petrecut un fenomen natural înfricoșător : o trombă alerga rapid pe suprafața apei ridicînd-o cu o forță neobișnuită. Au ocolit muntele lichid și, păreau salvați, cînd un nou pericol s-a ivit în fața lor. Unul din pomii smulși de uragan se îndrepta cu viteză spre navă. Dacă o atingea erau pierduți. Fără să ezite, detectivul a încercat să împingă rădăcinile și barca a deviat puțin. Lovit în față de o ramură, Dragoș n-a putut rezista șocului. Și-a pierdut echilibrul căzînd în apele ce fierbeau ca un cazan. Imediat, Bruș s-a aruncat în vîltoare, l-a ajuns cu mare greutate și a reușit să-l tragă pe vas. În cabină l-a frecționat energic, și l-a readus la viață. Situația lui Dragoș fiind încă destul de critică, Bruș a tras la mal și s-a dus să caute puțin alcool. Între timp, detectivul și-a revenit. A observat un cufăr deschis și un portmoneu care conținea acte și scrisori. Din ele reieșea că pescarul se numea Ilia Bruș, din Szalka. Tot acolo era și fotografia unei tinere, pe care scria în limba bulgară : „Dragului meu bărbat, Natșa Ladko". Documentul îi adeverea lui Dragoș că cel cu care călătorise atîtea zile nu era altul decît periculosul pirat Ladko !... Zgomotul unor pași care se apropiau l-au făcut să arunce portmoneul în fundul cufărului. Cel ce venise era Ulhmann, care îl informa despre un nou jaf petrecut noaptea trecută. A fost prădată o vilă și paznicul ei, grav rănit. Coincidența, dacă era vorba de așa ceva, demonstra că timpul cînd a fost comisă spargerea corespundea cu perioada lipsei lui Bruș...

Ce va urma acum ? — se întreba Dragoș. Să-l aștepte pe Bruș alias Ladko și să-l aresteze ? I se părea lucrul cel mai bun, deoarece nu mai avea nici un dubiu asupra vinovăției acestuia. Misterul de care se înconjura, modul cum și-a ascuns identitatea, numele său aidoma cu acela al șefului bandiților, absența din noaptea trecută care

coincidea cu săvîrşirea unui nou jaf, toate demonstrau că aşa-zisul pescar amator era, de fapt, răufăcătorul căutat. Da, dar acest om i-a salvat viaţa ! Putea răspunde la un act de sacrificiu altfel decît printr-un gest asemănător ? Faptele complicau situaţia. Nu putea înţelege de ce nu l-a lăsat să se înece ? Cum se poate ca un hoţ, mai mult, un asasin, să-şi rişte viaţa pentru a o scăpa pe a aceluia ce-l urmărea ? Timp de cinci minute detectivul a analizat pînă la cele mai neînsemnate detalii aceste fapte care-i dădeau de gîndit. În cele din urmă, s-a decis să uite tot ce ştia. Numai dacă rezultatele anchetei întreprinse la locul spargerii îl vor indica pe Bruş drept făptaş, dacă obligaţiile profesionale îl vor sili să-şi trateze salvatorul ca pe un inamic, va face acest lucru atunci cînd acela va fi de faţă şi va avea posibilitatea să se apere. I-a lăsat cîteva cuvinte prin care îl anunţa că trebuie să plece neapărat şi că-l roagă să-l aştepte 24 de ore...

EŞECURILE DETECTIVULUI. La doi kilometri depărtare de Gran, cu cîteva ore înainte de convorbirea dintre detectiv şi subalternul său, o şaretă încărcată s-a oprit la un mic han. Surugiii l-au sculat din somn pe stăpînul localului, au dus caii în grajd, au mîncat şi apoi s-au culcat. A doua zi, călătorii veniţi acolo vorbeau despre spargerea comisă în timpul nopţii în frumoasa vilă din apropiere, a contelui Haghenau. Spre seară, oamenii cu trăsura, care făceau parte din banda piraţilor, l-au anunţat pe hangiu că vor pleca în noaptea aceea. Aflaseră că s-a descoperit ultima lor lovitură şi că sînt urmăriţi de poliţie. Pentru a-i deruta pe investigatori, după 500 de metri şi-au schimbat ruta. Într-o poiană îi aşteptau opt complici şi tot acolo a sosit căpetenia lor, însoţită de încă zece oameni. Titşa, ajutorul şefului piraţilor, l-a informat că „pasărea" a fost prinsă şi depusă în ascunzătoarea din fundul şalandei. Socoteau că l-au scos pe detectiv din acţiune... Cînd se pregăteau să plece, o iscoadă i-a anunţat că se îndreaptă spre ei o trupă în marş. Au rămas pe loc, în întunericul ce-i înconjura, pregătindu-se de luptă.

Erau cei zece poliţişti chemaţi de Karl Dragoş. Cititorii rămîn nedumeriţi în acest moment al povestirii, unde pe de o parte li se relatează că detectivul a fost luat pri-

zonicr și, pe de altă parte, apare liber și nevătămat. Pe parcursul naraţiunii se va explica ciudăţenia. Aşadar, Dragoş se întorcea de la vila jefuită. Acolo a constatat că răufăcătorii au forţat poarta casei şi l-au rănit grav pe paznic cu o lovitură de pumnal. Înainte de a-şi pierde cunoştinţa, victima îi auzise pe agresori pronunţînd numele lui Ladko şi văzuse un hoţ mascat care era înalt şi purta barbă blondă. Contele Haghenau avea locuinţa plină cu mobilă de lux, bijuterii, argintărie şi tablouri de mare valoare. Un cufăr golit dovedea că multe dintre obiectele preţioase au fost furate. Presupunînd că spărgătorii au folosit un vehicul pentru transportarea lucrurilor, agenţii au găsit în curte urme de roţi. Erau de la un gen de trăsură trasă de doi cai, dintre care unul şchiopăta. S-au luat după amprente şi aşa au ajuns la han. De acolo au reuşit să reconstituie traseul urmat de jefuitori şi după vreo trei kilometri o voce imperioasă i-a somat să se oprească. La mică depărtare se zărea o şaretă, în jurul căreia erau grupaţi numeroşi oameni înarmaţi. Un bandit, care a spus că se numeşte Titşa, anunţa plecarea trăsurii. Atunci a început schimbul de focuri. Cîţiva poliţişti au fost atinşi de gloanţe şi detectivul dîndu-şi seama că grupul lui este în inferioritate numerică a ordonat retragerea. Suferise un eşec, dar pentru el nu mai exista nici o îndoială că Bruş şi celebrul Ladko erau aceeaşi persoană. Era convins că atacul răufăcătorilor a fost condus de acesta...

Ajuns la locul unde trebuia să fie barca, n-a mai găsit-o. Enervat, a transmis telegrame către autorităţile din toate localităţile situate de-a lungul fluviului. Le solicita un control riguros al tuturor navelor şi arestarea individului Ladko, care îşi mai spunea Ilia Bruş şi se pretindea laureat al ultimului concurs din Sigmaringen. Era acuzat de crime, furturi şi alte fărădelegi...

ÎNTRE CER ŞI APĂ. Ipotezele lui Dragoş conţineau un singur punct care nu era eronat. Bruş şi Ladko erau aceeaşi persoană ! Dar se înşela grav cînd îi atribuia furturile şi crimele săvîrşite în urmă cu luni de zile în zona Dunării şi mai ales spargerea de la vila contelui Haghenau. Pesca-

rul știa acum că numele lui servea drept paravan unui fioros criminal și era incapabil să înțeleagă cu ce scop a creat acela confuzia. Absentase noaptea trecută spre a merge la Szalka, unde aștepta vești de la Natșa. Dar n-a găsit nici o scrisoare. Dealtfel, tocmai faptul că soția sa nu-i mai trimitea de mult știri l-a hotărît să caute un mijloc spre a intra incognito în Bulgaria. Într-o zi, citind ziarul „Pester Lloyd" a aflat despre concursul de pescuit. Așa i-a venit ideea să conceapă excentrica sa călătorie pe Dunăre. După ce i-a dat numelui său de împrumut o oarecare celebritate și-a anunțat intenția în fața tuturor pescarilor amatori. Voia să ajungă astfel la Rusciuc și și-a jucat bine rolul pînă atunci, mai ales că se deghizase. Și-a ras barba, și-a vopsit părul iar ochii și i-a ascuns sub ochelari cu lentile negre. Am văzut din ce cauză a fost obligat de împrejurări să-l accepte pe acel pasager care poseda acte în regulă și s-a dovedit respectat de autorități. Se gîndea că ajuns acasă, prezența lui Jaeger putea să-i aducă inconveniente, dar spera că va avea cu el o explicație și lucrurile se vor lămuri. Cînd a înțeles că poartă același nume cu cel al unui fioros bandit care era de naționalitate bulgară și-a dat seama că un asemenea lucru era în măsură să-i provoace grave complicații. Sosit la Szalka, după apusul soarelui, a stat în casă atît cît era necesar spre a constata dacă-l așteaptă o scrisoare. Era deosebit de tulburat de îndelungata tăcere a soției dar și din cauza sîngeroaselor evenimente ce se petreceau în țara sa. Se temea că ar putea debarca la Rusciuc prea tîrziu ; totuși era hotărît să facă orice spre a-și îndeplini dorința. A plecat din locuință fără a fi văzut de cineva și a fost extrem de surprins cînd a găsit barca goală. Ce motiv imperios l-a decis pe cel salvat de la înec să părăsească adăpostul, în ciuda stării sale fizice ? Cum era posibil să aibă afaceri atît de presante în locuri îndepărtate de centrele urbane ? — se întreba Bruș. Dacă n-ar avea obligații față de el, ar pleca imediat în larg. A început să facă curățenie, să repare stricăciunile provocate de furtună. Ajungînd la cufăr, l-a văzut deschis și privirea i s-a oprit pe portmoneu. A scos fotografia Natșei și a contemplat-o îndelung. A suspinat și a pus-o la loc, închizînd lada. Nu

mai avea chef de lucru și s-a așezat pe o scîndură, cu spatele la mal. Prin fața ochilor minții îi treceau imagini din frumoasa sa patrie care gemea sub jugul asupritorilor otomani. Uitase complet unde se afla și n-a observat că trei oameni se apropiau tiptil. Crezînd că în barcă este detectivul, banditii l-au atacat prin surprindere pe pescar, l-au legat și, cînd a încercat să se apere, i-au dat o puternică lovitură în cap...

Prima senzație avută de Sergiu cînd și-a revenit era aceea a uluirii. Ce însemna inexplicabila acțiune violentă și ce voiau de la el agresorii ? Dacă aveau intenția să-l omoare, de ce l-au lăsat în viață ? Era, probabil, o eroare, deoarece nu credea că are acolo inamici. Singurii lui dușmani erau turcii, care nu aveau de unde să știe că un patriot bulgar se ascundea sub numele unui pescar și, chiar dacă ar fi fost informați, nu era un personaj atît de important încît să fie atacat la o asemenea depărtare, în inima imperiului austro-ungar. Iar otomanii l-ar fi suprimat cu siguranță. Misterul era de nedezlegat și a început să se gîndească cum și-ar putea recăpăta libertatea. Era înfășurat cu o funie groasă, încît nu putea face nici o mișcare, iar o bandă neagră aplicată pe ochi îl împiedica să deosebească dacă e zi sau noapte. Primul lucru recunoscut a fost că se află pe fundul unei ambarcațiuni. Călătoria dura de aproape o oră, cînd a simțit că numeroase mîini l-au ridicat și transportat ca un balot pe bordul altui vas. Au coborît cu el pe o scară și l-au aruncat într-o încăpere, după care a auzit zgomotul unei trape care se închidea. Revenindu-și din căzătura provocată, nu vedea nimic în jurul lui din cauza întunericului. Era clar că a fost închis în cala unui vapor. Mai tîrziu a auzit colete grele trase pe podeaua de deasupra, apoi vorbele hamalilor. După aceea a adormit...

ÎN PUTEREA DUMANULUI. Cînd Dragoș și oamenii lui s-au retras din lupta cu banditii, șareta acestora s-a îndreptat spre Dunăre, pînă acolo unde acosta un gen de corabie, denumită de ei șalandă. Odată încărcătura din trăsură mutată pe vas, acesta a dispărut în noapte. În realitate, faimoșii hoți și criminali erau numai opt și s-au

îmbarcat cu toţii, ceilalţi fiind plătiţi doar pentru a-i ajuta. Răufăcătorii se opreau unde voiau să dea lovitura, recrutau personalul auxiliar necesar şi treceau la fapte. Încărcată cu lucruri furate, nava se îndrepta spre Marea Neagră unde un vapor o aştepta la o dată fixată dinainte. Acolo, în largul mării, se făcea transbordarea obiectelor preţioase, care urmau să vie vîndute în centre îndepărtate ale lumii.

Explicaţia capturării pescarului amator ni se relevă acum. Ilia Bruş a fost văzut la Viena de căpetenia piraţilor, iar Titşa, ajutorul său, l-a confundat cu Dragoş, eroare care a dus la luarea în prizonierat a revoluţionarului bulgar. Ei voiau să-l îndepărteze pe şeful poliţiei de acele locuri şi credeau că fiind în puterea lor vor trata cu el de la egal la egal.

Pentru a ascunde obiectele furate din vila contelui Haghenau, a fost ridicată o supapă din cala şalandei deschizîndu-se astfel compartimentul secret subacvatic. Era un fund dublu al vasului, bine mascat, imposibil de observat de poliţia fluvială. În schimb, corabia se adîncea în apă mai mult decît una obişnuită şi de aceea avea nevoie de un pilot bun care să cunoască cu mare precizie configuraţia bancurilor de nisip. Acesta era Iacub Ogul, originar tot din Rusciuc. Ca proprietari ai navei, în actele prezentate autorităţilor figurau comercianţii Constantinescu şi Wenzel Meyer, unul din Galaţi, altul din Viena. În realitate, stăpînul era Ivan Striga, individul care odinioară a vrut să împiedice cu orice preţ căsătoria dintre Sergiu şi Natşa. Urmărit pentru numeroase crime, a plecat atunci din ţară şi a format o bandă de piraţi. Fiind convins că duşmanul său a murit împuşcat, i-a luat numele, încercînd în acest mod să deruteze pe cei ce ar fi vrut să-l prindă...

Se crease o situaţie de-a dreptul bizară. Poliţia îl căuta pe Bruş, în timp ce la sute de kilometri cel care-i furase numele circula liber pe Dunăre. Întîmplarea făcea ca adevăratul Ladko să fie închis în cala submarină a aceluiaşi vas la bordul căruia stătea liniştit criminalul...

Şalanda se apropia de [illegible] încărcătura depăşea 200 de tone, cor[illegible]

atenţie, mai ales că pe fluviu era multă circulaţie. La un semn al lui Striga, doi bandiţi au scos din cabină o tînără cu mîinile legate la spate şi au obligat-o să coboare în compartimentul secret. Cînd au intrat în apele metropolei, cîţiva agenţi ai poliţiei au urcat la bord pentru a controla actele. Au intrat şi în cală, dar nu şi-au dat seama că sub picioarele lor exista o despărţitură secretă în care erau ţinuţi prizonieri doi oameni. Înşelaţi de aparenţe, au plecat fără a constata vreo neregulă. Trecînd de marele port, femeia a fost readusă în cabină, la fel ca şi Sergiu.

La 31 august, căpitanul şalandei a acostat cu barca lui Bruş în apropierea unui sat, unde s-a prezentat tuturor drept vestitul pescar. Cinci zile mai tîrziu a coborît din nou pe mal, în localitatea Szuszek. Observase un mic magazin al cărui patron plecase prin împrejurimi. Banditul a furat toţi banii găsiţi într-un sipet. Corabia a străbătut apoi pusta ungară. La circa o sută de kilometri de munţii Carpaţi, fluviul căpăta o lărgime considerabilă şi era presărat cu numeroase insule. Lîngă Karlovitz au făcut un popas spre a-l aştepta pe Striga, care plecase pe uscat în urmă cu cîteva zile voind să afle noutăţi. N-a văzut nici un agent, nimeni nu amintea de supravegherea Dunării, deci avea toate şansele să ajungă la timp în Marea Neagră. Îşi spunea că autorităţile din Semlin şi Belgrad, pe lîngă care trebuiau să treacă în curînd, vor fi preocupate de războiul ce izbucnise împotriva turcilor şi nu vor avea timp să se ocupe de ei. Se întorcea cu barca lui Bruş, cînd a observat cuferele. A dat peste portmoneul cu acte şi s-a mirat că pe nici unul nu figura numele lui Dragoş. Să-l fi dublat poliţistul pe Bruş ? Dar de ce era acolo portretul logodnicei lui Ladko ? Cine era, de fapt, proprietarul bărcii şi cui îi aparţinea acea fotografie ? Lui Bruş, Dragoş sau Sergiu Ladko ? Şi cine era prizonierul ? Pe ultimul îl credea ucis de un foc de revolver la Rusciuc... Dacă a scăpat, dacă era deţinutul lui, îl va îneca... Nu şi-a mai continuat gîndurile şi s-a întors pe şalandă.

EVADAREA. Lui Sergiu misterul răpirii sale i se părea de nedezlegat. Ţinut mai mult de 24 de ore fără hrană a încercat să strige, dar nimeni nu-l auzea din închisoarea

situată sub nivelul apei. Exasperat, a vrut să-şi rupă legăturile, dar s-au dovedit a fi prea solide. Mai tîrziu a observat o bucată de pîine şi puţină slănină agăţate de un fir. Cu greu a reuşit să ajungă la ele. Cîteva zile după aceea a fost urcat la bord şi aruncat pe podeaua unei încăperi. Printr-o fereastră mică vedea soarele, deoarece banditii îi smulseseră cîrpa de pe ochi. Dincolo era libertatea... S-a gîndit să evadeze. A descoperit o bucăţică de fier înfiptă în perete. Tîrîndu-se pînă la ea a încercat să-şi rupă legăturile de la mîini. Din cinci în cinci minute se oprea obosit şi de două ori pe zi întrerupea munca, deoarece la ore fixe un om mascat venea să-i aducă mîncare. Din apropiere se auzea o discuţie violentă dintre o femeie şi un bărbat. Vocile i se păreau cunoscute... În fine, şi-a eliberat mîinile. Prin ochiul îngust al deschizăturii zărea apele Dunării. Noaptea, cu mari eforturi şi-a strecurat un braţ, apoi cu celălalt a smuls o grindă. Era cu o parte a trupului afară şi strînsoarea îl ţinea ca într-un cleşte. Nu putea avansa, dar nici să se retragă. În acel moment critic cineva încerca să deschidă uşa camerei. Disperat, s-a zbătut din toate puterile să-şi facă loc pentru a scăpa din strîmtoare...

ÎN NUMELE LEGII... Cel care intrase era Striga. În obscuritate nu putea distinge decît pătratul de umbră decupat de fereastră. Ştia că într-un colţ se află prizonierul, dar nu-l vedea. I-a spus lui Titşa să aducă o torţă. Cînd acesta s-a întors cu ea, au constatat uluiţi că în încăpere nu mai era nimeni. Veşmintele deţinutului erau pe podea, iar pe marginea ferestrei se vedeau urme de sînge proaspăt, fapt ce denota că evadatul fugise cu puţin timp înainte. O ceartă violentă a izbucnit între cei doi tîlhari. Aşa a aflat căpetenia piraţilor despre adevărata înfăţişare a celui încarcerat : înalt, brun, fără barbă şi cu ochelari. Deci, cu siguranţă nu era detectivul, ci, probabil, Bruş. Bănuia că nu putuse ajunge prea departe, dar noaptea fiind întunecoasă n-aveau şanse să-l prindă...

Căzut în apele Dunării, Sergiu şi-a găsit barca legată cu o funie de corabie. S-a urcat în ea, a tăiat legătura cu un cuţit, şi-a scos haine dintr-un cufăr şi s-a îmbrăcat. Deşi nu ştia unde se află, vîslea repede, cînd un strigăt

de femeie l-a ţintuit pe loc. Putea jura că a fost glasul Natşei. A aşteptat repetarea vocii ce-i amintea de vremuri fericite, dar spre regretul lui tăcerea n-a mai fost tulburată de nici un sunet. Dimineaţa şi-a refăcut deghizarea care era deteriorată în urma îndelungatei captivităţi : în cîteva minute părul i-a redevenit negru ; apoi s-a bărbierit şi şi-a schimbat lentilele. Trecea pe lîngă portul Semlin, după care urma Belgradul, capitala Serbiei. Deci călătorise mai bine de 500 de kilometri în timpul prizonieratului. Ce să facă ? Să povestească autorităţilor ciudata lui aventură ? Să ceară protecţie ? În acest caz, nu se va deschide o anchetă în urma căreia va deveni iar victimă ? Nu se va descoperi adevăratul său nume ?...

Pe la orele şapte şi jumătate a legat barca de mal. S-a decis să nu spună nimănui nimic şi s-a culcat, voind ca după aceea să plece neobservat. Atunci patru oameni s-au oprit în faţa ambarcaţiunii. Unul dintre ei l-a întrebat dacă este Ilia Bruş. Individul şi-a deschis puţin haina şi i-a arătat însemnul agentului de poliţie. Era declarat arestat...

DIN NOU PRIZONIER. În toată cariera sa detectivul Dragoş nu se ocupase de o afacere atît de complicată, în care apăreau incidente atît de neprevăzute şi încărcate de mister. Necrezuta mobilitate a piraţilor, prezenţa lor peste tot, dezlănţuirea bruscă a loviturilor, erau de-a dreptul uimitoare. Tocmai în momentul în care fusese depistat şeful, acesta dispăruse şi era foarte probabil că rîdea de mandatele de arestare lansate împotriva lui. Poliţia din Budapesta, în ciuda unei supravegheri minuţioase, nu semnalase nimic. Cu siguranţă că banditul depăşise metropola, deoarece la 31 august a fost văzut la 90 de kilometri depărtare. Apoi i-a fost semnalată prezenţa în alte localităţi dar, lucru inexplicabil, Ilia Bruş nu se temea să-şi spună numele celor întîlniţi. Aşa-zisul pescar se dovedea de o infernală abilitate. Agenţii ajungeau totdeauna după plecarea lui, iar detectivul era disperat din cauza eşecurilor succesive. A dat dispoziţii în sensul dublării controlului ; mai mult de 30 de ambarcaţiuni patrulau zi şi noapte pe fluviu. În sfîrşit, la 7 septembrie, cel atît de căutat a fost prins şi încarcerat la Semlin. Vestea despre

arestarea fiorosului Ladko s-a răspîndit ca fulgerul în port...

Chiar în după-amiaza acelei zile şalanda bandiţilor trecea prin faţa Semlinului. Striga s-a uitat cu un binoclu şi i s-a părut că vede barca fostului său prizonier. Voind să verifice a coborît, dar nu înainte de a-şi schimba complet fizionomia. Şi-a ras barba, şi-a ascuns părul sub o perucă, iar un ochi şi l-a acoperit cu un petic negru. Pe toate străzile lumea vorbea de Ladko şi nu de Dragoş sau Bruş. Nu cumva era vorba de pilotul din Rusciuc al cărui nume îl luase ? — se întreba piratul. Dacă poliţia a arestat un inocent, n-avea nimic de pierdut. După toate aparenţele încarceratul era stăpînul bărcii, dar cine a fost cu adevărat omul pe care l-a ţinut închis opt zile ?...

Judecătorul care se ocupa de rezolvarea acestui caz avea ciudăţeniile sale. L-a lăsat pe inculpat în singurătate timp de trei zile şi apoi l-a chemat la interogatoriu. Sergiu bănuia că la mijloc este o eroare, pe care spera s-o îndepărteze cu prilejul întrevederii cu anchetatorul. A declarat că este Ilia Bruş, domiciliază la Szalka şi profesează pescuitul. A fost întrerupt, atrăgîndu-i-se atenţia că ascunde adevărul. Se ştia că numele lui este Ladko şi locuia la Rusciuc ! În continuare, i s-a comunicat că ar fi autorul a trei furturi simple, 19 furturi cu circumstanţe agravate de escaladare şi efracţie, 3 asasinate şi 6 tentative de crime, toate premeditate !

Deţinutul asculta stupefiat groaznicele învinuiri. Cum să dovedească confuzia ? N-avea altă soluţie decît să susţină cu tărie că este Ilia Bruş, n-are de a face nimic cu acel Ladko şi că a stat la Szalka, fapt ce poate fi controlat. Declaraţia nu l-a impresionat pe magistrat, care l-a acuzat şi de substituirea sa cu pescarul Bruş, pe care l-ar fi ucis în timp ce mergea pe Dunăre. De asemenea, l-a întrebat ce a făcut la Viena în ziua de 26 august, cînd a mers la Simon Klein ? Vă închipuiţi emoţia inculpatului cînd a aflat că se cunoştea şi acel amănunt. În final, judecătorul i-a cerut să răspundă la următoarele întrebări : de ce-şi ascundea ochii şi culoarea părului, dacă era om cinstit ? ; de ce a dispărut imediat după jaful de la vila Haghenau, dacă nu se numea Sergiu Ladko ? ; de ce avea în barca lui portretul Natşei Ladko şi de ce a dispărut fotografia din cufărul lui, dacă nu era Ladko ?

Ultimele dezvăluiri l-au copleşit pe acuzat, aşa încît îi era imposibil să mai spună ceva. Înainte de a fi trimis spre celulă, anchetatorul i-a rezumat concluziile interogatoriului : 1. pretindea că se numeşte Ilia Bruş ; 2. că locuia la Szalka ; 3. că a fost acasă în noaptea de 28—29 august. Opiniile magistrului erau cu totul altele şi se refereau la următoarele date : 1. numele lui era Ladko ; 2. domicilia la Rusciuc ; 3. în noaptea de 28—29 august, cu ajutorul a numeroşi complici a jefuit vila contelui Haghenau şi s-a făcut vinovat de un atac armat asupra gardianului Cristian Hoel ; 4. un furt comis în noaptea de 5—6 septembrie, la un anume Kellerman, din Szuszek, era pus tot pe seama lui ; 5. numeroase alte furturi şi crime comise în regiunea Dunării îi erau atribuite...

Păzit de ostaşi înarmaţi, acuzatul a ieşit din cabinetul judecătorului. În stradă îl aşteptau numeroşi oameni care doreau să-şi manifeste ura faţă de criminal. Printre ei se strecurase şi Ivan Striga. Sergiu a trecut la doi metri depărtare de pirat şi banditul l-a putut vedea bine. Nu era nici Dragoş, dar nu semăna nici cu Ladko, deoarece avea păr negru şi purta ochelari. A doua zi a cumpărat un ziar şi a aflat amănunte din cadrul anchetei. Autorul articolului era uimit de declaraţia deţinutului că ar fi Ilia Bruş şi locuia la Szalka. Ce interes avea să facă o asemenea afirmaţie fragilă ? — se întreba el. Mai ales că peste puţin timp un magistrat urma să se deplaseze acolo spre a face cercetări şi, desigur, se va lămuri totul. Atunci căpeteniei răufăcătorilor i-a venit în gînd să furnizeze justiţiei un alt Ilia Bruş, fapt ce ar fi dus la condamnarea sigură a acelui arestat.

După o săptămînă de la primul interogatoriu Sergiu a fost dus din nou în cabinetul judecătorului de instrucţie. Cu acest prilej i s-a comunicat că un anchetator s-a deplasat la Szalka şi acolo a stat de vorbă personal cu Ilia Bruş. Deci, el era altă persoană...

ÎNTRE CER ŞI PĂMÎNT. Sărmanul pilot al Dunării era îngrozit de neaşteptatul curs al anchetei. Ridicat cu forţa şi încarcerat la bordul şalandei de nişte duşmani misterioşi, nu-şi cucerise libertatea decît pentru a o pierde din nou. Acum apărea la Szalka, în propria lui casă, un alt om

care se dădea drept Ilia Bruș. Era o adevărată ironie a soartei ! Înspăimîntat de succesiunea aceasta de evenimente inexplicabile a căror victimă era, avea senzația că puteri supranaturale și ostile se jucau cu viața lui, că este antrenat fără scăpare în angrenajul formidabilei mașinării a justiției din acele vremuri. Depresiunea în care se afla i se oglindea pe figură. Faptul acesta l-a influențat pe gardian, care i-a lăsat un ziar. Avea un text tipărit cu litere groase care anunța masacrele din Bulgaria. A început să urmărească, surescitat, amănuntele referitoare la sîngeroasele evenimente petrecute în țară și dezaprobate de întreaga Europă. Multe sate și orașe incendiate, femei și copii uciși ; se considera că numărul victimelor se apropia de 30 000. Sergiu se gîndea la iubita lui Natșa și, cuprins de un acces de disperare, se plimba furios prin celulă. La un moment dat s-a calmat : a luat o hotărîre de neclintit. Trebuia să-și recucerească libertatea, prin orice mijloace. Ce șansă ar fi avut dacă-i spunea judecătorului adevărul ? Să implore un om care continua să creadă în astfel de aberații ? Era, oare, în puterea lui să înlăture suspiciunile care existau în legătură cu Ladko, să facă să dispară învinuirile care-l apăsau ? Nu ! Ar fi fost necesară o anchetă, care ar fi durat săptămîni, poate luni de zile... Pentru prima dată și-a examinat celula. Voia să fugă cu orice preț !...

Ușorul ferestrei atingea plafonul, însă partea ei inferioară era inaccesibilă din cauza unor bare groase. Dacă învingea obstacolul, coșul nu lăsa vizibilă decît o mică porție de cer. Urma să forțeze gratiile, să se urce pe vîrful coșului și de acolo să arunce o privire afară. Judecînd după scara pe care a coborît-o cînd a fost dus la magistrat, bănuia că era închis la etajul patru al clădirii, deci îl despărțeau de pămînt 12—14 metri. Pentru a-și începe activitatea avea nevoie de un instrument tăios ; or, i se luase toată îmbrăcămintea. În încăpere era numai o masă, un scaun și un pat cu o saltea de paie. A început să-și cerceteze hainele de deținut și a găsit o cataramă metalică la pantalon. A scos-o și cu ajutorul ei a trecut la zgîrierea peretelui de la capătul unei bare.

Era o muncă lentă și de durată, mai ales că era întreruptă de supravegherea neîncetată la care era supus. Nu

trecea nici o oră fără ca un gardian să privească prin portieră. De aceea trebuia să fie atent la orice zgomot, pentru a nu fi surprins. Întrerupea lucrul și făcea să dispară orice urmă, folosind bucățele de pîine pe care le amesteca cu praful căzut. Ele luau culoarea pietrei, transformîndu-se într-un fel de chit care astupa găurile. După 12 ore de efort bara era curățată pe o înălțime de 3 centimetri. Din armătură a scos două fragmente pe care le-a folosit apoi ca unelte. Înainta însă prea încet. S-a gîndit puțin și i-a venit o idee. Cînd i s-a adus hrana a păstrat un cuțit de tablă și a avut norocul să nu se observe. La fel a făcut și în ziua următoare. Avea acum două unelte mult mai serioase și avansa mai repede.

Între timp interogatoriile au continuat. De fiecare dată veneau martori care nu spuneau nimic nou. Unii îi găseau asemănări cu cîte un bandit, alții negau categoric. Judecătorul aștepta venirea gardianului rănit la vila contelui Haghenau, iar Sergiu era obligat să facă tot ce dorea anchetatorul. Își punea perucă și bărbi false, își scotea ochelarii...

Patru zile i-au fost necesare deținutului pentru a atinge extremitatea inferioară a grilajului și, după aceea, a trecut la tăierea părții opuse. Suspendat cu o mînă de restul barei, acționa cu cealaltă. Lama cuțitului înainta greu și munca era obositoare. La 29 septembrie bucata de fier era spintecată, iar a doua zi a reușit s-o îndoaie. Prin deschiderea făcută a putut să atingă vîrful coșului și să privească afară. Distanța nu era imposibil de escaladat dacă ar fi avut o coardă de lungime suficientă. Privind în stînga a văzut fluviul, pe care pluteau numeroase vase și printre ele a recunoscut, cu bucurie, barca lui. Dacă ar ajunge pînă la ea, în mai puțin de o oră ar putea trece dincolo de teritoriul austro-ungar... Și-a îndreptat din nou privirea spre dreapta și a remarcat un amănunt : din loc în loc crampoane solide fixau o tijă de metal ce cobora dinspre acoperiș. Era probabil firul unui paratrăsnet, care trecea prin apropierea ferestrei și atingea pămîntul. De asemenea, dedesubtul celulei se afla o bandă de piatră care ornamenta edificiul cu diverse motive arhitectonice. Forma astfel o ieșitură de 20—25 de centimetri și, cu sînge rece

și energie, deținutul putea să se sprijine de ea și apoi să încerce să prindă firul observat...

S-a retras în cameră, a așteptat trecerea rondului următor și după aceea a început pregătirile. Din veșminte a tăiat vreo 50 de benzi, din care a împletit o coardă solidă și lungă de 14—15 metri, pe care a ascuns-o sub pat. Voia să încerce evadarea în seara aceea. În timpul care-i mai rămăsese examina atent cele mai mici detalii ale temerarei sale acțiuni. Ce șansă va avea ? Libertatea sau moartea ? Soarta va decide...

Restul zilei a trecut în liniște. Noaptea, nori groși pluteau pe cer mărind obscuritatea. Cînd gardianul s-a uitat pe portieră l-a văzut pe deținut dormind. Sosise momentul evadării. A scos coarda și s-a urcat pe coș. A legat funia de o bară de fier și a alunecat ținînd strîns fîșia de pînză pînă ce a atins prima proeminență a zidului. Acolo s-a odihnit puțin. Prudent, a prins cu mîna dreaptă coarda iar cu stînga pipăia peretele. Așa a întîlnit un obstacol : era o priză oferită de un piron, însă firul paratrăsnetului se afla la aproximativ doi metri depărtare. Ca să ajungă la el a abandonat suportul și a făcut un salt spre dreapta. În căzătură s-a izbit cu umărul de ieșitura zidului, în schimb a prins cu mîinile ținta. După aceea a coborît pe firul metalic pînă la un crampon. Sub el a observat o sentinelă care se îndrepta spre cealaltă fațadă a închisorii. Se bizuia pe absența gardianului timp de 3—4 minute, interval pe care voia să-l folosească. S-a oprit pe alt piron și a încercat să agațe funia de o altă ieșitură care se afla în partea opusă a peretelui. Încercarea i-a reușit și, suspendat între cer și pămînt, a înaintat pînă la un punct de unde a putut să coboare încet pe pămînt. Trecuseră doar zece minute de cînd a părăsit celula, dar avea impresia c-au trecut ore întregi. Mergea acum pe strada din jurul penitenciarului, ca să ajungă la barcă, cînd o voce l-a oprit. Speriat, a rămas țintuit locului. Credea că este un paznic, dar era prietenul lui, Jaeger, care bănuise că prizonierul va recurge la un asemenea gest disperat...

APROAPE DE REALIZAREA ȚINTEI. După opt zile barca se apropia de Rusciuc. Manevrînd zi și noapte, Sergiu neglijase cele mai elementare precauții. A renunțat la

ochelari, nu s-a mai ras și nu și-a mai vopsit părul. Barba lui blondă avea o lungime considerabilă, iar culoarea închisă a părului începuse să pălească. Era firesc ca Dragoș să manifeste o oarecare mirare observînd transformarea, dar n-a spus nimic. Își schimbase opiniile, fiind mai puțin convins de vinovăția curajosului său tovarăș de drum. Modificarea atitudinii sale se datora în primul rînd cercetărilor întreprinse personal la Szalka, unde a înțeles că cineva a avut interes să arunce vina asupra lui Bruș. În al doilea rînd, la convingerile lui s-a adăugat și faptul că afacerea Ladko n-a înaintat deloc. Nu s-a descoperit nici un complice, nici un martor nu l-a recunoscut pe deținut. Nu exista decît acuzația că și-a modificat înfățișarea și că ar fi avut fotografia unei femei pe care figura numele de Ladko. Fantastica lui evadare și modul cum l-a salvat de la înec l-au determinat pe detectiv ca în loc să-l predea autorităților, să plece mai departe cu el.

În zilele petrecute împreună în barcă pescarul i-a relatat inexplicabilele întîmplări prin care a trecut. În afară de lunga lui detențiune la Semlin a intervenit și acea ciudată sechestrare la bordul unei șalande necunoscute. Iar cei ce pretindeau că l-au văzut atunci în porturile dintre Budapesta și Semlin se înșelau, deoarece în acel timp el zăcea închis în fundul unei corăbii. Ascultînd aceste peripeții detectivul a înțeles că prezența lui Bruș incomoda pe cineva. Încet, încet, se apropia de adevăr. Constatînd că vechile presupuneri erau false, s-a hotărît să nu părăsească barca, flerul lui de polițist spunîndu-i că omul de lîngă el era nevinovat, iar pista pe care o urmărea acum era cea bună. Probele demonstrau că succesiunea crimelor era opera unor pirați care au coborît pe fluviu și și-au continuat drumul în timpul arestării lui Bruș. Într-adevăr, detectivul nu se înșela. Ivan Striga continua să se apropie de Marea Neagră avînd 12 zile avans asupra bărcii. Dar distanța se reducea mereu, deoarece mica navă plutea cu o viteză mai mare.

Sergiu nu mai avea decît un scop : să ajungă la Rusciuc și s-o găsească pe Natșa. De aceea neglija acum precauțiunile luate altădată pentru a-și păstra incognito-ul. După evadarea din Semlin atît numele de împrumut cît și cel real îl puteau compromite. Oricum, nu mai avea posi-

bilitatea să intre decît în mod secret în orașul natal. Absorbit de aceste gînduri, n-a mai acordat atenție malurilor fluviului. A trecut repede prin fața Belgradului, — Orașul Alb, etajat pe o colină, — apoi pe lîngă clădirile din Simendria, vechea capitală a Serbiei. Nu s-a oprit nici la gura peșterii Colomba, unde, după cum spune legenda, Sfîntul Gheorghe a depus corpul dragonului ucis. A străbătut faimosul defileu de la Porțile de Fier, unde fluviul se precipită și se aruncă cu furie împotriva stîncilor. Numai în vecinătatea Orșovei a fost obligat să stea pe loc. Un vas al poliției i-a ordonat să oprească. Strîmtoarea facilita în acel punct supravegherea navelor ; cînd agenții le-au cerut actele, Dragoș a intervenit din nou. Atunci unul dintre grăniceri l-a informat pe detectiv despre o nouă spargere comisă cu două zile în urmă, fapt ce dovedea că pirații au reușit să scape de autorități.

Dacă la început pilotul a preferat să meargă de-a lungul malului sîrbesc, acum s-a apropiat de țărmul românesc, deoarece în apele bulgărești manevrau șalupe cu motor, torpiloare și canoniere cu pavilion turcesc. Cu un an înainte de războiul ce va izbucni în această regiune, otomanii supravegheau Dunărea cu o flotilă impresionantă.

La 10 octombrie, pe la orele 4 după-amiază, cînd Rusciucul se distingea confuz, Sergiu a îndreptat barca spre mijlocul fluviului și acolo a încetat să vîslească. I-a spus lui Dragoș că a atins punctul unde dorea demult să ajungă și nu avea deloc intenția să meargă mai departe. Voia să intre noaptea în oraș, căci altfel risca să fie arestat de la primul pas. Observînd mirarea și dezamăgirea celuilalt, l-a asigurat că, în ciuda aparențelor, este un om cinstit, însă nu-i poate dezvălui motivul care-l obligă să acționeze așa. Întrebat cît va sta acolo, i-a răspuns că speră să revină în zorii zilei următoare, dacă lucrurile vor decurge bine. Detectivul a stat puțin pe gînduri și s-a hotărît să-l urmeze. Au acostat puțin mai departe de ultimele case ale localității. Sergiu în frunte și Dragoș după el, deghizat în țăran, au pornit spre oraș...

CASA GOALĂ. Rusciucul nu avea pe atunci nici un fel de iluminație publică. La un moment dat s-au întîlnit cu doi oameni care veneau dintr-o stradă pe care o traversau.

La despărțire, trecătorii și-au luat la revedere în limba bulgară. Polițistul, care avea o extraordinară memorie auditivă, a recunoscut că unul dintre glasuri aparținea acelui bandit pe care l-a auzit vorbind înaintea luptei din apropierea vilei contelui Haghenau. L-a părăsit repede pe pilot, l-a ajuns pe individ și l-a oprit. I-a spus că este din Gran, că au participat împreună la marea lovitură de acolo și vrea să stea de vorbă cu Ladko. Titșa, căci el era, i-a propus să intre într-un local, deoarece puteau fi oricînd arestați de patrulele turcești dacă vor mai pronunța numele lui Ladko. Într-o bodegă, au reluat discuția. Ca să-l convingă că nu încearcă să-l inducă în eroare, detectivul i-a dat numele cîtorva complici ai piratului care au participat la jefuirea vilei. Și astfel Titșa a căzut în plasă. Mai tîrziu, sub efectul alcoolului și-a dezlegat limba, răspunzîndu-i lui Dragoș la toate întrebările. Așa a aflat că Ladko, șeful bandei, înainta spre mare cu șalanda și urma să se întoarcă peste 15 zile. Cu el erau numai vreo cinci oameni și, ajunși la mare, voiau să transbordeze prada. Un singur punct rămînea neclar. Profitînd de beția banditului a reușit să dezlege și această enigmă. De fapt, numele șefului său era Striga. Și-l schimbase pentru că Ladko era pe altă baricadă politică și, mai ales, deoarece îi luase iubita, pe frumoasa Natșa. Cît despre adevăratul Ladko, acesta era un pilot patriot care s-a ridicat împotriva guvernului său care asculta de turci. Căpetenia piraților spunea despre el că a murit ; la fel îi spunea și soției acestuia, pe care o ținea prizonieră la bordul corăbiei. Destăinuirile răufăcătorului l-au lămurit complet pe detectiv. Știa acum că n-a mers atîta vreme alături de un tîlhar, ci împreună cu un patriot exilat. Următorul obiectiv era să pună mîna pe întreaga bandă și să-i ajute lui Sergiu să-și scape soția din detențiune.

Ieșind din local, Dragoș l-a rugat pe Titșa să-i arate unde stătea adevăratul Ladko, deoarece era curios să-i vadă casa. Cînd au ajuns în fața locuinței au observat o lumină în interiorul ei. Însoțitorul său s-a îndepărtat repede anunțîndu-l că se duce să comunice lucrul acesta polițiștilor turci. Dîndu-și seama de pericol, detectivul i-a relatat lui Sergiu cele întîmplate și au fugit...

ÎNOTUL. La plecarea din Rusciuc, Dragoș i-a dat pilotului toate explicațiile necesare. Mai întîi și-a dezvăluit adevărata identitate. Pe urmă, în cîteva cuvinte, i-a expus motivele care l-au determinat să întreprindă călătoria împreună cu el : pentru a-i putea prinde pe bandiți. După aceea, i-a povestit ce a aflat de la Titșa, mai ales faptul că Natșa era deținută la bordul șalandei comandate de Striga. Auzind vestea, pilotul a scos un strigăt violent de mînie. Și-a adus aminte de vocea auzită pe corabie și de țipătul din noaptea cînd a reușit să fugă. Regreta că nu s-a întors ca s-o salveze...

Ambarcațiunea parcă zbura pe apele Dunării. Pradă furiei oarbe, Sergiu apăsa pe vîsle mai viguros ca oricînd. Numai noaptea își acorda cîteva clipe de odihnă și atunci cădea într-un somn de plumb, din care se trezea brusc pentru a-și relua truda. În dreptul Rusciucului, Dunărea era imensă. Provoca mlaștini foarte întinse pe malul stîng, albia ei depășind două leghe. În aval era și mai mare, iar între Silistra și Brăila atingea uneori pînă la 20 de kilometri lățime. Vasta întindere de apă era bîntuită de furtuni și din această cauză șlepurile ezitau să se aventureze pe ea. Observînd raritatea navelor, Dragoș se temea că Titșa l-a îndreptat pe un drum greșit. În schimb, pilotul era liniștit. I-a explicat că fluviul are două brațe principale : Chilia la nord și, cel mai important, Sulina mai la sud. Cei ce voiau să se ascundă n-aveau nici un interes să navigheze pe brațul Sulina, deoarece ar fi fost obligați să descarce în portul cu același nume de la confluența Dunării cu marea. Pe cînd dincolo de brațul Chilia exista un golfuleț unde o corabie putea efectua o transbordare pe alt vas. Fluviul mai avea un braț, mai larg, care curgea mai la sud, dar era mai puțin navigabil. În concluzie, după părerea lui, nu se puteau înșela...

În dimineața zilei de 14 octombrie au ajuns în Deltă. Lăsînd în dreapta brațul Sulina s-au angajat pe drumul Chiliei și la prînz treceau prin fața orașului Ismail, ultima localitate mai mare de pe acea rută. Singurătatea devenise completă, nici o pînză, nici o dîră de fum la orizont. Spre orele 5 după-amiază au zărit o corabie situată la aproximativ 12 kilometri în aval de cetatea Chilia. Uitîndu-se printr-o lunetă, pilotul l-a recunoscut pe Iacub

Ogul. Atunci s-au sfătuit cum să acționeze. Detectivul propunea să se întoarcă la Chilia sau chiar la Ismail spre a cere ajutoare, dar Sergiu n-a fost de acord, deoarece ar fi trebuit să împingă barca împotriva curentului, lucru care i-ar fi întîrziat mult. Se temea că vasul pirat ar putea pătrunde în acest timp în mare. Ideea lui era să rămînă acolo pînă noaptea, să urmărească șlepul și, cînd vor cunoaște locul unde a ancorat, să meargă la Sulina.

La orele 8 seara, cînd s-a făcut întuneric, s-au apropiat pînă la 200 de metri de șalandă. Curajosul barcagiu s-a dezbrăcat și s-a aruncat în apă. După ce a depășit vasul pirat, a înotat înapoi și s-a agățat de cîrma lui. S-a ridicat încet pe cîrmă și a constatat că echipajul era lungit pe covertă ; numai pilotul stătea lîngă piesa ce dirija direcția navei și fredona un cîntec. Deodată, două mîini puternice i-au strîns gîtul cîntărețului, care n-a mai putut să scoată vreun sunet, s-a zbătut puțin și a căzut peste bara de siguranță în apă. Sergiu s-a aruncat după el și l-a tras cu greutate pînă la barcă. Captivul, deși părea inert, totuși nu murise. L-au legat bine și cînd au ajuns la mal au depus corpul prizonierului. Apoi cei doi prieteni s-au despărțit. Pilotul voia să se întoarcă în apropierea șalandei, pentru ca atunci cînd se va lumina să se urce pe bordul ei și să-i împiedice cu orice preț pe bandiți să ajungă la mare. Detectivul trebuia să aducă grabnic ajutoare, cel mai tîrziu pînă a doua zi către orele 4 după-amiază...

PILOTUL DUNĂRII. Barca dispăruse în întuneric lăsîndu-l pe Dragoș singur alături de corpul lui Ogul. Legat fedeleș, acesta nu-și revenise încă. Fiind sigur că nu va putea fugi, detectivul a pornit pe marginea fluviului. După puțin timp a întîlnit o casă și a reușit să împrumute o șaretă de la gospodar. S-a întors la locul unde zăcea cîrmaciul vasului pirat. L-a găsit în aceeași stare și l-a urcat în trăsură, îndreptîndu-se spre Chilia. Era trecut de miezul nopții cînd a intrat în orășelul unde toți locuitorii dormeau. A descoperit casa șefului poliției, care era român. Amabil, acesta s-a oferit să-l ajute. Captivul a fost dus într-un loc sigur, după care Dragoș a încercat să obțină sprijin pentru prinderea întregii bande și salvarea soției lui Sergiu. Dar nici un vapor nu era ancorat la Chilia iar

reprezentantul ordinei publice refuza să-şi trimită agenţii pe fluviu. Se temea ca intervenţia lor să nu provoace reclamaţii din partea turcilor, în acel moment cînd ameninţările de război se făceau tot mai auzite. „Dacă funcţionarul român ar fi putut să răsfoiască Cartea destinului — subliniază romancierul — ar fi văzut că acest război va izbucni oricum peste cîteva luni şi faptul l-ar fi făcut, fără îndoială, mai puţin timid ; însă, în ignoranţa lui în ceea ce priveşte viitorul, tremura la gîndul de a fi amestecat într-un fel sau altul în nişte complicaţii diplomatice şi se conforma preceptului : «Nici un amestec», care este, după cum se ştie, deviza funcţionarilor din toate ţările".

Şeful poliţiei din Chilia l-a sfătuit pe detectiv să meargă la Sulina şi să-l caute pe un anumit căpitan de vas care-l putea ajuta în dificila misiune din Delta Dunării. Pe la prînz a ajuns acolo. Nu mai avea la dispoziţie decît cîteva ore pînă la timpul fixat de Sergiu, însă, din nefericire, şalupa rapidă a vămii era pe mare, la mică distanţă de coastă. În această situaţie a închiriat o barcă de pescuit, a găsit nava şi la orele unu şi jumătate după-amiază a pornit cu toată viteza spre şalandă...

Dar ce a făcut pilotul în acest timp ? A stat dimineaţa la pîndă, cu barca ascunsă în stufăriş pentru a fi sigur că vasul piraţilor nu va pleca. Dealtfel, scopul răpirii lui Ogul era tocmai acela de a-l împiedica să se aventureze într-o călătorie extrem de grea datorită bancurilor de nisip. Ştia foarte bine că Striga nu va avea curaj să înainteze fără cîrmaci. La orele 11 s-a apropiat de corabie şi s-a adresat celor de pe bord întrebîndu-i dacă n-au nevoie de un bun cunoscător al drumului spre mare. Şeful bandei l-a recunoscut şi a fost mirat de apariţia duşmanului său. Se temea că vrea să-i întindă o cursă, dar avea absolută nevoie de serviciile lui. I-a acceptat oferta, cu gîndul că un singur om nu putea fi periculos pentru echipajul vasului şi, odată efectuată transbordarea încărcăturii, va avea grijă să scape de el pentru totdeauna.

Urcat pe puntea şalandei Sergiu a fost supus unui adevărat interogatoriu. Căpitanul nu putea să înţeleagă cum a ajuns soţul Natşei la gurile Dunării şi cum a scăpat de la moarte atunci. Din răspunsurile primite reieşea că Sergiu a trăit în preajma mării, unde şi-a făcut meseria. Dar

cînd Striga a văzut barca și și-a dat seama că era a fostului său deținut care evadase, a bănuit că a fost mințit. Pilotul a reușit totuși să-i adoarmă neîncrederea, spunîndu-i că a cumpărat-o recent de la un pescar brunet, cu ochelari, care venea de la Viena. Chiar dacă nu-i adevărat, se gîndea piratul, vechiul său adversar se aruncase singur în gura lupului. Venit pe vasul bandiților nu-l va mai părăsi în viață. Așa se vor adeveri și cele declarate Natșei, că soțul ei a murit demult. I-a dat ordin să pună în mișcare corabia, deoarece voia să intre în mare înainte de lăsarea nopții...

Striga s-a dus spre partea dinainte a vasului. Întîlnirea cu cel pe care-l considera mort îl punea pe gînduri, mai ales pentru că nu reușise să-și convingă prizoniera de dispariția bărbatului ei. Tare ar fi vrut să știe dacă Sergiu aflase ce s-a întîmplat cu Natșa și, brusc, s-a întors să-l întrebe. Sergiu i-a răspuns că n-a mai auzit despre ea de cînd a plecat din Rusciuc.

Imediat după ora douăsprezece ancora a fost ridicată și pilotul a luat în primire cîrma șalandei. Medita cum să facă să întîrzie cît mai mult plecarea, cînd șeful bandiților s-a apropiat din nou și i-a destăinuit un secret al navei, pe care trebuia neapărat să-l cunoască. Pentru a nu se împotmoli, șalanda avea nevoie de o adîncime a apei de cel puțin șapte picioare, din cauza unei cușete submarine. Acum s-a lămurit Ladko de ce au scăpat răufăcătorii pînă atunci de riguroasele investigații ale poliției și, în același timp, a aflat unde a fost închis atîtea zile...

În primele clipe după plecarea corăbiei, căpitanul nu-l slăbea din ochi pe Sergiu, însă calmul și atenția ce o acorda conducerii, dibăcia cu care se strecura printre bancurile de nisip, au făcut să-i dispară temerile. Pe la orele 4 după-amiază marea a apărut la orizont și după ultimul cot al fluviului cerul și apa se contopeau. Pe măsură ce se apropiau de confluența cu marea, o vastă întindere lichidă se oferea privirilor. Cu ajutorul unei lunete Striga a zărit în depărtare un vapor. A ridicat imediat un pavilion în vîrful catargului și de la bordul celeilalte nave i s-a răspuns printr-un semnal asemănător. Pilotul, care a observat mesajele, a schimbat imediat direcția, îndreptînd șalanda spre sud-est, către malul drept.

Căpetenia piraților crezînd că în față era un banc de nisip n-a spus nimic. Într-adevăr, în albia Dunării era un asemenea obstacol, însă nu în partea dinspre mare și spre el mergea acum vasul. Peste cîteva minute un șoc formidabil a zguduit din toate încheieturile ambarcațiunea, catargul s-a prăbușit și pînzele au acoperit oamenii ce se găseau în partea din față a covertei. Striga a alergat spre pilot, care nu părea deloc emoționat de accident. Dăduse drumul cîrmei și cu mîinile înfundate în buzunare își supraveghea dușmanul cu atenție. Nebun de furie, piratul a vrut să-l ucidă trăgînd un glonte spre el. Observîndu-i mișcarea, Sergiu s-a ferit și forțat de împrejurări și-a lovit cu repeziciune adversarul cu un cuțit. Totul s-a petrecut atît de repede încît ceilalți cinci oameni din echipaj, încurcați în vela prăbușită, n-au avut timp să intervină. Apoi, cu revolverul lui Striga în mînă, pilotul le-a ieșit în întîmpinare, amenințîndu-i. Le-a cerut să i se supună zicînd că altfel trage. La un gest de protest a apăsat pe trăgaci și în timp ce unul dintre bandiți a căzut la pămînt, ceilalți au fugit...

Fără a părăsi postul său de observație, Sergiu a văzut că vaporul ajuns la cîteva sute de metri depărtare și-a schimbat direcția descriind un cerc mare și îndepărtîndu-se spre largul mării. Ce l-a obligat să-și modifice traseul ? Apăruse o altă navă dinspre sud, care se îndrepta către șalandă. Privind cu luneta, pe fața lui Ladko a apărut pentru prima oară un zîmbet. L-a recunoscut la prova pe detectiv. Peste o jumătate de oră s-a urcat la bord un grup de polițiști care au arestat echipajul. Atunci Sergiu s-a repezit spre cabina de pe punte, a forțat ușa acesteia și în interiorul încăperii a găsit-o pe Natșa...

EPILOG. Procesul bandei piraților a trecut atunci neobservat datorită războiului din anii 1877—1878. Răufăcătorii, inclusiv Titșa, prins cu ușurință la Rusciuc, au fost condamnați la moarte și executați. Dezbaterile din timpul procesului au oferit principalilor interesați explicația unor întîmplări, pînă atunci de neînțeles pentru ei. Sergiu Ladko a aflat de ce a fost închis pe șalandă ; pentru că l-au luat drept Karl Dragoș. De asemenea, cel care a vor-

bit cu magistratul venit special la Szalka și s-a dat drept Ilia Bruș a fost Striga. Și tot piratul o răpise pe Natșa încercînd s-o convingă că este văduvă, ca dovadă arătîndu-i fotografia pe care o luase de la Ladko din portmoneu. Atunci a scos ea acel strigăt de ajutor, pe care fugarul l-a auzit în noapte...

Totul a devenit o poveste veche și uitată. Sergiu Ladko nu se mai gîndea la acele zile întunecate din viața lui, mai ales de cînd a avut fericirea s-o regăsească pe Natșa. S-au stabilit în orășelul românesc Giurgiu, unde au stat pînă în luna mai a anului 1877, cînd a izbucnit războiul împotriva turcilor. Pilotul s-a înrolat printre primii și, fiind un bun cunoscător al cursului fluviului, a adus mari servicii patriei sale. După terminarea luptelor, cei doi soți s-au reîntors în casa din Rusciuc, Sergiu reluîndu-și meseria. Karl Dragoș a rămas prietenul lor. Cobora cu regularitate pe Dunăre, venind cel puțin o dată pe an la Rusciuc, iar Sergiu îi întorcea adesea vizitele la Budapesta. Dintre cei trei băieți ai lui, mezinul, după ce a făcut o severă ucenicie sub ordinele lui Dragoș, era pe cale să urce cele mai înalte trepte în administrația țării sale. Fiul mijlociu, ca un brav moștenitor al laureatului Ligii Danubiene, s-a consacrat pescuitului. A perfecționat uneltele și a reușit, datorită capturării sturionilor, să devină vestit și bogat. În ceea ce-l privește pe băiatul cel mare, el urma să ia locul tatălui său, cînd acesta se va retrage la pensie. Atunci va putea conduce șalupele și șlepurile de la Viena spre mare, prin locurile de trecere primejdioase și printre bancurile de nisip înșelătoare ale marelui fluviu. Prin el se va perpetua familia piloților Dunării.

O EXPEDIȚIE INEDITĂ. *Pilotul Dunării* face parte din operele verniene postume. După moartea scriitorului, fiul său a găsit manuscrisul într-un sertar al biroului. Se afla în prima formă de elaborare, scris cu creionul și intitulat *Frumoasa Dunăre galbenă*. Transcris și corectat de Michel Verne, volumul a apărut în 1908. Deși subiectul povestirii nu se desfășoară pe teritoriul românesc decît în zona Dunării și a Deltei, mi s-a părut că ineditul romanului constă în descrierea interesantului periplu de-a lungul fluviului, de la izvoare pînă la vărsarea în mare. Deoarece

eroii principali ai povestirii participă la o acțiune plasată în contextul evenimentelor care au declanșat izbucnirea războiului din anii 1877—1878, autorul are prilejul să prezinte situația țărilor din regiunea Dunării în preajma importantului act istoric care a dus la proclamarea Independenței de Stat a României.

Un cititor neavizat are impresia că tema cărții se referă numai la acțiunea revoluționară a tineretului bulgar din acea epocă, însă pe parcurs sînt reliefate o serie de evenimente petrecute atît pe malul bulgar cît și pe cel românesc. Dealtfel, chiar din primele pagini avem plăcuta surpriză să găsim cîteva nume tipice românești, deși scriitorul, conform obiceiului său de a-și travesti personajele, le prezintă ca aparținînd altor naționalități. Un Mihăilescu, un Dragoș, chiar dacă în mod intenționat, se pare, li se atribuie o altă naționalitate, nu pot fi decît originari din Transilvania. La un moment dat este amintit și pescarul român amator Piscea, despre care Jules Verne menționează că ar fi „un nume românesc predestinat unui pescar". De asemenea, cînd vorbește despre presa din capitalele țărilor riverane, autorul nu uită să amintească și ziarul „Românul" din București, la fel cum pe parcursul traseului dintre Orșova și mare figurează orașul Giurgiu și alte localități românești. Frumusețea deosebită a regiunii Porților de Fier este notată cu entuziasm iar descrierea fluviului de la Rusciuc pînă la Deltă conține unele amănunte ce par fabuloase mai ales pentru cei tineri, datorită transformărilor survenite.

O problemă relevată de nepotul romancierului în valoroasa lucrare citată adesea în acest volum se referă la sursa care a constituit pentru Jules Verne punctul de plecare în elaborarea povestirii. S-ar părea că ideea periplului de-a lungul Dunării este în strînsă legătură cu călătoriile lui Michel Verne în țara noastră, perioadă în care acesta a navigat și pe fluviu. Dar geneza romanelor a căror acțiune se desfășoară pe teritoriul românesc poate fi explicată mult mai simplu dacă se ține seama de croaziera efectuată de romancier în anul 1884 prin Mediterana și, foarte probabil, prin Marea Neagră, fapt amintit indirect de biografia sa Allotte de la Fuye, la care se pot adăuga încă una sau mai multe călătorii, neatestate încă documentar. Numai așa s-ar putea justifica precizarea pro-

zatorului, în sensul că nu este vorba de ceva imaginar, ci de întîmplări petrecute aievea.

Spre a înviora textul *Pilotului Dunării*, care ar fi devenit monoton dacă cuprindea doar descrierea simplei traversări a fluviului, autorul a introdus numeroase episoade dramatice pe itinerarul celor aproape 3000 de kilometri. În acest mod el a realizat un bun roman polițist, în care pot fi găsite prețioase informații geografice și istorice, dar, din nefericire, această lucrare nu conține nici o urmă de umor, așa cum ne-a obișnuit prozatorul în celelalte povestiri.

Este ușor de remarcat că *Pilotul Dunării* reprezintă al doilea subiect vernian care ne introduce în minunatul peisaj al Deltei. Alături de *Keraban încăpățînatul*, romanul acesta poate fi considerat ca o operă singulară și cu o semnificație deosebită pentru subiectul abordat, pentru că nici un alt prozator francez sau de altă naționalitate nu s-a inspirat din splendidele priveliști ale străvechiului teritoriu românesc dintre Dunăre și mare. Dacă pentru *Pilotul Dunării* a putut verifica unele detalii de la fiul său, Michel, sau aceste detalii au putut fi modificate de cel ce a găsit manuscrisul după moartea prozatorului, întrebarea este de unde și-a extras Jules Verne documentația pentru celălalt roman apărut cu 15 ani înainte de călătoria lui Michel Verne în țara noastră ? Un răspuns ar fi acela că s-a informat de la românii refugiați în Franța în preajma anului 1848 sau pur și simplu, din diverse lucrări publicate de oamenii de știință și de artă care ne-au vizitat țara. Dar cea mai sigură sursă ar fi putut-o constitui călătoriile sale incognito întreprinse în Dobrogea, călătorii care i-au pus la dispoziție materialul de care avea nevoie.

Trebuie remarcată observația făcută și de editorul Hetzel pe parcursul apariției volumelor din ciclul *Călătorii extraordinare*. Este vorba de similitudinea unor capitole din două povestiri verniene. Aceasta dacă se face o comparație între momentele evadării lui Mathias Sandorf din închisoarea unde urma să fie executat și fuga lui Sergiu Ladko din prizonieratul său de la Semlin. Amîndoi eroii reușeau să se elibereze din captivitate coborînd de la mari altitudini datorită firului paratrăsnetului ce trecea pe lîngă fereastra celulei unde se aflau deținuții.

Analizînd unele descrieri înglobate în *Pilotul Dunării* și *Keraban încăpățînatul*, mai ales acelea referitoare la Deltă și Dobrogea, se observă că scriitorul, în interesul declanșării unei aventuri dramatice, a deplasat în mod intenționat obiectivele descrise, așa încît numai cineva care cunoaște bine regiunea își poate da seama. Așa poate fi interpretată schimbarea denumirii unor localități sau transferarea altora la depărtări de zeci de kilometri, căci este greu de imaginat că autorul *Geografiei Franței* sau al *Istoriei marilor descoperiri* nu a cunoscut, măcar din documentația existentă pe acele vremuri, cum se prezenta ținutul românesc dintre fluviu și mare.

BANCNOTA ÎNSÎNGERATĂ

EVADATUL DIN SIBERIA. Amprentele ierni erau însă puternice în vecinătatea ţărmurilor Mării Baltice, deşi calendarul anului 1876 indica începutul lui aprilie. Marele lac Peipus părea un deşert brăzdat de forme curioase, modelate în gheaţă. Pe carapacea solidificată, în obscuritatea serii, se furişa un om. Călătorul solitar ar fi trebuit să se bucure de revederea locurilor natale, mai ales că lipsise mult timp. Se apropia de casă, de oraşul copilăriei, de familie şi prieteni, dar nu îndrăznea să se aventureze pe acolo nici măcar pentru o clipă. Toate eforturile sale s-ar fi irosit în zadar. Ştia că ar fi fost prins ca într-o capcană. De aceea dorea să ajungă cît mai repede într-un port, de unde să se îmbarce pe un vapor şi să treacă frontiera...

Fugarul venea de foarte departe, de la mii de verste, parcurse numai noaptea prin imensa taiga siberiană. (O verstă — 1,067 kilometri). Evadarea din deportare, străpungerea numeroaselor curse întinse de poterele ce-l căutau asiduu, constituiau un adevărat miracol. Înalt, viguros, în vîrstă de 34 ani, îmbrăcat cu o manta încinsă cu o centură lată, proscrisul nu mai avea în portmoneu decît cîteva ruble. Raniţa conţinea un rest de provizii iar revolverul, cuţitul şi bastonul îi serveau ca arme de apărare.

În zorii zilei a fost observat de un jandarm. Un glonte l-ar fi lovit drept în faţă, dacă zgomotul provocat de

---

* În original : *Un drame en Livonie.*

mînuirea armei nu l-ar fi ajutat să sesizeze primejdia. Datorită ceței i s-a pierdut urma și a reușit să se adăpostească într-o colibă abandonată. Spre seară și-a reluat călătoria. Un urlet prelung i-a semnalat prezența lupilor. Cu revolverul într-o mînă și bastonul în cealaltă, căuta cu disperare un mijloc prin care să se salveze. Departe, se zărea ceva asemănător unei scări, dar pentru a fugi spre ea trebuia să scape de asediul urmăritorilor săi. A tras unul după altul patru focuri de armă și fiarele împușcate au oprit atacul haitei care s-a năpustit să devoreze cu lăcomie cadavrele celor uciși. Răgazul salutar i-a permis să alerge din răsputeri și să urce cîteva trepte. Reușise să se agațe de o bîrnă și stătea acum atîrnat chiar deasupra sălbăticiunilor lihnite de foame, ce-și căscau gurile lacome. Cu un efort supraomenesc a escaladat o ferestruică și a pătruns într-o încăpere întunecoasă, plină cu saci. Se afla într-o moară de vînt. Acolo a căzut într-un somn adînc. Tîrziu, niște glasuri care veneau dintr-o cameră situată la un nivel inferior au ajuns pînă la el. Îl căutau agenții poliției. Spre seară a încercat să se strecoare din nou pe unde a intrat. Dar, a avut o surpriză : morarul știa de prezența lui. I-a spus cu blîndețe să coboare liniștit, deoarece nu-l va trăda...

În noaptea de 11 aprilie proscrisul mai avea cinci verste de mers pînă la orașul Pernau. Primăvara își anunța sosirea prin începerea dezghețului. Trecea pe malul unui rîu cînd un fluierat i-a dat de înțeles că este încercuit. Fără să stea pe gînduri a sărit pe primul sloi ce plutea pe apă. Polițiștii s-au urcat și ei pe o asemenea platformă și au continuat să-l urmărească. Pînă cînd s-a auzit un trosnet violent. Datorită ciocnirii ghețurilor nimeni nu l-a mai văzut pe evadat. Dispăruse în întunericul nopții.

O DATORIE DE ONOARE. Povestea vieții celui hăituit ne este dezvăluită prin prezentarea altor eroi ai narațiunii. În seara următoare celor petrecute în apropierea localității Pernau, profesorul Dimitri Nicolef era așteptat în salonul casei sale din Riga de doi buni prieteni : doctorul Hamine și consulul Delaporte. Oficiul de gazdă îl făcea Ilka, fiica lui Dimitri. Amicii casei cunoșteau tristul ei roman de

dragoste și încercau adesea să-i întărească speranțele în reîntoarcerea celui iubit. Înainte cu patru ani l-a cunoscut pe avocatul Vladimir Yanof și între cei doi tineri s-a înfiripat o dragoste sinceră. S-au logodit și așteptau termenul oficierii căsătoriei. Dar o nenorocire a întunecat seninul lor viitor : Vladimir a fost arestat și deportat în Siberia. Se descoperise că activa într-o asociație secretă care lupta împotriva țarismului...

La șase luni după surghiunirea fiului său, Mihail Yanof s-a îmbolnăvit. Presimțind că nu mai are multe zile de trăit și-a vîndut toate bunurile pentru 20 000 de ruble, bani pe care i-a depus la Dimitri Nicolef, cu rugămintea de a-i fi dați lui Vladimir cînd se va elibera. A fost, de fapt, ultima lui dorință, deoarece peste puțin timp a murit. Totul ar fi decurs normal dacă nu s-ar fi întîmplat ca și tatăl profesorului Nicolef să moară brusc lăsînd o datorie de peste 25 000 de ruble. Pentru a nu-i compromite memoria Dimitri și-a asumat obligația să achite suma respectivă. A vîndut toate obiectele rămase în casa părintească pentru 7 000 de ruble pe care le-a dat creditorului, banca Johausen. Restul sumei urma s-o plătească în decurs de cinci săptămîni, pînă la data de 15 mai. Era conștient că nu va putea să-și procure acei bani și neliniștea lui sporea la gîndul că bancherul n-avea nici un interes să-l păsuiască, deoarece era rivalul lui cel mai periculos în apropiatele alegeri municipale.

Rămas văduv în urmă cu un deceniu, Dimitri Nicolef preda lecții particulare elevilor din oraș. În acest mod își asigura existența sa și a celor doi copii, Ilka și Jean. Deși nu avea decît 47 de ani, părea mai în vîrstă. De talie peste mijlocie, cu barba încărunțită și fruntea brăzdată de riduri, își păstrase din tinerețe privirea pătrunzătoare și vocea plină și energică. Foarte puțin comunicativ, nu voia să destăinuie nimănui precara lui situație materială.

CĂLĂTORUL NECUNOSCUT. Evenimentele s-au precipitat. Forțat de împrejurări, profesorul a lat o hotărîre bruscă. A plecat de acasă în dimineața zilei de 13 aprilie fără să-și înștiințeze fiica unde merge și cînd se reîntoarce. Secvențele următoare se desfășoară ca într-un pasionant roman polițist. Subiectul : un oribil asasinat în

care sînt implicați un nevinovat și un criminal extraordinar de inventiv. Acțiunea : foarte palpitantă cu peripeții dramatice, care intervin pe parcursul căutării ucigașului. Finalul : o surprinzătoare descoperire. Iată, acum, pe scurt, cu cîtă pricepere și meticulozitate a fost brodată această captivantă narațiune, presărată cu elemente neprevăzute la tot pasul.

Poștalionul spre Revel era gata să pornească în ruta sa obișnuită. În acel moment și-a făcut apariția un călător a cărui figură nu se vedea din cauza glugii sale îmblănite. S-a urcat în trăsură alături de un funcționar al băncii Johausen, care avea misiunea de a transporta spre sucursala din orașul vecin 15 000 de ruble în banenote. Guralivul slujbaș ținea sub braț servieta doldora de bani și era extrem de mirat văzînd că taciturnul său tovarăș de drum stătea tot timpul retras într-un colț și părea că doarme. Nici atunci cînd au fost înlocuiți caii sau cînd au intrat în vreo cîrciumă ca să mănînce, necunoscutul nu a scos nici un cuvînt.

Pe la orele 6 după-amiază vremea s-a schimbat brusc. Vîntul bătea în rafale și caii înaintau foarte greu. Deodată, o zguduitură puternică a oprit trăsura, șocul aruncîndu-i pe pasageri afară. Nu mai puteau merge mai departe, deoarece o roată a vehiculului se rupsese. Lovit la un genunchi, curierul Poch șchiopăta. Erau obligați să caute un adăpost prin împrejurimi. La o mică distanță au văzut o lumină și s-au îndreptat spre ea. Era o cîrciumă așezată în acea pustietate unde pe o rază de cîteva verste nu se vedea altă casă.

Kroff, patronul localului, un bărbat în jur de 40—45 de ani, n-avea familie. Își servea singur clienții : sătenii din vecinătate, tăietorii de lemne și rarii drumeți ce se abăteau prin acel loc retras. Dormea într-o anexă improvizată a clădirii, care comunica și cu bucătăria. Înconjurată de o grădină, casa se compunea dintr-o sală de mese, care avea la dreapta și la stînga cîte o cameră.

În seara aceea erau ocupate doar două mese. La una stăteau cîțiva săteni, la cealaltă doi agenți de poliție. Aceștia din urmă discutau despre încercarea nereușită de a-l prinde pe fugar ; dispăruse odată cu ciocnirea ghețurilor care pluteau pe rîul în clocot. Își exprimau nemulțu-

mirea că n-au putut să-l mai urmărească ; dealtfel, erau siguri că s-a înecat. Erau pe punctul de a pleca, cînd uşa cîrciumii s-a deschis şi şi-a făcut intrarea curierul bancar Poch, pe care-l cunoşteau, sprijinit de un bărbat voinic cu faţa acoperită în parte de o glugă. Necunoscutul s-a apropiat de hangiu şi şi-a exprimat dorinţa de a dormi în noaptea aceea acolo. I-a spus despre accidentarea poştalionului şi despre plecarea spre Pernau a conductorului, care voia să repare roata trăsurii.

Vocea celui care-l însoţea pe funcţionarul băncii i-a atras atenţia brigadierului Eck. Era aproape sigur c-o mai auzise undeva. Dar, spre a identifica persoana trebuia neapărat să-i vadă obrazul. Momentul s-a ivit cînd ciudatul călător a cerut să fie condus spre încăperea unde urma să doarmă în noaptea aceea, deoarece voia să se scoale la orele 4 dimineaţa. În timp ce vorbea, capişonul i s-a ridicat puţin şi agentul a putut să-l privească. Da ! Nu s-a înşelat ! Acum ştia sigur cine era acel om. Reuşise să-şi satisfacă curiozitatea, deci putea să se ducă la treburile lui...

A doua zi, puţin înainte de ora fixată, grăbitul călător s-a trezit şi i-a cerut lui Kroff să-i deschidă poarta străjuită de puternice bare de lemn. A plătit o rublă pentru cazare şi s-a îndepărtat în noapte. Cîrciumarul a barat din nou uşa şi s-a culcat.

O CRIMĂ PERFECTĂ. Chiar în aceeaşi zi o telegramă anunţa prefectura de poliţie din Riga că la hanul lui Kroff s-a comis o crimă. Victima : Poch, funcţionarul băncii Johausen. Mobilul : furtul... Dispăruse întreaga sumă aflată în servieta celui ucis.

Înştiinţat, bancherul s-a deplasat împreună cu organele anchetatoare la faţa locului. Primele investigaţii au dus la concluzia că Poch a murit din cauza rănii provocate de un cuţit cu o formă aparte, care i-a perforat inima. Dacă în legătură cu scopul urmărit de ucigaş nu existau dubii, mai erau totuşi de lămurit două necunoscute : cine putea fi autorul asasinatului şi cum a pătruns el în local ? Un răspuns era acela că ferestrele prezentau urme de forţare, iar în încăperea călătorului grăbit s-au remarcat şi zgîrieturi pe pereţi. Interogat, Kroff bănuia că numai cel ce

se sculase atît de devreme putea fi făptaşul. Se bizuia şi pe mărturia vizitiului caleştii care, revenit la han pe la orele 7 dimineaţa, s-a mirat de somnul îndelungat al curierului. Aşa au descoperit groaznica nelegiuire...

Urmărind acest fir, anchetatorii s-au deplasat din nou în camera unde a stat cel suspectat şi au găsit în cenuşa vetrei un cleşte deformat, unealtă pe care ar fi putut-o folosi infractorul. Acum se contura următoarea linie de desfăşurare a secvenţelor crimei : călătorul a împins oblonul, s-a strecurat în cealaltă încăpere, l-a omorît pe Poch şi apoi a revenit în odaia lui, i-a şoptit magistratului că din precauţie a păstrat o copie a seriilor banilor furaţi, astfel că inculpatul va fi prins cu siguranţă cînd va încerca să-i cheltuiască.

BĂNUIT DE ASASINAT. Universitatea din Dorpat era pe vremea aceea una dintre cele mai importante din Europa. Coincidenţa a făcut ca acolo să studieze atît fiul bancherului Johausen, Karl, cît şi Jean, băiatul profesorului Nicolef. Rivalitatea dintre părinţii celor doi tineri se manifesta şi în cadrul institutului superior de învăţămînt, fiecare din ei fiind conducătorul a două grupuri deosebite prin concepţie. Cu prilejul unui festival, colectivul condus de Karl a eliminat de pe lista invitaţilor pe toţi prietenii lui Jean. Pentru a nu da naştere la tulburări, datorită animozităţii create, Jean şi-a provocat adversarul la duel. Atunci îngîmfata progenitură a bogătaşului a socotit că era momentul prielnic pentru a-şi nimici adversarul. Faţă de toţi colegii a declarat că ar accepta cu plăcere să se dueleze, dar este împiedicat de toate legile onoarei de a se bate cu... „fiul unui asasin". Înveninatele cuvinte au stîrnit rumoare : bucuria şi aplauzele prietenilor celui ce aruncase o asemenea blasfemie, uimirea lui Jean şi a membrilor grupului său...

Dar cum a ajuns atît de repede la Dorpat ştirea că tatăl amintitului student era bănuit de crimă ? Iată care sînt căile întortocheate parcurse de ancheta asasinării lui Poch. Doctorul Hamine, după ce a cercetat cadavrul celui ucis, a luat amprentele cuţitului. Şeful poliţiei informat de rezultatele investigaţiilor a dat dispoziţii pentru căutarea călătorului necunoscut care a dormit la han. În acelaşi

timp, familia și prietenii lui Dimitri erau neliniștiți de ciudata lui dispariție. O adevărată lovitură de teatru s-a produs cînd anchetatorii au aflat numele celui care a poposit în noaptea crimei la han. Brigadierul Eck a declarat că a fost în ajunul groaznicei fapte la cîrciuma lui Kroff. Era sigur că însoțitorul victimei era profesorul Dimitri Nicolef. Noutatea confirma, în parte, ipotezele cercetătorilor. Bancherul Johausen se bucura de neașteptata întorsătură a lucrurilor, care ducea nu numai la descoperirea făptașului ci și la îndepărtarea definitivă din alegeri a rivalului său. Un agent trimis acasă la cel bănuit anunța că acesta plecase din Riga chiar în dimineața zilei de 13 aprilie și nu se întorsese încă. Faptul confirma, și de data aceasta, declarația lui Eck. Vestea a ajuns la studentul Karl în după-amiaza zilei de 16 aprilie și el s-a hotărît s-o aducă la cunoștința tuturor colegilor.

INTEROGATORIUL. În cea de-a patra noapte de la dispariția sa, Dimitri s-a înapoiat acasă. Ilka i-a înmînat telegrama lui Jean, care îi înștiința că se întoarce la Riga, fără să precizeze de ce a luat această hotărîre. Profesorul s-a mirat, dar nu i-a spus nimic fetei în legătură cu îndelungata sa absență. Stătea în birou, cînd a fost invitat de urgență la Palatul de justiție. Acolo, spre marea lui surpriză, a fost supus unui sever interogatoriu. Primele sale reacții au fost vehemente, de ripostă mînioasă, pînă în clipa cînd și-a dat seama că nu era chemat ca simplu martor.

Dimitri a recunoscut că lipsise din Riga timp de trei zile. A plecat în dimineața de 13 aprilie la ora 6 cu poștalionul care se îndrepta spre Revel. În trăsură era și un alt călător pe care nu-l cunoștea. Pe drum a aflat că se numea Poch și era funcționar al casei Johausen. N-a vorbit cu el decît silit de accidentarea vehiculului. N-a remarcat servieta plină cu bani și nu s-a gîndit nici un moment să-și ascundă fața. A intrat pentru prima oară în viața lui în cîrciuma lui Kroff și a rămas să doarmă acolo, deoarece timpul era nefavorabil. Nu știa cum erau împărțite camerele în hanul acela mizerabil, a intrat pe întuneric în odaia sa și a părăsit-o înainte de a se lumina de zi. Cu privire la motivul voiajului, afirma că fiind

obligat de afaceri personale a plecat la Revel. Despre ele nu dorea să dea nici un amănunt. Cu toate insistențele judecătorului de instrucție a refuzat să-și schimbe atitudinea. Cînd i s-au cerut explicații asupra timpului petrecut la han, extrem de mirat i-a răspuns magistratului că nu înțelege motivul acestui interes deosebit. Ar fi putut să nege că a dormit acolo, mai ales că nimeni nu-l cunoștea...

Partea a doua a interogatoriului s-a desfășurat în prezența brigadierului Eck. Cu acest prilej cel suspectat a aflat cum a fost identificat de agent și că funcționarul băncii a fost ucis în noaptea cînd el a dormit într-o cameră învecinată. Astfel a înțeles Dimitri că era considerat autorul crimei. Cu toate acestea nu și-a pierdut cumpătul. A cerut să i se precizeze elementele care i-au determinat pe anchetatorii cazului să ajungă la concluzia că el ar putea fi ucigașul. Aflînd că suspiciunile porniseră de la urmele găsite pe ferestre și de la vătraiul din camera locuită de el, în culmea enervării, Dimitri nu s-a sfiit să arate că ar trebui să fie ultimul bănuit de o asemenea faptă înfiorătoare. De ce nu putea un răufăcător să se introducă în cîrciumă, sau de ce a fost ocolit hangiul de o așa acuzație ?

În final, judecătorul i-a cerut să răspundă clar la următoarele întrebări : Care a fost motivul călătoriei ? ; De ce a părăsit hanul lui Kroff la orele 4 dimineața și unde a mers de acolo ?

Inculpatul n-a acceptat să dea explicațiile respective și atunci magistratul și-a formulat ipotezele sale care cuprindeau patru puncte și care-l vizau direct pe cel interogat : 1. Știa că funcționarul Poch avea o mare sumă de bani ; 2. După accidentarea trăsurii i-a venit ideea furtului : 3. Cînd i s-a părut momentul favorabil a intrat în camera unde dormea Poch și l-a ucis pentru a-i fura banii ; 4. Dimineața la orele 4 a plecat spre a ascunde bancnotele...

Acuzatul a respins toate învinuirile care i se aduceau și, în final, a cerut să fie arestat, dacă probele erau destul de concludente și îi dovedeau vinovăția. Impresionat de fermitatea celui bănuit, mai ales de faptul că nega orice implicație în săvîrșirea omorului, judecătorul era des-

cumpănit. Nici el nu era pe deplin convins de justețea logicii inculpării unui om onest și care se bucura de popularitate. L-a lăsat liber, cu condiția de a fi oricînd la dispoziția autorităților.

UN GEST NOBIL. Guvernatorul orașului și șeful poliției nu puteau să înțeleagă motivele care-l împiedicau pe Dimitri Nicolef să dezvăluie cauza plecării sale precipitate din hanul lui Kroff și unde a fost în timpul celor trei zile de cînd și-a părăsit locuința. Cu toate acestea, nu le venea să creadă că un om atît de stimat de public putea deveni criminal și, dealtfel, nu existau probe incontestabile în sprijinul acuzației care i se aducea. Apoi, se punea întrebarea, de unde putea el să știe că va călători împreună cu funcționarul băncii ?

Vestea despre interogatoriu s-a răspîndit în oraș și populația era agitată. Mulți dintre partizanii bancherului se așteptau ca profesorul să fie arestat și au fost surprinși de faptul că totuși fusese lăsat liber. Noutatea i-a impresionat profund pe copiii acestuia, care erau convinși de nevinovăția tatălui lor, la fel ca și prietenii lui. În schimb, familia Johausen, sprijinită de reprezentanții burgheziei și nobilimii, acuza autoritățile că sînt de partea celui bănuit și cerea arestarea lui. În fața valului de proteste, guvernatorul a dispus o percheziție în casa lui Dimitri Nicolef. Locuința a fost cercetată amănunțit, fără rezultate...

Două zile la rînd profesorul a așteptat cu nerăbdare sosirea unei scrisori importante, dar n-a primit nimic. Era tulburat și mîhnit de acest lucru, cînd a auzit din stradă strigăte furioase. Proveneau de la cei ce participau la cortegiul funerar al victimei. Vrînd să braveze, a deschis fereastra, gest care a fost interpretat ca o sfidare. Revoltați de îndrăzneala lui, cei care l-au văzut au cerut cu violență condamnarea lui la moarte. În fruntea manifestanților era bancherul Johausen, înconjurat de prieteni și simpatizanți. Șeful poliției și numeroși agenți încercau să mențină ordinea. O busculadă s-a produs în momentul în care un grup voia să se îndrepte spre casă. Atunci un necunoscut și-a croit drum prin mulțime și, ajungînd în față, a cerut să se facă liniște. Voia să declare ceva foarte important. Toți s-au oprit și-l priveau pe cel ce dorea să

le vorbească. Era un evadat căutat de poliție, un om care reușise să fugă din îndepărtata Siberie. Venise acolo pentru a dezvălui adevărul. Știa că-și riscă libertatea de atîta timp așteptată și chiar viața, dacă se predă autorităților, dar n-a stat nici o clipă pe gînduri pentru a arăta că profesorul Dimitri Nicolef era nevinovat. Binefăcătorul său n-avea nici o legătură cu crimă săvîrșită la cîrciuma lui Kroff. El n-a divulgat motivul călătoriei sale, numai pentru că ar fi dat în vileag prezența fugarului la Pernau. Se numea Vladimir Yanof...

Cum a ajuns proscrisul pe străzile orașului Riga ? Refugiat sub un nume fals la un hotel din portul amintit, aștepta redeschiderea navigației. Rămas fără bani, i-a scris prietenului tatălui său să-l ajute. În cea mai mare taină Dimitri s-a grăbit să se îndrepte spre Pernau. I-a căutat pe Vladimir și i-a dat suma lăsată de părintele său. Revederea a fost dramatică. Dimitri părea un tată ce și-a regăsit fiul, după mulți ani de încercări și pericole. Au stat două zile împreună, profesorul dorind să asiste la îmbarcarea celui drag. Dar întîrzierea plecării vaporului l-a silit să se întoarcă la Riga. Conform înțelegerii, aștepta cu îndreptățită nerăbdare vestea că evadatul a reușit să treacă frontiera. Primirea unui asemenea mesaj i-ar fi schimbat total starea de spirit, dar mai ales, l-ar fi ajutat să înlăture nedreptele bănuieli ale anchetatorilor ; atunci ar fi putut spune fără teamă unde a fost în cele trei zile. Acum, la locul scrisorii, venise personal cel ce trebuia s-o expedieze. Era în fața lui și relata cauzele ce l-au silit să revină la Riga. Aflînd din ziare despre îngrozitoarea acuzație ce plana asupra lui Dimitri, de refuzul acestuia de a destăinui adevăratul motiv al deplasării sale la Pernau, Vladimir a înțeles că nu poate rămîne insensibil la un asemenea sacrificiu. Adresîndu-i-se profesorului, i-a spus, cu înflăcărare : „Ceea ce ai vrut să faci pentru mine, tu, prietenul tatălui meu, tu, al doilea tată, am vrut și eu să fac pentru tine“...

Închis, pînă la noi ordine, Vladimir urma să-și cunoască soarta după ce soseau instrucțiunile de la Petersburg. Gestul ieșit din comun al deținutului a stîrnit în opinia publică comentarii favorabile lui. În presă au apărut ar-

ticole despre îndrăzneala deportatului din Siberia, care ajuns în pragul libertății s-a jertfit pentru salvarea prietenului său. Odată cunoscut și romanul de dragoste dintre prizonier și fiica lui Dimitri, femeile au creat în jurul tînărului o aureolă de stimă și prețuire. În cele din urmă, cercurile din preajma țarului, influențate de generozitatea gestului spontan al lui Vladimir, au intervenit pentru eliberarea lui. Fericiți, Vladimir și Ilka s-au decis să se cunune peste șase săptămîni, iar Jean a plecat la Dorpat. Dorea să spele rușinoasa calomnie, să se răzbune pe colegul său care s-a dovedit atît de lipsit de scrupule. Cu prima ocazie i-a cerut satisfacție lui Karl și l-a provocat la duel. Fiul bancherului a fost grav rănit și transportat urgent acasă...

CORPUL DELICT. Ancheta își continua cursul. Scoțîndu-l din cauză pe Dimitri Nicolef, judecătorul și-a îndreptat cercetările din nou spre locul crimei. A decis explorarea minuțioasă a tuturor încăperilor cîrciumei. Și a avut surpriza să descopere un obiect extrem de valoros. În cenușa vetrei din camera unde a dormit Nicolef s-a găsit o bucată de hîrtie pe jumătate arsă. Era un fragment dintr-o bancnotă de o sută de ruble, îmbibată cu sînge. Din păcate, nu i se vedea seria, dar nu exista îndoială că ucigașul a ținut-o în mîini și că tot el a ars-o după aceea. Existența acestui corp delict agrava situația profesorului.

Chemat în cabinetul magistratului, Dimitri a fost din nou acuzat de omor. Fragmentul de bancnotă însîngerată era, după părerea judecătorului de instrucție, proba sigură a vinovăției acestuia. Dar inculpatul, revoltat de obtuzitatea prezumției, de lipsa de temei a unei asemenea bănuieli nejustificate, a ripostat cu vehemență. Cum își explicau anchetatorii apariția restului de hîrtie, dacă ea n-a fost identificată acolo la prima percheziție ? Cum a apărut acel corp delict, dacă încăperea a fost închisă și păzită de poliție ? Cum poate să fie acuzat, dacă nu se știe precis cînd s-a comis crima : înainte, sau după plecarea lui ? Se poate afirma hotărît că ucigașul n-a luat toate măsurile pentru a arunca bănuielile asupra celui ce a părăsit hanul ? Puteau fi investigatorii atît de lipsiți de

experienţă încît să accepte ideea că asasinul, după ce a comis mîrşava lui faptă, a aruncat cleştele şi bancnota în vatră şi apoi a zgîriat marginile ferestrei ? Nu ! Dovezile pe care le deţineau indicau o altă procedură. Era foarte plauzibil ca hangiul să fi avut interesul şi toate mijloacele la îndemînă pentru a elimina orice pistă care s-ar fi îndreptat spre el. Ştia despre suma mare pe care o avea Poch la el, ca şi despre faptul că celălalt călător va pleca în zori. Înainte sau după ce a părăsit el cîrciuma, l-a ucis pe nefericitul curier şi apoi a intrat în camera voiajorului unde a pus vătraiul şi bancnota. Dacă mai există vreo suspiciune în legătură cu el, a declarat în final Dimitri, atunci să fie arestat. Dar, adus în faţa juraţilor, îl va acuza pe Kroff şi dezbaterile vor arăta cine este adevăratul vinovat. Magistratul şi-a dat seama că omul din faţa lui avea dreptate şi l-a lăsat liber...

Mai erau opt zile pînă la scadenţa celor 18000 de ruble şi profesorul nu dispunea de aceşti bani. Bancherul cunoştea situaţia financiară a datornicului său şi aştepta nerăbdător să vadă ce se va întîmpla. Dacă i-ar aduce suma respectivă, ar confrunta seriile bancnotelor cu cele furate de la victimă. Deci, în cazul cînd el era criminalul, s-ar fi denunţat singur şi ar fi fost iremediabil pierdut.

Dimineaţa zilei de 14 mai, termenul limită al datoriei s-a scurs fără ca Dimitri să se prezinte la casieria băncii. Către orele 4 după-amiază i-a fost trimisă o înştiinţare că trebuie să achite banii chiar în ziua aceea. Nenorocirea a făcut ca adresa să fie primită de Vladimir. În acest mod a aflat el că viitorul său socru îi datora bancherului o sumă considerabilă. Indignat de atitudinea bogătaşului, logodnicul lui Ilka nu putea rămîne indiferent la dezastrul financiar al celui iubit, mai ales că dispunea de banii necesari. Fără să spună nimănui a depus suma cerînd în schimb poliţa. Bancherul a cercetat bancnotele aduse şi i-a declarat că fac parte din banii furaţi din servieta funcţionarului său Poch. Ca dovadă i-a arătat copia seriilor care coincideau cu cele ale biletelor prezentate. Îngrozit, tînărul şi-a dat seama că în loc să-i facă un bine, i-a provocat lui Dimitri pieirea. Disperat, a fugit spre casă, neputînd să creadă, în pofida oricărei probe, că omul acela

blînd și onorabil ar fi putut comite o faptă atît de odioasă. Trebuia să aibă neapărat o explicație cu el. L-a găsit în birou și, forțat de împrejurări, i-a relatat cele petrecute. Cînd a aflat că banii predați băncii aparțineau victimei de la cîrciumă, profesorul a scos un strigăt înfiorător și a fugit din casă...

Despre neașteptata și inexplicabila întîmplare au aflat în cele din urmă și Ilka și Jean, care plîngeau disperați. În deznădejdea lor, tinerii au ieșit în stradă și au pornit în căutarea tatălui lor. Tîrziu, pe șoseaua care ducea la Pernau au zărit de departe un om întins pe jos. Era Dimitri, care nu mai dădea nici un semn de viață. Alături se afla cuțitul însîngerat care-i străpunsese inima. Venit la fața locului, doctorul Hamine a examinat atent obiectul tăios. După toate aparențele, sărmanul profesor se sinucisese.

DESTĂINUIREA. Moartea lui Dimitri i-a redat lui Kroff deplina securitate, iar bancherului satisfacția realizării țelurilor sale josnice. În schimb, în familia Nicolef domnea consternarea. Lumea credea că într-un acces de alienare mintală, tatăl celor doi tineri s-a sinucis. Numai doctorul Hamine respingea ipoteza sinuciderii și susținea cu tărie nevinovăția prietenului său. Considera că a fost ucis cu aceeași armă folosită la asasinarea lui Poch. Afirmația medicului se baza și pe faptul că nimeni din casa lui Dimitri nu știa de existența unui asemenea cuțit. Dar cum putea dovedi nevinovăția unui mort, dacă nimeni nu era interesat de acest lucru ?

Dramatica întîmplare a lăsat urme adînci. Între îndrăgostiții de odinioară s-a creat acum o adevărată prăpastie. Ilka nu mai voia să se mărite cu Vladimir. „Fiica unui asasin, spunea ea, nu poate deveni soția unui om cinstit !" Cu toate insistențele, n-a renunțat la hotărîrea luată. La 17 septembrie s-a petrecut, însă, un fapt care a schimbat întrutotul situația. Atît copiii profesorului cît și Vladimir au fost invitați la o ceremonie care urma să aibă loc în cimitirul orașului. La orele 5 după-amiază erau cu toții lîngă mormîntul regretatului dispărut. Cel ce-i chemase, părintele Axiof, a oficiat pomenirea celui dispărut și apoi

i-a rugat pe Vladimir și Ilka să îngenuncheze. Lîngă rămășițele părintești le-a cerut să-și dea mîna și i-a declarat cununați. Cînd fata a încercat să se opună, bătrînul preot i-a spus că nu trebuie să aibă nici o reținere, deoarece este fiica unui om care nu s-a făcut vinovat nici măcar de moartea lui. Nespus de mirat, Jean Nicolef l-a întrebat : „Cum, nu tata este asasinul ?" Și răspunsul a fost : „Adevăratul criminal este cîrciumarul Kroff". Părintele le-a citit apoi textul declarației semnate de hangiu cu puțin timp înainte de a muri. Torturat de remușcări, i s-a spovedit preotului chiar în ajunul trimiterii invitațiilor pentru membrii familiei Nicolef. Atins de o congestie pulmonară și știind că nu mai are decît cîteva ore de trăit, muribundul și-a dezvăluit crimele comise. Iată conținutul destăinuirii :

„În noaptea de 13 spre 14 aprilie Dimitri Nicolef și Poch au venit în cîrciuma mea. Văzînd servieta plină cu bani a funcționarului băncii mi-a venit ideea să fur, mai ales că afacerile îmi mergeau prost de mult timp. Prudența mă făcea să acționez după plecarea celuilalt călător, care mă anunțase că nu va aștepta întoarcerea conducătorului poștalionului. Dar n-am putut dormi și către orele două dimineața am intrat în camera lui Poch, care s-a trezit cînd am luminat încăperea cu felinarul. Descoperit, l-am lovit cu un cuțit suedez pe care-l aveam la centură și apoi am golit servieta. Erau 15000 de ruble în bancnote de cîte o sută și un bilet din care reieșea că seriile lor au fost copiate și sînt păstrate în casa băncii. Deci nu-i puteam cheltui sub pericolul de a fi prins. Ce să fac cu suma furată ? Mai aveam o singură șansă : celălalt voiajor să aibă și el mulți bani. Dacă avea, puteam să-i schimb. Și așa am făcut. În timp ce dormea profund, am intrat în camera lui și am găsit într-o pungă 20000 de ruble. Pentru a arunca vina pe el am scos numai 15000 și le-am substituit cu cele luate de la cel ucis. Apoi, după plecarea necunoscutului, am îngropat banii și cuțitul la rădăcina unui brad din grădină. Cînd am auzit că toate bănuielile împotriva lui Nicolef au fost îndepărtate, am imaginat o nouă dovadă care să-i îndrepte pe anchetatori tot spre călătorul venit împreună cu cel omorît. Am ars o bancnotă plină cu

sînge și am pus-o în cenușa vetrei unde a dormit el. Dacă aș fi știut că acei bani vor fi prezentați bancherului, n-aș fi recurs la o nouă crimă. Ziarele însă m-au informat că profesorul m-a acuzat direct și mă socoteam încolțit. Am plecat spre Riga și am ajuns în apropierea casei acestuia cu gîndul să-l ucid și să creez aparențele că s-ar fi sinucis. L-am văzut ieșind din imobil și cînd se afla pe o stradă lăturalnică i-am înfipt cuțitul în inimă, uitînd unealta crimei acolo. Într-adevăr, toată lumea a crezut că profesorul și-a luat singur viața. În acest fel eu am putut să-mi văd în liniște de treburi..."

Așa a fost cunoscut tristul adevăr : uciderea unui nevinovat și nepedepsirea criminalului. Memoria profesorului Dimitri Nicolef a fost reabilitată, iar cei doi tineri și-au putut continua fericiți drumul în viață. O viață totuși umbrită de amintirea sacrificiului unui om drag...

UN ROMAN AUTOBIOGRAFIC ? Urmărind textul de mai sus cititorii au putut constata că au parcurs un palpitant roman polițist cu o acțiune condusă cu abilitate și numeroase întorsături neprevăzute conform tuturor regulilor genului literar respectiv. Apărută în 1904, cu un an înaintea morții marelui scriitor, *O dramă în Livonia* este una dintre puținele opere verniene care are o temă total diferită în raport cu majoritatea celor înglobate în cunoscuta serie de *Călătorii extraordinare*. Publicarea rezumatului acestei povestiri în cadrul volumului de față se datorește interesantelor ipoteze lansate de criticul literar francez Marcel Moré, care a ajuns la concluzia că Jules Verne a turnat în tipare ardente propria lui tragedie, transpunînd-o însă pe malurile Mării Baltice. Cu alte cuvinte, momentele de tulburătoare agitație sufletească ale eroilor din narațiune ar fi, de fapt, secvențe din viața romancierului și a unor membri ai familiei sale.

Ideea că *O dramă în Livonia* este un roman autobiografic se bazează pe descoperirea a numeroase coincidențe frapante, care ar putea arunca o lumină nouă asupra ultimelor două decenii din existența prozatorului, epocă, în mare parte necunoscută încă, mai ales datorită străduinței romancierului de a distruge corespondența sa din acea vreme.

Conform afirmației lui Marcel Moré, genialul scriitor s-a inspirat din romanele lui Dostoievski *Crimă și pedeapsă* și *Frații Karamazov*, între acțiunea din Livonia și ceea ce se întîmplă în cele două romane dostoievskiene existînd unele asemănări frapante. În acest sens, criticul consemna: „Dacă Dimitri vernian nu reușește mai bine decît Dimitri dostoievskian să-și dovedească nevinovăția, aceasta se întîmplă pentru că și el este legat de un secret, care privește în ambele cazuri o sumă de bani". De asemenea, finalurile sînt aproape identice. Dacă în *O dramă în Livonia* autorul notează: „Astfel s-a terminat această dramă senzațională care a avut un *așa de mare răsunet* în analele judiciare ale provinciilor baltice" în *Frații Karamazov* notația este: „Așa după cum afacerea Karamazov a avut *un mare răsunet* în toată Rusia". O altă coincidență este aceea care se referă la numele asasinului Kroff. Pe bună dreptate, Marcel Moré se întreabă dacă Jules Verne n-a eliminat jumătate din literere numelui K-a-R-amaz-OFF, dînd de K-R-OFF. La fel se pare că și numele lui YAN-of ar fi o deformare a lui I-v-AN.

Seria asemănărilor remarcate continuă. Se arată că acțiunea romanului *O dramă în Livonia* se desfășoară cu un deceniu în urma atentatului comis de nepot asupra scriitorului, iar vîrsta lui Dimitri Nicolef diferă numai cu un an de aceea a lui Jules Verne, dacă se ține seama că eroul părea cu un deceniu mai mare decît arăta. După părerea criticului, descrierea acestui personaj, cu trăsăturile lui fizice și morale, cu felul lui de a fi taciturn reprezintă, de fapt, autoportretul prozatorului din epoca în care avea aproape 60 de ani. Iată pasajul din care reiese acest lucru: „Deși nu avea decît 47 de ani, Dimitri Nicolef părea cu zece ani mai în vîrstă. De statură mai mare decît mijlocie, barba argintie, figura destul de dură, fruntea traversată de riduri ca niște brazde din care nu pot ieși decît idei triste și griji tulburătoare, de o constituție viguroasă, așa se prezenta el. Dar din tinerețe păstrase o privire pătrunzătoare, o voce plină și ironică..." Profilul lui moral este zugrăvit astfel: „De cîtva timp Dimitri Nicolef părea să aibă preocupări grave. Dar, foarte închis în sine, puțin comunicativ, nu se destăinuia nimănui, nici măcar copiilor sau vechiului său prieten Hamine. Se refugia în muncă,

într-o muncă înverşunată, cu speranţa de a uita". Iată cum a comentat un moment dificil din viaţa ilustrei sale rude, Marguerite Allotte de la Fuye, biografa lui Jules Verne : „...el luptă împotriva unei deznădejdi pe care n-o poate risipi atitudinea afectuoasă a celor din anturajul său. În afara casei se preface vesel ; acasă devine mut, se închide în neliniştile sale secrete". Puţin mai departe, se notează : „În ciuda unei munci înverşunate, tristeţea lui persistă, cei din jurul său îşi fac gînduri". Curios, dar caracterizarea lui Dimitri este aproape identică cu aceea făcută de nepoata scriitorului francez : „Mai puţin comunicativ, îşi petrecea lungile ore ale zilei in cabinetul său de lucru. Taciturn, neplăcîndu-i să i se vorbească (...) se petrecuse în starea lui morală o foarte vizibilă schimbare care-i îngrijora pe copii şi prietenii săi".

O altă similitudine este aceea legată de un moment important din viaţa lui Jules Verne şi anume alegerea sa în consiliul municipal din Amiens, moment interpretat astăzi din diverse unghiuri de vedere de cei care îi cercetează activitatea. Să fie, oare, numai o simplă întîmplare faptul că şi tatăl logodnicei lui Vladimir s-a bucurat de o stimă deosebită printre cetăţenii din Riga şi a fost propus candidat la primărie ? — se întreabă Marcel Moré.

O scenă care aminteşte de fotografia scriitorului pe cînd avea 24 de ani şi care-l înfăţişa cu braţele încrucişate, poziţie caracteristică atitudinii sale de sfidare a tuturor greutăţilor vieţii, este prezentă şi în acest roman, unde Dimitri bravează situaţia extrem de critică în care se afla. Cînd mulţimea din cortegiul funerar al victimei cerea pedepsirea lui cu moartea, profesorul a deschis fereastra şi a înfruntat-o „cu braţele încrucişate, ţinînd cu mîndrie capul sus, nemişcat ca o statuie, o statuie a disprețului, nepronunţînd nici un cuvînt". Interesant este că Jules Verne îi va înfăţişa pe mulţi dintre eroii săi într-o astfel de atitudine de nepăsare totală atunci cînd evenimentele atingeau punctul culminant, cînd se aflau într-o situaţie-limită.

Marcel Moré insistă asupra ideii că autorul povestirii despre drama de pe malurile Balticei a schimbat în mod voit înrudirea dintre personajele sale pentru a nu da de bănuit că şi-a transpus în subiectul acestui roman propria

sa viață. Mai ales încercarea de asasinat a nepotului său. În acest sens, dacă Vladimir nu este în povestire nepotul lui Dimitri, pentru că aluzia ar fi fost prea evidentă, — scrie criticul —, totuși cele două figuri importante ale acțiunii sînt legate printr-o puternică afecțiune, la fel cum a existat între scriitor și Gaston Verne. De asemenea, dacă fiul lui Jean Yanof pentru a evada din Siberia și a avea o întrevedere cu Dimitri la Pernau a trebuit să scape de urmăritori, tot așa Gaston s-a sustras supravegherii familiei, pentru a se duce la Amiens și a-l întîlni pe Jules Verne. În ambele cazuri oprirea la Pernau sau Amiens nu era decît provizorie, căci amîndoi erau hotărîți să plece în străinătate. La fel cum asasinul Kroff voind să-l ucidă pe profesorul Nicolef îl aștepta „dînd tircoale după căderea nopții în jurul casei sale", Gaston și-a pîndit unchiul stînd în întuneric în apropierea locuinței acestuia. Fără îndoială, nu Vladimir este în roman ucigașul lui Dimitri, pentru că atunci ar fi fost mult prea evidentă transpunerea acelui eveniment dramatic din viața prozatorului, din planul real în planul narațiunii, totuși reiese pregnant că tînărul a provocat, în mod indirect, moartea profesorului.

În finalul analizei sale, Marcel Moré se întreabă : „Să fie, oare, numai simple coincidențe între drama imaginară din Livonia și drama reală din Picardia ?" Și tot el dă răspunsul, socotind că sînt prea asemănătoare secvențele, ba, mai mult, s-ar putea ca și alte detalii ale romanului să dezvăluie noi amănunte ale tragediei trăite de scriitor, pe care biografii lui le-au trecut sub tăcere. În acest sens, se pune întrebarea dacă atentatul din 1886 n-a fost precedat și el de o întrevedere între unchi și nepot în ziua de 9 martie, așa cum Nicolef l-a întîlnit pe ascuns pe Vladimir, într-un hotel din Pernau ? Sau, este sigur că în decursul acelei convorbiri n-a avut loc „o scenă teribilă", expresie întrebuințată de scriitor de două ori în legătură cu Nicolef și Vladimir, în momente nejustificate de acțiune ?"Nu s-ar putea presupune că „fugarul fără bani" a venit la unchiul său „atît de bun cu el" spre a-i solicita un nou ajutor bănesc, care să-i permită să trăiască în Anglia fără a avea nevoie să recurgă la ajutorul părinților ? Dacă din subiectul romanului reiese că Vladimir venea de departe, de la mii

de verste şi nu avea asupra lui decît cîteva ruble, că ajungea într-o ţară unde-l aşteptau prietenii, schimbăm cîteva cuvinte din aceste fraze disparate, mii de verste în cîteva sute de kilometri, ruble în franci, prieteni în unchi etc. nu s-ar putea explica motivul opririi lui Gaston la Amiens ?...

Mă opresc aici cu redarea ipotezelor extrase din volumul *Le très curieux Jules Verne (Foarte ciudatul Jules Verne)*, prezumţii care dau de gîndit oricărui cititor al romanului *O dramă în Livonia*. Într-adevăr cunoscînd cele întîmplate la Amiens în anul 1886, n-ar fi deloc exclus ca Jules Verne să fi înglobat în această povestire drama sufletească petrecută atunci cînd şi-a dat seama că cel ce a vrut să-l ucidă a fost propriul său nepot, la care ţinea foarte mult.

Pe urmele lui Jules Verne în România *a încercat să vă prezinte tot ce autorul acestei cărţi a reuşit să identifice în legătură cu foarte probabilele peripluri româneşti ale unuia dintre cei mai citiţi şi mai editaţi scriitori din toate timpurile. Acum se cunosc motivele care l-au determinat pe prozator să călătorească incognito, acum ştim precis că fiul său a locuit mai mulţi ani în ţara noastră şi nu este deloc exclus să fi luat legătura cu prietenii tatălui său din România. Deşi au trecut trei sferturi de secol de la moartea ilustrului povestitor, viaţa lui mai conţine încă întîmplări tăinuite, una dintre enigme referindu-se la ciudata dispariţie a corespondenţei dintre Amiens şi Bucureşti sau a aceleia dintre Amiens şi Iscroni. Totuşi, datorită descoperirilor din ultimul timp, avem astăzi viziunea unui Jules Verne inedit, a unui om care a reuşit, cu toate vicisitudinile vieţii, să elaboreze uriaşa şi geniala sa creaţie.*

Constatînd o serioasă penurie de informaţii faţă de înserarea titlurilor operei verniene atît de enciclopediile franceze cît şi în cele româneşti, am alcătuit un tabel cronologic care ilustrează vastele resurse literare ale celui care a scris pe lîngă vestitul ciclu de romane ştiinţifico-fantastice şi peste 30 de comedii, piese de teatru şi librete pentru opere şi operete. Fişierele marilor biblioteci din ţara

noastră au relevat și faptul că publicul românesc a putut citi aproape toate povestirile genialului anticipator științific, multe dintre ele fiind traduse la puțin timp după apariția lor în Franța. Reeditate în tiraje de largă popularizare, ele sînt și astăzi urmărite cu interes.

Încheind, îmi exprim, și pe această cale, gratitudinea față de toți aceia care m-au sprijinit la apariția volumului, cu speranța că am pus la îndemîna cititorilor o lucrare pe care am dorit-o cît mai atractivă și interesantă.

S. SĂVEANU

I. OPEBELE LUI JULES VERNE

A. SCRIERI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

1. Lucrări dramatice

1847 *Alexandre VI*, tragedie în cinci acte, în versuri.

1848 *La Conspiration des Poudres*, tragedie în cinci acte, în versuri.

Une Promenade en Mer, vodevil într-un act.

Le Coq de bruyère, comedie.

Don Galaor, comedie.

Le Quart d'Heure de Rabelais, comedie într-un act.

1849 *Un drame sous Louis XV*, tragedie în cinci acte.

Abdallah, vodevil în două acte.

Les Pailles rompues, comedie într-un act, în versuri.

1850 *Les Savants*, comedie în trei acte, în versuri.

Qui me rit, vodevil.

La Guimard, comedie în două acte, în proză.

La Mille et deuxième Nuit, libretul operetei.

1851 *Quiridine et Quidinerit*, comedie.

De Charybde en Scylla, comedie în versuri.

1852 *Les Chateaux en Californie ou Pierre qui roule n'amasse pas mousse*, comedie, în colaborare cu Pitre Chevalier.

La Tour de Montlhéry, dramă în cinci acte, în colaborare cu Charles Wallut.

1853 *Colin Maillard*, libretul operetei într-un act, în colaborare cu Michel Carré.

Les Heureux du Jour, comedie în cinci acte, în versuri.

1855 *Les Compagnons de la Marjolaine*, libret de operetă, în colaborare cu Michel Carré.
Mona Lisa, comedie într-un act, în versuri.
Un Fils adoptif, comedie, în colaborare cu Charles Wallut.
Au Bord de l'Adour, comedie.
Guerre aux Tyrans, comedie în versuri.
1857 *M. de Chimpanzé*, libret de operetă, în colaborare cu Michel Carré.
Les Sabines, libret de operetă, în colaborare cu Charles Wallut.
1860 *L'Auberge des Ardennes*, libret de operă comică, într-un act, în colaborare cu Michel Carré.
1861 *Onze jours de siège*, comedie în trei acte, în proză, în colaborare cu Charles Wallut.
Un neveu d'Amérique ou les deux Frontignac, comedie în trei acte.
1882 *Un voyage à travers l'Impossible*, piesă de teatru.

2. Ciclul **Călătorii extraordinare**

1863 *Cinq semaines en ballon.*
1864 *Voyage au centre de la Terre.*
1865 *De la Terre à la Lune.*
1866 *Les aventures du Capitaine Hatteras.*
1867 *Les enfants du Capitaine Grant.*
1870 *Vingt mille lieues sous les Mers.*
Autour de la Lune.
1871 *Une ville flottante.*
1872 *Aventures de trois Russes et de trois Anglais dans l'Afrique australe.*
1873 *Le Pays des fourrures.*
Le tour du monde en quatre-vingts jours.
1874 *Le docteur Ox.*
1875 *L'Ile mystérieuse.*
Le Chancelor.
1876 *Michel Strogoff.*
1877 *Hector Servadac.*
Les Indes Noires.
1878 *Un capitaine de quinze ans.*
1879 *Les tribulations d'un chinois en Chine.*
Les cinq cents millions de la Bégum.

1881 *La Jangada.*
1882 *L'Île des Robinsons.*
Le rayon vert.
1883 *Kéraban le Têtu.*
1884 *L'Étoile du Sud.*
L'Archipel en feu.
1885 *L'Épave du Cynthia*, în colaborare cu Grousset-Laurie.
Mathias Sandorf.
1886 *Un billet de loterie.*
Robur le Conquérant.
1887 *Le chemin de France.*
Nord contre Sud.
1888 *Deux ans de vacances.*
1889 *Sans dessus dessous.*
Famille sans nom.
1890 *César Cascabel.*
1891 *Mistress Branican.*
1892 *Le château des Carpathes.*
Claudius Bombarnac.
1893 *P'tit Bonhomme.*
1894 *Les mirifyques aventures de Maître Antifer.*
1895 *L'Île à hélice.*
1896 *Face au drapeau.*
Clovis Dardentor.
1897 *Le Sphinx des Glaces.*
1898 *Le superbe Orénoque.*
1899 *Le testament d'un excentrique.*
1900 *Seconde Patrie.*
1901 *Le village aérien.*
Le grand serpent de mer.
1902 *Les Frères Kip.*
1903 *Bourses de voyages.*
1904 *Maître du monde.*
Un drame en Livonie.
1905 *L'Invasion de la mer.*
Le Phare du bout du monde.
1906 *Le Volcan d'or.*
1907 *L'Agence Thomson and Co.*
1908 *La Chasse au météore.*
Le Pilote du Danube.

1909 *Les Naufragés du Jonathan.*
1910 *Le secret de Wilhelm Storitz.*
1919 *L'étonnante aventure de la Mission Barsac.*

Nuvele si alte lucrari

1851 *Les premiers navires de la marine mexicaine.*
Un voyage en ballon.
1852 *Martin Paz.*
1854 *Maître Zacharius ou l'Horloger qui a perdu son âme.*
1855 *Un hivernage dans les glaces.*
1864 *Etude sur Poe.*
Le Comte de Chanteleine.
1865 *Les Forceurs de blocus.*
1868 *Géographie illustré de la France.*
1878 *L'Histoire des grands voyages et grands voyageurs.*
1879 *Les Révoltés de la Bounty.*
1881 *Voyages au théatre*, în colaborare cu A. Ennery.
1883 *Cristophor Columb.*
1884 *Frrit-Flac.*
1886 *Gil Braltar.*
1888 *La Journeé d'un Journaliste americain*, în colaborare cu Michel Verne.
1891 *La Famille Raton.*
1893 *M. Ré Dièze et Mlle Si Bémol.*
1910 *Hier et demain* — culegere de nuvele care cuprinde : *L'Eternel Adam, L'Histoire de Jean Morénas, Le Humbug. M. Ré Dièze et Mlle Si Bémol. La Famille Raton.*

4. Romane transpuse în piese dramatice

Le tour du monde en quatre-vingts jours
Les enfants du Capitaine Grant.
Le Pays des fourrures.
Le docteur Ox.
Michel Strogoff.
Voyages et aventures du Capitaine Hatteras.
Les tribulations d'un chinois en Chine.
Kèraban le Têtu.
Le chemin de France.
Mathias Sandorf.

Castelul din Carpați, în românește de Victor Onișor, Sibiu, 1897. Reeditări : București, Edit. Cugetarea, 1929, în românește de Ion Pas ; București, Edit. Tineretului, 1967, în românește de Vladimir Colin.

Insula misterioasă, București, suplimentul revistei „Progresele științei", 1904. Reeditări : București, Edit. Tineretului, 1953, 1956, 1959 ; București, Edit. Ion Creangă, 1979, în românește de Veronica Mihăileanu și Ion Mihăileanu.

Minunile și grozăviile Indiei, în românește de Sofia Nădejde, București, 1908. Reeditări : București, Edit. Cugetarea, 1939 ; București, Edit. Ion Creangă, 1979.

Împrejurul lunei, București, Edit. Cugetarea, 1921.

Lupta pentru milioane, București, Edit. Socec, 1923.

Elefantul de oțel, în românește de Maria G. Botez, București, 1923.

Uzina fermecată, București, 1924.

Răzbunarea marinarului, în românește de George B. Rareș, București, 1924.

Vaporul misterios, în românește de George B. Rareș, București, 1924.

Logodnica indianului, în românește de George B. Rareș, București, 1924.

Noul Cain, în românește de George B. Rareș, București, 1924.

Aventurile familiei Guzgănescu, în românește de George B. Rareș, București, 1925.

Drumul gloriei, în românește de Constantin Ghica, București, 1925.

Salvarea misterioasă, în românește de George B. Rareș, București, 1925.

Arhipelagul în flăcări, în românește de George B. Rareș, București, Edit. Cultura românească, 1930. Reeditări : București, Edit. Tineretului, 1957, în românește de Radu Tudoran.

Cinci săptămîni în balon, în românește de George B. Rareș, București, Edit. Cultura românească, 1930. Reeditări : București, Edit.

Cugetarea, f.a.; Edit. Tineretului, 1951, 1955, 1958; Edit. Ion Creangă, 1972, 1978, în românește de Radu Tudoran.

Printre gheţurile eterne, Bucureşti, Edit. Cultura românească, 1930. Reeditări: Bucureşti, Edit. Tineretului, 1949, în românește de Octavian Nistor; Bucureşti, Edit. Tineretului, 1958, în românește de Claudia Fischer şi Vasile Chiriţă; Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1973.

Ocolul pământului în 80 de zile, Bucureşti, Edit. Cugetarea, 1931. Reeditări: Bucureşti, Edit. Cultura românească, 1934; Bucureşti, Edit. Tineretului, 1956, şi Edit. Ion Creangă, 1971, în românește de Radu Tudoran.

În faţa steagului, Bucureşti, Edit. Cultura românească, 1933. Reeditări: Bucureşti, Edit. Tineretului, 1965, în românește de Iulia Soare.

Aventurile a trei ruşi şi trei englezi în Africa australă, în românește de George B. Rareş, Bucureşti, Edit. Cultura românească, 1933. Reeditări: Bucureşti, Edit. Cugetarea, 1938.

800 de leghe de-a lungul Amazonei, în românește de Ion Pas, Bucureşti, Edit. Cugetarea, 1935. Reeditări: Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1974, în românește de Paula Găzdaru.

Nord contra sud, Bucureşti, Edit. Cugetarea, 1935.

Mihail Strogoff, în românește de Ion Pas şi Sarina Cassvan, Bucureşti, Edit. Cugetarea, f.a.

O aventură în jurul Mării Negre, Bucureşti, f.a.

Testamentul unui excentric, în românește de Th. Roman, Bucureşti, Edit. Cugetarea, f.a. Reeditări: Bucureşti, Edit. Cugetarea, 1941; Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1974.

Naufragiaţii de pe „Jonathan", Bucureşti, Edit. Cugetarea, f.a.
Interesantele aventuri ale unui chinez, Bucureşti, Edit. Cugetarea, f.a.

Şcoala de Robinsoni, Bucureşti, Edit. Socec. Reeditări: Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1975.

Un bilet de loterie, în românește de Ion Pas, Bucureşti, Edit. Cugetarea, 1936. Reeditări: Bucureşti, Edit. Ion Creangă.

De la pământ la lună, în românește de George B. Rareş, Bucureşti, 1942. Reeditări: Bucureşti, Edit. Tineretului, 1958, 1960, în româ-

neşte de Dorina Ghinea ; Bucureşti, Edit. pentru literatură, 1963, în româneşte, prefaţă şi tabel cronologic de Val. Panaitescu ; Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1977, în româneşte de Aurora Gheorghiţă.

Bolidul de aur, în româneşte de Jean Popescu, Bucureşti, 1943.
Fraţii Kip, în româneşte de N. Săftoiu, Bucureşti, 1944.

Steaua sudului, în româneşte de Ion Pas, Bucureşti, f.a. Reeditări : Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1973.

Uimitoarele peripeţii ale domnului Antifer, în româneşte de Ion Pas, Bucureşti, f.a. Reeditări : Bucureşti, Edit. Tineretului, 1959 ; Bucureşti, Edit. Albatros, 1970 ; Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1979.

Mathias Sandorf, în româneşte de Ion Pas şi Sarina Cassvan, Bucureşti, f.a. Reeditări : Bucureşti, Edit. Tineretului, 1957, 1959, 1961, în româneşte de Ovidiu Drimba.

Un căpitan de 15 ani, Bucureşti, Edit. Tineretului, 1949. Reeditări : Bucureşti, Edit. Tineretului, 1954, 1960, în româneşte de Simona Schileru şi A. Ghiţulescu.

20000 de leghe sub mări, în româneşte de Lucia Donea Sadoveanu, Bucureşti, Edit. de Stat, 1949. Reeditări : Bucureşti, Edit. Tineretului, 1955, 1959, 1963, în româneşte de Lucia Donea Sadoveanu şi Gellu Naum ; Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1977.

Copiii căpitanului Grant, în româneşte de M. Petroveanu, Bucureşti, Edit. Tineretului 1950, 1955, 1958. Reeditări : Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1972, în româneşte de M. Petroveanu şi C. Toescu.

Întîmplări neobişnuite, în româneşte de A. Ghiţulescu, Bucureşti, Edit. Tineretului, 1955.

O călătorie spre centrul pămîntului, în româneşte de Dan Faur, Bucureşti, Edit. Tineretului, 1958. Reeditări : Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1971, 1977.

Robur cuceritorul, în româneşte de Ovid Constantinescu, Bucureşti, Edit. Tineretului, 1958, 1964. Reeditări : Bucureşti, Edit. Albatros, 1970.

Insula cu elice, în româneşte, cuvînt înainte şi note de Ion Hobana, Bucureşti, colecţia „Povestiri ştiinţifico-fantastice" nr. 100—104, 1959. Reeditări : Bucureşti, Edit. Tineretului, 1962 ; Bucureşti, Edit. Ion Creangă, 1978.

În secolul XXIX. O zi din viața unui ziarist american în anul 2889. În românește, cuvînt înainte și note de Ion Hobana, București, colecția „Povestiri științifico-fantastice" nr. 150, 1961.

Doi ani de vacanță, în românește de Laura M. Dragomirescu, București, Edit. Tineretului, 1962, 1966. Reeditări : București, Edit. Ion Creangă, 1975.

Goana după meteor, în românește de Gellu Naum, prefață de Modest Morariu, București, Edit. Tineretului, 1963.

Istoria marilor descoperiri, în românește de G. Nicolae și I. Peltz. Cuvînt înainte de Ion Hobana, București, Edit. Științifică, 1963.

Hector Servadac, în românește de Teodora Cristea, București, Edit. Tineretului, 1966.

Uimitoarea aventură a misiunii Barsac, în românește de Gellu Naum, București, Edit. Tineretului, 1967. Reeditări : București, Edit. Ion Creangă, 1976.

Cele 500 de milioane ale Begumei, în românește, cuvînt înainte și note de Ion Hobana, București, Edit. Tineretului, 1968. Reeditări : București, Edit. Ion Creangă, 1976.

Țara blănurilor, în românește de Horia Vasilescu, Iași, Edit. Junimea, 1975.

Șarpele de mare, în românește de Ion Hobana, București, Edit. Tineretului, 1969. Reeditări : București, Edit. Ion Creangă.
Vulcanul de aur, în românește de Iosif Catz, București, Edit. Ion Creangă, 1976.

Căpitanul Hatteras, București, Edit. Ion Creangă, 1973.

Burse de călătorie, București, Edit. Ion Creangă, 1978.

Casa cu aburi, București, Edit. Ion Creangă, 1979.

II. LUCRĂRI CERCETATE

Abraham, Pierre : *Jules Verne ?* În „Europe", aprilie 1955.
Allotte de la Fuye, Marguerite : *Jules Verne, sa vie, son oeuvre*, Paris, Krâ, 1928.

Allotte de la Fuye, Marguerite : Prefața la *Le livre de Jules Verne*, Librairie Hachette, Paris, 1928.

Allotte de la Fuye, Roger : *Le paysage dans l'oeuvre de Jules Verne.* În „Europe", aprilie 1955.

Amicis, Edmondo de : *Una visita a Jules Verne e a Victorien Sardou.* În „Nuova Antologia", 1 noiembrie 1896.
Andreev, Cyrille : *Préface aux oeuvres complètes en U.R.S.S.* În „Europe", aprilie 1955.

Balotă, Nicolae : *Jules Verne, vizionarul.* În „România literară", 6 septembrie 1973.

Belloc, Marie A. : *Acasă la Jules Verne.* În „Strand Magazine", februarie 1895. În românește de Horia Florian Popescu, „Secolul XX" nr. 4, 1978.

Brăescu, Maria : Prefața la volumul *Le tour du monde en quatre-vingts jours*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1968.
Bulletin de la Société Jules Verne, prima serie, noiembrie 1935-decembrie 1938.

Casteix, Pierre : *Jules Verne acest necunoscut.* În „Parallèle 50", 24 ianuarie 1952.

Călinescu, George : *Jules Verne și literatura pentru copii.* În „Contemporanul", 14 noiembrie 1958.

Chendi, Ilarie : *Castelul din Carpați*, recenzie la roman, în „Familia", nr. 46, 1897.

Chesneaux, Jean : *Une lecture politique de Jules Verne*, Paris, Maspero, 1971.

Cocteau, Jean : *Le tour du monde en quatre-vingts jours*, în românește de Tea Preda, în „Secolul XX", nr. 4, 1978.

Coșbuc, George : Adnotări manuscrise la romanele verniene traduse în limba germană : *Die Reise um den Mond (Călătorie în jurul lumii), Die Reise zum Mittelpunkt der Erde (Călătorie spre centrul pământului), Zwanzigtausend Meilen unter den Meere (20000 de leghe sub mări).*

Culcer, Alexandru : *Jules Verne la Homorod.* În „Făclia", 5 noiembrie 1961.

Dobran, Horia : *Vizitele lui Cuza la Ploiești și construcția Canalului de Suez.* În „Flamura Prahovei", 1971.

Drăguț, Vasile : *O localizare în spațiul transilvan.* În „Secolul XX", nr. 4, 1978.

Drimba, Ovidiu : *Jules Verne.* În „Viața Românească", nr. 11, 1955.
Dumas, Al.-tatăl : *Strigoiul Carpaților.* În românește de Dumitru Anghel și Șt. O. Iosif, Biblioteca Minerva, nr. 38, 1909.

Eliade, Mircea : *Fragmente dintr-un „Jurnal"*, Ascona, 1957. În „Secolul XX", nr. 4, 1978.

Escaich, René : *Voyage au monde de Jules Verne*, Paris, Edit. Plantin, 1955.

Floca, Octavian : *Ghidul regiunii Hunedoara*, București, 1957.

Frank, Bernard : *Jules Verne et ses voyages*, Paris, Flammarion, 1942.

Gamara, Pierre : *Jules Verne ou le printemps.* În „Europe", aprilie 1955.

Georgescu, Emil : *Honorè de Balzac la Ploiești.* În „Flamura Prahovei", 1973.

Gérando, Augustin : *La Transylvanie et ses habitants*, Paris, 1845.

Grand Larousse Encyclopedique : *Jules Verne.* În volumul 10, Paris, 1964.

Hobana, Ion : *Viitorul a început ieri*, București, Edit. Tineretului, 1966.

Hobana, Ion : *Cele 9 erori ale lui Jules Verne.* În „România literară", 9 octombrie 1969.

Hobana, Ion : *Odiseea marțiană. Maeștrii anticipației clasice*, Biblioteca pentru toți, Edit. Minerva, 1975.

Hobana, Ion : *Jules Verne, acest necunoscut.* În „Secolul XX", nr. 4, 1975.

Hobana, Ion : *Intangibila tinerețe.* În „România literară", 9 februarie 1978.

Hobana, Ion : *Castelul din Carpați.* În „Secolul XX", nr. 4, 1978.

Hobana, Ion : *A la recherche de Jules Verne.* În „Cahiers roumains d'études littéraires", 1, 1978.

Hobana, Ion : *Jules Verne et la Roumanie*. În „Roumanie d'aujourd'hui", nr. 4, 1978.

Hobana, Ion : *20000 de pagini în căutarea lui Jules Verne*, București, Edit. Univers, 1979.

Isac, Emil : *Necrolog la moartea lui Jules Verne*. În „Familia", nr. 13, 9 aprilie 1905.

Lemire, Charles : *Jules Verne*, Paris, Berger-Levrault, 1908.

Liu, Nicolaé : *Jules Verne, autograf pentru o admiratoare*. În „Manuscriptum", nr. 2 (19), 1975.

Massoff, Iosif : *Teatrul românesc*, volumul III, E.P.L., 1969.

Marcenac, Jean : *Un professeur d'optimisme*. În „L'Avantgarde", 9 martie 1955.

Mârza, Iacob : *Augustin de Gérando despre Alba Iulia*. În „Apulum" nr. 8, 1970, Alba Iulia.

Moldovan, Samson : *Oravița de altădată și teatrul cel mai vechi din România*, Oravița, 1939.

Moré, Marcel : *Le très curieux Jules Verne*. Paris, Gallimard, 1960.
Moré, Marcel : *Nouvelles explorations de Jules Verne*. Paris, Gallimard, 1963.

Moroianu, Dinu : *Jules Verne*. București, Edit. Tineretului, 1962.
Muscan, Cutinca : *Nautilus la București*. În „Magazin", nr. 319, 16 noiembrie 1963.

Olchanski, J. : *Léon Tolstoi, ilustrateur*. În „Études soviétique", nr. 96, 1956.

Parménie, A. et C. Bonnier de la Chapelle : *Histoire d'un editéur et de ses auteurs, P. J. Hetzel (Stahl)*, Paris, Albin Michel, 1953.

Percek, Arcadie : *Nebănuitele forțe ale psihicului uman*. În „Magazin", nr. 1088, 12 august 1978.

Popa, Radu : *Cnezii din Hațeg*. În „Magazin istoric", nr. 11 (68), noiembrie 1972.

Ralea, Mihai : *Actualitatea lui Jules Verne*. În volumul „Portrete, cărți, idei", Edit. pentru literatură universală, 1966.

Reclus, Elisée : *Nouvelle géographie universelle*, vol. III, 1884.

Reclus, Elisée : *Voyage aux régions minières de la Transylvanie occidentale.* În „Le Tour du Monde", 1873.

Săveanu, Simion : *Jules Verne a vizitat și țara noastră.* În „Magazin", nr. 182, 1 aprilie 1961.

Săveanu, Simion : *Secretele lui Jules Verne.* În „Magazin", nr. 427, 11 decembrie 1965.

Săveanu, Simion : *Documente inedite cu privire la adevăratul atentator la viața lui Jules Verne.* În „Magazin", nr. 526, 4 noiembrie 1967

Săveanu, Simion : *Pe urmele lui Jules Verne... în Țara Hațegului.* În „Magazin", nr. 668, 25 iulie 1970.

Săveanu, Simion : *Destăinuirile lui Jules Verne.* În „Almanahul Magazin", 1972.

Săveanu, Simion : *Castelul din Carpați...* În „Almanah estival", București, Edit Sport-Turism, 1976.

Săveanu, Simion : *Jules Verne a fost la București?* În „Informația Bucureștiului", 24 februarie 1979.

Săveanu, Simion : *Farmacie de 157 de ani...* În „Informația Bucureștiului", 31 martie 1979.

Săveanu, Simion : *Un roman autobiografic al lui Jules Verne.* În „Informația Bucureștiului", 14 aprilie 1979.

Sebastian, Stanca : *Monografia istorică a Văii Jiului,* 1933.

Soriano, Marc : *Qui était le vrai Jules Verne?* În „L'Express", nr. 1402, 22 mai 1978.

Stoian, Mihai : *Jules Verne și lupta românilor transilvăneni pentru unire cu țara.* În „Luceafărul", 18 februarie 1978.

Vajda, Ludovic : *Prima cale ferată din Transilvania.* În „Acta Musei Napocensis", tom VIII, 1971.

Velescu, Oliver și Camelia Surdulescu : *Program de lansare a noului produs turistic Castelul din Carpați.* În „Buletinul Centrului de cercetări economice pentru promovarea turismului internațional", București, 1974.

Verne, Jean Jules : *Bunicul a avut dreptate!* În „Paris Match", 4 ianuarie 1969.

Verne, Jean Jules : *Jules Verne*, Paris, Hachette, 1973.
Voiculeț, Pompiliu : *Jules Verne prin Dobrogea*. În „Tomis", nr. 6, 1969.

Vulcan, Iosif : *Prefață la „Călătorie de la pământ la lună"*. În „Familia", nr. 4, 25 ianuarie 1876.

Ziegler, Gilette : *Jules Verne*. În „Europe", aprilie 1955.

**** Sur les traces des heros de Jules Verne en Roumanie*. În „Vacances-circuit en Romanie", București, 1977.

În memoria ilustrului romancier 5
Așa l-am cunoscut pe Jules Verne 9
O viață dramatică 22
Periplul românesc 47
„Sirena" din Carpați 64
Marele nedreptățit 86

Rezumatele a șase volume verniene

Castelul din Carpați
(„Le château des Carpathes") 100

Contele din ținutul Făgărașului
(Mathias Sandorf) 124

Aventurile unui bucureștean îndrăgostit
(Claudius Bombarnac) 154

Cu diligența prin Delta Dunării
(Kéraban le Têtu) 181

Trei mii de kilometri cu barca pe Dunăre
(Le pilote du Danube) 205

Bancnota însângerată
(Un drame en Livonie) 238

Bibliografie 258

Lector : MARCELA PĂDUREANU
Tehnoredactor : MARIANA PUȘCAȘU

Bun de tipar 27.V.1980. Apărut 1980. Comanda nr. 1478. Coli de tipar : 17 + 24 planșe.

Comanda nr. 168
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București
Republica Socialistă România

La trei sferturi de veac de la dispariția lui Jules Verne apare acest volum dedicat memoriei marelui prozator francez, ca un omagiu postum adus aceluia care la sfîrșitul secolului trecut a manifestat o deosebită afecțiune pentru România și români.

Pe urmele lui Jules Verne în România și-a propus limpezirea unor secvențe mai puțin cunoscute din viața celebrului anticipator științific, la loc de frunte situîndu-se episodul vizitei în țara noastră și motivele ce l-au determinat să tăinuiască periplul românesc. Subiectul cărții se axează pe destăinuirile nepoatei unei românce care a locuit cîțiva ani la Amiens și s-a împrietenit cu Jules Verne.

Eugènie Müller,

EXTRAIT des Registres des Actes de Naissance

ACTE DE NAISSANCE

Foto-copie după extractul de naștere al lui Gustave Müller, prietenul lui Jules Verne.

Textul înscris pe plicul ce conține testamentul original al Luizei Müller.

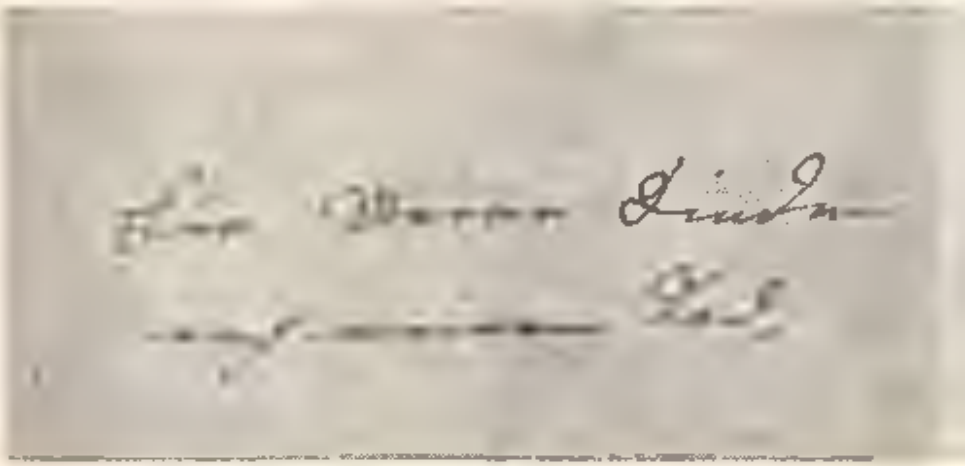

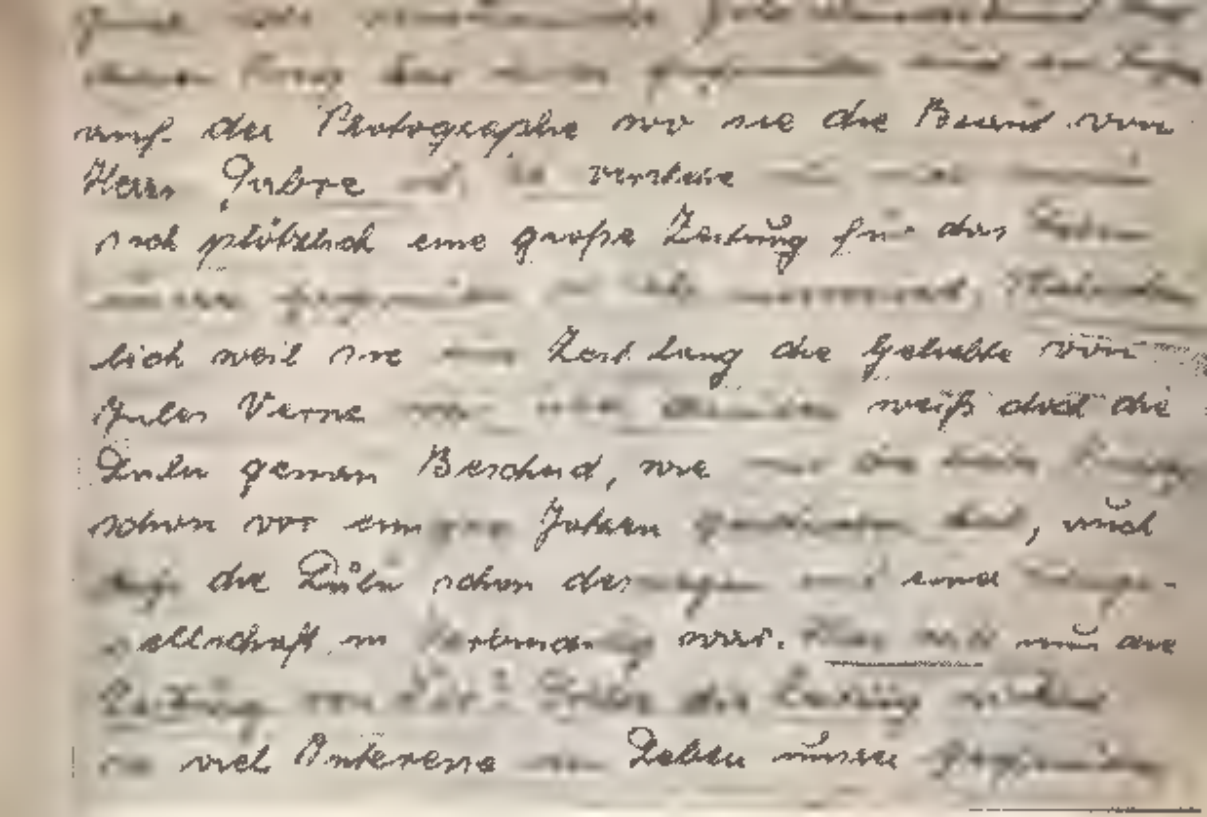

Fragment
nepoatei Luizei Endrejat, adresată farmacistului Al. Berbier. Din text reiese că Luiza a fost mult timp iubita lui Jules Verne.

Fragment din testament
reiese că Luiza i-a dat fiicei sale mai mari, Eugenie, pendula dăruită de Jules Verne și alte bijuterii.

Gaspard-Félix Tournachon,
Nadar, ziarist,
romancier, caricaturist
și fotograf,
fost prieten cu Jules Verne.

Una dintre caricaturile lui Jules Verne efectuată în epoca cînd avea 44 de ani.

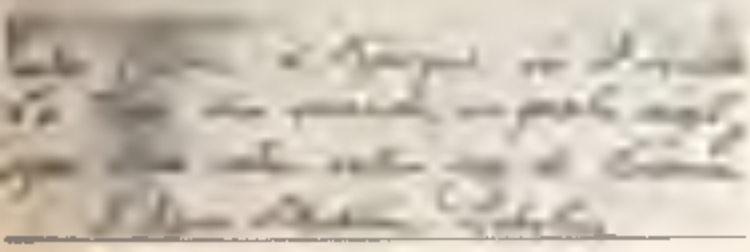

Jules Verne și fiul lui Hetzel, Jules, la bordul unui torpilor.

Așa arăta romancierul
în preajma vîrstei
de 60 de ani...

Desen realizat
la 13 mai 1894.

Caricatură de mari proporții
reprezentîndu-l
pe Jules Verne
învîrtind un glob luminos.
A figurat
în holul teatrului parizian
„Porte Saint-Martin"
cu prilejul jucării piesei
Ocolul pămîntului în 80 de zile.

Pierre Verne,
tatăl scriitorului,
la vîrsta de
70 ani.

Cum era înfruchipat
Jules Verne
la masa sa de lucru.
(Desen de H. Faiure).

cele 17 desene
efectuate
de Lev Tolstoi
ca ilustrații
la romanul
Ocolul lumii
în 80 de zile.
Ele sînt astăzi
păstrate
în Muzeul Tolstoi
din Moscova.

Oscar Fabre
și Luiza Teutsch
după logodna lor
oficiată în București.

▲
Vedere generală
a vestigiilor
falnicului
castel din Carpați.
În prim plan
se observă
puternicului donjon.

Impunătoarele
ruine
supraetajate
ale zidurilor.

Boierul F. Craiovescu
trecînd fără teamă
podul mobil spre a pătrunde
în cetate.

Portretul renumitului
geograf Elisée Reclus
(Copie după imaginea
realizată de Georges Bourgin).

Cum și-a închipuit desenatorul Benett vestitul „tîrg de fete".

Miriota, frumoasa fiică a primarului Colț. (Desen de L. Benett, reprodus din originalul francez al romanului *Castelul din Carpați*).

Pădurarul Nic Deck încercînd să escaladeze poarta castelului.

Uriaşa navă aeriană „Albatros", închipuită de Jules Verne în romanul *Robur cuceritorul*. Avea zeci de elice şi zbura cu peste 200 de kilometri pe oră, fiind jumătate avion, jumătate elicopter. Nava anticipa cu multe decenii apariţia unor asemenea maşini zburătoare.

Frumosul lăcaş medieval de la Densuş, judeţul Hunedoara, al cărui edificiu cuprinde numeroase vestigii romane din apropiere.

Adresa de pe plicul trimis
de Jules Verne unei admiratoare din Galaţi,
la 3 ianuarie 1896.

Imagine de astăzi a puternicelor
ziduri ce aparţin cetăţii medievale
din oraşul Rupea, localitate situată
la 5 kilometri de Homorod,
comună vizitată probabil de Jules Verne.

Uriaşa navă aeriană „Albatros",
închipuită de Jules Verne
în romanul *Robur cuceritorul*.
Avea zeci de elice şi zbura
cu peste 200 de kilometri pe oră,
fiind jumătate avion,
jumătate elicopter.
Nava anticipa cu multe decenii
[illegible]
maşini zburătoare.

Dunărea în fața portului românesc Giurgiu.
apărut în revista „L'Illustration" în 1848).

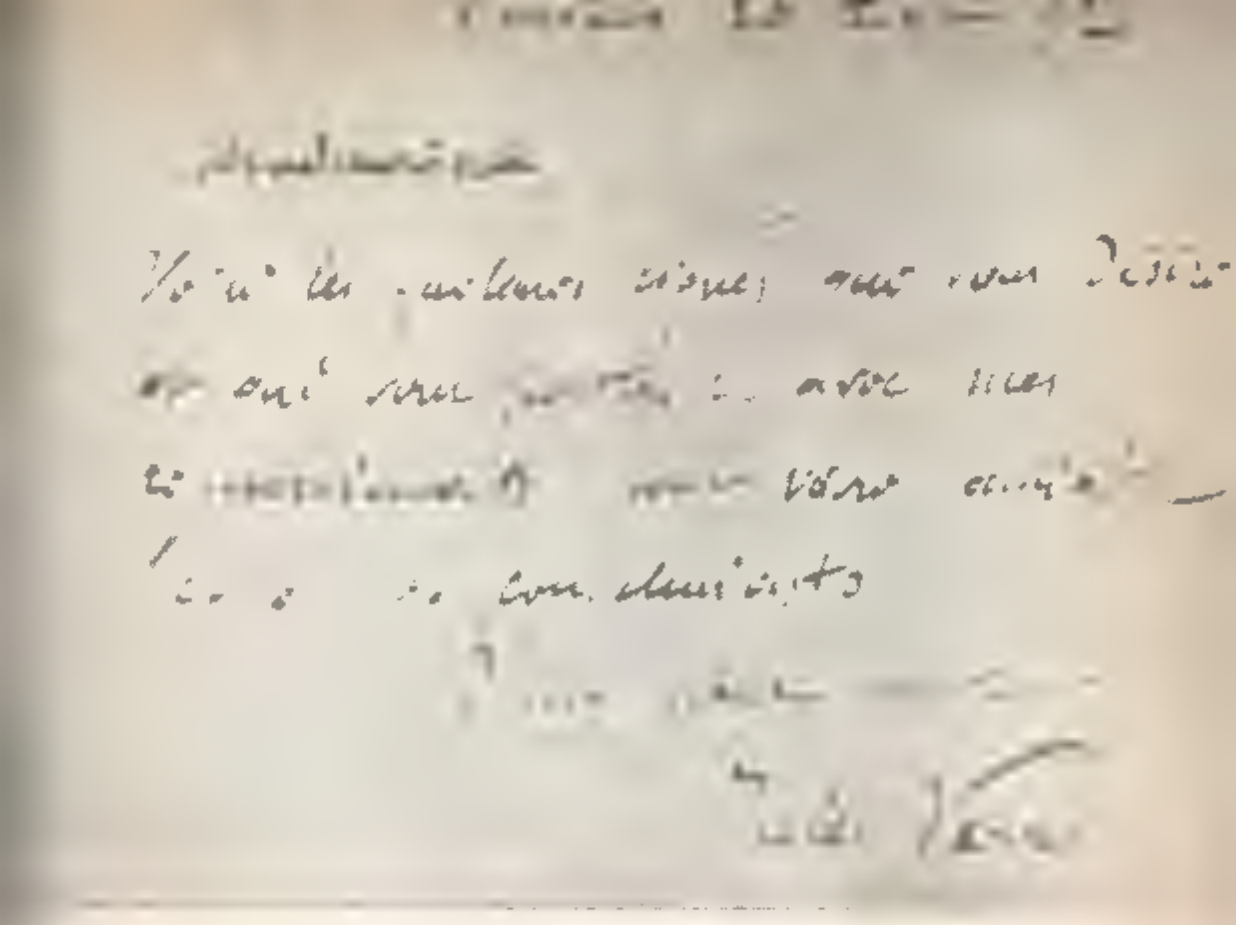

Adresa de pe plicul trimis
de Jules Verne unei admiratoare din Galați,
la 3 ianuarie 1896.